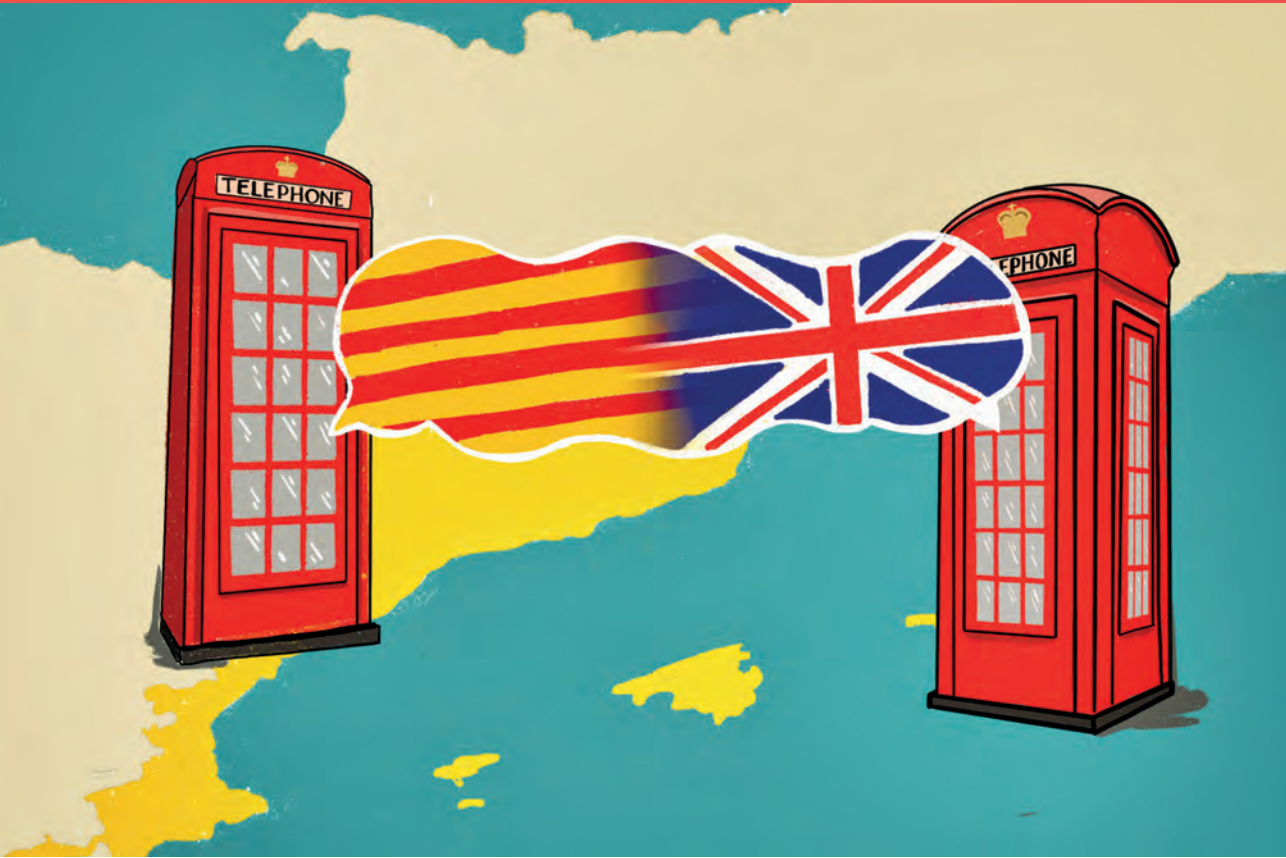

Treballs de
Sociolingüística
Catalana
2025

TSC35

**El procés d'anglicització
als territoris de llengua catalana**

Institut
d'Estudis
Catalans

TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA, 35

Revista de la Societat Catalana de Sociolingüística

TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA, 35

Direcció

Natxo Sorolla (Universitat de Saragossa), nsorolla@unizar.es

Comitè de Redacció

Maria Sabaté-Dalmau (Universitat de Lleida), maria.sabate@udl.cat
Víctor Bargiela (Universitat Nacional d'Educació a Distància, UNED), vbargiela@flog.uned.es

Comitè Editorial

Carolina Bastida (Universitat d'Andorra), cbastida@uda.ad
Avel·lí Flors-Mas (Universitat de Barcelona), afloresmas@ub.edu
James Hawkey (University of Bristol), james.hawkey@bristol.ac.uk
Júlia Llompart (Universitat Autònoma de Barcelona), julia.llompart@uab.cat
Yaiza Pérez (Universitat de València), yaiza.perez@uv.es
Esteve Valls (Universitat Internacional de Catalunya), evalls@uic.cat
Maria del Mar Vanrell (Universitat de les Illes Balears), mm.vanrell@uib.cat

Comitè Científic

Alà Baylac-Ferrer (Universitat de Perpinyà Via Domícia), baylacf@univ-perp.fr
Andrés Barrera (Universidad Complutense de Madrid), abarrera@ucm.es
David Block (Universitat Pompeu Fabra), davidmartin.block@upf.edu
Emili Boix-Fuster (Universitat de Barcelona), eboix@ub.edu
Josefina Carrera-Sabaté (Universitat de Barcelona), jcarrera@ub.edu
Raquel Casesnoves (Universitat de València), raquel.casesnoves@uv.es
James Costa (Université Sorbonne Nouvelle), james.costa@sorbonne-nouvelle.fr
Eva Juarros Daussà (Universiteit van Amsterdam), e.j.daussa@uva.nl
Georg Kremnitz (Universität Wien), georg.kremnitz@univie.ac.at
Henrique Monteagudo (Universidade de Santiago de Compostela), henrique.monteagudo@usc.gal
Brauli Montoya (Universitat d'Alacant i Institut d'Estudis Catalans), bmontoya@iec.cat
Michael Newman (Queens College/CUNY), michael.newman@qc.cuny.edu
Josep Soler-Carbonell (Stockholms Universitet), josep.soler@english.su.se
Maite Puigdevall (Universitat Oberta de Catalunya), mpuigdevallse@uoc.edu
Joan Pujolar (Universitat Oberta de Catalunya), jpujolar@uoc.edu
Magdalena Romera (Nafarroako Unibertsitate Publikoa), magdalena.romera@unavarra.es
Mireia Trenchs (Universitat Pompeu Fabra), mireia.trenchs@upf.edu
Virginia Unamuno (Universidad Nacional de San Martín i CONICET), vunamuno@unsam.edu.ar
Katharina Wieland (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg), katharina.wieland@romanistik.uni-halle.de
Kathryn Woolard (University of California), kwoolard@ucsd.edu

Societat Catalana de Sociolingüística

Institut d'Estudis Catalans

Carrer del Carme, 47

08001 Barcelona

Tel.: 932 701 620

tsc@correu.iec.cat

<https://socs.iec.cat>

SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLINGÜÍSTICA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA, 35

JULIOL 2025

EL PROCÉS D'ANGLICITZACIÓ
ALS TERRITORIS DE LLENGUA CATALANA

<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC>

ISSN (ed. impresa): 0211-0784 • ISSN (ed. electrònica): 2013-9136

TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA (TSC) és una publicació anual de la Societat Catalana de Sociolingüística, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

TSC es publica des del 1977. TSC és l'anuari de la Societat Catalana de Sociolingüística (abans s'anomenava *Grup Català de Sociolingüística*), filial de l'Institut d'Estudis Catalans. D'acord amb els objectius estatutaris de la Societat, TSC estimula i reflecteix la recerca en sociolingüística, entesa en el sentit ampli i integrador que l'ha caracteritzada en els països de llengua catalana. Són, doncs, benvinguts a la revista tots els articles i col·laboracions inèdits dins dels camps de la sociologia de la llengua, l'antropologia de la llengua, el variacionisme, la psicologia social de la llengua, la política i planificació lingüístiques i el dret lingüístic, etc., especialment els referits a la nostra àrea lingüística i als processos de normalització lingüística, de manera preferent en llengua catalana. Els destinataris de la revista són tant els especialistes en sociolingüística, dins i fora dels àmbits universitaris, com els ciutadans amatents a conèixer en profunditat la situació sociolingüística als nostres països.

A partir del número 22, TSC s'edita electrònicament a <https://revistes.iec.cat/index.php/TSC> mitjançant el sistema Open Journal System (OJS), que ha estat adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans per a desenvolupar el portal de l'Hermeroteca Científica Catalana, amb la intenció de facilitar l'edició i la difusió de les revistes científiques en línia.

Aquesta revista proporciona accés lliure immediat als seus continguts a través del seu URL (<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC>), abans que siguin publicats en paper, basant-se en el principi que el fet de posar la recerca a disposició del públic de manera gratuïta afavoreix l'intercanvi global de coneixement.

TSC és accessible en línia des de:

<https://publicacions.iec.cat>

<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC>

La revista TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA està indexada i avaluada en algunes de les principals bases de dades, com JCR (ESCI-WoS), amb quartil 4; FECYT, amb quartil 4 (2023), o Dialnet mètriques, amb quartil 2 (2023). Té nivell B en el sistema CARHUS i un índex d'impacte de 10 a ICDS-MIAR. La revista també es troba indexada a les bases de dades Directory of Open Access Journals, Periodicals Index Online, Linguist list, RACO, Latindex i Dialnet.

Coordinació de ressenyes: Maria Sabaté-Dalmau

Coordinació de continguts: Víctor Bargiela

© dels autors dels articles

© de l'edició: Societat Catalana de Sociolingüística, filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC.

Imatge de la coberta cedida per Nebulosa Gràfica (<https://nebulosagrafica.com/>).

Compost per Fotocomposició gama, sl

Imprès a Arcàngel Maggio

ISSN (ed. electrònica): 2013-9136

ISSN (ed. impresa): 0211-0784

Dipòsit Legal: B 17954-2015

Els continguts de TSC estan subjectes —llevat que s'indiqui el contrari en el text o en el material gràfic— a una llicència Reconeixement - No comercial - Sense obra derivada 3.0 Espanya (by-nc-nd) de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>. Així doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra, sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

Treballs de Sociolingüística Catalana • 35

LLINDAR, <i>per Natxo Sorolla</i>	9
--	---

SECCIÓ MONOGRÀFICA. EL PROCÉS D'ANGLICITZACIÓ ALS TERRITORIS DE LLENGUA CATALANA

• «It's no big deal»: la presència de l'anglès a les pàgines web i a les xarxes socials de les organitzacions del País Valencià, <i>per Lluís Català-Oltra, Clement Penalva-Verdú</i> <i>i Rodolfo Martínez-Gras</i>	15
• La introducció de l'anglès en el lleure infantil: els discursos sobre la immersió i la capitalització lingüística entre les famílies catalanes, <i>per Maria Rosa Garrido Sardà</i>	35

SECCIÓ MISCELLÀNIA

• <i>La llengua dels barcelonins</i> , d'Antoni M. Badia i Margarit: els orígens i el context, <i>per Oscar Diaz Fouces</i>	53
• El sesquilingüisme cooperatiu com a estratègia de comunicació pacífica. Un estudi a partir de l'experiència de joves pacifistes, <i>per Violeta Caballero Caballero</i>	73
• Els valencians accepten la unitat de la llengua? Comparativa sistemàtica de formulacions, <i>per Miguel Vázquez-Sanchis</i>	91
• Socioonomàstica toponímica: ideologies lingüístiques al(s) nom(s) del poble de Castelló (de la Ribera), <i>per Natàlia Server-Benetó</i>	111

- Normes d'ús lingüístic entre joves catalans al·loglots d'ascendència marroquina,
per Marc Alcalà-i-Rams 127
- Gust musical, gènere i multilingüisme del jovent valencià. Reflexions sobre l'educació a partir d'enquestes,
per Aina Monferrer-Palmer 147
- Actituds lingüístiques del professorat de llengües primeres i segones en formació. Caracterització del valencià estàndard i no estàndard,
per M.ª Begoña Gómez-Devís i José M. Buzón García 169

RESSENYES

- *El catalán y el español cara a cara: una aportación historiográfica: Mallorca y Menorca (siglos XVIII y XIX)*, de Rosa Calafat Vila,
per Eloi Bellés 191
- *Fédéralisme et légitimation des langues minoritaires: Les cas de la Lusace et des pays catalans*, de Jean-Rémi Carbonneau,
per Pere Comellas 195
- *Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears*, de Xisca Castell, Elga Cremades i Maria del Mar Vanrell,
per Adriana Eixarch Alejos 200
- *Traspassando lo lingüístico: factores esenciales en el contacto de lenguas*, de Sara Gómez Seibane, María Sánchez Paraíso i Azucena Palacios,
per Cristina Illamola 203
- *Aquesta llengua que estimo: La vinculació emocional dels nord-occidentals amb la seua varietat lingüística*, d'Annabel Gràcia,
per Sandra Sabaté-Turon 207

NOTES

- Trajectòries reeixides. Acte de reconeixement a Joan A. Argenter,
per Miquel Àngel Pradilla Cardona (coord.), Joan Pujolar, Montserrat Ventura i Oller i Joan A. Argenter 213

• Entrevista a Roger W. Shuy, <i>per Emili Boix-Fuster</i>	237
• Taula rodona sobre els arguments en la lluita per la diversitat lingüística (25 anys del CUSC), <i>per Emili Boix-Fuster (coord.), Pere Comellas, Mònica Pereña i Maria Sabaté-Dalmau</i>	247
MEMÒRIA D'ACTIVITATS DEL 2024	273
NORMES DE PUBLICACIÓ.	281

Llindar

Natxo SOROLLA

Societat Catalana de Sociolingüística

Ja fa més de cinquanta anys que el VIIIè Congrés Mundial de Sociologia de Toronto va acollir una sessió sobre sociolingüística catalana, la qual comptà, fins i tot, amb Joshua A. Fishman i amb Charles A. Ferguson entre els oients. I cal no obviar que era en un congrés de sociologia. Temps més tard, les comunicacions es publicarien en el primer número de la revista TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA (TSC) (Grup Català de Sociolingüística, 1977). TSC va ser dirigida per Francesc Vallverdú des de l'inici fins al 2003, moment en què Emili Boix en va assumir la direcció (Vallverdú i Canes, 1990 i 2011; Vallverdú, 2022).

I aquest anuari de la Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) ha continuat publicant-se fins al número 35, que teniu a les mans o que podeu visualitzar a la pantalla. Amb aquest número inicio la meua etapa com a director de TSC. I vull agrair a la SOCS que haja confiat en mi per a dirigir la revista. Davant la història i la solidesa de la publicació, tinc la sensació d'haver de batallar amb un repte molt gran. Un repte que, evidentment, no afronto sol. Ha estat un goig compartir el camí amb Emili Boix, de qui he après a tractar amb més benevolència tot allò que ens envolta. En l'aparell tècnic de la revista hi ha molt bones vibracions amb el treball de Víctor Bargiela, que ja ha demostrat sobradament tenir la iniciativa i el saber acadèmic suficients perquè el dia a dia de la revista siga molt còmode de portar. I Maria Sabaté-Dalmau continua amb el seu excel·lent paper en la coordinació de les ressenyes. Amb ells dos al Comitè de Redacció, ens ocupem de la quotidianitat de la revista.

Amb Víctor Bargiela i Maria Sabaté-Dalmau, i també amb Maria del Mar Vanrell i amb Avel·lí Flors, hem intentat renovar l'equip de la revista. El Comitè Editorial ha ampliat les seues funcions per a donar suport d'una manera més activa al procés de revisió externa dels articles, amb una intenció clara de comptar amb investigadors actius, procedents d'una àmplia diversitat de disciplines i de territoris, que contribueixen a la tria dels revisors externs. Finalment, el Comitè Científic també renova la seua composició amb una àmplia cartera d'investigadors reconeguts en el camp, que contribueixen a establir les línies mestres de la publicació, així com a promoure la revista, tant en l'àmbit local com en l'internacional. En general, en la composició de tot l'equip

hem volgut simplificar-ne el funcionament, però també, potenciar la seua aportació a la revista, de manera que hem estat especialment sensibles a la diversitat territorial i de perspectives i a la composició per gènere. A les primeres pàgines d'aquest volum i a la pàgina web podeu consultar l'equip de persones que ajudaran a construir TSC els propers anys.

I, m'heu de disculpar, però he d'explicar una mica de la meua vida, perquè sense el context no s'entén el sentit de l'*acció*. Com a estudiant de sociologia de la Franja, TSC sempre va ser-hi present. És una revista de consulta propera, en la qual publicaven els professors de les assignatures de lliure elecció que em van permetre conèixer la sociolingüística, i és l'espai on hi ha la primera referència al meu suport a la recerca. Tinc el record del primer número que abandonava les tapes de color verd militar i les substituïa per una fotografia d'un bar «moderníssim» amb llums de neó. Recordo la centralitat que per a mi, i per a la sociolingüística, va tenir el número especial dedicat a les enquestes d'usos lingüístics. Anys més tard, des de la Xarxa CRUSCAT, vaig començar a donar suport tècnic des de la monografia que feia el diagnòstic de les subdisciplines de la sociolingüística catalana (TSC, 21), i que ha acabat convertint-se en una publicació amb vocació internacionalitzadora (Pradilla Cardona, 2022).

També recordo les primeres reunions amb tècnics de l'IEC, prenent nota dels deures perquè la revista fora indexada: ha de complir la periodicitat i ha de tenir resums en anglès, revisió cega, avaluació d'experts, etc., etc., etc.! I, en paral·lel, els processos d'acreditació dels investigadors estaven situant la bibliometria al nucli de l'avaluació de la recerca: «has publicat?, en quin quartil?». Al cap d'uns anys, intentant saber la posició que correspon a TSC en l'àmbit internacional, ens deien que no teníem dret a saber-ho, perquè TSC necessitava «more English-language content» per a ser indexada. *Descobríem* els desajustos etnocèntrics, subjectius i mancats de rigor en la bibliometria que ens avalua (Sabaté-Dalmau i Sorolla, 2025). Però, mentrestant, publicar en revistes indexades continua sent l'objectiu últim de qualsevol investigador, especialment, els més jòvens.

És bastant probable que el meu recorregut a TSC i al món acadèmic haja bastit les dinàmiques que considero necessàries per a impulsar la publicació. Cal continuar garantint la qualitat dels articles, la publicació en obert, una visió àmplia de la sociolingüística que aplegue la lingüística, la sociologia, l'economia, la demografia, el dret, la filosofia, la psicologia, l'antropologia, les ciències de la computació... També cal impulsar, reforçar i ampliar la cartera de revisors externs, si bé som molt conscients de l'esforç que els demanem cada vegada que hi contactem.

Però, sens dubte, el repte més important és potenciar la difusió dels articles publicats a TSC. Pretenem millorar-ne el posicionament i l'impacte internacional, tant per les citacions que reben com per les que generen. I és molt important mantenir el paper de la llengua catalana com a eina de recerca acadèmica, lluny del procés d'homogeneïtzació, i vetllar per l'impacte social de la recerca. Tanmateix, el més complex d'aquesta tasca és una batalla que fa temps que TSC va obrir: la seua indexació a les principals bases de dades internacionals. La sociolingüística quebequesa, i la francofonia en general, es refereixen a la *découvrabilité*, i denuncien que els algorismes dels

cercadors o les grans plataformes de continguts amaguen allò que no es publica en la llengua hipercentral, la qual cosa fa que molts recursos queden ocults als seus consumidors potencials pels filtres etnocèntrics. Actualment TSC ha assolit fites importants en la descobribilitat i ha aconseguit ser indexada per JCR (ESCI-WoS) i FECYT. L'objectiu és que el català tinga en TSC un espai acadèmic de confort i que continue vehiculant part de la recerca, i que publicar en català no siga penalitzat per les agències d'avaluació. Però això és necessari sobretot per justícia i per transparència, perquè la recerca ha de tenir impacte en la societat que la finança, amb una recerca internacionalitzada i propera. I aquí hi tenim un paper molt important l'equip editorial, els autors, els lectors i les institucions. Com alguns diuen, les citacions bibliogràfiques són la moneda de canvi entre els acadèmics. Per tant, cal que redefinim el mercat i que recapitalitzem la recerca que ens és útil.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- GRUP CATALÀ DE SOCIOLINGÜÍSTICA (1977). *Treballs de Sociolingüística Catalana: (1974-1976): Ponències al VIIIè Congrés Mundial de Sociologia (Toronto)* [en línia], núm. 1. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/880/showToc>> [Consulta: 29 gener 2025].
- PRADILLA CARDONA, M. À. (ed.) (2022). *Catalan Sociolinguistics: State of the art and future challenges*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN: 978-90-272-5691-1.
- SABATÉ-DALMAU, M.; SOROLLA, N. (2025). «Problematising academic journals' evaluation systems: A case-study approach to sociolinguistics databases indexing for medium-sized languages. A: SOLER, J.; KAUFHOLD, K. (ed.). *Language and the knowledge economy: Multilingual scholarly publishing in Europe*. Nova York; Londres: Routledge.
- VALLVERDÚ, F. (2022). «Chapter 2. History of the group GCS/ASOLC/SOCS». A: PRADILLA CARDONA, M. À. (ed.). *Catalan Sociolinguistics: State of the art and future challenges* [en línia]. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 15-27. <<https://doi.org/10.1075/ivitra.32.02val>>.
- VALLVERDÚ I CANES, F. (1990). «Presentació de *Treballs de Sociolingüística Catalana*». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 8, p. 19-20. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/49154.001>> [Consulta: 29 gener 2025].
- (2011). «Història del collectiu GCS/ASOLC/SOCS». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 21, p. 193-204. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01/36>>.

SECCIÓ MONOGRÀFICA
EL PROCÉS D'ANGLICITZACIÓ ALS TERRITORIS DE LLENGUA CATALANA

«It's no big deal»: la presència de l'anglès a les pàgines web i a les xarxes socials de les organitzacions del País Valencià

"It's no big deal": The presence of English on the websites and social networks of Valencian organizations

Lluís CATALÀ-OLTRA, Clement PENALVA-VERDÚ i Rodolfo MARTÍNEZ-GRAS
Universitat d'Alacant

Data de recepció: 26 de gener de 2024

Data d'acceptació: 7 de juny de 2024

RESUM

Diferents derivades del procés de globalització han motivat que s'usen més que mai les llengües foranes, i molt especialment l'anglès, que s'ha convertit en llengua franca en nombrosos àmbits. En aquest treball comprovem quina és la penetració d'aquesta llengua en els mitjans telemàtics, molt influïts per aquests processos globals i que experimenten el que anomenem *diglòssia digital*. Concretament, posem el focus en tres àmbits o tipus d'organitzacions —els ajuntaments, les empreses de serveis i les universitats—, principalment, al País Valencià, però també en altres territoris de parla catalana. Els resultats indiquen que només en les pàgines web de les universitats trobem una presència destacable de continguts redactats en anglès, mentre que, per exemple, als ajuntaments valencians la penetració de l'anglès és molt marginal. Les variables territorials destaquen per ser els aspectes que tenen més capacitat d'explicació de l'ús de l'anglès, juntament amb la grandària en el cas de les empreses.

PARAULES CLAU: anglès, Internet, xarxes socials, ajuntaments, empreses de serveis, universitats.

ABSTRACT

Different derivatives of the globalization process have caused foreign languages to be used more than ever, especially English, which has become the lingua franca in many areas. In this study we survey the penetration of this language in telematic media, which are greatly influenced by these global processes and which experience what we call "digital diglossia". Specifically, we focus on three areas or types of organizations: town councils, service companies, and universities, mainly in the Valencian Country but also in other Catalan-speaking territories. The results suggest that a notable presence of content written in English can be found only on the websites of the universities, while in the Valencian town councils, for example, the penetration of English is very marginal. The territorial variables stand out for being the

aspects with the greatest capacity to explain the use of English, together with size in the case of companies.

KEYWORDS: English, Internet, social networks, city councils, service companies, universities.

1. INTRODUCCIÓ. GLOBALITZACIÓ, MULTILINGÜISME I LLENGUA FRANCA

El procés de globalització i el canvi tecnològic associat afecten totes les dimensions de la vida social, incloent-hi l'ús dels idiomes. El caràcter de la nova comunicació i els efectes de la mobilitat geogràfica han comportat l'extensió continuada de l'anglès, cosa que ha fet més complexa l'anàlisi de la interacció entre llengües, perquè s'afegeix a la tradicional competència entre llengua unitària estatal i llengua minoritària. La preeminència de l'anglès, o el que d'altres han anomenat «anglització» (Doiz, Lasagabaster i Sierra, 2013: 1408; Smit, 2018), ha significat la presa d'una drecera per a la intercomunicació, però també és llegit en molts casos com una amenaça per a la resta de llengües (Lasagabaster, 2015: 258). Així, si bé a nombrosos països es va acceptar sense gaires miraments la incorporació de l'anglès com a llengua (especialment, als països del nord d'Europa), amb el pas del temps s'han desenvolupat accions per protegir la llengua de l'Estat i contenir l'avenç de l'anglès (Saarinen i Rontu, 2018; Liu, 2019; Migge, 2020). I no només protegir la principal llengua de l'Estat, sinó també d'altres que puguen ser oficials, com ara el suec a Finlàndia. De fet, aquests països amb un ús generalitzat de l'anglès són els que primer han començat a protegir les llengües oficials (Kuteeva, Kaufhold i Hynninen, ed., 2020).

D'aquesta manera, per bé que l'extensió de l'anglès es pot entendre com un indicador d'uniformitat cultural (paralel als processos de concentració empresarial i pèrdua d'autonomia dels estats), l'ús de les llengües arrelades en els territoris també és un indicador de les resistències i de les formes d'adaptació locals a aquests processos. Heller i Duchêne (2012: 3-4), en relació amb la llengua, apunten la interacció entre dos tipus de discursos: el de l'orgull i el del benefici. El primer, el discurs de l'orgull, va ser dominant a l'inici del capitalisme, que va coincidir amb la formació dels estats nació moderns i la resta de nacions, i tenia la llengua (nacional) com un dels instruments per consolidar el projecte identitari. En canvi, el segon, el discurs del benefici, s'ha anat obrint camí en temps de globalització (sobretot, associat a l'anglès, però també a altres llengües majoritàries; vegeu Gal, 2012: 34), a partir de diferents transformacions (Heller i Duchêne, 2012: 8-9). A grans trets, aquest discurs nou implica parlar llengües, o aprendre-les, en funció del benefici esperat.

Precisament, la primacia més clara del benefici en temps de globalització és el que està posant en perill a la majoria de les llengües minoritàries, gairebé totes d'abast territorial limitat, com és el cas del català (May, 2006: 257-258; Vila, 2021: 59). Això ha guanyat intensitat amb l'extensió de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), que són objecte del nostre estudi. La «diglossia digital» (Melero, 2018: 154) fa

que els usuaris d'Internet i les xarxes socials es decanten per aquelles llengües que aporten més informació a la Xarxa. Deu llengües hegemòniques es reparteixen el 80 % dels continguts. Tot i que l'anglès ha cedit terreny en les darreres dues dècades a les altres nou, segueix mantenint més de la meitat de la informació. Mentrestant, les llengües que no formen part d'aquest grup tenen força complicada la seua presència (Melero, 2018: 154-157; Marí, Mir i Rovira, 2010: 140; Boix, 2010: 166). En un estudi sistemàtic dut a terme per més de dos-cents experts sobre el grau de suport tecnològic de trenta llengües europees, es va arribar a la conclusió que només l'anglès té un bon suport i que el català és la llengua no estatal que obté més bona puntuació i també una de les millors entre les minoritàries (Rehm i Uszkoreit, 2012; citat a Melero, 2018: 161-162).

Així doncs, ja siga per motius identitaris, de reconeixement polític de la diversitat dins les societats o com a instrument d'interacció comunicativa amb usuaris multilingües —cada vegada més important pels processos d'internacionalització del capital econòmic, humà i cultural—, l'estudi de les llengües que usen les organitzacions es revela com una qüestió d'un interès sociològic enorme. Atenent a aquests processos, el nostre estudi mostra el nivell d'ús que assoleix l'anglès en aquesta relació triàdica entre idiomes en tres tipus d'organitzacions que s'associen a tres camps afectats per la internacionalització al País Valencià: el comercial (empreses), el polític (ajuntaments) i el cultural (universitats).

L'estudi de l'ús de les llengües en les organitzacions ha estat possible per l'extensió de la comunicació mediada tecnològicament. La consolidació de les TIC permet accedir fàcilment a una gran quantitat de dades i, a més, representa un benefici significatiu, ja que conèixer l'ús que fan de les llengües els individus o les entitats sense haver-hi d'interactuar evita la reactivitat que provoquen tècniques com l'enquesta o l'entrevista.

Dels tres components lingüístics determinats per Spolsky (2004) (pràctiques, ideologies i creences, i gestió i planificació), en aquest article ens centrarem en les pràctiques lingüístiques que duen a terme les organitzacions a través dels seus mitjans digitals. De tota manera, el model de Spolsky és característicament interdependent i, en aquest cas, també ho seran les pràctiques lingüístiques dels que es dediquen a dotar de contingut pàgines web i xarxes socials de les entitats de les nostres mostres; així, per exemple, poden estar influïdes per planificacions lingüístiques i per les creences dels actors de les organitzacions.

D'altra banda, el País Valencià és un espai representatiu de la convergència dels processos indicats anteriorment pel fet que hi conflueixen dos fenòmens de caràcter global que condicionen i impulsen la presència de l'anglès en diferents àmbits, tots afectats per la globalització, com a fase actual de desenvolupament del capitalisme (Piqueras, 2024). En primer lloc, pel fet que el món de l'empresa està clarament afectat per la mundialització de les relacions estructurals i els fluxos d'escala global (Martínez Normand *et al.*, 2014: 72; Gal, 2012; Marí *et al.*, 2010: 140), però fins i tot també hi ha una afectació a l'Administració pública. La indústria està produint més per a l'exportació que per al mercat interior (Català-Oltra, 2016b: 39) i, amb el pas del temps, el turisme internacional ha incrementat la seua importància, incloent-hi

els assentaments residencials d'estrangers (Català-Oltra, 2016a). En aquesta derivada internacional del sector turístic, els idiomes tenen la seua importància demostrada, com testimonien Rodríguez i Lardiés (2016), que en un estudi qualitatiu amb jubilats britànics situaven la llengua com una de les raons per no empadronar-se. També Huete i Mantecón (2013: 231) van poder comprovar amb una mostra de residents estrangers nord-europeus (la majoria dels quals, britànics) que l'idioma era esmentat com el principal obstacle per a la integració. Segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE) (2023), Alacant és la província que té una proporció més elevada d'estrangers de tot l'Estat, i on el passaport més habitual és el britànic. Castelló també està entre les deu primeres en aquesta llista. Tots els municipis espanyols de més de deu mil habitants on els estrangers superen els nacionals són de la província d'Alacant (concretament, del Baix Segura i de les Marines). Belmonte (2014) comenta que administracions com SUMA-Agència Tributària de la Província d'Alacant han arribat a dotar-se de recursos per atendre el contribuent estranger en el seu idioma. En el cas de les empreses de serveis al consumidor, també s'espera que aquelles que tracten de forma freqüent amb clients de països en els quals l'anglès és la llengua principal o on la proporció de parlants d'anglès és elevada (Escandinàvia, Països Baixos, etc.) desenvolupen una estratègia per aproximar-s'hi. Això hauria de ser molt clar en l'hostaleria i en el comerç de les zones turístiques de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià.

En segon lloc, la internacionalització del coneixement acadèmic (Wit, 2020) és una derivada perquè la ideologia neoliberal impulsa les universitats a formar part dels ressorts de l'economia globalitzada (Slaughter i Rhoades, 2004), tenint clar que les seues polítiques de comunicació contribueixen a enfortir el seu posicionament estratègic (Català-Oltra, Martínez-Gras i Penalva-Verdú, 2023). Aquesta tendència es va accelerar més a partir del Procés de Bolonya (1999) i la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES). Si bé l'EEES pretenia el foment de les llengües europees i la creació d'entorns multilingües, la realitat és que l'ingredient lingüístic de la internacionalització passa en molts casos per l'establiment de l'anglès com a mitjà d'instrucció i de publicació, i, en definitiva, com a llengua franca (Cots, Lasagabaster i Garrett, 2012: 28; Doiz, Lasagabaster i Sierra, 2013: 1407; Smit, 2018: 387; Kuteeva, Kaufhold i Hynninen, ed., 2020: 2; Migge, 2020; Vila, 2021). I, paradoxalment, com més llengües entren en contacte, més es fa servir l'anglès (Swaan, 2001; Lasagabaster i Doiz, 2020: 383), amb independència que la retòrica institucional europea mantinga el multilingüisme com a valor per al desenvolupament de l'espai comú (Lasagabaster, 2015: 261-262; Saarinen i Rontu, 2018). Fins i tot hi ha qui qualifica els termes *internacionalització* i *multilingüisme* com a eufemismes per referir-se a l'anglès (Saarinen, 2012; citat a Lasagabaster i Doiz, 2020: 380). Com adverteix Liu (2019), la llengua d'instrucció acaba sent la del coneixement i la del poder, i això amplia les possibilitats de subsistència davant d'altres llengües, especialment, les minoritàries.

2. PROPOSTA METODOLÒGICA

Abans de la configuració de la nostra proposta metodològica (ja esbossada a Català-Oltra, 2007, i consolidada després a Català-Oltra i Penalva-Verdú, 2019 i 2021), no s'havien elaborat conjunts d'indicadors per registrar d'una manera sistemàtica la presència de diferents llengües als mitjans telemàtics de l'Administració que presta els serveis en entorns multilingües. Posteriorment es va identificar l'aparició d'algun treball que anava en aquesta línia (Makhmutov, Sagitova i Ibragimova, 2015, o Be-rezkina, 2018). Pel que fa a l'àmbit empresarial, només podem ressenyar treballs quantitius similars al nostre amb les webs d'empreses ucraïneses (Ugolkov i Karyy, 2017), les webs de multinacionals (Yanaprasart, Choremi i Gander, 2013) o els departaments d'atenció al client d'empreses gallegues (Varela, 2015). Quant a les universitats, podem referir un treball relativament semblant al nostre, desenvolupat per Callahan i Herring (2012).

En tot cas, són escassos els estudis quantitius que sistematitzen la informació sobre l'ús de llengües en la comunicació mediada tecnològicament amb una mostra estadísticament representativa d'empreses en un àmbit territorial específic. L'antecedent més proper, precisament en llengua catalana, és l'estudi *Elan.cat*, del 2009 (Marí, Mir i Rovira, 2010: 142), desenvolupat per la Universitat Oberta de Catalunya, la Universitat de Gal·les del Sud i les agències governamentals de Catalunya. Tanmateix, aquest treball no és cap observació sistemàtica indirecta, sinó una enquesta restringida a empreses petites i mitjanes a Catalunya que tenen entre 10 i 249 treballadors.

La nostra proposta metodològica resol les limitacions que representa l'obtenció d'informació mitjançant les enquestes. Considerem que l'enquesta és susceptible d'incorporar un biaix, pel fet que implica una observació que pren com a dada la realitat percebuda o el record de les accions que transmeten els membres de les organitzacions. Per tant, l'enquesta pot produir distorsions per errors en la memòria o per efectes de resposta ajustada al que és socialment desitjable o a les preferències politico-ideològiques. En el nostre cas, la informació recollida és, de manera estricta i objectiva, aquella que correspon a les organitzacions en un moment donat a partir de les fonts institucionals. Informació directa que és present en les seues publicacions digitals preses com a «documents» per a una anàlisi de contingut. El resultat és un conjunt d'indicadors sobre l'ús de diferents llengües i que són producte d'una operacionalització que integra, a manera de dimensions, aquestes formes de comunicació mediada tecnològicament. A continuació (taula 1), detallem les fitxes tècniques dels estudis realitzats.

TAULA 1
Fitxes tècniques dels estudis realitzats

<i>Unitat d'anàlisi</i>	ajuntaments valencians	empreses de serveis B2C de capital valencià	universitats europees d'entorns multilingües situades entre les mil primeres del rànquing de Shanghai
<i>Àmbit geogràfic</i>	País Valencià	País Valencià	Europa (EEES)
<i>Grandària de l'univers</i>	542 ajuntaments	160.608 empreses	88 universitats
<i>Error de la mostra</i>	no es calcula (cens)	$\pm 5\%$ (per a un nivell de confiança del 95,5 %) en el cas de mostreig aleatori	no es calcula (cens)
<i>Grandària de la mostra</i>	542 (cens)	397 empreses	88 (cens)
<i>Tipus de mostreig</i>	cens	aleatori estratificat segons la grandària de l'empresa (nombre de treballadors) i segons el tipus d'activitat; afixació simple per garantir mínims per segment de nombre d'empleats i proporcional en els restos; marc mostral: Sistema d'Anàlisi de Balanços Ibèrics (SABI)	cens
<i>Data del treball de camp</i>	juliol-setembre del 2017	juliol-setembre del 2018	febrer-abril del 2021

NOTA: B2C: d'empresa a consumidor (de l'anglès, *business to consumer*).

FONT: Elaboració pròpia.

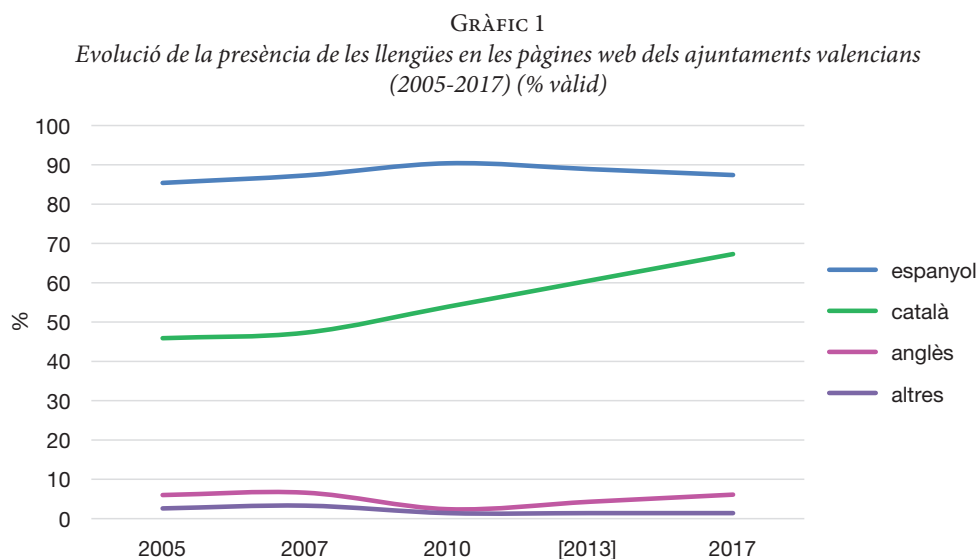
D'altra banda, les tècniques s'han aplicat per registrar l'ús de les llengües en diferents modalitats telemàtiques; en aquest cas, ens limitem a les pàgines web i a les xarxes socials digitals (XSD): *a*) observació sistemàtica i anàlisi de contingut sobre diferents indicadors lingüístics (les llengües presents a la web i a les comunicacions dels comptes oficials de les XSD), i *b*) explotació de fonts secundàries, fonamentalment, variables explicatives que tenen com a font bases de dades de població i ús social de la llengua (INE, Sistema d'Informació Municipal de la Generalitat Valenciana), d'empreses (SABI) i d'universitats (Academic Ranking of World Universities, Shanghai Ranking Consultancy). Per manca d'espai no és possible detallar tots aquests aspectes i remetem el lector a la consulta dels treballs que han dut a terme els autors i que han estat referenciats més amunt. Aquestes variables explicatives ens han servit per fer un recorregut pels factors que determinen la presència de l'anglès en els mitjans telemàtics de les organitzacions valencianes, ampliat a les de parla catalana per a les universitats. Pel que fa a l'anàlisi de contingut, una gran part dels indicadors es refereixen a la presència de les llengües de les comunicacions mediatades

tecnològicament, la qual cosa condueix a una categorització binària o dicotòmica (és a dir, si una llengua determinada hi és present o absent).

3. RESULTATS

3.1. L'ús de l'anglès als ajuntaments

Tal com podem veure al gràfic 1, mentre que l'espanyol té una presència invariablement dominant que frega el 90 % i el català ha anat pujant progressivament des d'un 46 % inicial a gairebé el 70 % en 2017, en tota la sèrie històrica mai no s'ha superat el 7 % d'ajuntaments valencians que publiquen majoritàriament els continguts en anglès. Fins i tot es va baixar al 2,4 % en 2010, fet que s'explica per la incorporació a Internet dels llocs web oficials dels ajuntaments de molts pobles petits, els quals no disposaven del web traduït a l'anglès. Per tant, la presència d'aquesta llengua continua sent-hi marginal, tot i l'augment de turistes estrangers i l'arribada de residents jubilats de la Gran Bretanya i de la resta de països del nord d'Europa.

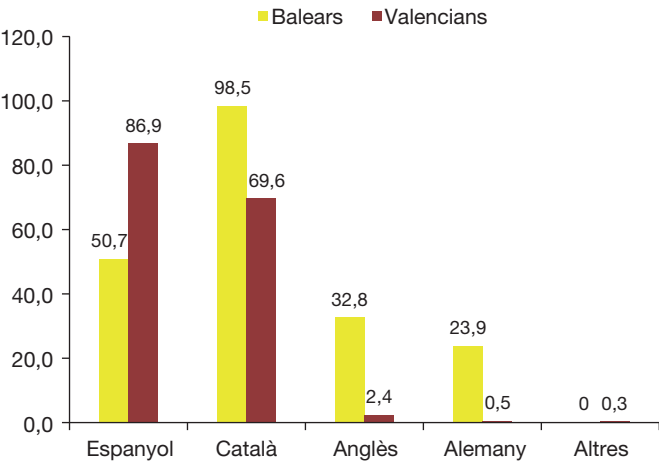

NOTA: La suma dels percentatges no ha de ser necessàriament 100, ja que una web pot estar escrita en més d'una llengua. Per a l'any 2013, es fa una projecció lineal. Es considera que una pàgina web està redactada en una llengua si la majoria dels continguts estan redactats en aquesta llengua.

FONT: Elaboració pròpia.

En el cas del 2010, també tenim dades de les Illes Balears, ja que vam ampliar puntualment l'observació a aquest territori. Els resultats indiquen una pauta notablement diferent, amb el domini del català a les Illes i una presència molt visible de llengües estrangeres (vora la tercera part d'ajuntaments en anglès i prop de la quarta part en alemany) enfront dels registres residuals del País Valencià (gràfic 2).

GRÀFIC 2
Ús de les llengües en les pàgines web dels ajuntaments balears i valencians (2010)

NOTA: La suma dels percentatges no ha de ser necessàriament 100, ja que una web pot estar escrita en més d’una llengua. Per al cas valencià, s’empren exclusivament els ajuntaments de domini lingüístic valencià.
FONT: Elaboració pròpia.

A la taula 2, podem observar que la variable territorial és la que s’associa més clarament amb la presència de l’anglès als ajuntaments valencians, amb quatre comarques de la demarcació sud que tenen uns resultats equiparables als de les Illes Balears, es-

TAULA 2
Presència de l’anglès en les pàgines web dels ajuntaments valencians
en funció de diferents variables (% vàlid)

Variable	Categoria	% vàlid	Estadístic d’associació
Comarca	Baix Segura (el)	18,5 %	V de Cramer = 0,473
	Comtat (el)	20,8 %	
	Marina Alta (la)	39,4 %	
	Marina Baixa (la)	27,8 %	
Província	Alacant	21,4 %	V de Cramer = 0,379
	Castelló	0,0 %	
	València	1,1 %	

Variable	Categoria	% vàlid	Estadístic d’associació
Estatus lingüístic de la web (espanyol/ català)	espanyol	0,6 %	V de Cramer = 0,216
	bilingüe	10,8 %	
	català	0,0 %	

FONT: Elaboració pròpia.

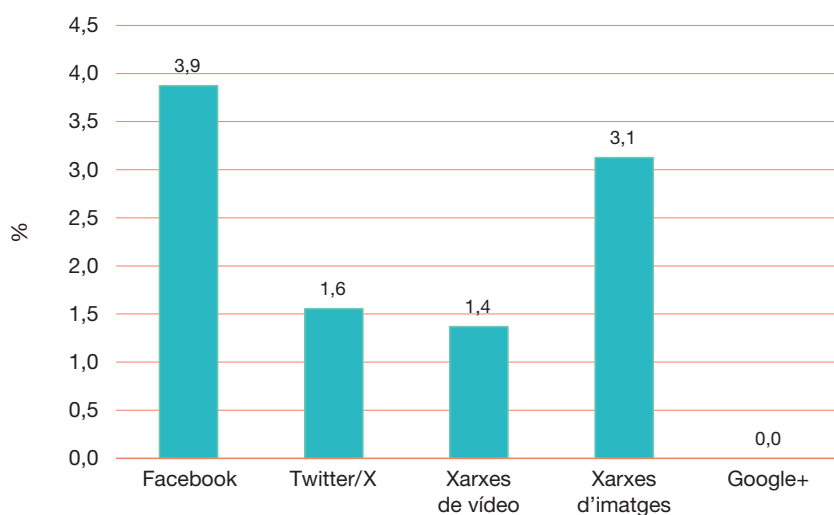
pecialment, la Marina Alta. Són totes comarques amb una presència important de turistes i residents estrangers del nord d'Europa (en el cas del Comtat, comarca d'interior, es tracta normalment de pobles que limiten amb la Marina Alta, on ja estan assentant-se estrangers).

A partir de les dades, s'observa que només es presenta la web en anglès si ja està tot escrit també en català i en espanyol, és a dir, es planteja l'ampliació a l'anglès si les dues llengües oficials ja tenen garantida la seua presència (categoria *bilingüe*). La resta de variables no ofereixen resultats estadísticament significatius.

Pel que fa a les xarxes socials digitals (gràfic 3), només un 3,9 % dels municipis amb Facebook redacten alguna informació en anglès. El percentatge és encara més baix en la resta de plataformes. Les entrades que hem detectat són en tots els casos traduccions de les informacions generades inicialment en català o en espanyol; no hi trobem ítems publicats exclusivament en alguna llengua estrangera.

GRÀFIC 3

Proporció d'ajuntaments que inclouen algunes entrades en anglès en les diferents xarxes socials

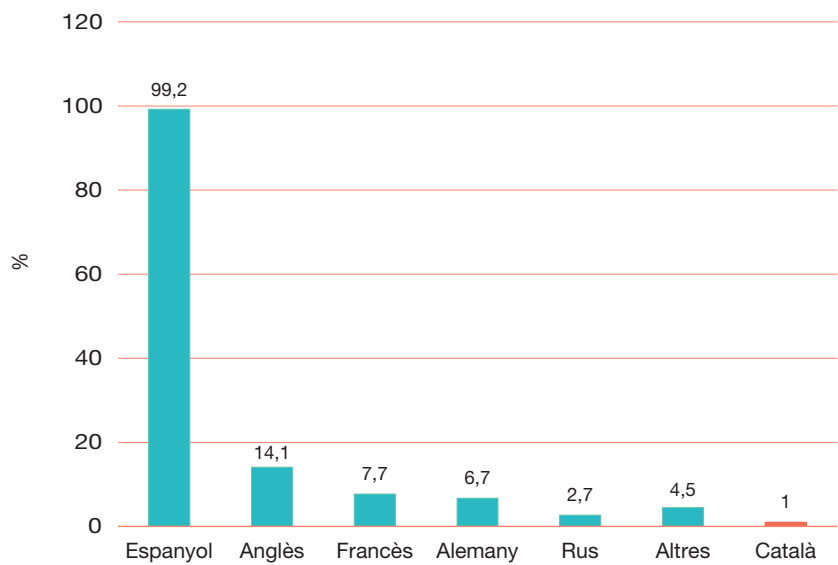
Base: ajuntaments que disposen de canal en cada xarxa social

FONT: Elaboració pròpia.

3.2. L'ús de l'anglès a les empreses

En relació amb les empreses valencianes de serveis (gràfic 4), el 14,1 % publiquen les seues pàgines web en anglès. Per bé que és una xifra reduïda, representa més del doble de la que registren els ajuntaments, i contrasta amb la presència del català, llengua oficial, que es limita a l'1 %, per davall de qualsevol de les llengües estrangeres observades.

GRÀFIC 4
Llengües dels llocs web de les empreses valencianes de serveis B2C (% vàlid)

NOTA: Es considera que una pàgina web està redactada en una llengua si més de la meitat dels continguts estan escrits en aquesta llengua. La suma dels percentatges no ha de ser necessàriament 100, perquè l'indicador és multiresposta.
FONT: Elaboració pròpia.

Si observem la taula 3, veiem que, per bé que a Facebook la presència de l'anglès hi és més escarida, se situa al voltant del 10 % en Twitter (actualment, X) i a les xarxes d'imatges i per damunt del 20 % en les xarxes de vídeo com YouTube, sempre molt per damunt del català, la presència del qual és pràcticament nul·la.

TAULA 3
Llengües emprades en diferents xarxes socials de les empreses valencianes de serveis B2C (% vàlid)

		Xarxa social			
		Facebook	Twitter (X)	Xarxes de vídeo	Xarxes d'imatges
Llengües	espanyol	100,0	93,8	79,2	89,6
	català	1,2	0,0	0,2	0,0
	anglès	4,7	9,8	21,6	10,7
	altres	2,9	3,2	13,5	0,0

NOTA: La suma dels percentatges en cada columna no ha de ser necessàriament 100, ja que una pàgina web o xarxa social pot estar redactada en més d'una llengua.
FONT: Elaboració pròpia.

A la taula 4 es pot observar que la dimensió de l'empresa, mesurada en funció del volum de treballadors i del capital social, és la variable que determina més l'ús de l'anglès en el lloc web, que arriba fins al 50 % en les empreses grans o al 43 % en les de més capital social. Com més grans són el nombre de treballadors o el capital social, hi ha més ús de l'anglès, segurament, perquè l'empresa guanya en complexitat i pot

TAULA 4

Presència de l'anglès en les pàgines web de les empreses valencianes de serveis B2C (% vàlid)

Variable	Categoria	% vàlid	Estadístic d'associació	Variable	Categoria	% vàlid	Estadístic d'associació	
Territori	Baix Segura i eix interior del Vinalopó	33,3 %	V de Cramer = 0,227	Volum de treballadors	micro	14,7 %	eta = 0,326	
	Àrea metropolitana d'Alacant-Elx	11,8 %			petita	14,0 %		
	Comarques Centrals Valencianes	26,9 %			mitjana	33,9 %		
	Àrea metropolitana de València	9,7 %			gran	50,0 %		
	Àrea urbana i litoral de Castelló	19,0 %		Activitat	tallers i reparacions	14,3 %	V de Cramer = 0,499	
	Interior de Castelló-València	0,0 %			comerç minorista	6,3 %		
Província	Alacant	21,0 %	V de Cramer = 0,137		hostaleria i turisme	10,9 %		
	Castelló	16,0 %			immobiliària/financera	59,3 %		
	València	10,3 %			sanitària/assistencial	7,4 %		
Capital social (euros)	fins a 3.000	9,7 %	eta = 0,701		cultura, esports i jocs	7,7 %		
	de 3.001 a 50.000	10,9 %			serveis personals	1,0 %		
	de 50.001 a 150.000	23,3 %						
	més de 150.000	42,9 %						

FONT: Elaboració pròpia.

disposar de recursos per fer la traducció dels continguts. També és bastant determinant l'activitat i, així, el sector immobiliari/financer registra una presència de l'anglès clarament majoritària (prop del 60 %), mentre que la resta no passa del 15 %, ni tan sols la categoria hostaleria i turisme, ja que es tracta d'un sector ampli que inclou molts bars urbans o rurals sense vocació turística. Així mateix, torna a destacar el territori, i novament la demarcació d'Alacant, amb les comarques del sud i les comarques centrals, que són les que més aflluència turística registren.

3.3. L'ús de l'anglès a les universitats

En el cas de les universitats, si ens centrem en l'última columna de la taula 5, veiem que en els resultats globals de les universitats europees d'espais multilingües (UEEM), en totes les modalitats, domina la primera llengua de l'Estat (PLE) en comparació amb les llengües minoritàries (LM) i amb l'anglès. No obstant això, cal separar el comportament de les pàgines web del de les xarxes socials, ja que, en el primer cas, les

TAULA 5

Ús de les llengües en els mitjans telemàtics de les universitats valencianes en comparació amb la resta dels territoris de parla catalana, la resta de l'Estat i la resta de la Unió Europea (% mitjà)

Modalitat de mitjans telemàtics	Llengua	Àmbit territorial				
		Comunitat Valenciana	Reste de les comunitats autònomes de parla catalana	Reste de l'Estat	Reste de la Unió Europea	Total UEEM
Notícies de la pàgina web	PLE ^a	100,00	51,88	60,00	94,07	88,64
	LM ^b	80,00	100,00	80,00	9,21	25,51
	anglès	28,00	35,00	26,00	38,04	36,17
Apartat d'estudis de la pàgina web	PLE	100,00	96,25	96,00	94,19	94,81
	LM	99,00	100,00	76,00	13,12	29,66
	anglès	83,00	85,63	58,00	49,31	56,39
Facebook	PLE	70,67	23,33	52,00	85,02	76,63
	LM	66,67	96,66	56,00	1,35	17,01
	anglès	0,00	10,00	2,67	15,75	13,56
Twitter (X)	PLE	57,33	4,17	54,67	77,06	67,83
	LM	44,00	95,00	56,00	1,57	15,89
	anglès	0,00	1,67	1,33	21,96	17,60

^a PLE: primera llengua de l'Estat; ^b LM: llengua minoritària.

NOTA: La suma dels percentatges en cada columna no necessàriament ha de ser 100, ja que una pàgina web o una xarxa social pot estar redactada en més d'una llengua.

FONT: Elaboració pròpia.

possibilitats de recórrer a diverses llengües són més grans, per això els percentatges de les LM i, sobretot, els de l'anglès són més elevats que en el cas de les xarxes socials. En totes les llengües, els pesos relatius són més elevats en les pàgines d'estudis que en les de notícies, ja que el contingut dels programes d'estudi és més estàtic i permanent, i, per tant, hi ha més temps per traduir i està més justificat fer-ho. Tanmateix, la variació entre un tipus de contingut i un altre és molt més gran en l'anglès, que arriba a més de la meitat dels programes d'estudis de les UEEM.

Per la seua banda, els comptes universitaris de Facebook i Twitter/X concedeixen molt poques entrades bilingües o trilingües, encara menys en el cas de Twitter/X, més limitat quant a caràcters. La diferència a favor de la PLE és notable, especialment, a Facebook. Els percentatges de les LM i de l'anglès són similars, al voltant del 15 % a les dues xarxes, però la llengua minoritària pren avantatge a Facebook i l'anglès, a Twitter/X.

Els territoris de parla catalana estan per damunt dels de la resta de territoris multilingües de l'Estat pel que fa a l'ús de l'anglès en les pàgines web, sobretot les universitats catalanes, tot i que les valencianes no queden gaire endarrerides. En notícies queden a prop de la resta de la Unió Europea, però en apartats d'estudis destaquen molt per damunt, amb el 85 % de les universitats catalanes i balears, per, aproximadament, un 58 % que obté la resta de l'Estat i menys del 50 % de la resta d'universitats de la Unió Europea. En canvi, a les xarxes socials és diferent: les universitats de la Xarxa Vives queden per davall del nivell de la Unió Europea en Facebook, i molt per davall en Twitter/X, i encara més en el cas de les universitats valencianes, que no publiquen mai en anglès en les seues xarxes socials digitals.

Si ens fixem en l'ús de l'anglès a les pàgines web de les UEEM (taula 6), les variables que determinen més l'ús d'aquesta llengua són la territorial, *àrea geogràfica*, i el *nombre d'estudiants*, ja que marquen associació estadísticament significativa en les dues modalitats. La llengua franca té una presència relativament alta a Escandinàvia i a la resta de països de l'oest (Suïssa, Països Baixos, etc.). Fora de taula, també s'han organitzat les àrees geogràfiques dividint l'Europa occidental en nord i sud, i s'ha comprovat que hi ha associació, de manera que es pot confirmar que als països del nord occidental s'utilitza més l'anglès que als del sud. No obstant això, les universitats espanyoles destaquen en la redacció en anglès a les pàgines d'estudis dels seus llocs web oficials. L'anglès també és més usat en les pàgines web de les universitats més petites i en les regions on dominen els partits de dretes, però també en aquells on tenen l'hegemonia els partits nacionalistes perifèrics.

TAULA 6
*Presència de l'anglès en les pàgines web de les UEEM
 en funció de diferents variables explicatives (% mitjà)*

		Pàgines web de notícies ^a	Pàgines web d'estudis ^b
<i>Àrea geogràfica</i>	França	21,15	17,92
	Espanya	30,56	77,22
	Regne Unit i Irlanda	(100,0)	(100,0)
	Escandinàvia	49,58	55,00
	Europa de l'Est	22,09	50,91
	Resta de l'Europa occidental	52,28	65,48
<i>Hegemonia política regional</i>	Partits regionals o perifèrics-nacionals	38,75	75,63
	Partits predominantment d'esquerres	26,92	18,85
	Tant partits d'esquerres com de dretes	33,89	67,21
	Partits predominantment de dretes	43,26	57,80
<i>Nombre d'estudiants</i>	Fins a 10.000	56,17	73,25
	De 10.001 a 20.000	42,00	51,32
	De 20.001 a 30.000	17,50	66,43
	Més de 30.000	26,19	39,00
	Total	36,17	56,39

^a Associació estadística amb les variables *àrea geogràfica* i *nombre d'estudiants*.

^b Associació estadística amb les variables *àrea geogràfica*, *hegemonia política regional* i *nombre d'estudiants*.

NOTA: No s'hi inclouen els resultats en funció de l'estatus vital de la llengua minoritària, categoria de la llengua minoritària, reconeixement legal de la llengua minoritària, Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i índex d'autoritat regional perquè s'ha comprovat que registren resultats irregulars en el cas de l'anglès i molt dependents de la variable territorial.

Es fa ús de gamma (variables ordinals per interval), R de Pearson (variables quantitatives) i eta (nominal per interval).

FONT: Elaboració pròpia.

4. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

La presència de l'anglès en els mitjans telemàtics de les organitzacions al País Valencià depèn bastant del tipus d'ens de què es tracte. Així, els ajuntaments han registrat una presència molt marginal de l'anglès en les pàgines web (encara més baixa en les xarxes socials), sense variació en tota la sèrie i molt lluny dels guarismes de les Illes Balears. Tanmateix, a les zones amb més aflluència de turisme estranger i amb residents jubilats del nord d'Europa (on destaca la Marina Alta), s'obtenen unes xifres més elevades i, per tant, aquí sí que s'entra en la lògica del que comentava Belmonte

(2014) sobre la identificació d'un perfil de ciutadà que ha de ser atès posant-li facilitats en el terreny lingüístic, perquè altrament es corre el risc de perdre'l per a la tribu-tació (Rodríguez i Lardiés, 2016) i potser també per a la integració (Huete i Mante-cón, 2013). En qualsevol cas, l'ús de l'anglès en les pàgines web apareix només quan s'ha garantit primer la presència de les dues llengües oficials, si es tracta del domini lingüístic valencià.

En les empreses trobem més proporció de pàgines en anglès (més del doble que en el cas dels ajuntaments), però tampoc no se supera el 15 % (també en les xarxes socials observem, en general, xifres més baixes). Pel que fa a la variable territorial destaquen novament els resultats de les mateixes comarques litorals d'Alacant, però en aquest cas encara són més determinants la dimensió de l'empresa (el nombre de treballadors i el capital social) i l'activitat. Les variables que remeten a la grandària de la mercantil responen a una lògica de capacitat per recursos, i aquests permeten traduir contin-guts; i, quant a la variable activitat, algunes, com ara les immobiliàries, tenen clara-ment posat el focus en el client estranger, sobretot en el litoral. Per tant, en les empre-ses amb recursos suficients i de zones i d'activitats concretes, s'imposa una lògica del benefici (Heller i Duchêne, 2012) per potenciar l'ús de l'anglès i, en canvi, reduir a la mínima expressió la presència del català, com a prova hipotètica que la lògica de l'or-gull identitari no té cabuda en el territori valencià actual (una altra qüestió són els ajuntaments, subjectes a la Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià). En tot cas, la incidència d'aquestes lògiques sempre queda modulada per la capacitat explicativa de les variables territorials, causalitat documentada extensament (Paulasto, Penhallurick i Jones, 2020; Schöntag i Linzmeier, 2021).

D'altra banda, el multilingüisme que preconitzen molts països i les seues universi-tats (Kuteeva, Kaufhold i Hynninen, ed., 2020; Cots, Lasagabaster i Garrett, 2012) no és una realitat en una àmplia majoria de les UEEM, que han evidenciat un tipus de pràctica lingüística en què es limiten a comunicar fonamentalment en la PLE. Així, tant les LM com la llengua franca tenen un paper clarament secundari en el context global europeu. Potser en són una excepció les pàgines web d'estudis —el 95 % en la PLE, però també una majoria redactades en anglès— com a estratègia per captar es-tudiants internacionals (Cots, Lasagabaster i Garrett, 2012), i aquí destaquen molt clarament les universitats de parla catalana, incloent-hi les valencianes. Pel que fa a les variables explicatives, es confirmen algunes de les hipòtesis que vam enunciar a Català-Oltra, Martínez-Gras i Penalva-Verdú (2023). La més evident, la ja esmen-tada variable territorial, que estructura comportaments molt marcats en funció del país o de la gran regió, amb França molt poc inclinada al multilingüisme, Espanya compromesa amb les LM o la resta de l'Europa occidental que aposta més que altres territoris per l'anglès, aspecte que a més confirma que a l'oest europeu continua vi-gent la polaritat nord-sud, la qual implica un ús més gran de la llengua franca als ter-ritoris septentrionals, com es reflectia a Lasagabaster (2015: 263-266). Així mateix, es confirma que, en general, com més petita és la dimensió de les universitats (volum d'alumnat), més alt és l'ús de l'anglès (i més baix el de la PLE), en línia amb el que apunten Börjesson i Lillo (2020: 147).

A partir dels resultats obtinguts, podem concloure que el procés d'anglització en els mitjans telemàtics no és tan acusat com caldria esperar, especialment, en el cas del País Valencià, amb xifres marginals per als ajuntaments, relativament baixes en les empreses i una mica més elevades en les universitats, però només majoritàries en les pàgines web d'estudis, que no requereixen tant d'esforç d'actualització i estan enfocades a la captació del client/estudiant estranger.

En aquest sentit, és rellevant que les universitats de parla catalana siguen l'avantguarda europea en l'ús de l'anglès per comunicar l'oferta docent, i que això ho facen compatible amb l'ús, també capdavanter en l'EEES, de la llengua pròpia, del català. De fet, es podria dir que el que fan les universitats de la Xarxa Vives en els seus llocs web oficials és l'única aposta real pel *multilingüisme* tan insistentment com inútilment pregonat a escala europea. Les universitats són les organitzacions que disposen de més recursos (tecnològics, humans i organitzatius) i de més autonomia per a la publicació de continguts (en quantitat, qualitat i grau de diversitat lingüística) i que tenen més projecció internacional (dinàmica de presentació dels resultats de recerca). Això contrasta amb la gran heterogeneïtat empresarial (pel que fa als sectors d'activitat i a la grandària) i dels governs locals (territoris i volum poblacional). Una altra qüestió és el trasllat que això tinga en la docència, perquè, en el cas del País Valencià, tant l'anglès com el català també estan força exalçats per la retòrica institucional, però poc presents a les aules,¹ excusats per arguments de finançament o de manca de voluntat de l'alumnat, entre altres coses. I en l'horitzó no semblen aparèixer factors capaços de modificar aquest estat de coses.

En aquest hipotètic procés d'anglització, hi intervenen molts factors explicatius que desborden el tipus d'investigació desenvolupada, limitada a l'anàlisi de contingut digital. Per exemple, des d'una perspectiva de la competència entre llengües, considerariem interessant posar el focus en les dinàmiques econòmiques a escala internacional, en què l'anglès es configura com una llengua de comunicació global naturalitzada en el mercat, en el sentit de ser considerada pels agents implicats com a «neutra» (Garrido i Valle, 2023), és a dir, per no estar marcada per «contaminacions» identitàries, com és el cas del català al País Valencià. Aquesta i altres consideracions requeririen recopilar noves dades, ara qualitatives, obtingudes a partir de la interacció amb els agents implicats.

1. A Tena (2021) es presenten xifres d'un informe de la Xarxa Vives que indiquen que, tot i que la presència de l'anglès en la docència dels graus de les universitats valencianes va augmentant, ho fa molt a poc a poc, i en 2020 encara no s'havia superat el 10 % dels crèdits. Pel que fa al català, aquestes universitats tampoc no superen globalment el 25 % (i això que no s'hi inclou la Universitat Miguel Hernández, que no té docència en català). Aquest fet contrasta amb el 75 % de la docència en català de les universitats catalanes o amb el 50 % de les balears. En anglès, però, tant els catalans com els balears també se situen, com els valencians, al voltant del 10 %.

5. FINANÇAMENT

Aquest treball ha estat possible gràcies al finançament rebut de les subvencions per al foment de treballs de recerca i d'estudis en l'àmbit de la planificació lingüística i de la lingüística aplicada (2017, 2019 i 2022), de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BELMONTE, Irene (2014). «Los ciudadanos no nacionales y los impuestos locales. La atención al contribuyente extranjero en la provincia de Alicante (1994-2014)». *Barataria: Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales* [en línia], núm. 17, p. 127-142. <<https://www.redalyc.org/pdf/3221/322132552009.pdf>>.
- BEREZKINA, Maimu (2018). «Managing multilingualism on state websites: How institutional employees explain language choice». *Current Issues in Language Planning* [en línia], núm. 19, p. 98-116. <<https://doi.org/10.1080/14664208.2017.1391495>>.
- BOIX, Emili (2010). *Civisme contra cinisme: Llengües per viure i conviure*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- BÖRJESSON, Mikael; LILLO, Pablo (2020). «World class universities, rankings and the global space of international students». A: RIDER, Sharon; PETERS, Michael A.; HYVÖNEN, Mats; BESLEY, Tina (ed.). *World class universities* [en línia]. Singapur: Springer, p. 141-168. <<https://doi.org/10.1007/978-981-15-7598-3>>.
- CALLAHAN, Ewa; HERRING, Susan C. (2012). «Language choice on university websites: Longitudinal trends». *International Journal of Communication*, núm. 6, p. 322-355.
- CATALÀ-OLTRA, Lluís (2007). «L'ús del català en les pàgines web municipals del País Valencià». A: FORCADELL, J. Vicent; ISABEL, Ferran (coord.). *A Alacant, en valencià*. Alacant: Universitat d'Alacant, p. 505-534.
- (2016a). *El turisme a l'EURAM: La xarxa de costa*. València: Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa.
- (2016b). *Llibre blanc de les infraestructures i el finançament territorial de l'Euroregió de l'Arc Mediterrani*. València: Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa.
- CATALÀ-OLTRA, Lluís; MARTÍNEZ-GRAS, Rodolfo; PENALVA-VERDÚ, Clement (2023). «The use of languages in digital communication at European universities in multilingual settings». *International Journal of Society, Culture & Language* [en línia], vol. 11, núm. 1. <<https://doi.org/10.22034/ijsc.2022.563470.2794>>.
- CATALÀ-OLTRA, Lluís; PENALVA-VERDÚ, Clement (2019). «The use of official languages in electronic communications in the Valencian local administration». *International Journal of the Sociology of Language* [en línia], núm. 260, p. 15-36. <<https://doi.org/10.1515/ijsl-2019-2046>>.
- (2021). «The use of languages by Valencian business-to-consumer service companies in their telematic communications». *HERMES: Journal of Language and Communication in Business*, núm. 61, p. 23-40.
- COTS, Josep M.; LASAGABASTER, David; GARRETT, Peter (2012). «Multilingual policies and prac-

- tices of universities in three bilingual regions in Europe». *International Journal of the Sociology of Language* [en línia], núm. 216, p. 7-32. <<https://doi.org/10.1515/ijsl-2012-0037>>.
- DOIZ, Aintzane; LASAGABASTER, David; SIERRA, Juan (2013). «Globalisation, internationalisation, multilingualism and linguistic strains in higher education». *Studies in Higher Education* [en línia], vol. 38, núm. 9, p. 1407-1421. <<https://doi.org/10.1080/03075079.2011.642349>>.
- GAL, Susan (2012). «Sociolinguistic regimes and the management of “diversity”». A: DUCHÊNE, Alexandre; HELLER, Monica (ed.). *Language in late capitalism: Pride and profit*. Nova York: Routledge, p. 22-42.
- GARRIDO, Maria Rosa; VALLE, José del (2023). «Language and neutrality: Glottopolitical processes and consequences». *Revista Catalana de Llengua i Dret* [en línia], núm. 80, p. 3-9. <<https://doi.org/10.58992/rld.i80.2023.4144>>.
- HELLER, Monica; DUCHÊNE, Alexandre (2012). «Pride and profit: Changing discourses of language, capital and nation-state». A: DUCHÊNE, Alexandre; HELLER, Monica (ed.). *Language in late capitalism: Pride and profit*. Nova York: Routledge, p. 1-21.
- HUETE, Raquel; MANTECÓN, Alejandro (2013). «La migración residencial de noreuropeos en España». *Convergencia* [en línia], vol. 20, núm. 61, p. 219-245. <https://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S1405-14352013000100009&script=sci_arttext>.
- KUTEEVA, Maria; KAUFHOLD, Kathrin; HYNINEN, Niina (ed.) (2020). *Language perceptions and practices in multilingual universities*. Londres: Palgrave Macmillan.
- LASAGABASTER, David (2015). «Language policy and language choice at European universities: Is there really a ‘choice’?». *European Journal of Applied Linguistics* [en línia], vol. 3, núm. 2, p. 255-276. <<https://doi.org/10.1515/eujal-2014-0024>>.
- LASAGABASTER, David; DOIZ, Aintzane (2020). «Epilogue». A: KUTEEVA, Maria; KAUFHOLD, Kathrin; HYNINEN, Niina (ed.). *Language perceptions and practices in multilingual universities*. Londres: Palgrave Macmillan, p. 379-394.
- LIU, Xinyan (2019). «Language of instruction in higher education: South Africa and Spain». *Romance EReview* [en línia], núm. 22. <<https://ejournals.bc.edu/index.php/romance/article/view/11289>>.
- MAKHMUTOV, Zufar A.; SAGITOVA, Alfiya G.; IBRAGIMOVA, Elmira R. (2015). «Russian and Tatar languages in official Internet resources». *International Review of Management and Marketing*, núm. 5, p. 154-159.
- MANTECÓN, Alejandro (2017). «El turismo residencial no existe. Revisión de un concepto y crítica de su función ideológica». *Cuadernos de Turismo* [en línia], núm. 40, p. 405-422. <<https://doi.org/10.6018/turismo.40.310041>>.
- MARÍ, Isidor; MIR, Antoni; ROVIRA, Marta (2010). «Llengua i economia: del handicap a l’oportunitat de negoci». *Paradigmes*, núm. 5, p. 139-147.
- MARTINEZ NORMAND, Loïc; PATERNÒ, Fabio; WINCKLER, Marco A. (2014). «Public policies and multilingualism in HCI». *Interactions*, vol. 21, núm. 3, p. 70-73.
- MAY, Stephen (2006). «Language policy and minority rights». A: RICENTO, Thomas (ed.). *An introduction to language policy: Theory and method*. Oxford: Blackwell, p. 255-272.
- MELERO, Maite (2018). «El futur de les llengües en l’era digital: oportunitats i breixa lingüística». *Revista de Llengua i Dret* [en línia], núm. 70, p. 152-165. <<https://doi.org/10.2436/rld.i70.2018.3201>>.
- MIGGE, Bettina (2020). «Why embed multilingualism into university practices?». *Languages, Society and Policy. Policy Papers Collections* [en línia]. <<https://doi.org/10.17863/CAM.62272>>.

- NANDI, Anik (2017). «Language policies and linguistic culture in Galicia». *Labor Histórico*, vol. 3, núm. 2, p. 28-45.
- PAULASTO, Heli; PENHALLURICK, Rob; JONES, Benjamin (2020). *Welsh English* [en línea]. Berlín: De Gruyter Mouton. <<https://doi.org/10.1515/9781614512721-001>>.
- PIQUERAS, Andrés (2024). «Sobre la importancia de la tasa de ganancia en la crisis capitalista». *Disjuntiva: Crítica de les Ciències Socials* [en línea], vol. 5, núm. 1, p. 139-140. <<https://doi.org/10.14198/DISJUNTIVA2024.5.1.8>>.
- REHM, Georg; USZKOREIT, Hans (ed.) (2012). *Europe's languages in the digital age*. Nova York: Springer.
- RODRÍGUEZ, Vicente; LARDIÉS, Raúl (2016). «Dar la voz a los actores: jubilados extranjeros, ayuntamientos y empadronamiento en España». A: DOMÍNGUEZ, Josefina; DÍAZ, Ramón (coord.). *Población y territorio en la encrucijada de las ciencias sociales* [en línea]. Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de las Palmas de Gran Canaria, p. 167-181. <https://digital.csic.es/bitstream/10261/136915/1/XV_CONGRESO_POBLACION_PADRON.pdf>.
- SAARINEN, Taina (2012). «Internationalization of finnish higher education: Is language an issue?». *International Journal of the Sociology of Language* [en línea], núm. 216, p. 157-173. <<http://dx.doi.org/10.1515/ijsl-2012-0044>>.
- SAARINEN, Taina; RONTU, Heidi (2018). «University language policies». *European Journal of Language Policy* [en línea], vol. 10, núm. 1, p. 97-119. <<https://doi.org/10.3828/ejlp.2018.5>>.
- SCHÖNTAG, Roger; LINZMEIER, Laura (2021). «The impact of geofactors on the formation of language islands and minority languages». *Forum Italicum*, vol. 55, núm. 3, p. 878-897.
- SLAUGHTER, Sheila; RHOADES, Gary (2004). *Academic capitalism and the new economy: Markets, state, and higher education*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- SMIT, Ute (2018). «Beyond monolingualism in higher education: A language policy account». A: JENKINS, Jennifer; BAKER, Will; DEWEY, Martin (ed.). *The Routledge handbook of English as a lingua franca* [en línea]. Nova York: Routledge, p. 387-399. <https://www.researchgate.net/publication/334899047_Beyond_monolingualism_in_higher_education_a_language_policy_account>.
- SPOLSKY, Bernard (2004). *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SWAAN, Abram de (2001). *Words of the world: The global language system*. Cambridge; Oxford: Polity-Blackwell.
- TENA, Violeta (2021). «Català a la universitat: necessita millorar». *El Temps* [en línea], núm. 1956. <<https://www.eltemps.cat/article/15676/catala-a-la-universitat-necessita-millorar>> [Consulta: 16 maig 2024].
- UGOLKOV, Ievgenii; KARYY, Oleg (2017). «The choice of languages for website of organizations in case of multilingual customers». *Economics, Entrepreneurship, Management* [en línea], vol. 4, núm. 2, p. 37-44. <<https://doi.org/10.23939/eem2017.02.037>>.
- VARELA, Ana (2015). «Lengua escrita y atención al cliente». *Revista de Investigación Lingüística*, núm. 18, p. 129-162.
- VILA, F. Xavier (2021). «The hegemonic position of English in the academic field: Between scientific diglossia and academic lingua franca». *European Journal of Language Policy*, vol. 13, núm. 1, p. 47-73.
- WIT, Hans de (2020). «Internationalization of higher education». *Journal of International Students* [en línea], vol. 10, núm. 1. <<https://doi.org/10.32674/jis.v10i1.1893>>.

YANAPRASART, Patchareerat; CHOREMI, Thiresia; GANDER, Filippo (2013). «Language diversity management on corporate websites». A: BERTHOUD, Anne-Claude; GRIN, François; LÜDI, Georges (ed.). *Exploring the dynamics of multilingualism*. Filadèlfia: John Benjamins Publishing, p. 137-154.

La introducció de l'anglès en el lleure infantil: els discursos sobre la immersió i la capitalització lingüística entre les famílies catalanes

*Introducing English in children's leisure activities:
Discourses about immersion and language capitalisation
among Catalan families*

Maria Rosa GARRIDO SARDÀ
Universitat Autònoma de Barcelona

Data de recepció: 25 de febrer de 2024

Data d'acceptació: 13 de juny de 2024

RESUM

D'acord amb les expectatives de parentalitat intensiva, cada cop més famílies catalanes cerquen activitats divertides i eficients perquè els infants aprenguin anglès fora de l'aula. Aquest article, basat en un estudi etnogràfic de vuit mesos, examina una estratègia familiar per a nens i nenes de primària: un espai de lleure en llengua anglesa organitzat per un grup de famílies de classe mitjana de la mateixa escola pública. L'objectiu d'aquest treball és analitzar les motivacions que justifiquen la intensificació de l'anglès a través d'aquesta estratègia familiar de caire lúdic i les ideologies envers l'anglès de les famílies. Actualment, els progenitors inverteixen molts recursos en l'aprenentatge primerenc de l'anglès amb una política lingüística familiar aspiracional (Seals i Beliaeva, 2023) per a la futura mobilitat social i geogràfica dels seus fills en un mercat altament competitiu. Les desigualtats d'accés a l'anglès destaquen l'agència social i la creativitat de les famílies de classe mitjana no benestants per emular les opcions «immersives», com ara parlar anglès als fills o les estades a l'estranger, que no sempre són factibles des dels punts de vista lingüístic i econòmic. Gràcies a aquesta activitat de lleure liderada per una mare que ha adoptat l'anglès com a llengua de comunicació familiar, aquestes famílies (re)produeixen el discurs de la immersió com a més eficient per a l'aprenentatge de l'anglès que la instrucció formal (Codó i Sunyol, 2024) i el posen en pràctica en un espai lúdic de comunicació en anglès que es fonamenta en les ideologies d'aprendre fent (*learning by doing* en anglès, Doerr, 2013) i d'adquisició «natural» (McDaid, 2020).

PARAULES CLAU: immersió, ideologies lingüístiques, anglès, política lingüística familiar.

CORRESPONDÈNCIA: Maria Rosa Garrido Sardà. Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Departament de Filologia Anglesa i de Germanística. Carrer de la Fortuna. Edifici B. Campus UAB. 08193 Bellaterra. A/e: mariarosa.garrido@uab.cat. A/l: mariarosagarridosarda.com. Tel.: +34 935 812 310. Núm. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9391-3885>.

ABSTRACT

In accordance with intensive parenting expectations, an increasing number of Catalan families are seeking entertaining and efficient activities for children to learn English outside the classroom. This article, based on an eight-month ethnographic study, examines a family strategy for primary-school children: a leisure space in English organised by a group of middle-class families from the same public school. The objective of this article is to analyse the motivations that justify the intensification of English through this family leisure strategy and the ideologies regarding English held by the families. Present-day parents invest in the early learning of English as part of an aspirational family language policy (Seals and Beliaeva, 2023) for the future social and geographical mobility of their children in a highly competitive market. Unequal access to English underscores the social agency and creativity of non-affluent middle-class families to mimic “immersive” options, such as speaking English to their children or early stays abroad, which are not always feasible linguistically and economically. This leisure activity run by a mother who has adopted English as a family language has allowed these families to (re)produce the discourse of immersion as more efficient for English learning than formal instruction (Codó and Sunyol, 2024) and to put it into practice in a playful space of English communication based on ideologies of learning-by-doing (Doerr, 2013) and “natural” acquisition (McDaid, 2020).

KEYWORDS: immersion, language ideologies, English, family language policy.

1. INTRODUCCIÓ: LA INTENSIFICACIÓ DE LA LLENGUA ANGLESA EN POLÍTIQUES FAMILIARS A CATALUNYA

L'obsessió actual per la llengua anglesa a Catalunya es reflecteix regularment en els mitjans amb titulars com ara «L'anglès a Catalunya: necessita millorar» (Ara, 2021), en relació amb el baix nivell d'anglès dels catalans «a la cua d'Europa», o «Em preguntaven per què, sent catalana, li parlava només en anglès a la meua filla» (RAC1, 2023), sobre la pràctica emergent de parlar en anglès a les criatures i interrompre així la transmissió intergeneracional del català i/o del castellà. Ambdós titulars se sostenen en la ideologia de la *necessitat* de l'anglès per a tothom amb el re-*refons* de l'*automenyspreu* generalitzat de l'anglès dels catalans, que s'assembla molt a la situació a Corea del Sud (Park, 2009).

D'una banda, l'anglès ha esdevingut una de les assignatures més desiguals a Catalunya, amb una diferència de divuit punts en els resultats de les competències bàsiques entre centres de complexitat alta i de complexitat baixa a sisè de primària el 2021 (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2021). En aquest sentit, els «recursos dedicats a l'aprenentatge de la llengua anglesa és el punt on es poden trobar més diferències segons el nivell socioeconòmic de les famílies» (p. 33) i el que marca la diferència entre els centres educatius. D'altra banda, les polítiques lingüístiques familiars a Catalunya impliquen cada cop més la planificació del plurilingüisme de les criatures, amb mudes lingüístiques del castellà al català (Pujolar i Puigdevall, 2015) i un abandonament incipient de la llengua familiar a favor de l'anglès per un dels progeni-

tors (Patiño-Santos i Codó, 2024). Si adoptem una concepció més àmplia de la política lingüística familiar, veurem que les famílies catalanes inverteixen en estratègies fora de l'escola que van més enllà de les tradicionals acadèmies de llengües.

En línia amb els models de parentalitat intensiva neoliberal (Vincent i Maxwell, 2016), les famílies a l'Estat espanyol s'impliquen activament en l'aprenentatge de l'anglès de les criatures i cerquen alternatives més efectives i atractives que les classes extraescolars a les acadèmies, com ara classes de teatre en anglès (Patiño-Santos i Mansfield, s. d.), campaments de rugbi a Irlanda del Nord (McDaid, 2020) o l'ús de l'anglès com a llengua de comunicació familiar (Nieto Moreno i Alarcón, 2022). Entre les classes mitjanes (sobretot, benestants), Codó i Sunyol (2024) han documentat una tendència a l'alça: estudiar un semestre o un curs acadèmic de l'educació secundària obligatòria (ESO) o del batxillerat a l'estranger, que es justifica amb els discursos d'immersió lingüística (en anglès) com a alternativa més eficaç i vivencial per «resoldre» el que les famílies construeixen com el «problema» persistent de l'adquisició de l'anglès. Tant Nieto Moreno i Alarcón (2022) com Codó i Sunyol (2024) fan referència a les experiències negatives dels progenitors en l'aprenentatge de l'anglès, «un procés llarg i feixuc», que van dur a terme en acadèmies durant l'adolescència. Això explicaria el present auge dels discursos sobre la immersió i la corresponent cerca d'estratègies vivencials, tot i que costoses des dels punts de vista econòmic i emocional, entre moltes famílies catalanes. No s'han trobat estudis sobre el fenomen de la introducció d'una llengua estrangera en el lleure com a política lingüística familiar en d'altres contextos sociolingüístics. A Europa, aquestes experiències de lleure s'associen a la revitalització de llengües minoritzades, com el cas dels campaments d'irlandès (Petit Cahill, 2020) i els programes preescolars en gal·lès (Hickey, Lewis i Baker, 2016). En un estudi a la Suïssa germanòfona, Zimmermann i Ferry-Meystre (2024) han examinat unes colònies per a adolescents que simulen una immersió en anglès als Alps, amb parlants nadius com a monitors, i en remarquen la ludificació dels rituals en anglès que permet als participants accedir a una mínima immersió.

Emmarcat en el projecte de recerca ENIFALPO,¹ aquest article examina una estratègia familiar per a l'aprenentatge de l'anglès entre infants que cursen primària: un espai de lleure organitzat per un grup de famílies de classe mitjana i liderat per una mare d'origen castellanoparlant que parla en anglès al seu fill. L'objectiu d'aquest treball és analitzar les motivacions que justifiquen la intensificació de l'anglès més enllà de l'escola en aquesta estratègia familiar de caire lúdic i, en particular, les ideologies envers l'anglès, enteses com «the cultural (or subcultural) system of ideas about social and linguistic relationships, together with their loading of moral and political interests» (Irvine, 1989: 255). A partir d'una metodologia de tall etnogràfic (apartat 2), examinarem els beneficis d'aquest espai informal des de la perspectiva de les

1. El projecte «English immersion as family language policy: Strategies, mobilities and investments (2020-2024)» (ref. PID2019-106710GB-I00) va ser finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats i dirigit per Ana M. Relatño-Pastor i Eva Codó. Es poden consultar més dades sobre el projecte a: <https://webs.uab.cat/enifalpo>.

famílies (apartat 3.1); seguidament ens endinsarem en el discurs de la immersió que justifica aquesta estratègia col·lectiva (apartat 3.2), i, finalment, analitzarem els objectius de capitalització lingüística primerenca entre els progenitors (apartat 3.3). Les conclusions finals (apartat 4) se centraran en la mobilitat social i en les desigualtats d'accés a l'anglès amb què obríem aquest article.

2. EL CONTEXT ETNOGRÀFIC: MÈTODES I DADES EN UN ESPAI DE LLEURE FAMILIAR

2.1. *El context de recerca*

Aquest estudi es va realitzar en un municipi de l'àrea metropolitana de Barcelona, que anomenarem Sant Romà, amb una renda *per capita* entre les més altes de l'Estat espanyol (dades de l'Institut Nacional d'Estadística de 2019). Totes les famílies que participen en l'espai de lleure en anglès han escolaritzat els seus fills en una de les escoles públiques del municipi, que ofereix una sessió setmanal d'aprenentatge integrat de continguts i llengua estrangera (AICLE) a primària. Segons el seu projecte lingüístic corresponent al curs 2022-2023, la majoria de les famílies tenen el català com a llengua familiar i el castellà és present en l'entorn de la meitat de l'alumnat, amb un percentatge molt baix de famílies que parlen en una altra llengua a casa. Pel que fa a les llengües en les activitats ludicofamiliars i extraescolars en el projecte lingüístic, destaquem que l'anglès hi té una presència molt baixa, per sota del 5 % en la comunicació amb la família i els amics i per sota del 10 % en les activitats extraescolars. Tot i la popularitat de les activitats extraescolars en les escoles públiques (45 % de l'alumnat de primària, segons Moreno i Martínez, 2023), sembla que l'anglès s'intensifica més a secundària i que l'activitat de lleure que hem investigat és una excepció entre les famílies d'aquesta escola.

Aquesta activitat va sorgir de la petició individual d'una família catalanoparlant de l'escola a una altra família, en què la mare, que anomenarem Jenn, havia decidit parlar en anglès al seu fill. Va proposar-los de fer activitats informals com ara dinar plegats o jocs en anglès. De mica en mica, aquesta iniciativa per exposar els infants a l'anglès va agafar volada entre altres famílies de la seva xarxa social i varen formar grups de quatre o cinc infants per afinitat personal. Durant el curs 2022-2023, hi havia un total de sis grups estables de lleure en anglès i dos grups que es van tancar per problemes d'horari. Algunes criatures participaven en dos grups diferents i es va crear un nou grup format pels germans menors dels participants inicials. A més a més, hi havia una llista d'espera de famílies que s'hi havien interessat, la qual cosa mostra com l'accés a aquest espai informal d'aprenentatge primerenc de l'anglès va esdevenir popular i alhora exclusiu, ja que l'accés es facilitava a través de les xarxes socials de les famílies d'aquesta escola. La majoria de les famílies «externalitzava» l'exposició a l'anglès dels seus fills fora de la llar per manca de competències en gairebé tots els casos. En aquest estudi, les famílies se situaven en diversos punts de l'espectre del que anomenem *classe mitjana* i hi havia un predomini de professions administratives i de

serveis amb orientació local, així com alguns professionals gestors de projectes o de departaments. Amb l'única excepció d'una família més benestant, totes les famílies assenyalaven la necessitat d'estalviar per fer un viatge a un país estranger, sobretot de parla anglesa, i moltes encara no ho havien fet.²

2.2. *Mètodes i dades recollides*

Adoptem una metodologia qualitativa de tall etnogràfic que es basa en l'observació-participació en dos dels grups de tarda, cadascun amb quatre participants que cursaven entre tercer i sisè de primària, entre el novembre de 2022 i el juny de 2023. L'autora del present article pertanyia al cercle social de la Jenn i la va presentar als infants com «una amiga» i no com a mare o com a professora d'anglès. Aquest paper va permetre a la investigadora, que tenia menys autoritat que la mare organitzadora als ulls de les criatures, fer servir més el català en converses i participar en activitats de *backstage* com ara dibuixar o parlar de la jornada a l'escola. Alhora, ajudava la Jenn en el desenvolupament de les activitats en anglès i a vegades es feia càrrec d'un o de diversos infants. La participació activa de l'autora en les activitats dels dos grups va permetre establir un vincle amb els infants i, al cap de les setmanes, també amb els progenitors que recollien els seus fills o cedien espais de casa seva per celebrar tradicions angleses. Les famílies van reconèixer la seva autoritat institucional i acadèmica com a investigadora universitària en lingüística anglesa en les interaccions i van mostrar molta predisposició a col·laborar-hi.

La presència en aquests dos grups al llarg de gairebé un curs acadèmic va permetre la comprensió i la negociació dels significats de l'anglès i d'aquest espai familiar per a les criatures i els progenitors. Vam combinar els mètodes etnogràfics per documentar les pràctiques socials i lingüístiques amb un enfocament biogràfic (Flubacher, 2022) que dona llum a les experiències viscudes, les disposicions afectives i les ideologies sobre les llengües en el seu entorn. Seguint la metodologia de Busch (2018), les criatures dels dos grups van assentir a fer un retrat lingüístic individual amb el consentiment informat dels seus pares. Després de deixar-los pintar lliurement una silueta humana amb les llengües que són importants en la seva vida, vam enregistrar les converses sobre el seu retrat, que van durar entre 25 i 42 minuts. Finalment, vam entrevistar almenys un dels progenitors de cada família, amb un total de set entrevistes semiestructurades amb una durada d'entre 32 i 49 minuts. Aquest article es basa principalment en les entrevistes amb els progenitors, però també s'hi integraran les converses amb les criatures.

L'anàlisi qualitativa va triangular diversos tipus de dades: dades etnogràfiques, bàsicament notes de camp complementades amb material utilitzat en les sessions, i bio-

2. A més de la utilització de pseudònims per a persones i indrets, hem decidit no donar detalls demogràfics familiars que no tinguin relació amb els objectius de la recerca per tal de preservar al màxim la confidencialitat de les famílies.

gràfiques, corresponents a les entrevistes i als retrats lingüístics. Vam fer una anàlisi temàtica de dades observacionals, declaratives i textuais per identificar, definir i anomenar els temes recurrents i pertinents en el nostre corpus de dades (Nowell *et al.*, 2017) en un procés que no va ser lineal.

3. RESULTATS

3.1. *Beneficis de la socialització en anglès en espais de lleure segons les famílies*

Entre les famílies de classe mitjana que han participat en el projecte ENIFALPO, hem documentat un discurs de devaluació de l'ensenyament de l'anglès a l'escola pública. Les famílies destaquen el baix nivell de llengua anglesa a causa d'un mètode tradicional i d'una exposició insuficient. Els progenitors en aquests grups informals consideren escàs el nombre d'hores de llengua estrangera al currículum de primària i que l'espai de lleure en anglès que organitzen «son más horas», segons la Monica, que té dos fills que hi participen (entrevista, 20 de març de 2023). Diverses famílies apunten el baix nivell d'anglès, que en Martí caracteritza de la manera següent: «nocions bàsiques, no, mínimes, mínimes, mínimes, mínimes, i a partir d'aquí ja ens exigeix una miqueta de reforç a fora» (entrevista, 19 d'abril de 2023). La María del Mar, que té una filla a primària i un fill a secundària, considera que «no sé si es por este colegio pero salen con un nivel de inglés *muy bajo*» (17 d'abril de 2023) i cal, doncs, un reforç a secundària.

Una altra queixa recurrent és la metodologia emprada a l'escola primària. Així, segons la Natàlia (vuit anys): «allà fem coses que no m'agraden tant, però aquí les fem amb els jocs i allà ho fem amb feinetes» que qualifica de «molt avorrides». Les famílies elogien la metodologia basada en el joc en aquest espai comunicatiu en anglès, que compleix les expectatives de socialització lingüística menys estructurada i acadèmica (vegeu Doerr, 2013: 239). La devaluació dels professors per part de les famílies professionals de la classe mitjana (Collins, 2023) la trobem també entre les criatures, que exemplifiquem amb la resposta a la pregunta «com et va a l'escola?» de la Georgina (vuit anys): «em va bastant bé, la veritat, el problema és que les professores no són gaire bones». Això ha motivat la inclusió en aquest espai de lleure de sessions de repàs sobre els continguts escolars, ja que alguns nens i nenes suspnien l'assignatura.

Interpretem, a més, que les famílies participants a l'estudi volen trobar alternatives extraescolars i familiars a les opcions escolars d'*immersió* en anglès (Sunyol, 2021) a les quals generalment no poden accedir. L'exemple 1 és un extracte de la conversa sobre la tria escolar a la zona de Sant Romà amb en Martí, un dels pares entrevistats, que té dues filles a primària. La filla gran participa en dos grups diferents a la setmana i la petita està esperant que s'obri un grup per a criatures més petites. En Martí critica l'ensenyament de l'anglès a secundària (línia 1) i creu que ja a primària s'ha de «fer bé» (línies 2-3), però l'opció que presenta és la tria d'una escola concertada o privada que és econòmicament costosa (línia 3) i, per tant, «inviabile» (línia 8) per a famílies d'una classe social mitjana no benestant (vegeu Collins, 2023: 168-169).

EXEMPLE 1

Entrevista amb en Martí, pare, 19 d'abril de 2023

1	MTI:	quan anem anem a la secundària es fa malament/ i a la primària pues és és i clar
2		ja tens que ja t'o- ja t'obligues si vols fe-ho bé/ pues d'anar a concertats o: escoles
3		privades que valen/ que valen\
4	INV:	clar\
5	MTI:	són ja són cinc-cents/ sis-cents/ set-cents euros al mes i que tampoc això tampoc
6		no tens massa accés\
7	INV:	no\ no tothom hi té accés\ i més si tens més d'una criatura clar\
8	MTI:	no\ és és és és inviable\ però encara així dic\ tens recursos encara per fer-ho\
9		també depèn d'això de: de l'actitud que tinguin ells\
10	INV:	i tu veus que tinguin una actitud diferent/ no\
11	MTI:	no\ no no\ crec que ho agafen perquè el tenen a l'abast a:h en moments puntuals
12		de necessitat\ però no tenen no tenen d'això que els vas matxacant i alguns cops
13		que estiguin els sents que tu els has parlat en anglès/ i tot/ i suposo que això que
14		() crea un cert atractiu \

La manca d'accés a opcions amb més exposició a l'anglès en l'escola es pot suplir amb «l'actitud que tinguin ells [les criatures]» (línia 9) i, per a aquest pare, es tracta més de servir de model d'aprenentatge i ús de l'anglès per posar l'anglès «a l'abast» de les nenes (línies 11-12) i fer-lo més «atractiu» (línies 13-14) que no pas de «*matxacar*» (línia 12). La centralitat de l'actitud i de la interacció lingüística, com veurem a continuació, explicaria parcialment que la família es decanti per l'espai de lleure en anglès liderat per una mare que parla anglès al seu fill.

3.2. Discursos sobre la immersió lingüística en anglès

Els discursos sobre els beneficis de la «immersió» lingüística en una llengua estrangera s'han estès a Catalunya, tal com apuntàvem en la introducció (vegeu l'apartat 1). En aquest apartat analitzarem la «immersió» com a discurs (Doerr, 2013), ja que no simplement reflecteix, sinó que a més crea, els objectes dels quals tracta segons la concepció foucaultiana del discurs (Foucault, 1972: 49). Seguint Doerr i Suárez (2018: 194), «it is a performative label that reflects, but also defines, the meaning of the activity, as well as the relations between people involved and the contours of one's presence in a place».

Pel que fa a les activitats, l'etiqueta de la immersió es relaciona estretament amb aprendre fent (*learning by doing* en anglès, Doerr, 2013) a través de les experiències fora de l'aula, com, per exemple, el que es coneix com a *turisme de voluntariat* o «volunturisme» (Schedel, 2022) o les colònies d'esports (McDaid, 2020) en espais imaginats com a anglòfons. Els elements experiencial i interaccional de la immersió es valoren com a més eficients i divertits que les acadèmies d'idiomes. Aquesta concepció

crea una jerarquia d'experiències d'aprenentatge de l'anglès i de productes d'ensenyament en el mercat català. Cal destacar que, a diferència de l'enaltiment del parlant nadiu (McDaid, 2020) o de l'accent «no localitzat» (Codó, 2021) en el mercat, aquestes famílies no estan ideològicament orientades cap a aquests models lingüístics i veuen la Jenn com una «comfortable speaker» (Doerr, 2023: 286). En Martí elogia la «inversió» lingüística de la Jenn i afirma que «tens que tindre un pare amb coneixement per fer-ho», mentre que la Monica, una altra mare, creu que el seu nivell és suficient per iniciar les criatures a l'anglès: «Jenn tiene un nivel y es verdad, ahora puede ayudar a los niños con su nivel de idioma pero más tarde creo que es necesario hacer otras cosas para ayudarles». Com veurem més avall, aquest espai es considera un espai per a un anglès més acadèmic en l'educació secundària.

Quant a les relacions socials, aquesta activitat gestada i gestionada per les famílies d'una escola de primària es podria considerar un espai lingüístic construït artificialment que intenta reproduir un espai d'immersió lingüística i cultural separat tant temporalment com espacial dels entorns catalanoparlants i castellanoparlants de les criatures i les seves famílies. Aquesta «bombolla» d'immersió implica una expectativa d'ús de l'anglès en les activitats per part de la mare responsable i recrea un imaginari de tradicions britàniques o nord-americanes, amb la celebració de Nadal amb nadales angleses i *crackers*, una cerca d'ous de Pasqua al parc o un *afternoon tea* adaptat per a criatures. Com a Doerr (2013), es fa èmfasi en la diferència entre les pràctiques culturals i lingüístiques de les criatures entre la família i aquest espai de lleure en anglès, tot i que les fronteres lingüístiques són poroses, atès que aquest espai se situa en entorns catalanoparlants com ara la biblioteca, el parc infantil o els domicilis d'algunes famílies.

La Júlia té dues criatures de sis i vuit anys que participen en dos grups informals en anglès. La més gran, que ha participat en aquest espai durant tres anys com a mínim, havia fet una activitat extraescolar de jocs en anglès, però se'n va cansar de seguida, ja que, segons la mare, «jo crec que el que li faltava era el caràcter lúdic de fer-ho tots junts, no sé, crec que els deixaven allà i els parlaven en anglès i ja està». Què fa diferent aquest espai familiar d'una extraescolar en què les explicacions són en anglès? En l'exemple 2, la Júlia produeix diferents trops del discurs de la immersió. D'entrada, caracteritza la manera de fer de la Jenn com a «llenguatge natural» a fora d'una aula (línia 2), com una activitat que no implica sortir de l'escola «i tornar a ficar-te en una altra aula» (línies 4-5) i que aprofita les festivitats del calendari, com ara Nadal, per «transformar-la en anglès» (línia 7). Altrament dit, la immersió rau en el caire no escolar del context físic, ja que els infants no estan asseguts en una aula, i en la centralitat de la interacció, com també apareix en l'exemple 1.

Aquesta mare critica la professora d'anglès a l'escola, ja que, com afirmen altres famílies, «no s'explica gaire» (línia 11) i ha obligat la Jenn a fer repàs de la gramàtica en aquest espai lúdic (línia 12). Les classes de gramàtica de la Jenn no s'assemblen a les pràctiques educatives que la Júlia recorda de la seva escolarització (línia 13) i en remarca el mètode «natural» (línia 15). Tal com indiquen Nieto Moreno i Alarcón (2022), «they planned to give their children what they did not have: a natural way of

EXEMPLE 2

Entrevista amb la Júlia, mare, 3 de maig de 2023

1	JUL:	a mi sí que m'agrada molt la:: la: forma de fer de la jenn/ perquè és e::h com
2		aprendre el llenguatge natural\ vale/ sense que estiguin tancats a una aula/ e::h
3		amb més classe/ que ja porten sis o set hores a:: estant asseguts amb una aula que
4		els estan donant matèria tota l'estona/ llavors sortir d'allà i tornar a ficar-te en
5		una altra aula/ a mi això no m'agradava\ i a mi el tema de:: de la jenn/ m'agradava
6		molt/ però\ perquè aprofita llavors qualsevol ah festa que:: ve/ pues ella: a::h la::
7		transforma/ en anglès\ llavors aprenen tot de: aquella festa ics/ amb en anglès\ i a
8		mi això m'agrada molt\
9	INV:	mmh d'acord\
10	JUL:	que igual mmh també clar\ aprofita pues com que també dona la casualitat que
11		a:l a::l cole no tenen una profe que s'expliqui gaire/ llavors ha aprofitat també i ha
12		fet alguna: alguna:: classe de <i>grammar</i> / però no classe:: co::m com ah me les feien
13		a mi\ no\ algo així\
14	INV:	mh mh\
15	JUL:	: i:: i això\ m'agrada aquest mètode però perquè és natural\
16	INV:	ah d'acord\ molt bé\
17	JUL:	i ho fan amb els amics/ és com un context més distès/ que no és una obligació/
18		ells s'ho passen bé\ llavors clar\ jo crec que: el tema del <i>listening</i> o:: de:: la parla la
19		tenen molt bé/ i o sigui és com quan tu aprens català\ tu no saps quina gramàtica
20		n'hi ha\ l'aprens/ i ja està\ pues igual\

acquiring the language, in which children would learn without effort or pressure» (p. 146). Malgrat el discurs d'aprenentatge natural, els infants fan servir llibres d'activitats en aquest espai, s'explica la gramàtica de manera deductiva i a vegades es repassen els continguts de l'escola per a exàmens. Per tant, les observacions etnogràfiques ens mostren que és un espai híbrid en què coexisteix el lleure en llengua anglesa amb un repàs escolar. En el darrer torn, veiem que consisteix en l'aprenentatge d'una llengua en un context distès i de lleure (línies 17 i 18) i, de manera anàloga a l'aprenentatge d'una primera llengua en la infància, sense instrucció explícita de la gramàtica (línies 19 i 20) o «osmosis like process» (McDaid, 2020: 59). Les famílies consideren que un dels beneficis de la immersió en la infància és la millora de la comprensió i la producció orals. Més endavant en l'entrevista, la Júlia desenvolupa aquest punt amb més detall: «a l'estar acostumats a escoltar anglès, ahm a que els hi expliquin coses en anglès i tot jo crec que els beneficia per això, perquè estan com dintre, i no se n'adonen, no? de que és, de que estan en realitat els estan ensenyant en anglès». Per a la Júlia, això és «la immersió lingüística en la seva esplendor».

Un altre discurs relacionat és el de la immersió «completa». Segons en Martí, «has d'assignar la desconexió absoluta de la teva realitat d'aquí, la teva realitat de que és el cent per cent en l'idioma». Aquesta opció s'identifica amb espais més elitistes, com escoles privades, o estades a l'estranger, una experiència que la majoria de progenitors desitgen per als seus fills (Codó i Sunyol, 2024). La Noelia, que té un fill que par-

tipica en aquest espai de lleure i que havia anat a una escola d'anglès per a infants a partir d'un any, considera que és una experiència que li hauria agradat en la seva adolescència i afirma que dedicarà tots els recursos necessaris per a l'aprenentatge de l'anglès del seu fill: «yo todo lo que lo que pueda si el esfuerzo que haga falta, eso sí si me tengo que emprestar me empresto, sí, que no le falte de nada». La inversió lingüística no només és simbòlica, en termes de temps i d'esforç, sinó també econòmica, amb efectes materials en les famílies estudiades (Codó i Sunyol, 2024).

La María del Mar, una altra mare de la mateixa xarxa social, té una criatura que també participa en aquesta activitat i un fill adolescent que fa secundària i que ha anat a una acadèmia de llengües. En l'exemple 3, la investigadora li pregunta pels beneficis de l'opció que anteriorment havíem establert com a «lúdica» i per l'acadèmia d'idiomes. Aquesta mare assenyala el tracte personalitzat (línia 5) en aquest espai, característic d'opcions més elitistes, i les activitats que la Jenn escull, que motiven molt les criatures (línies 6-7). En línia amb el trop de «l'aprenentatge natural» (exemple 2), la disposició afectiva positiva envers les persones i les activitats d'aquest espai d'immersió fan de la llengua emprada, en aquest cas l'anglès, un element secundari o fins i tot irrellevant (línia 8) per a les criatures, segons aquesta mare. Ho exemplifica dient que «yo creo que si les dice en alemán también lo pillan» (línies 8-9), ja que es tracta d'un ús contextualitzat que uneix el joc i la llengua anglesa (línies 9-10).

EXEMPLE 3

Entrevista amb la María del Mar, mare, 17 d'abril de 2023

1	INV:	y cuáles dirías que son los beneficios de esta:: opción más lúdica llamémosle así
2		con Jenn\ y: una academia\ porque creo que las ambas cosas aportan algo a: a los
3		alumnos/ pero yo creo que son de índole distinta\ no/
4	MDM:	sí por ejemplo con Jenn pues ya te digo es muy lúdico/ está con sus compañeros
5		de clase/ e::hm la conocen a ella/ es muy personalizado el trato/ e::hm además
6		elige unos juegos/ y unas temáticas que los niños están súper engrescados/ y
7		están súper motivados/ entonces claro es algo que: para ellos/ como si fuese
8		alemán\ sabes/ es que les da igual\ es que yo creo que si les dice en alemán
9		también lo pillan\ sí sí\ sí sí\ y entonces claro\ es es esa conjunción de las dos
10		cosas de lo lúdico y además que están hablando en inglés y están enseñando
11		cosas es que es maravilloso\ maravilloso\ la academia es diferente\ la academia
12		aunque vayas con tu: mejor amigo a la academia/ pero claro\ es un tono más: s
13		como un colegio o instituto/ incluso un poquito más\
14	INV:	ya ya ya\ claro\
15	MDM:	entonces claro\ una pena es que Jenn no pueda sacar una certificación\ [riure]

3.3. *Esglaó per a la capitalització lingüística de les noves generacions*

Al final de l'exemple 3, la María del Mar assenyala, de manera indirecta i incòmoda a través del riure (línia 15), el desavantatge d'aquests espais de lleure en anglès:

aquest espai no institucionalitzat no pot expedir certificacions de nivell de llengua. Els beneficis lingüístics que apunten els progenitors en la secció anterior són capital cultural que està «lié au corps et suppose l'incorporation» (Bourdieu, 1979: 3) a través del treball personal i el temps de les criatures. La qüestió és si aquest capital cultural incorporat (*incorporé*) es pot convertir en capital institucionalitzat (*institutionnalisé*), que reconeix el capital preexistent com «la compétence statutairement reconnue et garantie» (p. 5) en títols i en certificats estandarditzats. La família de la Maria del Mar aspira a aquest reconeixement tant escolar com extraescolar durant l'etapa d'educació secundària i té previst inscriure la filla petita a una acadèmia d'idiomes durant el cicle superior de primària per preparar-la per al nivell de llengua estrangera a l'institut i perquè obtingui una certificació externa.

Altres famílies veuen aquest espai com un esglaó per preparar els infants per a opcions d'aprenentatge més acadèmiques, com apunta la Maria del Mar a l'exemple 3, o més intensives, com estades a l'estranger durant la seva adolescència. A tall d'exemple, la Monica, que té dos fills que participen en aquest espai de lleure en anglès, explica que van començar amb la Jenn perquè un dels fills té dificultats per seguir «una clase de inglés muy fuerte» i «por esto empezamos con Jenn, más ligero, para hacer más tarde más cosas». Quan la investigadora pregunta per què es van decidir per aquesta opció entre d'altres, la Monica respon que ofereix «más horas» d'exposició a un anglès «ligero» a través de jocs, però que en un futur aspiren a opcions d'aprenentatge amb «más exigencia, más teoría».

Per què són l'anglès acadèmic i les certificacions importants per a les aspiracions futures de les famílies? El discurs de la *necessitat* de l'anglès (Park, 2009) preval en les aspiracions de totes les famílies que han participat en la recerca. Els progenitors creuen fermament que les noves generacions necessitaran l'anglès per trobar feina i inverteixen en el capital lingüístic incorporat en la infància i en el capital institucionalitzat més tard durant l'educació secundària per assegurar-se el reconeixement institucional de l'anglès dels seus fills en el futur. El que sorprèn en les entrevistes és que la gran majoria de progenitors, molts dels quals entrats en la quarantena, no treballen en sectors en què els demanin l'anglès i no van donar cap exemple concret per mostrar que les seves competències en anglès fossin insuficients o els «tanquessin portes». A més a més, la gran majoria dels infants no imaginien l'anglès com a important per al dia a dia de les seves futures feines. Alguns fan referència al seu possible ús com a llengua franca per tractar amb persones estrangeres a la feina.

Les úniques excepcions són tres famílies en què el pare treballa en el sector informàtic. Aquests pares han d'utilitzar l'anglès a la feina per comunicar-se, sobretot per escrit. L'aprenentatge de l'anglès esdevé un projecte familiar, amb estratègies com mirar sèries en versió original i amb subtítols (Nieto Moreno i Alarcón, 2022), fer viatges a països on es parla anglès (Codó i Sunyol, 2024) i trobar espais, com el cotxe, en què es parla o es juga en anglès. Dos dels pares segueixen aprenent l'anglès i en Martí ho resumeix així: «saps perfectament que moriré intentant aprendre anglès», en línia amb el discurs de l'*automenyspreu* (Park, 2009). Un dels pares fa classes d'anglès amb la Jenn, la mare que duu a terme les activitats de lleure en anglès. A la família

de la Monica, les competències lingüístiques del pare li permeten adreçar-se en anglès a les criatures i fins i tot corregir-les. La Monica, que mai no s'havia interessat per l'anglès, està fent «un esfuerzo, para aprender y quiero hablar con mi marido, ya me ha dicho, quiero hablar con él, con ellos, en inglés en casa».

Per tal de motivar els infants a aprendre anglès, algunes famílies utilitzen persones joves que el saben parlar com a models a seguir. La Noelia explica que els seus cosins petits serveixen com a exemples de mobilitat internacional gràcies a l'anglès. En l'exemple 4, cal destacar que aquesta mare posa en relleu la mobilitat per feina (línies 4-5) i per estudis, a través de beques com ara el programa Erasmus+ als estudis universitaris (línia 4) i per fer un curs acadèmic de batxillerat a l'estranger (línia 8). La Noelia insisteix que no només es tracta del discurs de la *necessitat* que li transmeten els pares (línia 10), sinó que a més el seu fill «ve que es verdad» perquè coneix de primera mà aquestes persones que «pueden viajar mucho porque tienen conocimiento del inglés» (línies 11-12). L'argument continua essent marxar a estudiar i treballar a fora, no els usos que en puguin fer a Catalunya.

EXEMPLE 4

Entrevista amb la Noelia, mare, 7 de març de 2023

1	NOE:	tengo varios primos/ primos hermanos míos/ que Ivan tiene re-	mucha relación
2		con ellos/ y les tiene mucha estima/ son un poquito más jóvenes que yo\	que ellos
3		han hecho erasmus el bueno\ el primero hizo erasmus/ luego ha estado	
4		trabajando fuera/ ha estado en muchos países diferentes/	
5	INV:	sí:/	
6	NOE:	y el pequeño también\	
7	INV:	ah	
8	NOE:	el pequeño estuvo haciendo primero de bachillerato en Canadá/ con una beca de	
9		estas xx/ y ha estado haciendo el último año de carrera de biología/ ha estado en	
10		Colombia\ es decir\ que él a parte de que yo se lo cuento\ no/ él también ve que	
11		es verdad\ los primos pueden viajar mucho porque tienen conocimiento del	
12		inglés\ siempre intento hacerle referencia a alguien que él haya visto\	

La María del Mar posa com a model a seguir per als seus dos fills el seu germà petit, que és enginyer i viatja molt per feina: «vais a ir donde queráis, no vais a tener problemas por nuestro idioma, y les pongo como ejemplo mi hermano». En línia amb la recerca sobre la frustració de les generacions de la transició amb l'aprenentatge de l'anglès, aquesta mare s'erigeix com a model a *no* seguir: «aprended lo que yo no aprendí porque es que os va a abrir muchas puertas». El seu germà també contribueix a aquest discurs, ja que segons la María del Mar li va demanar «que aprendan inglés, porque da igual no no hará falta que sean ingenieros o que tengan una carrera, pero por pueden hacer su vida, fuera de este país si les apetece, de y y les abrirá muchísimas puertas, porque te quedas atrapado aquí, si no sabes inglés». La imatge de les portes que s'obren en contraposició a «quedar-te atrapado aquí» es relaciona amb les com-

petències en anglès, i no (com en generacions anteriors) amb un títol universitari. Aquests models encarnen les identitats lingüístiques imaginades i objecte de desig per als seus fills (Seals i Beliaeva, 2023) com a ciutadans globals que tenen les portes obertes en el món laboral i poden viatjar per feina o per plaer sense barreres lingüístiques gràcies a l'anglès (Nieto Moreno i Alarcón, 2022).

4. CONCLUSIÓ: POLÍTICA LINGÜÍSTICA FAMILIAR ASPIRACIONAL

Aquest article ha examinat els discursos que justifiquen la introducció de l'anglès en un espai de lleure organitzat entre famílies i les ideologies lingüístiques envers l'aprenentatge de l'anglès que hi trobem. Aquestes famílies (re)produeixen el discurs de la immersió com a més eficient per a l'aprenentatge de l'anglès que la instrucció formal, com en altres espais de política lingüística familiar (Nieto Moreno i Alarcón, 2022; Codó i Sunyol, 2024), i el posen en pràctica en un espai lúdic de comunicació en anglès que es fonamenta en les ideologies d'aprendre fent i d'adquisició «natural» per «resoldre el problema de l'anglès» (Codó i Sunyol, 2024) tant en l'escolarització actual com en la dels progenitors. En un mercat educatiu i laboral competitiu i globalitzat, les famílies d'avui dia inverteixen molts recursos en l'aprenentatge primerenc de l'anglès amb una «aspirational family language policy» (Seals i Beliaeva, 2023) que consisteix en un «complex and dynamic set of ideal family language practices and management strategies that are focused on achieving the family member(s) imagined future identity/ies for themselves and/ or other family member(s)» (p. 503). Així, aquest espai de lleure en anglès és una estratègia que busca reproduir formes d'adquisició que es consideren més d'elit per construir les identitats imaginades futures a les quals aspiren per a la nova generació, que passen necessàriament per l'anglès per a la mobilitat transnacional i social.

Les desigualtats d'accés a l'anglès en un municipi amb una renda *per capita* molt alta destaquen l'agència social i la creativitat de les famílies de classe mitjana (baixa) en una escola pública per emular les opcions «immersives» més costoses, com ara les escoles privades, que, en general, els són econòmicament «inviabls» (vegeu l'exemple 1), i per crear disposicions positives envers l'anglès en els fills per a un aprenentatge més intensiu o en països de parla anglesa en el futur (vegeu l'exemple 4). La creació d'una «bombolla» d'immersió en anglès en el municipi de residència s'ajusta a les limitacions lingüístiques, socials i econòmiques d'aquest grup de famílies i alhora satisfà les expectatives de parentalitat intencional (Vincent i Maxwell, 2016: 272), que implica que són responsables de tots els aspectes del desenvolupament dels seus fills i que han de triar i planificar curosament les activitats d'«enriquiment» cultural per fer-ho possible. La intervenció parental en l'aprenentatge de l'anglès és una estratègia que els distingeix com a pares i mares responsables que són proactius en la transmissió cultural de la nova generació (Vincent i Maxwell, 2016).

Les famílies anticipen un futur per als infants i especulen sobre el capital lingüístic necessari per assegurar-los oportunitats educatives i laborals, així com per reproduir

la classe mitjana a través de la distinció social. Aquestes aspiracions es vehiculen per mitjà d'una política lingüística familiar dinàmica en què la creativitat i la improvisació poden fer canviar el seu rumb. Per tant, cal més recerca longitudinal i qualitativa per entendre com les polítiques lingüístiques familiars aspiracionals durant la infància es porten a terme de manera completa o parcial, o bé com es transformen mentre el jovent creix (vegeu Seals i Beliaeva, 2023). Cada família és única en les seves estratègies i les adapta al llarg del temps gràcies a l'agència social de tots els membres i segons l'evolució de les polítiques educatives.

5. AGRAÏMENTS

L'autora voldria agrair la participació de les famílies en aquest estudi i els comentaris sobre versions anteriors del manuscrit a Eva Codó i a Jessica McDaid, així com la transcripció de les dades i la correcció del manuscrit a Víctor Bargiela. Aquest estudi ha estat finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats (referència PID2019-106710GB-I00) i per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (referència 2021SGR00684).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- Ara (2021). «L'anglès a Catalunya: necessita millorar» (31 maig).
- BOURDIEU, Pierre (1979). «Les trois états du capital culturel». *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, vol. 30, p. 3-6.
- BUSCH, Brigitta (2018). «The language portrait in multilingualism research: Theoretical and methodological considerations». *Working Papers in Urban Language & Literacies* [en línia], núm. 236, p. 1-13. <https://www.heteroglossia.net/fileadmin/user_upload/publication/busch18_The_language_portrait_copy.pdf> [Consulta: 21 febrer 2024].
- CODÓ, Eva (2021). «Non-localizable vs localizable English: New linguistic hierarchies in 'democratizing' English in Spanish education». A: RUBDY, Rani; TUPAS, Ruanni (ed.). *Bloomsbury World Englishes: Volume 2: Ideologies*. Londres; Nova York: Bloomsbury, p. 233-252.
- CODÓ, Eva; SUNYOL, Andrea (2024). «"L'aprenentatge vital de l'anglès": els discursos de famílies catalanes sobre la mobilitat educativa adolescent a l'estranger». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 34, p. 13-29.
- COLLINS, Carly (2023). *Social class, life stories and English learning: Critical realist case studies from Barcelona* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat de Lleida. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/689678>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2021). *Quaderns d'Avaluació* [en línia], núm. 50: *L'avaluació de sisè d'educació primària 2021*. <<https://serveiseducatiu.xtec.cat/altcamp/actualitat/resultats-de-les-proves-de-competencies/>> [Consulta: 9 febrer 2024].
- DOERR, Neriko M. (2013). «Do 'global citizens' need the parochial cultural other? Discourse of immersion in study abroad and learning-by-doing». *Compare: A Journal of Comparison*

- tive and International Education* [en línia], vol. 43, núm. 2, p. 224-243. <<https://doi.org/10.1080/03057925.2012.701852>> [Consulta: 9 febrer 2024].
- DOERR, Neriko M. (2023). «Afterword: The wages of global experience, post unit thinking, and post native speaker ideologies in volunteer tourism». A: SCHEDEL, Larissa Seminaris; JAKUBIAK, Cori (ed.). *Voluntourism and language learning/teaching* [en línia]. Cham (Suïssa): Palgrave Macmillan, p. 269-295. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-40813-7_10>.
- DOERR, Neriko M.; SUÁREZ, Richard (2018). «Immersion, immigration, immutability: Regimes of learning and politics of labeling in study abroad». *Educational Studies* [en línia], vol. 54, núm. 2, p. 183-197. <<https://doi.org/10.1080/00131946.2017.1356309>>.
- FLUBACHER, Mi-Cha (2022). «Ethnography as a speaker-centred approach? Methodological reflections». A: PURKARTHOFFER, Judith; FLUBACHER, Mi-Cha (ed.). *Speaking subjects in multilingualism research: Biographical and speaker-centred approaches*. Bristol: Multilingual Matters, p. 51-64.
- FOUCAULT, Michel (1972). *Archaeology of knowledge*. Londres: Harper Colophon.
- HICKEY, Tina M.; LEWIS, Gwyn; BAKER, Colin (2016). «How deep is your immersion? Policy and practice in Welsh-medium preschools with children from different language backgrounds». A: HICKEY, Tina M.; MEJÍA, Anne-Marie de (ed.). *Immersion education in the early years*. Oxon, Nova York: Routledge.
- IRVINE, Judith T. (1989). «When talk isn't cheap: Language and political economy». *American Ethnologist* [en línia], vol. 16, núm. 2, p. 248-267. <<https://www.jstor.org/stable/645001>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- MCDALD, Jessica (2020). «*Trying to stay ahead and stay relevant*»: *Aspirations, expectations and practices in and around an English-immersion rugby summer camp in Ireland*. Treball de fi de màster. Universitat Autònoma de Barcelona.
- MORENO, Juan Manuel; MARTÍNEZ, Ángel (2023). *Educación en la sombra en España: Una radiografía del mercado de clases particulares por etapa escolar, capacidad económica de los hogares, titularidad del centro y comunidad autónoma* [en línia]. EsadeEcPol. Center for Economic Policy. <<https://www.esade.edu/ecpol/ca/publicacions/educacion-en-la-sombra-en-espana-una-radiografia-del-mercado-de-clases-particulares-por-etapa-escolar-capacidad-economica-de-los-hogares-titularidad-del-centro-y-comunidad-autonoma/>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- NIETO MORENO DE DIEZMAS, Esther; ALARCÓN UTRERA Ana (2022). «Intensive parenting and elective bilingualism English/Spanish in Spanish monolingual families: From language ideologies to practice». *Porta Linguarum: Revista Interuniversitaria de Didáctica de las Lenguas Extranjeras* [en línia], p. 133-149. <<https://hdl.handle.net/10481/85534>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- NOWELL, Lorelli S.; NORRIS, Jill M.; WHITE, Deborah E.; MOULES, Nancy J. (2017). «Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria». *International Journal of Qualitative Methods*, vol. 16, p. 1-13. <<https://doi.org/10.1177/1609406917733847>>.
- PARK, Joseph Sung-Yul (2009). *The local construction of a global language: Ideologies of English in South Korea*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- PATIÑO-SANTOS, Adriana; CODÓ, Eva (2024). «Complexifying family, language and time-space: Notes for a sociolinguistics of family». Presentació al congrés *Exploring New Direction in Family Language Policy* (Ciudad Real, gener).

- PATÍÑO-SANTOS, Adriana; MANSFIELD, Marie-Anne ([s. a.]). *Language education against all odds: Family language learning in Catalunya* [en línia]. <<https://debatingethnograph.wixsite.com/website-1/general-6-3>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- PETIT CAHILL, Kevin (2020). «Creating places through language rules: A historical and ethnographic perspective on the ‘Rule of Irish’». *Journal of Sociolinguistics*, vol. 24, núm. 2, p. 228-244.
- PUJOLAR, Joan; PUIGDEVALL, Maite (2015). «Linguistic mudes: How to become a new speaker in Catalonia». *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 231, p. 167-187. <<https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0037>>.
- RAC1 (2023). «Em preguntaven per què, sent catalana, li parlava només en anglès a la meva filla» [en línia] (28 juny). <<https://www.rac1.cat/societat/20230626/110530/catalanes-parlavem-nomes-angles-nostra-filla-criar-educar-amy-idioma-llengua.html>> [Consulta: 21 febrer 2024].
- SCHEDL, Larissa (2022). «The “price” of immersion: Language learners as a cheap workforce in Malta’s voluntourism industry». *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* [en línia], vol. 41, núm. 2, p. 181-200. <<https://doi.org/10.1515/multi-2020-0178>>.
- SEALS, Corinne A.; BELIAEVA, Natalia (2023). «Aspirational family language policy». *Language Policy*, vol. 22, p. 502-521. <<https://doi.org/10.1007/s10993-023-09674-3>>.
- SUNYOL, Andrea (2021). «Ara és a “gust del consumidor”: la llengua catalana en una escola internacional d’elit». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 75, p. 126-143.
- VINCENT, Carol; MAXWELL, Claire (2016). «Parenting priorities and pressures: Furthering understanding of ‘concerted cultivation’». *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* [en línia], vol. 37, núm. 2, p. 269-281. <<https://doi.org/10.1080/01596306.2015.1014880>>.
- ZIMMERMANN, Martina; FERRY-MEYSTRE, Murielle (2024). «The game of simulated immersion: Exploring rules and players’ roles in an anglophone camp in Switzerland». Presentació al congrés VALS-ASLA (Berna, febrer).

SECCIÓ MISCELLÀNIA

La llengua dels barcelonins, d'Antoni M. Badia i Margarit: els orígens i el context

*La llengua dels barcelonins, by Antoni M. Badia i Margarit:
Its origins and context*

Oscar DIAZ FOUCES
Universitat de Vigo

Data de recepció: 14 de desembre de 2023

Data d'acceptació: 29 d'abril de 2024

RESUM

L'objectiu d'aquesta recerca documental és ajudar a contextualitzar el llibre *La llengua dels barcelonins*, d'Antoni M. Badia i Margarit, i vol cridar l'atenció sobre alguns factors que, a parer de l'autor, caldria tenir en compte per afinar les aproximacions historiogràfiques a la sociolingüística catalana.

PARAULES CLAU: Antoni M. Badia i Margarit, *La llengua dels barcelonins*, sociolingüística catalana, Guerra Freda.

ABSTRACT

This documentary research study was conducted to help contextualize Antoni M. Badia's book *La llengua dels barcelonins* (The Language of the Barcelonans) and seeks to draw attention to some factors that, in the author's opinion, should be taken into account in order to refine historiographical approaches to Catalan sociolinguistics.

KEYWORDS: Antoni M. Badia i Margarit, *La llengua dels barcelonins*, Catalan sociolinguistics, Cold War.

1. INTRODUCCIÓ

En el volum que recull les intervencions de l'acte en memòria del doctor Antoni M. Badia i Margarit que l'Institut d'Estudis Catalans va celebrar el 12 de novembre de 2015, l'acadèmic Vicent Pitarch identificava l'any 1962 com «la data de naixement de la sociolingüística catalana» i assenyalava els noms dels estudiosos a qui caldria atribuir aquesta fita: Antoni M. Badia i Margarit i Lluís V. Aracil. A més d'això, Pitarch atorgava al llibre *La llengua dels barcelonins. Resultats d'una*

enquesta sociològico-lingüística, del doctor Badia i Margarit, la condició de pioner en la recerca sociolingüística empírica de l'àmbit lingüístic català. Aquesta obra seria el resultat d'un «[...] admirable programa de recollida d'enquestes, dut a terme durant els anys 1964-1965, i a l'elaboració subsegüent, que seria publicada el 1969» (Pitarch, 2016: 60-61).

És molt probable que les apreciacions sobre dates inaugurals, sobre personatges fundadors i sobre recerques pioneres que recull el paràgraf anterior puguin ser subcrites (si de cas, amb algun matís poc important) per tota la comunitat científica que es dedica al conreu de l'anomenada *sociolingüística catalana*. Segurament aquest consens també abastaria l'explicació més habitual de l'interès sobtat pel tema que declarava el doctor Badia, el programa de recerca del qual estava, fins al 1964, clarament identificat amb una lingüística històrica que ara considerariem tradicional, tot i que en aquell moment representés l'avantguarda de la investigació filològica. D'acord amb la línia argumental que segueix el text de Pitarch, podem deduir que la causa hauria estat una combinació de l'experiència vital del mateix Badia a propòsit de «la incidència que tenia la llengua sobrevinguda —aleshores l'espanyol de la immigració— damunt el català» i de l'impacte intel·lectual que produí al lingüista la lectura del treball d'Uriel Weinreich *Languages in contact*, publicat el 1953.¹

En principi, no hi hauria d'haver cap motiu per dubtar de les opinions de Vicent Pitarch o per intentar d'anar-hi més enllà: l'observació del paisatge sociolingüístic que l'envoltava, projectada sobre el marc mental dibuixat per la lectura dels treballs de Weinreich, podria explicar, certament, el tomb científic del doctor Badia. D'altra banda, aquesta mena de pregunta d'investigació —per quin motiu un autor decideix abordar un tema concret en un moment donat— no sembla pas que hagi estat gaire freqüent en la literatura sociolingüística de l'àmbit català i potser això ja seria l'indici de la hipotètica manca d'interès que qualsevol resposta tindria per al camp. Val a dir, però, que aquestes qüestions d'aparença trivial sí que acostumen a rebre més atenció en uns altres àmbits disciplinaris que, en els últims temps, s'han preocupat per escodrinyar l'espai difús de l'anomenat *sentit comú* i que tot sovint hi han trobat alguns elements valuosos i n'han tret profit. Ben mirat, aquesta perspectiva és la que justifica l'enfocament incisiu de l'anàlisi crítica del discurs, la interpel·lació contundent a la quotidianitat de l'etnometodologia, la reducció d'escala practicada per la microhistòria i també l'espai de la sociologia de la sociologia, interessada a fer explícites les condicions socials i històriques que acompanyen la feina dels sociòlegs, incloent-hi els sociolingüistes.

El nostre objectiu, epistemològicament poc exigent, és tan sols examinar amb una mica d'atenció la gènesi d'una obra capdavantera en el seu camp, *La llengua dels barcelonins*, elaborada per un estudiós de referència com era Antoni M. Badia i Margarit. No ens ocuparem d'intentar avaluar-ne el valor científic (una tasca que segurament seria poc profitosa, mig segle després de la publicació). Farem només un petit

1. El mateix Badia assumia aquesta explicació (vegeu Pairoli, 1997: 78-79), que han heretat els treballs posteriors sobre la seva obra.

exercici d'observació —necessàriament superficial— que tindrà en compte alguns elements importants de les aproximacions historiogràfiques a les ciències socials —actors, idees, instruments, institucions, context (cfr. Fleck i Dayé, 2015; Collyer i Manning, 2022)— tot insinuant alhora un enfocament transnacional (Heilbron, Guilhot i Jeanpierre, 2008). Només provarem, en fi, de donar pistes per acolorir la percepció més habitual sobre l'origen de l'obra, que tal vegada podrien esperonar un relat historiogràfic suggestiu de la sociolingüística catalana.

2. UN PUNT DE PARTIDA

Com un preludi als nombrosos reconeixements que rebria després, la revista *Anthropos* va dedicar al doctor Badia i Margarit, jubilat el 1986, un número monogràfic l'any 1988. Una de les persones que hi van col·laborar, el professor Emili Boix —en sintonia amb les apreciacions anteriors—, suggeria que *La llengua dels barcelonins* havia estat fruit de la voluntat d'explicar la situació sociolingüística que envoltava l'autor a Barcelona i afinava el seu capteniment amb aquestes paraules (Boix Fuster, 1988):

Uno de estos investigadores, el entonces ya reconocido lingüista Antoni M. Badia se planteó dar respuesta a estos interrogantes sobre el uso lingüístico en su ciudad nativa y lo hizo con su afán científico y pasión característicos. Con el apoyo nulo de las instituciones de la época, y con una dosis de voluntarismo y esfuerzo que parecen insólitas desde la perspectiva de unos años ochenta más «normalizados», Badia se enfrascó en la sociología de [la] lengua, una disciplina alejada de su principal especialidad de romanista, y emprendió una encuesta de grandes dimensiones para conocer cuál era *La llengua dels barcelonins* (La lengua de los barceloneses), el título del libro que aquí comentamos. El propio autor explica que abordó esta «agasarada» (audaz) empresa porque (traduzco del catalán), «la encuesta llegó a imponérseme con tal fuerza que no habría podido dejar de emprenderla».

La manca de suport institucional per desenvolupar un estudi sobre l'ús del català a què el professor Boix es refereix seria realment previsible, en plena dictadura franquista. No ens caldrà insistir en la persecució política que va patir l'ús d'aquesta llengua, perquè la literatura sobre el tema és abundant. Sí que valdrà la pena, en canvi, provar de formular com a preguntes alguns corollaris evidents d'aquesta constatació: donada la situació de postergació política del català, com és que el doctor Badia va poder dur a terme el seu projecte, al capdavant? De quina manera va poder finançar les despeses que comportava una recerca que les autoritats no veien amb simpatia? I —encara més intrigant—, com és que aquestes mateixes autoritats van permetre que es dugués a terme i que se'n fessin públics els resultats, en la forma d'un llibre? Anem a pams.

3. UNA (MICRO)HISTÒRIA PARTICULAR

Sabem que Badia i Margarit va començar a desenvolupar la seva enquesta l'any 1964, quan tot just sortia de la impremta un altre llibre seu, *Llengua i cultura als Països Catalans* (Barcelona: Edicions 62). I sabem també que els seixanta devien ser uns anys curulls de feina. El 1965 fou elegit vicepresident de la Société de Linguistique Romane —després en seria president, el 1968— i membre corresponent de la Real Academia Española. El 1966, membre de la Comissió Interdiocesana per a la Versió dels Textos Litúrgics al català. Entre 1967 i 1968 treballà com a professor visitant a la Universitat de Wisconsin. Abans d'això, el curs 1961-1962, ja havia estat als Estats Units, en aquest cas a la Universitat de Georgetown amb una beca Fulbright,² circumstància que va aprofitar per participar en el IXè Congrés Internacional de Lingüistes que tingué lloc el 1962 a Cambridge, amb la comunicació *Some aspects of bilingualism among cultured people in Catalonia*.³ I l'any 1968 va participar en el col·loqui de lingüística catalana que va tenir lloc al Centre de Philologie Romane de la Universitat d'Estrasburg, promogut per George Straka, que va esdevenir un preludi de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, fundada el 1973, els estatuts de la qual va redactar el mateix Badia i Margarit. Ras i curt, va tenir una agenda ben atapeïda.

Cal que hi afegim encara algunes circumstàncies personals delicades, a tots aquests encàrrecs científicoacadèmics. Badia i Margarit va ser detingut el gener de l'any 1967. El motiu al·legat per la policia va ser l'ús que s'havia fet dels mitjans disponibles a la Casa de Montserrat —una mena de club cultural que el romanista presidia aleshores— per elaborar propaganda política. Durant uns quants dies va restar ingressat a la presó fins que les autoritats el van alliberar, aparentment sense càrrecs. Aquesta detenció l'hauria persuadit d'acceptar la invitació de Wisconsin. No és cap sorpresa que ell mateix reconegués que els anys 1968-1974 van resultar molt incòmodes, amb

2. Vegeu el Fons Antoni Maria Badia i Margarit de la Biblioteca de Catalunya (FB-BC), correspondència, carta de Badia a Uriel Weinreich del 8 de gener de 1962. L'acord Fulbright-Espanya va ser signat a finals de l'any 1958 (cf. Scott-Smith, 2008: 181).

3. Segons Pitarch, aquesta comunicació inaugurava la sociolingüística catalana. Concretament, Badia i Margarit va intervenir a la sessió del 28 d'agost, dins la secció C, dedicada al tema de les llengües en contacte. Les actes recullen les paraules a la discussió posterior d'Einar Haugen, que havia estat nomenat president del IXè Congrés i que acostumava a prodigar-se en aquesta mena d'intervencions. Creiem que val la pena reproduir-les en aquesta nota: «The distinction here made between “natural” and “environmental” bilingualism would be better described by other terms. The former is used to characterize the influence of Catalan on Castilian speakers, the latter that of Castilian on Catalan speakers. Both are certainly “environmental”, and given the political situation in Spain, both are “natural” enough. The terms seem to be chosen ad hoc and probably reflect the author's pro-Catalan bias. In an international terminology, we might rather speak of “childhood” vs. “adolescent” bilingualism, or thinking of the circumstances of learning, of a “familial” vs. “scholastic” bilingualism. The paper gives many interesting examples of the interference between closely related languages; similar phenomena are found in many countries when dialect speakers are taught a standard language. Perhaps the Catalan situation could be accommodated under Ferguson's recent term “diglossia”» (vegeu Lunt, ed., 1964: 373).

el seu nom incorporat als fitxers policials (cf. Badia i Margarit, 1988; Pairoli, 1997; Massot i Muntaner, cur., 2020).

En aquestes circumstàncies, la planificació i l'execució de la recerca que va menar a *La llengua dels barcelonins* devien ser, sens dubte, una feina massa feixuga per a una única persona. Recordeu que el treball és el fruit de passar un qüestionari —després d'elaborar-ne diferents versions prèvies— a 22.000 veïns de l'àrea de Barcelona, d'explotar els resultats, d'organitzar-los amb cura i d'extreure'n unes conclusions raonades. Tot plegat comptant amb l'única tecnologia que aleshores tenia a l'abast: màquines d'escriure, fotocopiadores, telèfon i correu postal.⁴ Badia i Margarit (1988: 28) ja ens aclareix, de tota manera, que es va tractar d'una empresa col·lectiva:

Sí quisiera decir que la encuesta, lanzada en las vacaciones navideñas de 1964, fue posible por la abnegada colaboración que obtuve de toda mi familia, de gran número de estudiantes y de otros amigos, que en seguida se dieron cuenta de la importancia de la empresa. Ésta era de un volumen tal que no hubiera podido llevarse a término sin la ayuda y el espíritu de entrega de cuantos en ella colaboraron.

Aquesta precarietat de mitjans que el doctor Badia patia a Barcelona devia contrastar força amb l'ambient que s'havia trobat als Estats Units. L'any 1961, durant la seva estada a Washington com a professor visitant per al curs 1961-1962, escrivia en aquests termes al seu amic Luís F. Lindley Cintra, professor de la Universitat de Lisboa:⁵

Reservadamente. Quiero ponerte en antecedentes. Lado espera una dotación importante de la Fund. Ford. Me ha dicho que, en cuanto tenga el dinero, me propondrá quedarme, por lo menos, 1 año más, o si quiero siempre, él encantado. (Antes propusieron a Lapesa, no puede por el Diccion.). El dinero de Ford, entre otras atenciones, serviría para pagar a 2 profesores bien. Piensan proponerte a ti, para portugués, Lado y Coutinho. Este no está bien con los de

4. A Badia i Margarit (1969: 19) i a la còpia/esborrany d'una carta d'agraïment de Badia a Pablo Martí Zaro del 17 de maig de 1965 també es fa referència a l'ús d'equipament informàtic per tractar les dades de les enquestes. Avui ens semblaria bastant primari (es tractava de fitxes perforades), però aquesta mena de servei tenia aleshores un preu prohibitiu. Cf. document del 17 de maig de 1965 a FB-BC, «La llengua dels barcelonins», capsa 1, carpeta 7.

5. FB-BC, correspondència, capsa 14. El fons conserva (per a tots els corresponents que citem) les cartes originals rebudes, les anotacions i, en algun cas, les còpies senceres de les respostes de Badia, dades i identificades sempre amb una lletra «R». Amb aquest material —i encara que les notes de Badia són tot sovint parcials i abreujades— és possible reconstruir l'intercanvi epistolar amb Cintra a partir de l'any 1953. L'estreta relació d'amistat que van mantenir, i que incloïa les respectives famílies, va arribar a assolir un grau d'intimitat molt important. Fins i tot va continuar després de la mort de Cintra, amb la seva vídua Adelaide. En el text que citem són esmentats els noms de [Joaquim de Siqueira] Coutinho i [Roberto] Lado, professors de Georgetown, així com [Manoel] Cardozo (de la Catholic University of America). Lado, degà de la School of Languages and Linguistics, va dirigir un English Program in Spanish Universities finançat per la Fundació Ford l'any 1965 amb 265.000 dòlars (vegeu Martín García i Rodríguez Jiménez, 2015).

Catholic (Cardozo), pero lo ha sacrificado todo por Georgetown y por el port. y el esp. – Me insiste mucho y piensa escribirte a ti. – Su máxima – «moriría tranquilo» – sería que tú y yo nos quedásemos en Georgetown. Comprende que, por las cosas de lengua tendríamos que ir a nuestros países, pero que ya podríamos ir a Europa. – No sé si debía o no decírtelo – De mí: año próximo no, estaré en Barc. (Toni 6º i niña 4º Bach.) – Tal vez el siguiente estaría dispuesto, pero si podríamos venir los 7. – Además aquí es agradable pero no es mi especialidad. Contigo sería distinto.

Pero ¿y el catalán? ¿Puedo abandonar cátedra que pude conseguir? Me gustaría tanto hablar contigo.

En realitat, Badia sí que va tornar a Georgetown l'any 1963. Ho va fer per participar-hi en una escola d'estiu a més d'unes altres activitats, entre les quals hi havia un programa orientat a l'ensenyament de llengües dins la National Defense Education Act (NDEA) que va promulgar el Congrés dels Estats Units el 1958 (vegeu Pairoli, 1997: 78). És habitual considerar que l'origen de l'NDEA té a veure amb la forta impressió que va causar als Estats Units el llançament del satèl·lit *Sputnik* (1957) i la sensació que aquest fet palesava la superioritat científica i tecnològica de l'enemic soviètic, en plena Guerra Freda. Ara cal dir que el títol III de l'NDEA incloïa entre els seus objectius l'ensenyament de llengües modernes i que tenia un pressupost autoritzat —tot i que no sempre s'arribés a executar (vegeu Ludington, 1960: 12)— de 75 milions de dòlars el 1959, prou important per aquella època.

Precisament l'any 1963, el Social Science Research Council (SSRC) nord-americà va endegar un Committee on Sociolinguistics. Amb finançament de la Fundació Rockefeller, organitzà un seminari per intentar delimitar el camp de la sociologia del llenguatge l'any 1964, els resultats del qual serien publicats en una edició a càrrec del principal divulgador del concepte *diglòssia*, Charles A. Ferguson.⁶ Poc després, l'SSRC finançà el congrés «Language Problems of Developing Nations» (1966), que donà lloc al volum homònim publicat el 1968 en una edició a càrrec de Joshua A. Fishman, Charles A. Ferguson i Jyotirindra Das Gupta. Per la seva banda, la Fundació Ford —que citava el text de Badia— promogué una trobada de temàtica semblant a l'East-West Center de Hawaii el curs 1968-1969, afegint-hi el nom de dos futurs acadèmics de referència en el camp de la planificació lingüística: Joan Rubin i Bjorn Jernudd, que després van ser els editors del volum fundacional *Can language be planned?* (1971), publicat per la mateixa institució. El mes de març de 1972 es va celebrar a Georgetown la *Twenty-Third Annual Round Table*, amb el tema «Sociolinguistics. Current trends and prospects». Una part de les ponències (les que corresponien a les

6. «Directions in Sociolinguistics: Report on an interdisciplinary seminar». En podeu consultar una reproducció a l'*International Journal of the Sociology of Language*, núm. 263 (2020), p. 37-44. A la ressenya (esmolada) que va fer Joshua A. Fishman del treball *A sociology of language* (*Language*, vol. 43, núm. 2, part 1, (1967), p. 586-604), de Joyce O. Hertzler, hi podreu trobar més dades interessants sobre aquests primers anys de la sociologia del llenguatge i la sociolingüística als Estats Units, especialment, pel que fa a les activitats promogudes per l'SSRC.

sessions quarta i cinquena) van ser publicades per la mateixa universitat amb els títols *Language planning. Current issues and research* (editat per Joan Rubin i Roger W. Shuy) i *Language attitudes. Current trends and prospects* (editat per Roger W. Shuy i Ralph W. Fasold). També existeix un volum que recull les ponències que s'hi van presentar (Shuy, ed., 1973), amb unes paraules introductòries del degà de la School of Languages and Linguistics, Robert Lado, a qui Badia i Margarit esmentava. A les pàgines 167-180, hi podem trobar un treball amb un títol tan evocador com «Sociolinguistic surveys at the national level», de W. H. Whiteley, que remet a un article anterior (de 1966) de Charles A. Ferguson a propòsit de la utilitat de les enquestes (p. 167-180), i que va rebre unes observacions —que el volum recull— d'Einar Haugen, molt reveladores (p. 181-185):

My first comments relate to Whiteley's paper: This is a richly faceted and thoughtful assessment of the problems involved in making a linguistic survey of a multilingual country. It would seem obvious that a realistic language policy can only be based on such research. But it is an extremely difficult and expensive kind of research, for it has to collect data not only on competence but also on the use of language and attitudes to language.

És evident que l'ambient intel·lectual que Badia i Margarit hauria trobat als Estats Units i el que encara podria copsar a distància, a partir dels contactes que hi va fer en les seves visites, traspuava sociolingüística i, doncs, que la inspiració per compondre *La llengua dels barcelonins* hi era per tot arreu.⁷ Però encara podem filar una mica més prim.

4. FUNDACIÓ I IMPERI

Com podem intuir a partir dels títols de les trobades científiques i de les publicacions que hem citat, l'origen de la sociolingüística nord-americana als anys seixanta presentava un fort biaix aplicat, l'expressió més òbvia del qual fou la ràpida consolidació del camp disciplinari de la planificació lingüística. És bastant comú atribuir aquest fet a la important sacsejada que va patir el mapa de fronteres globals, en acabar la Segona Guerra Mundial i, especialment, després, amb els moviments de descolonització que van donar lloc a l'aparició de nous estats arreu del món. Molt sovint aquestes noves estructures polítiques van ensopegar amb un problema pràctic: la manca d'una llengua nacional que coneguessin tots els ciutadans i que fos prou funcional per satisfer les demandes comunicatives, institucionals i representacionals d'un estat independent. Penseu que Indonèsia —ja en el període d'entreguerres— va

7. Sense anar més lluny, la designació per a la recerca que apareix al subtítol del llibre de Badia i Margarit («sociològic-lingüística») reflecteix un debat nominal que tot just s'estava produint aleshores —cf. la «Introduction» a Fishman (1968).

optar per estandarditzar una llengua franca regional (el malai) per evitar de fer servir la llengua colonial; que l'Índia es va estimar més oficialitzar l'hindi alhora que mantenia provisionalment l'estatus de l'anglès, o que les excolònies africanes van triar entre un ventall de combinacions d'oficialitat i de prioritat per a les llengües territorials (que moltes vegades eren àgrafes i mancades de descripció gramatical) i les dels colonitzadors (més funcionals, però connotades molt negativament).

Recordeu ara el lema del Congrés de 1966 que citàvem més amunt. La sociolingüística i la planificació lingüística nord-americanes van assumir, d'una manera prou explícita, l'objectiu de tutelar el «desenvolupament» (lingüístic) d'aquests nous estats, hi van assessorar l'organització del multilingüisme i van dirigir la codificació i l'elaboració de les varietats no cultivades. A propòsit d'això, també serà interessant tenir en compte que les polítiques lingüístiques que molts d'aquests països van emprendre incloïen, com a factor de modernització, la incorporació al currículum acadèmic de la llengua anglesa. Al llarg dels anys seixanta va tenir lloc un reguitzell de congressos internacionals sobre «second-language problems of developing countries» que van contribuir a impulsar la posició global de l'anglès (vegeu Phillipson, 1992; Coleman, 2017), tot destil·lant un discurs legitimador, en nom de la modernitat, que exemplifiquen aquestes paraules d'un informe de resultats sobre les intervencions de la Fundació Ford (Fox, 1975: 36): «English as a Second Language (ESL) was believed to be a vital key to development by both the United States and by countries like Indonesia, the Philippines, Thailand, India, Turkey, Afghanistan, Pakistan, Egypt, Nigeria, Colombia and Peru».

Com que hem tornat a esmentar la Fundació Ford, pensem que valdrà la pena tenir present que la col·laboració de l'Administració nord-americana amb les institucions acadèmiques, i la de tots plegats amb les entitats filantròpiques —com les fundacions Rockefeller, Ford, Russell Sage i Carnegie Corporation—, va ser molt freqüent i molt fèrtil. N'és un cas molt il·lustratiu el del Social Science Research Council, que més amunt esmentàvem, nascut el 1923 com una iniciativa de l'American Political Science Association. Promogut per la Fundació Rockefeller per estimular els progressos en les ciències socials, va continuar operatiu fins al 1979.⁸ Significativament, abans de crear l'any 1963 el Committee on Sociolinguistics, que també citàvem abans, ja havia posat en marxa el 1952 un Committee on Civil-Military Relations Research (cf. Fox, 1954), de nom prou transparent.

És complicat explicar l'establiment com a disciplines acadèmiques de la sociolingüística, la lingüística aplicada i la planificació lingüística als Estats Units sense tenir en compte aquestes circumstàncies que estem descrivint. De fet, una bona part de la nòmina de «pares fundadors» —aquells que en constitueixen el cànon i que apareixen a tots els manuals acadèmics, com Ferguson, Fishman, Rubin, Jernudd o Das Gupta— van començar (o van intensificar) les seves carreres mentre desenvolupaven

8. En trobareu una síntesi històrica a l'article «History of the Social Science Research Council», de Patricia Rosenfield, a l'arxiu de la Fundació Rockefeller, <<https://resource.rockarch.org/story/creation-and-history-of-social-science-research-council/>> (consulta: 20 octubre 2023).

projectes finançats per les esmentades fundacions Ford i Rockefeller. Potser nosaltres també ho havíem insinuat en alguna de les informacions anteriors, però val la pena remarcar que totes dues entitats —en línia amb les prioritats estratègiques nord-americanes— van promoure activament la institucionalització de la disciplina i la seva imbricació amb les esferes governamentals. El Comitè de Sociolingüística de l'SSRC (i, doncs, la Fundació Rockefeller) estava connectat amb els grans centres de recerca i laboratoris d'idees del camp, com ara el Center for Applied Linguistics de Washington (vinculat alhora a la Universitat de Georgetown i a l'US Foreign Service), l'East-West Center de Honolulu i, fins i tot, el Centre International de Recherche sur le Bilinguisme del Quebec. Tota aquesta xarxa comptava, a més, amb el suport de la Fundació Ford (cf. Heller, 2018: 42, i 2020: 10 i pàssim).

5. MENTRESTANT, A EUROPA

Tornem ara amb Badia i Margarit als anys seixanta i a aquesta altra banda de l'Atlàntic. Entre els dies 26 i 28 de novembre de 1965, en un *cigarral* que l'arquitecte Fernando Chueca posseïa a Toledo, un grup selecte d'intel·lectuals de l'Estat espanyol es va reunir, en resposta a una convocatòria del dramaturg Pablo Martí Zaro. El programa de la trobada anunciava unes quantes presentacions, a càrrec d'algunes persones convidades, sobre dues àrees temàtiques, que reproduïm a partir de la carta que va rebre un dels ponents, el metge gallec Domingo García-Sabell:⁹

1.º «El idioma», en el que actuará como ponente el profesor Badía, de la Universidad de Barcelona. Como segundo ponente D. Pedro Laín Entralgo, y para el que nos gustaría contar con una comunicación suya.

2.º «Organización económica». En el que esperamos actue como ponente principal el Sr. Sardá, y como segundo ponente el Sr. Sainz de Buja[n]da.

La persona convocant era el secretari del Comitè Espanyol del Congrés per la Llibertat de la Cultura (CCF, de l'anglès Congress for Cultural Freedom), engegat l'any 1950 per la Central Intelligence Agency (CIA) nord-americana, en el context discursiu de la Guerra Freda, per tal de crear un consens en l'opinió pública internacional favorable als interessos dels Estats Units, especialment, pel que fa al refús del comunisme. En la seva primera època, el finançament del CCF procedia de l'Office of Policy Coordination de la CIA amb l'auxili d'alguna entitat filantròpica, com la Fundació Ford. Va funcionar sota l'aparença d'un simple *lobby* intel·lectual, promovent seminaris, publicacions i beques per a la recerca, fins que va entrar en crisi l'any 1966, després que la revista *Ramparts* en fes pública la connexió amb els serveis secrets americans. Aquesta revelació va fer trontollar el prestigi del CCF, que es va haver de

9. Vegeu el Fondo Pablo Martí Zaro, de la Fundación Pablo Iglesias (FPMZ-FPI), a Madrid, carta de Pablo Martí Zaro a Domingo García-Sabell del 10 de novembre de 1965.

reestructurar i de canviar el nom pel d'Association for the Cultural Freedom.¹⁰ Després va continuar les seves activitats durant algun temps, exclusivament amb els recursos de la Fundació Ford, que gaudia d'una bona imatge pel seu finançament de projectes educatius, malgrat que, en realitat, també hagués donat suport a les tasques del Comitè, un dels membres catalans més actius del qual, l'editor Josep M. Castellet, explicava així l'episodi (Castellet, 1978: 42-43; vegeu també 1988, pàssim):

A més de la COMES [Comunitat Europea d'Escriptors] vaig participar en les activitats del Congrés per la llibertat de la cultura. Un comitè espanyol, amb força catalans, va promoure beques, viatges, congressos i colloquis, sota la generosa inspiració de Pierre Emmanuel. Un dia, tanmateix, la revista *Ramparts* va descobrir que s'hi havia infiltrat una fundació nord-americana que feia de tapadora de la CIA: ho vam haver de deixar córrer.

El CCF va crear diverses estructures per dur a terme la seva tasca. En el cas europeu, segurament una de les més notables va ser el Comité d'Écrivains et d'Éditeurs pour une Entr'aide Intellectuelle Européenne (CEEEE), liderat per Konstanty Jeleński, que va comptar amb un subcomitè ibèric. L'objectiu del CEEEE a Europa era afavorir la cooperació amb els intel·lectuals dels països de l'òrbita comunista i promoure, mitjançant l'atorgament de beques i premis, la compra de llibres i els ajuts de viatge, la creació d'un clima liberal i tolerant —i, certament, favorable als interessos americans— entre les elits polítiques i culturals occidentals. Després de l'escàndol de *Ramparts* també va canviar parcialment de nom, per transformar-se en la Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européene.

La Fundació Ford, a més de la secció espanyola del CCF i del CEEEE, també va patrocinar la Sociedad de Estudios y Publicaciones (SEP), vinculada al Banco Urquijo, amb uns objectius força coincidents: la promoció dels estudis humanístics, sociològics i econòmics, però, també, l'obtenció d'informació privilegiada de les elits culturals, polítiques i empresarials espanyoles i, eventualment, la captació d'aliats estratègics. La SEP estava organitzada en diferents seminaris, entre els quals hi havia, per exemple, el de ciència i societat, dirigit per l'abans esmentat Pedro Laín Entralgo, o el d'humanitats, coordinat per Julián Marías, del qual depenia, al seu torn, un seminari de literatura coordinat per Rafael Lapesa. Fernando Sainz de Bujanda, catedràtic de la Universitat Complutense, a qui també esmentava la carta de Pablo Martí Zaro, fou el director del seminari de dret tributari (vegeu Anes i Gómez Mendoza, 2009). Els resultats dels estudis patrocinats per la SEP foren publicats en monografies i revistes especialitzades, com ara *Preuves* i *Encounter*, totes dues de l'òrbita del CCF. En realitat, l'equip de govern del CEEEE el constituïen els directors de les revistes pro-

10. Trobareu una panoràmica general del CCF en els treballs de Saunders (1999) i Grémion (1995). Pel que fa al Comitè Espanyol del CCF, cal consultar el treball de Glondys (2012). Sobre les actuacions de la Fundació Ford a Espanya, vegeu Rodríguez-Jiménez (2017) i Santisteban Fernández (2009). El poeta Pierre Emmanuel, que apareix a la citació que segueix, va ser el responsable de l'estructura ibèrica del CCF (vegeu Chenu, 2018).

mogudes pel CCF (a més de les anteriors, algunes de les més destacades foren *Der Monat* i *Cuadernos*; cf. Muñoz Lloret, 2006: 128). Tot plegat, en fi, formava part d'una important xarxa de «diplomàcia cultural» que el Departament d'Estat nord-americà va desplegar, amb l'auxili d'algunes fundacions alineades amb els seus interessos (vegeu McCarthy, 1987; Guilhot, 2006; Santisteban Fernández, 2009, i Rodríguez-Jiménez, 2020). Cal tenir en compte que l'adjectiu *cultural* s'ha d'interpretar en un sentit lax: considereu, per exemple, que una part significativa dels senadors nomenats per designació real a la legislatura constituent espanyola (1977-1979) havia tingut alguna mena de relació amb el CCF, amb la SEP o amb tots dos alhora.

La trobada de Toledo era la segona que organitzava el Comitè Espanyol del CCF, sota el lema «Coloquios Cataluña-Castilla», amb el propòsit declarat de crear un clima d'entesa entre els intel·lectuals catalans i castellans (vegeu Muñoz Lloret, 2006: 136-139; Amat, 2010: 24-33 i pàssim). La primera havia tingut lloc a l'Ametlla del Vallès, a la casa del financer Fèlix Millet, un dels fundadors d'Òmnium Cultural, els dies 5 i 6 de desembre de 1964. Com ja hem anticipat a la citació anterior, un dels ponents a l'Ametlla va ser Badia i Margarit, que tot just acabava de publicar a Edicions 62 el volum *Llengua i cultura als Països Catalans*, del qual va distribuir diversos exemplars entre els participants. Coneixem alguns detalls de la seva intervenció a partir del relat d'un altre dels assistents, l'advocat Maurici Serrahima (2005: 241-242), qui la descriu en uns termes molt elogiosos:

El mateix els va passar amb la ponència d'en Badia —sobre la situació de la llengua catalana a Barcelona—, però en un altre sentit: el de l'honestedat científica i personal amb què ha fet l'enquesta —convinguda l'any passat—, i amb què no ha volgut fer valer, encara, uns resultats que científicament no pot donar per aconseguits, però que per ells mateixos són una demostració contundent —més del que en Badia esperava— que Barcelona és una ciutat de llengua catalana. Vint-i-dues mil persones preguntades —i triades amb el rigor científic més absolut— i un 15 per cent de respostes, excepcional en enquestes d'aquesta mena; on les respostes flaquesen més és en els barris «burgesos», suposats «bastions» de la llengua; el 75 per cent de les respostes, en català, i de les altres, moltes que el preguntat diu que parla català però no el sap escriure i per això ho fa en castellà...

El comentari que llegim en el sentit que la recerca havia estat «convinguda l'any passat» s'explica perquè, en efecte, l'exfalangista Dionisio Ridruejo —un dels membres del Comitè Espanyol del CCF i el promotor dels diàlegs entre intel·lectuals catalans i castellans— havia suggerit a Badia i Margarit després de la ponència que aleshores va presentar a can Millet, de caire més estrictament lingüístic, que en preparés una altra —seria la que va portar a Toledo— amb un perfil més sociològic. Més encara, va proposar d'oferir a Badia i Margarit un ajut econòmic perquè la dugués a terme¹¹ (vegeu Amat, 2010: 40, i Glondys, 2015: 1325). El mateix Ridruejo hi va donar,

11. En el Fons Badia es conserva una còpia del document amb les bases de la convocatòria d'ajuts: FB-BC, «Bolsas para libros», capsa 1, carpeta 7, camisa de correspondència.

per carta del 27 d'abril de 1965, «[...] noticia satisfactoria de que nuestro deseo de que el Congreso le conceda una bolsa de trabajo estaba cumplido». El «Congreso» era, naturalment, el CCF, tot i que la beca fou atorgada formalment pel Comitè d'Écrivains. Pocs dies després Pablo Martí Zaro, secretari del Comitè Espanyol del CCF, en faria la comunicació formal, tot especificant que l'import de la beca «para su proyectado trabajo sobre Sociología lingüística» era de 4.000 francs francesos, una part dels quals (11.750 pessetes) seria lliurada amb un xec un parell de setmanes després. Un segon lliurament (de 35.400 pessetes) trigaria uns mesos a fer-se efectiu. En les seves cartes d'agraïment, Badia i Margarit feia notar a Martí Zaro l'esforç econòmic que comportava el tractament de les dades, així com el seu propòsit d'editar el llibre en català a Edicions 62, tal com va succeir finalment. En el Fons Badia de la Biblioteca de Catalunya, a més d'algunes factures de despeses, també hi trobem correspondència amb Fèlix Millet i amb Jordi Pujol que fan pensar en algun intent de Badia —ignorem si va ser reeixit— d'aconseguir l'auxili econòmic de l'empresa d'alimentació Gallina Blanca i de l'entitat financera Banca Catalana.¹²

Potser no en va parlar gaire a les diverses anotacions autobiogràfiques que Badia i Margarit va publicar en vida, però és ben cert que mai no va ocultar l'ajut del CEEEE. Recordeu ara que a les pàgines de crèdits de *La llengua dels barcelonins*, a més de declarar-s'hi que l'estudi va guanyar el Premi Pompeu Fabra de l'any 1967, atorgat per l'Institut d'Estudis Catalans (que n'autoritzava la publicació), també s'hi feia constar que «L'autor expressa el seu agraïment al "Comité d'Écrivains et d'Éditeurs pour une Entr'aide Européenne" per la borsa que li fou atorgada, amb l'ajut de la qual pogué emprendre el present estudi». El contingut d'aquest text probablement fou suggerit —o, si més no, aprovat— per Josep M. Castellet, director literari d'Edicions 62 i membre del Comitè Espanyol del CCF, que atorgava la beca.¹³

6. DE TISORES I PADRINS

Per tant, *La llengua dels barcelonins* sí que va comptar amb un ajut institucional —encara que fos nord-americà i no pas espanyol— com, d'altra banda, el mateix autor hi feia constar. Era modest, certament, però no pas insignificant: amb una taxa de

12. Vegeu a FB-BC, «La llengua dels barcelonins», capsa 1, carpeta 7, els documents següents: carta de Ridruejo a Badia del 27 d'abril de 1965; cartes de Pablo Martí Zaro a Badia del 8 de maig de 1965, del 29 de maig de 1965 i del 8 d'octubre de 1965; còpies/esborranys de cartes de Badia a Pablo Martí Zaro del 16 de maig de 1965 i del 31 de maig de 1965; còpies/esborranys de cartes de Badia a Lluís Carulla del 15 de juliol de 1965 i del 22 de juliol de 1965, i còpia/esborrany de carta de Badia a Jordi Pujol del 10 d'octubre de 1965 i carta de C. Aramón a Badia del 15 d'octubre de 1965. A la capsa 2, carpeta 2, vegeu la carta de Pablo Martí Zaro a Badia del 25 de juny de 1965.

13. Vegeu al Fons Edicions 62 de la Biblioteca de Catalunya (FE62-BC), capsa 578, la carta d'Antoni Badia i Margarit a Francesc Vallverdú del 15 de febrer de 1969 («Parleu amb en Castellet per a la fórmula de menció de l'ajut del Comité des Ecrivains...») i el full manuscrit amb la descripció del contingut de la pàgina 6 de *La llengua dels barcelonins*.

canvi franc/pesseta d'1/12,2184 (maig de 1965), els 4.000 francs de la beca equivalien a unes 48.873 pessetes d'aleshores.¹⁴ No disposem, ara com ara, d'informacions que ens permetin esbrinar fins a quin punt la subvenció responia a la voluntat dels patrocinadors d'intervenir d'alguna manera en el teixit cultural català o espanyol (ni que ens permetin saber de quina manera hi haurien intervingut). En qualsevol cas, és evident que aquest ajut connectava, a la pràctica, la recerca de Badia amb el guió de la diplomàcia intel·lectual publicoprivada nord-americana.¹⁵ En aquest moment no podem saber fins a quin punt ell mateix n'era conscient, però sí que podem intuir que no desconeixia del tot aquesta circumstància: en un altre document de la seva correspondència amb Lindley Cintra, que fou membre destacat de la secció portuguesa del CCF (cf. Chenu, 2018), el professor portuguès, fent palès un important grau de confiança, comunicava a Badia i Margarit això que segueix:¹⁶

[E]stuve en Francia, en París, para participar con Pedro Laín, como representante de España en una reunión magna de la Asamblea General del Congreso por la Libertad de la Cultura, reunión de la que salió una estructura renovada con más amplia y directa representación de las estructuras locales. Hemos sido elegidos miembros de la A. G. y también, en conjunto y con un solo voto, de un nuevo organismo que dirigirá desde París las actividades y se reunirá periódicamente.

Més enllà de les qüestions econòmiques, una dimensió molt diferent de la institucionalitat espanyola eren els mecanismes per esquivar el control ideològic que el franquisme practicava. Val a dir, tanmateix, que els anys seixanta van ser d'un cert relaxament de les pràctiques censors, fins al punt que, com algun treball de divulgació recent ha volgut remarcar (Vallverdú Borràs, 2023), és possible parlar d'una eclosió de la producció cultural en català en aquella època. Aquesta revifada no només va incloure la producció pròpia, sinó també, significativament, la importació d'obres foranes (Cornellà-Detrell, 2013: 53-56). Ara bé, més enllà de la llengua triada, les idees que s'hi transmetien continuaren essent objecte d'una rígida vigilància, i el cas de *La llengua dels barcelonins* no en va ser cap excepció.

14. Cf. <<https://www.bde.es/webbe/en/estadisticas/otras-estadisticas/historicas/bloques/tipos-cambio-peseta.html>> (consulta: 20 octubre 2023). El 1963 es va establir a Espanya el primer salari mínim, que era de 1.800 pessetes mensuals —*Boletín Oficial del Estado* (1963), núm. 17 (19 gener). A la secció d'anuncis per paraules de *La Vanguardia* del diumenge 31 d'octubre de 1965, s'hi podia trobar un pis «de lujo» per llogar, de quatre habitacions, dues terrasses i garatge, moblat i amb electrodomèstics, al carrer de Ganduxer de Barcelona, per 9.000 pessetes mensuals. El preu del diari, en la seva edició dominical, era de tres pessetes.

15. Cal dir que les beques Fulbright —recordeu que Badia i Margarit n'havia estat beneficiari— ajudaven, precisament, a propagar els punts de vista nord-americans, a propòsit de la definició i de la configuració dels diferents camps científics: «New channels of scholarly exchanges, such as the system of Fulbright fellowships, increased the capacity of the country to disseminate its vision of the social sciences through international networks of scholars» (Heilbron, Guilhot i Jeanpierre, 2008: 155 i pàssim).

16. Vegeu FB-BC, correspondència, caps 14, carta del 30 de setembre de 1967 de Lindley Cintra.

Un primer obstacle, material i institucional alhora, que Badia i Margarit havia de superar era l'obtenció de les dades del padró municipal. Segons els indicis de què disposem, per a la consulta de les dades del servei d'estadística municipal hauria comptat amb el suport d'Esteve Bassols —l'autor de l'eslògan «Barcelona, ciudad de ferias y congresos», delegat de relacions públiques de l'Ajuntament—, que hi hauria donat les màximes facilitats, sense que ens consti cap negativa de l'alcalde Josep M. Porcioles, a qui va adreçar una carta d'agraïment.¹⁷

Sí que va resultar més complicat, en canvi, haver de passar pel control «voluntari» de la censura al qual estaven obligats aleshores els llibres d'Edicions 62 (Martínez, 2011). En un primer moment l'edició va restar aturada a causa de les indicacions de l'oficina d'ordenació editorial, que exigia que se'n retallessin parts molt substancials, com va comunicar a l'editorial el sotsdirector general de cultura i espectacles Joaquín Benítez Lumbreras, el 9 d'abril de 1969. Vint dies després, Badia i Margarit va adreçar una queixa a Carlos Robles Piquer (director general del mateix servei), tot argumentant que es tractava d'un treball científic i no pas polític, i va signar el document amb totes les seves distincions acadèmiques. El 19 de maig, Robles Piquer comunicà a Badia —en uns termes cordials— el retorn de l'original a la secció corresponent perquè se'n fes una nova valoració. Desconfiant, potser, de la decisió final, Badia va decidir d'adreçar el 29 de maig una carta a Rafael Lapesa per tal de demanar la seva intercessió, després de parlar directament amb Benítez Lumbreras i que aquest li confessés la seva amistat amb el filòleg espanyol. Lapesa i Badia mantenien una estreta relació des dels anys quaranta, que es va traduir en una nodrida correspondència, fonamentalment de tipus acadèmic (enviament de treballs, felicitacions per publicacions, col·laboracions científiques, ressenyes de treballs...), que de vegades entrava en un àmbit més personal. Per exemple, el 3 d'abril de 1949 Lapesa demanava a Badia i Margarit, en una carta enviada des de Yale, que ajudés a trobar feina al fill de la seva germana, Manuel Palomar Lapesa, destinat per completar les seves milícies universitàries a Ribes de Freser (després, en una nova carta del 21 de juny, agrairà les seves atencions amb el nebot). Cal recordar, d'altra banda, que Lapesa —secretari aleshores de la Real Academia Española— era un dels directors del Seminari d'Humanitats promogut per la Ford el 1960. I, a més, s'ha de tenir en compte que el 1965 va ser un dels participants de la trobada de Toledo, on Badia i Margarit va presentar la seva enquesta.¹⁸ No és sorprenent, per tant, que fos demanada la seva mediació per solucionar els problemes que la censura havia posat a l'edició de *La llengua dels barcelonins*. El resultat de la gestió, de fet, va ser reeixit.

17. Vegeu Badia i Margarit (1969: 18) i cartes/esborranys del 15 de setembre de 1964 a Esteve Bassols i a l'alcalde de Barcelona (Josep M. Porcioles) a FB-BC, «La llengua dels barcelonins», capsa 1, carpeta 7, camisa de correspondència / ajuts econòmics.

18. Vegeu FB-BC, «La llengua dels barcelonins», capsa 1, carpeta 3: ofici del Ministeri d'Informació i Turisme 2613-69 del 9 d'abril de 1969, carta/esborrany del 29 d'abril de 1969 de Badia a Robles Piquer (i còpia a FE62-BC, capsa 578), ofici de Robles Piquer a Badia del 19 de maig de 1969, carta/esborrany de Badia a Lapesa del 29 de maig de 1969, carta/esborrany de Badia a Benítez Lumbreras del 28 de maig de 1969, carta/esborrany de Badia a Benítez Lumbreras del 20 de juny de 1969 i ofici de Benítez Lumbreras a Badia del 25 de juny de 1969. Vegeu també Serrahima (2005: 237).

7. UN APUNTAMENT FINAL, ALGUNA CONCLUSIÓ I UN SUGGERIMENT

Si ara recuperéssim les informacions que presentàvem al començament d'aquest treball, l'única conclusió que hi podríem afegir és que (potser) val la pena de recordar que la sociolingüística —en allò que té de més interessant— és, precisament, una forma d'escrutini social i que, per tant, sempre cal tenir en compte les seves pròpies condicions de (re)producció. L'ajut del CEEEE que va rebre *La llengua dels barcelonins* insereix el projecte de recerca del doctor Badia —tant pel que fa al marc teòric com al contingut específic— en l'estratègia global d'intervenció dels Estats Units durant la Guerra Freda. És alhora un producte i un símptoma d'un procés polític i cultural d'abast internacional. Seria un exercici de presentisme molt injust fer-ne ara una lectura ètica, que, a més, no tindria cap mena de valor explicatiu. Però potser sí que seria útil, en canvi, que completéssim aquell catàleg d'informacions inicials amb una dada interessant: paradoxalment, la sociolingüística catalana va ser capdavantera a constatar el caràcter estratègic de la promoció institucional publicoprivada de la sociolingüística i la planificació lingüística als Estats Units dels anys seixanta. En un seminari que va tenir lloc l'any 1978 a la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Santiago de Compostella organitzat per un moviment de renovació pedagògica gallec (l'Asociación Sócio-Pedagógica Galega), el segon «pare fundador» de la sociolingüística catalana que Pitarch esmentava, Lluís Vicent Aracil, va intervenir amb una ponència, molt didàctica, que després va ser recollida en un petit volum col·lectiu (Aracil *et al.*, 1980). Pensem que les seves paraules —en gallec, però amb l'estil mordaç de l'autor que, qui en conegui l'obra, identificarà de seguida— parlen per si mateixes:

O «Language Planning» é unha perpetración moi centrada nos E.E.U.U., moi centrada na Fundación Ford, moi centrada nunha série de xente que é notória pola súa ignorancia e menosprezo da historia do universo, son moi arrogantes. Un dos problemas metafísicos do «Language Planning» era se por definición o «Language Planning» necesariamente tiña que ser un asunto de estado e creo que decidiron que si. É un esquema tecnocrático moi simple, a peza clave é o que eu chamo «o experto extranxeiro simpatizante», que consiste nunha persoa que aterriza mandando, dando órdenes. É un individuo que o mandan a Sudán a que resolva os problemas e o primeiro que di é calarse e obedecer. Diríamos que o esquema brutal desto, diríamos que o voso problema non é problema sinón que ademais tampouco é voso porque volo confiscan, queda incautado.

Entón en vez de ter vós un problema e ter que resolvelo vós, o que tedes que facer é obedecer, calar e aprender. Este é o esquema do «Language Planning». Ten o seu centro en Honolulu (Hawai), é unha multinacional e a xente que participa nel ten o seu enderezo agora en Yakarta, agora en Kualalumpur, logo O Cairo, logo A Paz, etc. Son xente que é de moitos países e unha cousa que non fan é aprender idiomas, non poderían. Eles chegan, predican, mandan, relévanos e vanse.

La interessantíssima correspondència amb Lluís Aracil dipositada al Fons Badia (que, sens dubte, mereix una recerca *ad hoc*) revela moltes dades importants —per exemple, sobre la gènesi del Grup Català de Sociolingüística i de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*, o la participació catalana al VIIIè Congrés Mundial de Sociologia, a Toronto—,¹⁹ però és especialment útil per contrastar els diferents itineraris acadèmics dels dos estudiosos. Realment crida bastant l'atenció el fet que, malgrat que Aracil hagués comptat des del primer moment amb el suport d'alguns pesos pesants de la sociolingüística nord-americana —especialment, Joshua A. Fishman— i hagués arribat a assumir un càrrec internacional extraordinàriament rellevant (president del Subcomitè de Sociolingüística de l'International Association of Sociology, IAS), no hagués gaudit d'una posició estable a la universitat catalana, a diferència de Badia i Margarit, catedràtic i rector de la Universitat de Barcelona.²⁰ Cal dir, perquè és una informació rellevant, que la correspondència entre tots dos no delata cap mena d'enemistat aleshores,²¹ sinó més aviat al contrari: sovint es tracta de demandes de recomanació d'Aracil a Badia i Margarit, per tal de participar en convocatòries de beques internacionals, i de col·laboració científica. Segurament sí que val la pena destacar —i potser aquesta dada ja no serà sorprenent— que en la carta en la qual Aracil comunicava a Badia i Margarit el 1978 el seu nou càrrec de president a l'IAS especificava, amb molta franquesa, que l'havia guanyat (citem literalment) «per una ampla majoria de vots sobre Jonathan Pool (= candidat de la Ford Foundation)».

És raonable pensar que els diferents mecanismes de socialització professional que van seguir els dos «pares fundadors» que Pitarch esmentava en la nostra citació inicial donarien resultats diferents. El capital acadèmic *à la Bourdieu* que cada un d'ells arribaria a acumular no podria haver estat més desigual, ni tampoc, de ben segur, el que van tenir ocasió de transmetre, sense que això en prejudici l'impacte científic, és clar.²² La institucionalització de qualsevol nou camp disciplinari mai no és accidental ni pot deixar de tenir conseqüències en el medi acadèmic que l'acull, que gairebé sempre impliquen formes de competència pel control de la configuració del nou espai professional que hi correspon.

Si tota la informació precedent —un simple exercici d'observació— té alguna mena de valor, potser seria el d'assenyalar el potencial que tindria una història *dels sociolingüistes catalans*, lliure d'apriorismes, a l'hora de bastir una història general de la sociolingüística catalana, crítica i explicativa. Aquest és, al capdavant, el nostre suggeriment.

19. Vegeu, entre altres documents del FB-BC, «Lluís Vicent Aracil», correspondència, caps 3, les cartes d'Aracil a Badia del 21 de març de 1973 i del 12 d'octubre de 1974.

20. Vegeu a FB-BC, «Lluís Vicent Aracil», correspondència, caps 3, cartes de Joshua A. Fishman a Aracil del 17 d'abril de 1968 i del 22 d'agost de 1969, i carta d'Aracil a Badia del 23 de juny de 1978.

21. Deuen coincidir, per tant, amb allò que Badia i Margarit (2004: 39-40) qualificava d'«època bona» d'Aracil.

22. No cal ser un especialista en bibliometria per comparar el nombre de citacions que reben els treballs de Badia Margarit i Aracil, seixanta anys després del «moment fundacional» (i treure'n alguna conclusió), en el volum monogràfic més recent que presenta una panoràmica de l'estat actual de la sociolingüística catalana (cf. Pradilla, ed., 2022).

8. AGRAÏMENTS

L'autor agraeix al professor Joan Costa (Universitat Pompeu Fabra) i a la professora Esther Monzó (Universitat Jaume I) les seves lectures de les versions preliminars d'aquest treball, que no hauria arribat a bon port sense la professionalitat extraordinària del personal de la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, molt especialment, de la senyora Isabel Gálvez.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AMAT, Jordi (2010). *Els «Coloquios Cataluña-Castilla»: (1964-1971): Debat sobre el model territorial de l'Espanya democràtica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ANES, Gonzalo; GÓMEZ MENDOZA, Antonio (2009). *Cultura sin libertad: La Sociedad de Estudios y Publicaciones: (1947-1980)*. València: Pre-Textos.
- ARACIL, Lluís V. (1980). «A sociolingüística da experiencia e da acción. O modelo galego». A: ARACIL, Lluís V. [et al.]. *Problemática das línguas sen normalizar. Situación do Galego e alternativas*. Ourense: Asociación Sócio-Pedagógica Galega, p. 17-33.
- BADIA I MARGARIT, Antoni (1969). *La llengua dels barcelonins: Resultats d'una enquesta sociològico-lingüística*. Barcelona: Edicions 62.
- (1988). «Autopercepción intelectual de un proceso histórico. Ensayo de autobiografía». *Anthropos: Boletín de Información y Documentación*, núm. 81, p. 13-48.
- (2004). *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Universitat de València. [Edició a càrrec d'Antoni Ferrando]
- BOIX FUSTER, Emili (1988). «A. M. Badia i Margarit. *La llengua dels barcelonins*». *Anthropos: Boletín de Información y Documentación*, núm. 81, p. 60-61.
- CASTELLET, Josep M. (1978). «Memòries poc formals d'un director literari». A: *Edicions 62: Vint-i-cinc anys: (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, p. 23-110.
- (1988). *Els escenaris de la memòria*. Barcelona: Edicions 62.
- CHENU, Roselyne (2018). *En lutte contre les dictatures: Le Congrès pour la Liberté de la Culture (1950-1978)*. París: Éditions du Félin.
- COLEMAN, Hywel (2017). «Milestones in language planning and development aid». *Current Issues in Language Planning*, vol. 18, núm. 4, p. 442-468.
- COLLYER, Fran M.; MANNING, Ben (2022). «Writing national histories of sociology: Methods, approaches and visions». *Journal of Sociology*, vol. 58, núm. 4, p. 481-498.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi (2013). «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Quaderns: Revista de Traducció*, núm. 20, p. 47-67.
- FISHMAN, Joshua A. (1967). «Review of *A Sociology of Language*, by J. O. Hertzler». *Language* [en línia], vol. 43, núm. 2, part 1, p. 586-604. <<https://doi.org/10.2307/411560>>.
- (ed.) (1968). *Readings in the sociology of language*. The Hague; París: Mouton.
- FLECK, Christian; DAYÉ, Christian (2015). «Methodology of the history of the social and behavioral sciences». A: WRIGHT, James D. (ed.). *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*. Vol. 15. Amsterdam: Elsevier, p. 319-325.

- Fox, Melvin (1975). *Language and development: A retrospective survey of Ford Foundation language projects: 1952-1974*. Nova York: Ford Foundation.
- Fox, William T. R. (1954). «Civil-military relations research: The SSRC Committee and its research survey». *World Politics*, vol. 6, núm. 2, p. 278-288.
- GLONDYS, Olga (2012). *La guerra fría cultural y el exilio republicano español*. Madrid: CSIC.
- (2015). «Las becas del Congreso por la Libertad de la Cultura a los creadores antifranquistas: ¿Un ejemplo de la intervención política en cultura?». A: *Actas del XII Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*. Madrid: Ediciones de la Universidad Autónoma, p. 1315-1336.
- GRÉMION, Pierre (1995). *Intelligence de l'anticommunisme: Le Congrès pour la liberté de la culture à Paris: 1950-1975*. París: Fayard.
- GUILHOT, Nicolas (2006). «A network of influential friendships: The fondation pour une entraide intellectuelle Européenne and East-West cultural dialogue, 1957-1991». *Minerva*, vol. 44, núm. 4, p. 379-409.
- HEILBRON, Johan; GUILHOT, NICOLAS; JEANPIERRE, Laurent (2008). «Toward a transnational history of social sciences». *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, vol. 44, núm. 2, p. 146-160.
- HELLER, Monica (2018). «Socioeconomic junctures, theoretical shifts: A genealogy of language policy and planning research». A: TOLLEFSON, James; PÉREZ-MILANS, Miguel (ed.). *The Oxford handbook of language policy and planning*. Oxford: Oxford University Press, p. 35-50.
- (2020). «Scholarly committees as elite public action: The SSRC and the origins of sociolinguistics». *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 2020, núm. 263, p. 5-11.
- LUDINGTON, John R. (1960). «The foreign language program in title III of the National Defense Education Act». *PMLA: Publications of the Modern Language Association*, vol. 75, núm. 2, p. 11-15.
- LUNT, Horace G. (ed.). (1964). *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists. Cambridge, Mass., August 27-31, 1962*. Berlín; Boston: De Gruyter Mouton.
- MCCARTHY, Kathleen (1987). «From Cold War to cultural development: The international cultural activities of the Ford Foundation, 1950-1980». *Dædalus*, vol. 116, núm. 1, p. 93-117.
- MARTÍN GARCÍA, Óscar J.; RODRÍGUEZ JIMÉNEZ, Francisco J. (2015). «The engaging power of English-language promotion in Franco's Spain». *Contemporary European History*, vol. 24, núm. 3, p. 415-433.
- MARTÍNEZ, Jesús A. (2011). «Editoriales conflictivas y disidentes en tiempos de dictadura (1966-1975)». *Arbor*, vol. 187, núm. 747, p. 127-141.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (cur.) (2020). *Antoni M. Badia i Margarit, un home al servei de la llengua*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MUÑOZ LLORET, Teresa (2006). *Josep M. Castellet: Retrat de personatge en grup*. Barcelona: Edicions 62.
- PAIROLÍ, Miquel (1997). *Antoni M. Badia i Margarit: La passió i el rigor d'un investigador de la llengua catalana*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació. [2a ed., 2020]
- PHILLIPSON, Robert (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford: Oxford University Press.

- PITARCH, Vicent (2016). «Antoni M. Badia i Margarit, sociolingüista». A: *Antoni M. Badia i Margarit: Sessió en memòria (Sala Prat de la Riba, 12 de novembre de 2015)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 59-67.
- PRADILLA, Miquel À. (ed.) (2022). *Catalan Sociolinguistics: State of the art and future challenges*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins.
- RODRÍGUEZ-JIMÉNEZ, Francisco J. (2017). «Más que coches... La Ford Foundation y la modernización educativa en España». A: GONZÁLEZ MADRID, Damián Alberto; ORTIZ HERAS, Manuel; PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio (coord.). *La Historia, lost in translation?: Actas del XIII Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*. Conca: Ediciones de la Universidad de Castilla - La Mancha, p. 1801-1812.
- (2020). «Forerunners of change?: The Ford Foundation's activities in Francoist Spain». A: MARTÍN GARCÍA, Óscar J.; DELGADO GÓMEZ-ESCALONILLA, Lorenzo. *Teaching modernization: Spanish and Latin American educational reform in the Cold War*. Nova York; Oxford: Berghahn, p. 78-100.
- SANTISTEBAN FERNÁNDEZ, Fabiola (2009). «El desembarco de la Fundación Ford en España». *Ayer*, vol. 75, núm. 3, p. 159-191.
- SAUNDERS, Frances Stonor (1999). *Who paid the piper?: The CIA and the cultural Cold War*. Londres: Granta.
- SCOTT-SMITH, Gilles (2008). «Mapping the undefinable: Some thoughts on the relevance of exchange programs within international relations theory». *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 616, núm. 1, p. 173-195.
- SERRAHIMA, Maurici (2005). *Del passat quan era present, IV (1964-1968)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [Edició a cura de Josep Poca i Gaia]
- SHUY, Roger W. (ed.). (1973). *Report of the Twenty-Third Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*. Washington: Georgetown University Press: School of Languages and Linguistics.
- VALLVERDÚ I BORRÀS, Marta (2023). *Seixantisme: L'esclat cultural català dels 60*. Barcelona: L'Avenç.

El sesquilingüisme cooperatiu com a estratègia de comunicació pacífica. Un estudi a partir de l'experiència de joves pacifistes

*Cooperative sesquilingualism as a peaceful communication strategy.
A study based on the experience of young pacifists*

Violeta CABALLERO CABALLERO
Instituto de la Paz y los Conflictos
Universitat de Granada

Data de recepció: 14 de febrer de 2024

Data d'acceptació: 13 de juny de 2024

RESUM

L'objecte d'estudi d'aquesta recerca són les pràctiques sociolingüístiques d'un grup de joves amb diferents perfils lingüísticoterritorials (monolingües, bilingües de Catalunya i bilingües de València). La investigació es desenvolupa durant una activitat formativa organitzada pel Centre Delàs d'Estudis per la Pau sobre cultura de pau i desarmament global. Partint de la base que totes les assistents es consideraven «pacifistes» en més o menys grau, el nostre objectiu principal ha estat descriure les estratègies de comunicació d'aquestes joves. Aquesta recerca és de caràcter interdisciplinari, ja que utilitza el marc teòric de la sociolingüística i els estudis per la pau. La metodologia de recerca és qualitativa i, com a sistema de recollida de dades, s'ha emprat l'observació participant. Com a resultat d'això, es va trobar que hi havia tres estratègies de comunicació: 1) el canvi total i durador de codi, 2) el canvi total i momentani de codi i 3) el canvi parcial de codi o sesquilingüisme cooperatiu. Tot i que es van reproduir certes normes socials en l'ús lingüístic a favor del grup monolingüe, a l'activitat es va observar una certa inclinació per la tercera estratègia. També es va determinar que existeix una relació estreta entre el sesquilingüisme cooperatiu i la cultura de pau, principalment, per dues raons; en primer lloc, aquesta és l'única de les estratègies de comunicació en què les dues parlants han de tenir un rol actiu en la conversa, i, en segon lloc, els parlants bilingües no han d'abandonar la seva llengua de preferència en detriment d'una altra.

PARAULES CLAU: sesquilingüisme cooperatiu, cultura de pau, estratègies de comunicació, pacifisme, observació participant.

ABSTRACT

This research focuses on the sociolinguistic practices of a group of young people with different linguistic-territorial profiles (monolinguals, bilinguals from Catalonia and bilinguals from Valencia). The research was carried out in the course of a training activity organized by

CORRESPONDÈNCIA: Violeta Caballero Caballero. Universidad de Granada. Instituto de la Paz y los Conflictos. Edificio de Documentación Científica. Calle Rector López Argüeta, s/n. 18001 Granada (España). A/e: vcaballero99@correo.ugr.es. Núm. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1293-202X>.

Centre Delàs d'Estudis per la Pau on peace culture and global disarmament. Taking into account that all the attendees considered themselves “pacifists” to a greater or lesser degree, our main objective has been to describe the communication strategies of these young women. This research is interdisciplinary by nature since it has used the theoretical framework of sociolinguistics and peace studies. The research methodology is qualitative and participant observation has been used as a data collection method. As a result, it was found that there were three communication strategies: (1) total lasting code change, (2) total momentary code change, and (3) partial code change or cooperative sesquilingualism. Although certain social norms were reproduced in linguistic use in favor of the monolingual group, a certain inclination towards the third strategy was observed in the activity. It was also determined that there is a close relation between cooperative sesquilingualism and peace culture, on the basis of two main factors: firstly, this is the only communication strategy in which both speakers must play an active role in the conversation, and secondly, it does not oblige bilingual speakers to abandon their preferred language to the detriment of another.

KEYWORDS: cooperative sesquilingualism, peace culture, communication strategies, pacifism, participant observation.

1. INTRODUCCIÓ

Actualment, el multilingüisme és molt estudiat en l'àmbit de la sociolingüística. Tanmateix, encara hi ha fenòmens relacionats amb aquesta situació lingüística que en gran mesura queden fora de la investigació recent. Per això, en aquest estudi proposem revisar un d'aquests fenòmens, el sesquilingüisme comparatiu, a fi d'aportar-ne algunes consideracions.

1.1. Objecte d'estudi

L'objecte d'estudi d'aquesta investigació són les relacions lingüístiques establertes entre parlants de valencià, català i castellà durant una activitat formativa sobre pacifisme que va organitzar el Centre Delàs d'Estudis per la Pau a finals del 2023. Aquesta activitat va tenir com a títol *3a Escola de Joves Pacifistes. Què hem de fer i saber per aturar les guerres i qui se'n beneficia?*

Aprofitant aquesta ocasió en què totes les participants tenien almenys un cert coneixement sobre la cultura de pau i es consideraven a si mateixes «pacifistes», es va decidir realitzar un estudi sobre les relacions i els usos lingüístics que duïen a terme per conèixer-ne les principals estratègies de comunicació. Específicament, es va fer una observació participant tenint en compte dues variables: la *cultura de pau* i els *usos lingüístics*. D'aquesta manera, la nostra atenció va centrar-se sobretot en les diferents estratègies de comunicació que es van donar entre les participants. En relació amb això, a la nostra recerca va tenir un interès especial el sorgiment d'un sesquilingüisme cooperatiu, que, a parer nostre, és una de les formes de comunicació més pacífiques i que té més analogia amb la cultura de pau.

1.2. Context del problema i justificació

Actualment, la diversitat lingüística a l'Estat espanyol està representada per una varietat de llengües i de dialectes més gran del que es pot pensar. A més, una part significativa d'aquesta diversitat comparteix trets lingüístics molt propers, de manera que la comunicació entre aquestes varietats és certament accessible. Per contra, malgrat que existeix la possibilitat de fomentar aquest plurilingüisme, la ideologia dominant a la nostra societat és el monolingüisme (Moreno Cabrera, 2006: 61), la qual cosa comporta l'establiment i l'escalada de certs conflictes lingüístics que, segons el context, poden assolir una intensitat sovint preocupant.

A aquest efecte, el sesquilingüisme cooperatiu ens incita a conèixer d'una forma passiva altres llengües i varietats per assegurar així la lliure elecció d'una llengua o d'una varietat en les nostres comunicacions. És a dir, ens incita a pensar en les nostres relacions lingüístiques d'una manera cooperativa i d'acord amb la cultura de pau. Davant d'aquest context, el sesquilingüisme cooperatiu es presenta com una gran estratègia de gestió del conflicte pel fet de garantir la igualtat d'ús lingüístic entre totes les llengües i no la dominació de les unes sobre les altres.

Aquesta recerca té dos interessos principals: un de científic i un altre de social. Pel que fa a l'interès científic, se'n remarquen dos aspectes. D'una banda, la generació d'una tendència o inclinació cap a la sociolingüística etnogràfica, en les darreres dècades, dins l'àmbit de la sociolingüística espanyola. En aquest context, l'etnografia i, concretament, l'observació participant, demostren una gran importància per a la descripció i l'anàlisi de les relacions sociolingüístiques entre parlants. D'altra banda, el sesquilingüisme cooperatiu (plantejat en aquesta recerca com una nova mirada) és un concepte molt ben rebut entre els lingüistes espanyols, que, tanmateix, no ha tingut fins avui cap teorització ni cap tractament sòlid.

Quant a l'interès social, consisteix a descriure uns processos lingüístics entre joves pacifistes. L'objectiu és conèixer les eines o les estratègies de comunicació entre parlants de varietats diferents amb una atenció especial al sesquilingüisme cooperatiu. En un context lingüísticament conflictiu, el sesquilingüisme cooperatiu, o qualsevol mena de cooperació lingüística entre parlants, demostra tenir un gran atractiu per a la generació d'acords.

1.3. Objectius de la recerca

Per a aquesta recerca, s'han plantejat els objectius principals següents:

1. Descriure les pràctiques socials d'un grup de joves lingüísticament heterogenis, identificats amb uns valors afins a la cultura de pau, i delimitar així les estratègies de comunicació més destacades.
2. Observar on es fa servir el sesquilingüisme cooperatiu com a estratègia de comunicació i comprovar com es relaciona amb la cultura de pau.

A més, proposem uns objectius específics:

1. Generar coneixement sobre les relacions lingüístiques des d'una perspectiva de pau.

2. Realitzar un estudi centrat en la pau abans que en la violència.

A continuació, es presenta el marc teòric dels dos conceptes base d'aquesta investigació —*cultura de pau* i *sesquilingüisme cooperatiu*—, de manera que es puguin percebre les relacions entre tots dos. A la metodologia es mostren tant l'observació participant, com a mètode de recollida de dades, com els detalls més importants que cal tenir en compte sobre el desenvolupament del treball de camp. Seguidament, a l'anàlisi de dades es recull la informació més rellevant sobre els escenaris on es va desenvolupar la investigació, a més de l'estudi de les relacions lingüístiques entre parlants segons si els ambients eren formals o informals. Finalment, a les discussions es presenten els punts clau més significatius; d'una banda, es discuteixen els usos lingüístics produïts durant les jornades, i de l'altra, es tracten les diferents estratègies de comunicació desenvolupades per les participants.

2. MARC TEÒRIC

La present investigació, de caràcter interdisciplinari, es construeix a partir dels estudis per la pau i de la sociolingüística. Dels primers, es fa servir el concepte *cultura de pau* de manera que es puguin comprendre els objectius principals de la disciplina. Dels segons, l'interès se centra en el sesquilingüisme cooperatiu, com a estratègia de comunicació, i en els avantatges que té a l'hora de tractar la conflictivitat lingüística.

2.1. *Cultura de pau*

La cultura de pau s'entén com un dels pilars fonamentals de qualsevol persona dedicada a la recerca per la pau, ja que es posiciona com una qüestió clau en la gestió i la transformació del conflicte. La cultura de pau és definida per Boulding com:

[...] una cultura que promou un caràcter pacífic. Aquesta cultura inclouria modes de vida, patrons de creences, valors i comportaments que fomentin la construcció de la pau [...] que promoguin el benestar, la igualtat, l'administració i el repartiment equitatiu, [...] sense necessitat de recórrer a la violència. (Boulding, 1992: 107)

Així doncs, la cultura de pau s'entén com un conjunt de perspectives, però també de pràctiques, destinades a obtenir una cultura pacífica sense necessitat d'utilitzar la violència. És important assenyalar que l'autora pensa en la cultura de pau com a «concepte-acció». Això significa que la cultura de pau promouria la formulació i la reformulació contínues de qualsevol coneixement, situació i comportament de

l'ésser humà. La cultura de pau condiciona així l'ésser humà a un moviment constant (Boulding, 1992: 107).

Boulding parla de la cultura de pau en contraposició amb les «nocions estereotipades de la pau com una etapa final avorrida i immutable» (Boulding, 2000: 1) que, per a ella, són el cessament d'una activitat constant de creació i dinamisme. D'aquesta manera, es rebutja tota mena d'inactivitat o de quietud, atès que aquests elements són els principals obstacles d'actitud per a l'acceptació de la pau (Boulding, 2000: 1).

D'altra banda, Fisas mostra una altra cara de la cultura de pau, ja que la defineix com la superació d'una cultura de la violència. Aquesta cultura de la violència és caracteritzada per diversos elements fonamentals, com el poder, el domini, la competitivitat, el patriarcat o l'etnocentrisme, entre d'altres (Fisas, 1998: 350). Segons Fisas, la cultura de pau s'entén com una superació mitjançant «l'enfortiment de la societat, d'un teixit social responsable» (Fisas, 1998: 349). Així doncs, el caràcter actiu i social torna a ser present en el concepte de cultura de pau.

Boulding i Fisas ens mostren dos aspectes essencials que ens ajuden a assolir una cultura de pau. El primer és el reconeixement indispensable de la cultura de pau com un procés totalment actiu i en transformació i adaptació contínues. El segon és la superació de qualsevol mena de violència en el conflicte. En definitiva, la cultura de pau conté un propòsit transformador i en revela la significació com un element clau de la superació de les societats violentes i competitives.

2.2. *Sesquilingüisme cooperatiu*

Segons Moreno Cabrera, el *sesquilingüisme* (terme introduït per aquest autor a l'àmbit de la lingüística espanyola) és un:

[...] plurilingüismo pasivo o receptivo, en el que una persona es capaz de entender varias lenguas sin necesidad de hablarlas o gesticularlas. El plurilingüismo pasivo generalizado es un importante caldo de cultivo del plurilingüismo en general, pues permite la utilización en una misma situación de dos o más lenguas. (Moreno Cabrera, 2006: 56)

En realitat, el terme *sesquilingüisme* prové de Hockett (1958: 327), qui, partint de l'existència dels idiolectes, entén tota pràctica lingüística com una intercomprensió mútua entre parlants de varietats diferents, cosa que ell anomena *semibilingüisme*. Fins i tot, Hockett va més enllà i imagina parlants de varietats diferents que, amb un control receptiu de l'altra llengua, poden ser capaços d'entendre's (López Rivera, 2013: 12). És a dir, no cal tenir una llengua o una varietat en comú per comunicar-se amb altres persones. Sovint, i com s'esdevé en gran mesura a l'Estat espanyol, amb la llengua de preferència n'hi ha prou (Vez, 2009: 472).

El *sesquilingüisme* es pot entendre aquí com un *monolingüisme* que està acompanyat al mateix temps per un *bilingüisme* receptiu, el qual resulta bastant comú a la

península Ibèrica, on la intercomprensió mútua és significativament alta si pensem en el diasistema romànic (Mrva, 2018). De fet, històricament, el bilingüisme receptiu no ha estat una cosa inusual, sinó que era una situació natural fins a la creació dels estats nació moderns fa uns dos-cents anys.

Malgrat això, cal detallar que, en introduir el sesquilingüisme en la lingüística hispànica, Moreno Cabrera afegeix a la tesi de Hockett un segon terme, el *sesquilingüisme cooperatiu*. Segons l'autor, aquest sesquilingüisme:

[...] se logra cuando el que habla o gesticula su lengua tiene en cuenta sus conocimientos de la lengua que habla o gesticula el que le escucha o ve para adecuarla en una dirección que facilite el entendimiento o al menos que no lo dificulte. El hablante sesquilingüe conoce la lengua de su interlocutor lo suficiente para entenderla y, por lo tanto, lo suficiente como para adecuar su forma de hablar lo más posible a la comprensión por parte del oyente. (Moreno Cabrera, 2006: 63)

Moreno Cabrera ofereix aquí una visió del sesquilingüisme més activa per part dels parlants. D'aquesta manera, entendríem el sesquilingüisme com aquella situació natural en què parlants de varietats o de llengües diferents són capaços de tenir una comprensió mútua, sense que hagin de desprendre's de la llengua o de la varietat d'ús habitual. Tot això, gràcies a la intel·ligibilitat que moltes de les varietats avui existents tenen. Per contra, el sesquilingüisme cooperatiu exigiria un rol més dinàmic per part dels parlants i, en conseqüència —segons la proximitat entre varietats—, caldria un cert esforç lingüístic.

En relació amb això i amb el que s'ha descrit anteriorment, el sesquilingüisme cooperatiu que Moreno Cabrera proposa es desenvolupa en la línia de la cultura de pau. En aquest sentit, ens ajuda a entendre les relacions lingüístiques com un procés actiu i, a més, transformador, pel fet que estableix uns canons nous en la comunicació interpersonal. Ressaltem el caràcter transformador del sesquilingüisme cooperatiu, ja que aquesta estratègia de comunicació aconsegueix transformar una situació que sovint resulta conflictiva en una situació pacífica. Sens dubte, la relació entre parlants de llengües diferents es consolidaria com una de les formes més pacífiques de comunicació en aquells casos en què cap persona no ha de renunciar a la seva llengua.

3. MÈTODES

3.1. *Paradigma i enfocament de la investigació*

El paradigma d'aquesta investigació és de naturalesa qualitativa, ja que té com a objectiu principal analitzar les pràctiques sociolingüístiques d'una població concreta. D'aquesta forma, es vol interpretar la realitat construïda des de les experiències pròpies (Pérez Gómez i Moreno Nery, 2019: 86).

A més, cal destacar que la perspectiva d'aquesta investigació parteix dels *estudis per la pau*, una disciplina que ens porta a centrar el nostre estudi en una *cultura de pau*. És a dir, abordarem la nostra investigació des de la pau abans que des de la violència. Com expliquen Sánchez Fernández *et al.* (2018: 235):

[...] las manifestaciones de la Cultura de Paz constituyen un principio fundamental para prevenir cualquier tipo de violencia, visibilizando la presencia en nuestras vidas de múltiples situaciones pacíficas que nos permiten gestionar los conflictos de modo no violento.

A partir de la recerca de les relacions pacífiques entre parlants, s'explora que, davant del conflicte, també hi ha diferents manifestacions d'una cultura de pau que sovint queden amagades en el món de la investigació.

3.2. *Mètode de recollida de dades*

Com a mètode de recollida de dades principal, aquesta recerca utilitza l'observació participant, que és definida com:

[...] una técnica de producción de datos consistente en que el etnógrafo observe las prácticas o «el hacer» que los agentes sociales despliegan en los «escenarios naturales» en que acontecen, en las situaciones ordinarias en que no son objeto de atención o de reflexión por parte de estos mismos agentes a la vez que participa en el desarrollo de esas prácticas de diferentes maneras y en distintos grados. (Jociles Rubio, 2018: 126)

En la present recerca, l'observació participant és utilitzada de manera que permeti comprendre les diferents perspectives sociolingüístiques dels actors socials i saber com condicionen i són condicionades per la resta de pràctiques socioculturals (Piñeiro Aguiar, 2015: 83). En aquest sentit, utilitzem l'observació participant com una manera de descriure les pràctiques socials, enteses com «un conjunto de acciones producidas por agentes sociales concretos en situaciones significativas para ellos» (Jociles Rubio, 2018: 122).

L'observació participant va ser elegida per diversos motius, entre els quals, i com defensa Jociles Rubio (2018: 126), perquè és el mètode òptim per descriure unes pràctiques socials —és a dir, «el fer»—, en contraposició, per exemple, amb el desenvolupament d'entrevistes —mètode més utilitzat per conèixer «el dir sobre el fer». A més, presenta altres avantatges, com una descripció molt rica en detalls o l'oportunitat per a la investigadora de ser present en situacions improvisades. En certa manera, de «mejorar la calidad de recolección e interpretación de los datos [...], así como generar nuevas preguntas de investigación» (Piñeiro Aguiar, 2015: 82).

3.2.1. Rol de la investigadora i relació amb les participants

Segons la classificació de Piñeiro Aguiar (2015: 85), el rol de la investigadora durant aquesta recerca va ser el de totalment participant. És a dir, l'observadora d'aquestes cas va participar en la vida i en l'organització del grup activament. Per això, les intervencions realitzades per part nostra també van ser objecte d'estudi.

A causa de les característiques de la investigació, la recollida de dades va ser en certa mesura senzilla; principalment, perquè l'activitat es va desenvolupar en dos caps de setmana diferents. D'una banda, el primer cap de setmana va servir com a posada en contacte amb les participants del grup i com a establiment de llaços personals. I, de l'altra, el segon cap de setmana va servir de recollida d'informació, a partir de l'anotació manual de les dades en una llibreta, aprofitant que la situació era una experiència formativa i, per tant, no resultava estrany fer-ho així.

Pel que fa a la relació amb les participants, la figura de la investigadora va estar molt ben acceptada. En primer lloc, perquè, com que era una participant més, podia intervenir en tota mena d'activitats, tant en els contextos de formació com en els de lleure. I, en segon lloc, perquè, atès que es tractava d'un grup en què els membres estaven connectats per una cultura de pau, l'acceptació era un pilar fonamental. Fins i tot, malgrat ser un grup força cohesionat socialment, entre les participants existien alguns casos de diferència de nacionalitat, de religió o d'ideologia política que no va representar cap problema per a la inclusió de ningú.

3.2.2. Perfil de les participants

Les participants d'aquesta recerca es descriuen segons els diferents perfils lingüísticoterritorials trobats durant l'experiència. A saber:

1. *Bilingües en valencià i en castellà.* Les participants procedents de València eren el grup majoritari durant l'activitat formativa per qüestions de proximitat. Gairebé totes aquestes persones procedien de Castelló i eren bilingües en castellà i en valencià. Malgrat que una gran part d'elles utilitzava sobretot el castellà, el valencià també era una de les llengües vehiculars en els principals nuclis d'amistat i de família. Existien a més casos de persones que tenien només el castellà com a llengua principal, si bé eren també parlants de valencià. Això passava perquè no foren criades en castellà o perquè residien fora de València. En aquest grup, hi ha també alguns casos de persones neoparlants, que aprengueren el valencià en una edat ja avançada.

2. *Bilingües en català i en castellà.* El nombre de persones procedents de Catalunya era lleugerament inferior al de les que procedien de València. Tot i això, feien un ús elevat del català i solien tenir una consciència lingüística més forta que les persones procedents de València.

3. *Monolingües en castellà.* Les persones monolingües representaven una minoria del grup; eren només quatre persones. Totes eren residents a Espanya, si bé dues no tenien nacionalitat espanyola. En general, aquestes persones residien o havien residit a

la Comunitat Valenciana, per la qual cosa, llevat d'una persona, tenien un coneixement alt de castellà i entenien el valencià. Es destaca que dues persones que residien a Castelló van assistir a la formació juntament amb un grup de participants conegudes. Per això, les converses entre aquests grups s'establien en molts casos en castellà.

D'una manera general, cal destacar que, si bé aquesta formació estava destinada a joves d'entre divuit i trenta-cinc anys, l'interval d'edats de les participants es trobava entre els divuit i els vint-i-sis anys. D'altra banda, la gran majoria de les participants eren dones (per això fem ús del femení genèric).

3.3. Consentiment i ètica en la recerca

Cal assenyalar que el consentiment de les participants per a aquesta recerca es va donar de manera posterior a la recollida de dades. Amb el desig de no interferir en la recollida, es va informar les participants que es tractava d'una recerca un cop acabada la investigació. Només es va informar el dinamitzador principal de l'activitat sobre la intenció de desenvolupar un treball de camp durant la segona sessió, incloent-hi les característiques (objectius, variables, etc.) de la recerca. En cap moment no es va enregistrar cap mena de conversa i totes les dades procedeixen dels apunts presos durant les sessions.

4. RESULTATS

Les dades recollides per a aquesta investigació van ser preses durant el primer dia de l'experiència, el 28 d'octubre del 2023. En aquest apartat, primerament es descriuen els espais on van tenir lloc les diferents sessions. Seguidament, es presenten les dades obtingudes en les sessions formatives, de caràcter més formal. La descripció es realitza mitjançant una separació lingüística pel fet que una de les sessions principals va tenir el valencià com a llengua vehicular i l'altra, el castellà. Aquesta dicotomia té com a objectiu detallar les diferències que els usos de les parlants van mostrar segons la llengua vehicular de l'activitat. Finalment, es desenvolupen els usos lingüístics que les parlants van mostrar al llarg del temps lliure disponible de la jornada, amb vista a poder comparar els espais formals amb els informals.

4.1. Escenaris

Com s'ha descrit amb anterioritat, aquesta recerca es va dur a terme en el transcurs de la *3a Escola de Joves Pacifistes* organitzada pel Centre Delàs. L'activitat formativa va tenir lloc durant dos caps de setmana. El primer va ser entre el 30 de setembre i l'1 d'octubre del 2023, en un alberg de Benicàssim, i el segon entre el 28 i el 29 d'octubre del 2023, en un alberg d'Almedíxer, tots dos centres a Castelló. La nostra investi-

gació es va desenvolupar el segon cap de setmana, a Almedíxer, una localitat amb una població d'unes dues-centes a tres-centes persones. L'alberg va ser molt acollidor, destinat a aquesta mena d'esdeveniments, i va funcionar de manera autogestionada en molts aspectes de l'estada. Això va contribuir sense cap dubte a augmentar els llaços entre les participants i a oferir uns escenaris còmodes.

Destaquem que la localitat d'Almedíxer era principalment castellanoparlant, per la qual cosa al paisatge lingüístic del poble i de l'alberg era complex escoltar una altra llengua que no fos el castellà i tota comunicació amb persones alienes a l'activitat era sempre en aquesta llengua. En relació amb això, des de l'organització de l'activitat propiciada pel Centre Delàs es va procurar oferir un espai lingüístic més proper a les parlants de valencià. Per part seva, la comunicació escrita prèvia a l'activitat es va desenvolupar en ambdues varietats. Als correus, els missatges sempre es trobaven en les dues llengües, encara que el valencià s'utilitzava en primer lloc. Als missatges de caràcter més informal, a través del grup de WhatsApp de la formació, la llengua emprada generalment era el valencià.

4.2. *Sessions formatives*

4.2.1. Sessió en valencià

La primera sessió va anar a càrrec d'un dels dinamitzadors que parlava valencià. Aquesta varietat és la que va utilitzar per impartir la sessió i per això va ser la més usada. La primera sessió va tenir una durada aproximada de quaranta minuts i en total va haver-hi disset intervencions de les participants: cinc en castellà i dotze en català i en valencià.

Respecte als usos lingüístics, hi va haver algunes preguntes sobre paraules desconegudes per les persones monolingües. Tot i que aquestes preguntes es van fer en castellà, es van respondre en valencià. L'única excepció va ser un dubte lingüístic d'una participant angloparlant. En aquest cas, la resposta fou en primera instància en castellà i, a més, fou una resposta directa del significat de la paraula; no obstant això, la resposta seguidament es va desenvolupar en valencià.

La sessió va anar seguida per una dinàmica de grup que tenia com a objectiu la posada en pràctica del taller. Només explicar la dinàmica, van tenir lloc dues preguntes en castellà. Totes dues van ser respostes en castellà, però el canvi al valencià va ser ràpid. La dinàmica consistia en grups de tres persones per treballar en equip en determinats moments. En aquests grups de tres persones solia destacar-hi el català o el valencià i, malgrat que hi hagués una persona castellanoparlant, en general existia sesquilingüisme.

En particular, al grup format per la investigadora van ser-hi presents dues participants residents a Barcelona, amb les quals es va dur a terme una comunicació basada en el sesquilingüisme cooperatiu. Fins i tot en les preguntes fetes en castellà, preguntant pel significat d'alguna paraula, les respostes van tornar a ser en català. Les dues participants semblaven tenir una consciència lingüística molt forta i una actitud lin-

güística molt favorable cap a la llengua catalana que feia que utilitzessin sempre aquesta varietat. En relació amb això, eren conscients que estaven parlant amb una persona que només parlava castellà. Per això, el contacte visual va ser més consistent, la velocitat del diàleg es va reduir i el llenguatge utilitzat va començar a ser més simple i a incloure paraules del català més properes al castellà. L'objectiu era que el missatge, tot i ser en català (i no renunciar, per tant, a l'ús de la seva varietat principal), pogués ser descodificat per una persona amb qui no compartien el mateix codi lingüístic. Aquesta actitud lingüística va ser cooperativa i també va comportar un esforç tant per part de les persones emissores com de la receptora del missatge.

Com a aspectes addicionals, cal remarcar que, generalment, les aportacions realitzades durant aquesta sessió eren en castellà sempre que la persona que les feia fos monolingüe. Segons les dades obtingudes, pensem que el fet que el dinamitzador duqués a terme la presentació en valencià va fer que aquesta variant fos la més utilitzada. És important destacar el cas d'aquelles persones bilingües que, en general, malgrat que vivien i havien crescut en espais castellanoparlants, feien l'esforç de parlar en valencià.

4.2.2. Sessió en castellà

La sessió vespertina de l'activitat va ser duta a terme per un dinamitzador que, tot i ser bilingüe, tenia el castellà com a primera llengua, i per això la sessió es va desenvolupar en aquesta varietat. El primer que observem és com, i en relació amb la sessió anterior, la llengua de l'organització és la que s'imposa en termes de comunicació. Només en petits grups es van utilitzar altres varietats.

En total, durant aquesta sessió les participants van efectuar un total de trenta-tres intervencions, de les quals tretze van ser en català i en valencià i vint, en espanyol. El nombre d'intervencions realitzades en català i en valencià possiblement es va deure en gran part a un incís que va tenir lloc durant la sessió en què unes participants van fer una petita presentació de la seua associació. La presentació va anar a càrrec d'una participant catalana i dues de valencianes, per la qual cosa es va desenvolupar en aquestes varietats. Segurament, aquest incís, que va ser d'uns vint minuts, va provocar que les intervencions passessin a desenvolupar-se en català/valencià, i no en castellà, durant aquest temps.

Finalment, la sessió va continuar amb un debat entre les participants. Cal destacar que la llengua principal del debat va ser la del dinamitzador, el castellà.

4.3. Espais informals

4.3.1. Matí

El matí va començar dissabte a les nou i quan encara faltaven persones per arribar a la sessió. Hi havia un grup reduït de parlants en què l'única persona monolingüe era

la investigadora. La conversa era fluida i principalment es desenvolupava en valencià. Als primers minuts, quan s'intervenien en castellà, hi havia canvis en l'idioma de la conversa cap a aquesta varietat. Però, a mesura que les participants observaven que hi havia una comprensió per part nostra del valencià, la conversa va anar reduint gradualment aquests canvis fins a ser completament en català i/o en valencià. La conversa va anar canviant entre el català i la varietat valenciana pel fet que hi havia diversos perfils de parlants.

Abans del començament de la primera sessió i a mesura que arribaven la resta de participants, es va dur a terme una dinàmica per millorar la convivència per part d'una de les participants que parlava català. És per això que la dinàmica es va plantejar principalment en aquesta llengua. Val la pena destacar un moment en què una participant no va comprendre part de l'explicació en català i, en preguntar, es va respondre en aquesta mateixa llengua. Es va tornar a produir una situació en què la participant que va respondre en català va simplificar les seues paraules i va parar esment al seu llenguatge perquè es pogués entendre l'explicació. És a dir, hi va haver una altra situació de sesquilingüisme cooperatiu.

4.3.2. Tarda

La tarda s'entén com el temps de descans que hi va haver entre les dues sessions, quan va tenir lloc el dinar. El primer que ens va cridar l'atenció és que, contràriament al que esperàvem, no es van formar grups lingüístics segons la llengua o la varietat principal (català, valencià o castellà). Tot i això, les converses eren principalment en castellà, malgrat que les persones monolingües eren minoria. En aquest sentit, cal destacar que en la mesura que era possible, la varietat de comunicació va ser el català o el valencià (sempre que no hi hagués una persona monolingüe), però que, per motius d'inclusió, es canviava ràpidament al castellà.

5. DISCUSSIONS

5.1. Usos lingüístics

Un cop exposats els contextos en què van tenir lloc els diferents usos lingüístics i les motivacions que els provocaven, sorgeixen diversos aspectes que tractem a continuació. El més elemental va ser el caràcter bilingüe de l'activitat, en què van arribar a produir-se situacions de diglòssia¹ en més o menys grau, segons la llengua vehicular

1. Des d'aquesta investigació s'interpreta la diglòssia com «la coexistència conflictiva, dentro de un territorio, de dos o más lenguas, o variantes de lenguas, en condiciones asimétricas de uso y valoración» (Garcés, 2007: 232). En aquest sentit, hi ha una llengua que sol acaparar la major part (o la totalitat) de les funcions i dels usos públics, mentre que una altra queda relegada als espais privats.

del moment. En aquest sentit, en la formació es van reproduir les relacions lingüístiques que normalment tenen lloc en el panorama sociolingüístic espanyol.

D'una banda, observem que als espais formals la llengua del dinamitzador era la que influïa en els usos lingüístics de les participants, tant en el cas de la sessió realitzada en valencià com en el d'aquella efectuada en castellà. De l'altra, als espais informals la llengua de comunicació solia ser imposada per les persones monolingües; d'aquesta manera, si en una conversa hi entrava una persona castellanoparlant, la llengua solia canviar, encara que no era així en tots els casos.

No obstant això, cal destacar que, malgrat aquesta reproducció de les actituds lingüístiques normatives, l'activitat va ser concebuda com un espai «lingüísticament» pacífic. Aquest fet es deu a una qüestió essencial, que és l'ús gairebé exclusiu de la varietat valenciana per part de l'organització. Considerem pacífica aquesta situació per dos motius fonamentals. El primer és que es va utilitzar el valencià com a llengua vehicular, per bé que aquesta només fos la primera llengua d'un dels tres dinamitzadors que van conduir la jornada; és a dir, tot i ser la llengua minoritzada, es va promoure l'ús del valencià en tant que era la varietat tradicional de l'espai on l'activitat es duria a terme. El segon motiu pel qual considerem pacífica aquesta activitat és perquè l'experiència va significar un moment de «llibertat» lingüística per a les parlants. D'aquesta manera, es va facilitar un espai de foment i d'ànim per a aquelles parlants de valencià que, en general, no disposaven de gaires espais en la seva vida pública per utilitzar aquesta llengua. És per això que moltes de les participants valencianes hi van arribar a utilitzar el valencià molt més del que solien fer.

Aquestes dues raons ens fan pensar en l'escola pacifista organitzada pel Centre Delàs com una manifestació d'una cultura de pau lingüística. Atesa la conceptualització de Boulding (1992: 107) d'una cultura de pau, l'experiència va resultar lingüísticament activa i transformadora. D'una banda, va haver-hi un procés actiu en l'ocupació lingüística dels dinamitzadors (principalment, el valencià) per crear un espai més incloent lingüísticament per al grup de joves durant la formació. De l'altra, l'activitat va resultar pacífica perquè aquestes eleccions van transformar l'espai de socialització de les participants; d'aquesta forma, tot i que la reproducció dels usos lingüístics més acceptats socialment va ser present durant l'activitat, hi va haver un lloc per al canvi. Com hem afirmat anteriorment, moltes de les participants van decidir, i van aconseguir, transformar el seu ús lingüístic durant aquesta activitat en comptar amb aquesta possibilitat.

5.2. *Estratègies de comunicació*

Respecte a les comunicacions, i com calia esperar, hi va haver diverses maneres d'interactuar entre els grups lingüístics. Per començar, el sesquilingüisme va ser totalment present entre les parlants de català i de valencià. A causa de l'alt percentatge d'intercomprensió mútua entre les dues varietats, el sesquilingüisme entre aquests dos grups és totalment habitual, més enllà fins i tot del context que ens ocupa.

El sesquilingüisme cooperatiu també hi va existir, encara que en un percentatge menor a l'esperat. Després de l'observació participant, considerem que això s'explica per dos motius. El primer segurament es deu al desconeixement sobre aquest tipus de pràctiques. Cal assenyalar que el model de comunicació més generalitzat en l'educació formal encara és el presentat el 1916 per Saussure (1980), en què la comunicació entre parlants es realitza a través d'un mateix codi lingüístic.

El segon motiu és l'existència d'altres estratègies i pràctiques de comunicació més habituals que el sesquilingüisme cooperatiu, com es va observar durant les jornades. El canvi total de codi lingüístic va ser recurrent; principalment, en aquells moments en què les parlants monolingües van interrompre la comunicació amb l'objectiu de comprendre el missatge. En aquest sentit, es van advertir tres respostes diferents per part de les parlants bilingües, que podem qualificar d'estratègies comunicatives:

1. *El canvi total i durador del codi.* Les participants bilingües canvien directament la llengua en què parlen perquè les receptores (parlants monolingües) puguin entendre sense cap problema el missatge.

2. *El canvi total i momentani del codi.* En aquest cas (sens dubte, el canvi més habitual durant les jornades), les parlants bilingües canvien de codi exclusivament per respondre als dubtes que puguin sorgir per part de les participants monolingües i després reprenen l'ús de la primera llengua que estaven utilitzant.

3. *El canvi parcial del codi o l'ús del sesquilingüisme cooperatiu.* Les parlants bilingües continuen utilitzant el seu codi, però el modifiquen i el fan més accessible a les parlants monolingües.

Cadascuna d'aquestes tres estratègies va tenir uns determinats moments en què fou més utilitzada. La primera es produïa principalment entre participants monolingües i bilingües de valencià que tenien una relació prèvia. La segona estratègia solia tenir lloc quan una parlant bilingüe de valencià era l'emissora d'un missatge. En canvi, la tercera estratègia es produïa quan l'emissora del missatge era parlant bilingüe de català. Considerem que la causa de l'elecció d'aquestes estratègies es deu principalment als usos i a la consciència lingüística prèvia de les parlants. D'aquesta manera, les participants procedents de Catalunya no solament tenien una consciència lingüística més gran, sinó que, a més, els usos que feien del català eren més habituals en comparació amb la majoria de participants procedents de València.

No oblidem que el sesquilingüisme cooperatiu requereix un esforç per dur a terme la comunicació. I, en aquest cas, les parlants catalanes semblaven estar acostumades a aquest tipus d'estratègies. Tot i això, destaquem que els esforços de moltes parlants de valencià estaven dirigits a utilitzar aquesta llengua en tots els moments possibles, aprofitant l'ocasió, atès que moltes no tenien la conjuntura per fer-ho amb normalitat.

Per descomptat, també cal tenir en compte el rol de les parlants monolingües. En les tres estratègies esmentades, són únicament les parlants bilingües les que realitzen aquests «esforços» lingüístics a favor de la comunicació. En canvi, aquests esforços només són realitzats per les parlants monolingües en la tercera estratègia, aquella que representava el sesquilingüisme cooperatiu. És a dir, és només amb el sesquilingüisme cooperatiu que totes les parlants tenen un rol actiu. D'una banda, les parlants

bilingües han de canviar o simplificar, tant com sigui possible, el seu llenguatge per fer-se entendre. I, en el cas de les parlants monolingües, han d'atendre les paraules de la seva interlocutora amb més atenció i intentar, en alguns casos, comprendre el significat total d'un missatge encara que hi hagi diversos detalls lexicogramaticals que es puguin escapar de la comprensió.

Aquest és un dels motius principals pels quals el sesquilingüisme cooperatiu és afí a una cultura de pau. Com a estratègia de comunicació, és altament igualitària ja que exigeix a totes dues parlants un paper actiu. Aquest rol, a més, és empàtic. Malgrat que no és habitual en la nostra comunicació diària, el sesquilingüisme cooperatiu requereix tenir en compte la situació sociolingüística de l'altra persona, perquè només així una persona serà capaç d'adaptar el seu missatge a les necessitats de l'altra.

Finalment, cal dir que el sesquilingüisme cooperatiu resulta una experiència transformadora, ja que atén un context específic i el modela per crear una comunicació més pacífica. Això es deu al fet que amb el sesquilingüisme cooperatiu: 1) tant les parlants de llengües hegemòniques com les de llengües no hegemòniques han de tenir una representació activa en la comunicació i 2) cap parlant no ha de renunciar a la seva llengua principal en detriment d'una altra llengua. El sesquilingüisme cooperatiu es mostra així d'acord amb una cultura de pau perquè planteja les relacions lingüístiques en termes cooperatius abans que competitius i, al mateix temps, supera una cultura de la violència.

6. CONCLUSIÓ

En aquesta investigació s'ha realitzat una anàlisi sobre les pràctiques lingüístiques d'un grup de joves pacifistes amb un perfil sociolingüístic diferent. Amb l'objectiu de descriure aquestes pràctiques, i a través de l'observació participant, el treball de camp es va desenvolupar durant una experiència formativa, tant en espais formals com informals. Així mateix, es va prestar un interès especial al sesquilingüisme cooperatiu des de la perspectiva d'una cultura de pau.

Com a resultats, es mostra que, tot i estar en un ambient pacifista, les relacions lingüístiques de poder es continuen reproduint també entre les participants, encara que menys en comparació amb les seves relacions lingüístiques quotidianes. Concretament, s'observa que, davant de les situacions de comunicació entre dos parlants de varietats lingüístiques diferents, s'adopten tres estratègies de comunicació: 1) el canvi total i durador del codi, 2) el canvi total i momentani del codi o 3) el canvi parcial del codi (cosa que inclouria, a més, modificar el ritme, vocalitzar i gestualitzar, per exemple). Aquestes estratègies tenien lloc en graus diferents i, principalment, en relació amb la consciència lingüística de la participant bilingüe, o amb el grau de familiaritat de les dues participants.

Es conclou també que, d'aquestes estratègies, la tercera (o sesquilingüisme cooperatiu) era la més afí a una cultura de pau. Això s'explica per dos motius. El primer és que totes dues parlants tenen un rol actiu en la comunicació, i totes dues han de cooperar. El segon motiu és que els parlants bilingües no han de renunciar a la seva llengua

de preferència en detriment d'una altra, per la qual cosa existeix la igualtat lingüística. A més, com que és una comunicació cooperativa i no competitiva, el sesquilingüisme cooperatiu ajuda a adoptar una actitud favorable envers la resta de parlants. És clar que el sesquilingüisme cooperatiu pot ser més simple o complex segons el context en què ens trobem. Però, com hem demostrat en la situació que ens ocupa, ens ofereix diverses oportunitats d'acció. Tot plegat contribueix a la transformació d'una situació que, en general, resulta conflictiva, a una situació pacífica.

Per acabar, hem d'aclarir que aquesta recerca busca iniciar un diàleg entre la sociolingüística i els estudis per la pau. En aquest sentit, encara queda molt camí per fer. Simplement, i com indicava un dels nostres objectius, hem pretès fer una investigació que ressalti les manifestacions de pau lingüística, sovint, desapercebudes. És per això que, abans de centrar-nos en per què es reproduïen certs usos socials, ens hem focalitzat en quan no es reproduïen aquests usos socials. Malgrat que encara queden moltes preguntes per resoldre i moltes qüestions per tractar, esperem haver sembrat algun interès per la perspectiva que el pacifisme i la cultura de pau pot aportar a la recerca sobre les relacions interpersonals i el conflicte lingüístic.

7. AGRAÏMENTS

Volem agrair al Centre Delàs d'Estudis per la Pau l'oferiment d'uns espais de formació sobre la cultura de pau lingüísticament plurals, i a totes les participants, la seva intervenció en aquesta recerca. També, d'una manera especial, el nostre agraïment a Marcos Novoa Alemañ per la seva ajuda en la traducció d'aquest article i a l'equip d'editors de la revista TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BOULDING, Elise (1992). «The concept of peace culture». A: EIDE, A. [et al.]. *Peace and conflict after the Cold War*, p. 107-133. UNESCO Studies on Peace and Conflict.
- (2000). *Cultures of peace: The hidden side of history*. Nova York: Syracuse University Press.
- FISAS, Vicenç (1998). *Cultura de paz y gestión de conflictos*. Barcelona: Icaria.
- GARCÉS, Fernando (2007). «Las políticas del conocimiento y la colonialidad lingüística y epistémica». A: CASTRO-GÓMEZ, S.; GROSGOUEL, R. (ed.). *El giro decolonial: Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*, p. 217-243. Bogotá: Siglo del Hombre Editores.
- HOCKETT, C. F. (1958). *A course in modern linguistics*. [S. l.]: Oxford & IBH Publishing Co.
- JOCILES RUBIO, María Isabel (2018). «La observación participante en el estudio etnográfico de las prácticas sociales». *Revista Colombiana de Antropología* [en línia], vol. 54, núm. 1, p. 121-150. <<https://doi.org/10.22380/2539472x.386>>.
- LÓPEZ RIVERA, Juan (2013). «Aplicación del marco de los sistemas complejos adaptativos a un modelo de variación lingüística». *Moenia* [en línia], vol. 19, p. 5-24. <<https://doi.org/10.15304/m.v19i0.1931>>.

- MORENO CABRERA, Juan Carlos (2006). *De Babel a Pentecostés: Manifiesto plurilingüista*. Barcelona: Horsori.
- MRVA, Jan (2018). «Passive bilingualism within the Iberian Peninsula». *Revista Colombiana de Educación*, núm. 75, p. 215-242.
- PÉREZ GÓMEZ, Dulce; MORENO NERY, Rosa (2019). «La investigación cualitativa: un camino para interpretar los fenómenos sociales». A: MENDOZA GONZÁLEZ, J.; ESPARRAGOZA BERMEJO, N. (coord.). *Educación: Aportaciones metodológicas*. Mèxic: Universidad de Oriente, p. 85-101.
- PIÑEIRO AGUIAR, Eleder (2015). «Observación participante: una introducción». *Revista San Gregorio* [en línia], núm. especial 1, p. 80-89. <<https://doi.org/10.36097/rsan.v0i0.116>>.
- SÁNCHEZ FERNÁNDEZ, Sebastián [et al.] (2018). «La cultura de paz y los conflictos: implicaciones socioeducativas». *Collectivus: Revistas de Ciencias Sociales* [en línia], vol. 6, núm. 1, p. 235-250. <<https://doi.org/10.15648/Coll.1.2019.13>>.
- SAUSSURE, Ferdinand de (1980). *Curso de lingüística general*. Madrid: Akal Universitaria. [1a ed., 1916]
- VEZ, José Manuel (2009). «Educación lingüística y cultural para una ciudadanía diversa y diferente». *Cultura y Educación: Culture and Education* [en línia], vol. 21, núm. 4, p. 469-483. <<https://doi.org/10.1174/113564009790002418>>.

Els valencians accepten la unitat de la llengua? Comparativa sistemàtica de formulacions

*Do Valencians accept language unity?
A systematic comparison of its wordings*

Miguel VÁZQUEZ-SANCHIS
Universitat Pompeu Fabra

Data de recepció: 21 de febrer de 2024

Data d'acceptació: 26 de juny de 2024

RESUM

L'afirmació que el valencià pertany al conjunt de la llengua catalana suposa, encara hui, un repte. Com a seqüela d'un conflicte identitari complex, la unitat de la llengua sovint és percebuda com un tema tabú. D'una banda, les enquestes l'eviten, la qual cosa ha derivat en una escassetat de dades demolingüístiques sobre la qüestió; de l'altra, les institucions dubten a l'hora d'enunciar-la i mai la formulen d'una manera completament directa. Tant les vacil·lacions dels actors polítics com la diversitat de resultats entre estudis que opten per formulacions diferents indicarien que el suport dels valencians a la unitat de la llengua varia segons com d'eufemísticament s'expressa. Així, l'acord amb formulacions més explícites podria estar encara condicionat per altres factors ideològics i sociolingüístics. Per tal de comprovar si la formulació té un efecte en l'acceptació i quines altres variables s'hi correlacionen en cada cas, hem avaluat el grau d'acord d'una sola mostra de residents al País Valencià ($n = 1.090$) amb set formulacions diferents de la unitat de la llengua. Aquesta mostra s'ha ajustat a la representativitat poblacional tenint en compte criteris d'edat, geogràfics i ideològics. Els resultats revelen un suport globalment elevat de la unitat de la llengua i, en general, validen l'efecte positiu d'emprar formulacions eufemístiques. No obstant això, també es comprova que un excés d'eufemisme pot afectar negativament el grau d'acord. A més a més, les correlacions amb variables sociolingüístiques denoten com altres elements de les formulacions, independents de l'aspecte eufemístic, poden activar reticències ideològiques addicionals.

PARAULES CLAU: valencià, unitat de la llengua, actituds lingüístiques, ideologies lingüístiques, secessionisme lingüístic.

ABSTRACT

The assertion that the Valencian variety forms part of the Catalan language still poses a challenge today. In the aftermath of a complex identity conflict, the unity of the language is often perceived as a taboo subject. On the one hand, surveys avoid it, leading to a scarcity of demo-

linguistic data on this issue, and on the other hand, institutions are hesitant when it comes to wording this concept and never formulate it in a fully direct way. Both the vacillations of political actors and the diversity of results between studies that opt for different wordings may indicate that Valencians' support for language unity varies depending on how euphemistically it is expressed. Thus, agreeing with more explicit wordings could still be conditioned today by other ideological and sociolinguistic factors. In order to verify if wording has an effect on the acceptance of unity and to establish which other variables correlate with it in each case, we assessed the degree of agreement of a single sample of Valencian Country residents ($n = 1.090$) with seven different language unity wordings. The sample had been adjusted for population representativeness considering geographical, ideological and age criteria. Results revealed overall high support for language unity and, in general, validated the positive effect of using euphemistic wordings. However, it was also found that an excess of euphemism may negatively affect the degree of agreement. Additionally, correlations with sociolinguistic variables suggest that other elements in the wordings, independent of the euphemistic aspect, can trigger further ideological reluctance.

KEYWORDS: Valencian, language unity, language attitudes, language ideologies, language secessionism.

1. INTRODUCCIÓ

El sintagma *unitat de la llengua* es referix al fet que les diferents varietats diatòpiques del català formen, efectivament, una mateixa llengua. La claredat aparent de tal afirmació no ha resultat tan òbvia durant l'últim mig segle: la divisió territorial del domini lingüístic ha sigut aprofitada des dels anys 1970 per certs sectors politicoculturals, els quals han promogut la concepció de la varietat valenciana com a llengua independent. El grau excepcional de mobilització social generat per la reivindicació de canvis en l'organització territorial de l'Estat —entre altres esperances democràtiques— va permetre també, paradoxalment, la difusió immediata en l'opinió pública d'una sèrie d'ideologies lingüístiques fomentades per actors polítics conservadors i destinades a paralitzar l'enfortiment dels vincles culturals (potencialment nacionals) entre els territoris catalanoparlants. La reacció d'una part dels valencians —no necessàriament competents en valencià— contra el consens ortogràfic fabrià de les *Normes ortogràfiques* de 1932, o *Normes* de Castelló, i el seu distanciament de l'àmbit universitari i dels treballs de codificació i elaboració de gramàtics valencians van generar una fractura sense precedents, no només dins dels moviments valencianistes, sinó també en el conjunt de la població. El recorregut històric, les motivacions i els discursos del secessionisme lingüístic ja han sigut estudiats en profunditat per autors tant de la sociolingüística com d'altres perspectives de les ciències socials, com ara Ferrando Francés (1986), Radatz (1993), Calaforra (1994), Climent-Ferrando (2005), Pradilla Cardona (2005) o Bodoque Arribas (2011).

Al voltant del canvi de segle, el debilitament de les tesis secessionistes ortodoxes era constatable des de diversos punts de vista. Destaquem-ne tres:

— *Representació política*. Unió Valenciana, partit anticatalanista per excel·lència, esdevé extraparlamentari, tant en les Corts Valencianes (1999) com en el Congrés dels Diputats (2000).

— *Model lingüístic*. L'ortografia secessionista desapareix en eixe període dels diaris oficials (les publicacions de normes jurídiques) en què s'havia emprat (Mas, 2012: 294) i té una difusió insignificant en els àmbits mediàtic i editorial.

— *Legitimitat normativa*. En 1998 es crea l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), ens normatiu que recupera i oficialitza les *Normes* de Castelló, mitjançant un model més particularista valencià (sobretot en el lèxic) que la proposta de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), cosa que desarticula gran part dels arguments secessionistes.

Els tres tipus de canvis estan interrelacionats i assenyalen l'inici d'un nou cicle polític de pacificació quant al debat sobre l'entitat del valencià: el recurs ocasional a l'argumentari secessionista —com ara el fet d'aprovar a les Corts Valencianes, sense efectes legals, que «la parla dels valencians [...] partix sense dubte de la més profunda prehistòria» (Proposició no de llei..., 2013: 27523)— pot resultar irrellevant si es compara amb atemptats amb bomba contra una llibreria o contra un lingüista.¹ Encara que, com diem, la creació de l'AVL no és inicialment la causa de la pacificació, sinó que n'és un dels símptomes, a mesura que la institució es consolida (jurídicament, si més no) adopta un posicionament un poc més explícit en l'afirmació de la unitat de la llengua.

En efecte, el *Dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua* (Consell Valencià de Cultura, 1998: 7), inclòs en el preàmbul de la llei que va fundar l'AVL (Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana), només arribava a afirmar que «el valencià [...] forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia». Huit anys més tard, en canvi, l'AVL precisa en el seu *Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià* (2005: 21) que «els diferents parlars de tots estos territoris constituïxen una llengua, és a dir, un mateix “sistema lingüístic”, segons la terminologia del primer estructuralisme», cosa que resol l'ambigüïtat intencionada del concepte *sistema lingüístic* en el primer document de «pacte». A més, eixe mateix dictamen remarca que «la llengua pròpia i històrica dels valencians, des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra» (AVL, 2005: 20-21). Així i tot, és cert que la referència a la llengua catalana encara és poc directa, potser «innecessàriament críptica» (Pradilla Cardona, 2005: 159).

Des de la reforma de 2006, l'AVL figura en l'Estatut d'autonomia com a institució normativa del valencià (Generalitat Valenciana, 2020: art. 6.8), cosa que implica el reconeixement del grau màxim d'oficialitat als seus dictàmens (al nivell dels d'altres

1. Ens referim, a tall d'exemple, a dos dels moments més violents de l'anticatalanisme postfranquista: un dels atacs amb explosius a la llibreria Tres i Quatre de València (5 de novembre de 1976) i l'intent d'assassinat a Manuel Sanchis Guarner amb un paquet bomba (4 de desembre de 1978).

institucions estatutàries com el Consell Jurídic Consultiu o el Síndic de Greuges). Malgrat este reconeixement legal en diferit de la unitat de la llengua i la jurisprudència que l'ha avalat reiteradament (Játiva, 2014), diversos actors polítics, notablement el Partit Popular, invoquen periòdicament la retòrica secessionista —però ja sense intenció de recuperar-la com a línia política, simplement amb l'objectiu de generar polèmiques, com era el cas amb la Proposició no de llei de 2013 que hem esmentat. En altres paraules, deixant de banda el suport a polítiques lingüístiques globalment contràries a la normalització del valencià, el qüestionament de la unitat de la llengua com a tal s'ha limitat en l'última dècada a accions simbòliques puntuals, que són aprovades oficialment quan partits d'orientació conservadora tenen la majoria parlamentària. L'exemple més recent d'esta dinàmica és una declaració institucional de l'executiu valencià, el Consell de la Generalitat Valenciana (2023), que reclama el reconeixement diferenciat de *valencià* i *català* com a llengües possibles d'ús en el Congrés dels Diputats i potencialment oficials a la Unió Europea (alhora que critica que el castellà compartisca espai amb altres llengües de l'Estat en eixos àmbits).

La insistència intermitent en un secessionisme lingüístic discursiu indica que estos partits encara associen eixa retòrica amb un cert efecte mobilitzador en el seu electorat. Per tant, semblaria que la menció de la (no) unitat de la llengua encara genera reaccions en els ciutadans segons el seu posicionament polític general: es tractaria d'una persistència del que Casesnoves-Ferrer i Mas (2016: 117, i 2020: 189) anomenen els «*packs* ideològics valencians», és a dir, del vincle en les ideologies dels valencians entre, d'una banda, l'esquerra, el suport a la normalització del valencià i les posicions favorables a la unitat de la llengua i, de l'altra, la dreta, el rebuig a la normalització i les reticències envers la comunitat lingüística catalanòfona. Cal preguntar-se, doncs, fins a quin punt la població accepta actualment la unitat de la llengua i si ho fa d'una manera transversal.

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.1. *Enquestes demolingüístiques i textos institucionals*

Quan es mira d'indagar en dades macrosociolingüístiques sobre l'acceptació de la unitat de la llengua al País Valencià, el panorama general és el del silenci demoscòpic. Com a tabú sociolingüístic per excel·lència, les enquestes públiques de la Generalitat Valenciana, *Coneixement i ús social del valencià* (CUSV, Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme, 2021), sempre han evitat la pregunta, a diferència d'altres com l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP, IDESCAT, 2018) de la Generalitat de Catalunya. Esta autocensura podria interpretar-se des de més d'un punt de vista. D'entrada, podríem suposar que, simplement, no s'ha volgut «entorpir» la recollida de dades del tema principal de l'enquesta —l'evolució del conflicte lingüístic valencià-castellà— amb una pregunta que podria incomodar els informants. Alternativament, i potser sent més realistes, podríem sospitar que els governs

successius han volgut evitar la generació de dades sobre el tema per por que mostraren una evolució contrària a la seua posició. Finalment, com veurem a continuació i com a motiu probablement secundari respecte dels altres dos, podríem considerar que s'ha esquivat per la dificultat d'acordar com caldria formular un ítem de resposta tancada sobre un tema amb tanta càrrega ideològica (conscient) en els parlants.

Potser per algun d'estos motius i/o per falta d'interés, el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), enquestadora pública estatal, que havia començat a preguntar per la unitat de la llengua en 2001, va deixar de fer-ho només quatre anys després (CIS, 2005). Concretament, davant de la pregunta «Respecto a la identidad del valenciano, ¿con qué frase se identifica Vd. en mayor medida?», s'oferia la possibilitat de contestar «Es una lengua diferente y diferenciada del catalán» o «Es la misma lengua que se habla en Cataluña y las Islas Baleares», o de no posicionar-se. En esta sèrie d'enquestes, al voltant d'un 60 % dels informants solia optar per l'opció secessionista i al voltant d'un 30 %, per la unitarista, mentre que el 10 % restant no sabia o no volia contestar (Aguelló Calatayud, 2011: 511). En este període, quan s'acabava d'arribar al consens necessari per a aprovar la llei de creació de l'AVL, el 1998, i just abans del dictamen de la institució que posaria l'accent en este fet lingüístic, el 2005, el rebuig elevat que encara es constata cap a la unitat de la llengua ens pot ajudar a entendre el motiu de referir-s'hi d'una manera tan eufemística en eixos dos documents legals, si pressuposem que el plantejament del CIS és, d'alguna manera, més clar. Tot i això, també hem d'analitzar esta diferència des de la perspectiva contrària: podríem considerar que el CIS planteja una dicotomia massa directa i deduir que si haguera proposat unes opcions de resposta més similars a les formulacions anteriors, més informants s'haurien sentit còmodes optant per la resposta unitarista.

El debat sobre com cal preguntar per esta qüestió, efectivament, no és estrany en l'àmbit de la demolingüística catalana: va ser fins i tot objecte d'una nota de premsa de la Generalitat de Catalunya (2020). El motiu va ser la publicació de l'*InformeCAT*, de Plataforma per la Llengua (2020), que, amb dades de l'enquestadora privada Gabinet d'Estudis Socials i Opinió Pública (GESOP), determinava que un 44,5 % de la població de Catalunya estava *en contra* de la unitat de la llengua, un 60,9 % entre els jòvens. Això contrastava clarament amb les dades de l'última EULP, segons les quals un 70,6 % de la població estava totalment o més aviat *d'acord* amb la unitat de la llengua, especialment en la franja jove (73,1 %), un resultat més esperable en un territori on, teòricament, la unitat de la llengua no es qüestiona públicament. La Generalitat de Catalunya va afanyar-se a destacar davant dels mitjans de comunicació les virtuts de la seua enquesta en comparació amb la del GESOP. La que van destacar en primer lloc va ser, precisament, la formulació de la pregunta: mentre que el GESOP preguntava «Creieu que valencià, mallorquí i català són la mateixa llengua?», l'EULP demanava el grau d'acord amb la frase «La parla de les Illes Balears, de la Comunitat Valenciana, d'Andorra i de Catalunya són maneres diferents de parlar la mateixa llengua», una afirmació més indirecta o, continuant amb l'adjectiu del paràgraf anterior, més eufemística. Estes declaracions ens permeten intuir que durant el disseny de l'enquesta pública hi va haver un procés de reflexió a l'hora de formular l'afirmació de la

unitat de la llengua, per tal de maximitzar la probabilitat d'obtindre-hi respostes favorables. De fet, el sintagma «maneres diferents de parlar la mateixa llengua» de l'EULP va ser recuperat per Casesnoves-Ferrer i Mas (2016) per al País Valencià, amb una mostra formada per estudiants universitaris. Tot i que en este cas no podem generalitzar els resultats al conjunt de valencians, cal destacar que els resultats també van ser notablement favorables a la unitat de la llengua: un 76,1 % hi estava totalment o més aviat d'acord.

Cal remarcar, però, que si bé la formulació de la unitat de la llengua és especialment problemàtica en l'àmbit de la demolingüística, també pot generar dificultats en textos institucionals —en sentit ample, tant en textos oficials d'institucions com en textos difosos amb finançament públic (bases de convocatòries, llibres de text, etc.). A banda del cas dels documents fundacionals i normatius de l'AVL, podem citar exemples relativament recents, com ara el de la Sentència del Tribunal Suprem [STS] 634/2020. Hi constatem com l'alt tribunal al·lega no pronunciar-se sobre la unitat de la llengua, però no és capaç de referir-s'hi sense dedicar les cinc línies anteriors a oferir-ne diferents possibilitats de formulació:

Con independencia de la naturaleza, concepto o consideración que se pueda mantener sobre el valenciano y/o catalán, aun en la tesis de que una y otra lengua cooficial en las comunidades autónomas de Cataluña, Baleares y Valencia forman parte del mismo *sistema lingüístico*, que conforman una *comunidad lingüística* y *ámbito lingüístico*, que desde el punto de vista de la filología, valenciano y catalán sean la misma lengua, o incluso aunque se admitiera sin matices que científicamente son lo mismo valenciano y catalán y no lenguas similares —esta Sala no se define en ese punto— se juzga que el Decreto impugnado contraviene el sistema de fuentes determinado en la Constitución. (STS 634/2020: 3, cursiva en l'original)

Per tant, és evident que encara hui les institucions dubten sobre com cal descriure este fet lingüístic d'una manera prou eufemística per a no generar reticències o tensions en la població general o, en altres paraules, per a rebre l'aprovació de l'opinió pública.

2.2. Actituds lingüístiques i unitat de la llengua

Esta problemàtica va ser parcialment analitzada en un estudi de Baldaquí-Escandell (2005). En aquest estudi l'autor constata que en diverses enquestes sociolingüístiques escolars de les dècades de 1980 i 1990, com ara en Colom Ortiz (1998), s'avalua l'acord amb la unitat de la llengua mitjançant una única pregunta, que varia en cada qüestionari. L'autor partix de la hipòtesi que la percepció de la unitat de la llengua és un constructe multidimensional que no pot ser avaluat amb un sol ítem, per la qual cosa construeix un qüestionari en què es pregunta pel grau d'acord amb diferents afirmacions sobre la posició del valencià dins de la llengua catalana. Tanmateix, només

quatre dels huit ítems són pròpiament una formulació de la unitat de la llengua, la qual cosa és l'objecte d'este treball, mentre que les altres quatre afirmacions corresponen a altres qüestions actitudinals, com ara la percepció de la intercomprensió («I think I will not understand the way of speaking of Mallorca or Girona citizens») o la predicció de la divisió lingüística en el futur («Although Valencian and Catalan are currently very similar, they [will differ] until they become two different languages» [Baldaquí-Escandell, 2005: 49]). Finalment, però, els procediments estadístics no validen que els huit ítems proposats puguin constituir una escala consistent (només tres ho fan) ni que s'organitzen en diverses dimensions.

En este treball, en canvi, no plantegem la percepció de la unitat de la llengua com a constructe multidimensional, sinó que considerem que estar més o menys d'acord amb la unitat de la llengua és *només un dels aspectes* que es poden valorar des del punt de vista de les actituds lingüístiques (interdialectals, en este cas). És a dir, partint del fet que els parlants presenten actituds —«disposition[s] to respond favorably or unfavorably to an object, person, institution, or event» (Ajzen, 1988: 4)— cap a les altres varietats diatòpiques de la seua llengua i assumint l'estructura tripartida entre la dimensió cognitiva, l'afectiva i la conativa (Garrett, 2010: 23) —opinions racionalitzades, sentiments i tendències de comportament, respectivament—, el grau d'acord amb la unitat de la llengua és simplement *un dels factors cognitius* que es poden avaluar dins del constructe multidimensional que són les actituds lingüístiques. En efecte, fins i tot un parlant que negue rotundament la unitat de la llengua estarà expressant una actitud lingüística determinada sobre el contrast entre la seua varietat i la resta, i eixa serà només una entre altres actituds lingüístiques de la dimensió cognitiva. Altres actituds lingüístiques (interdialectals) cognitives serien, per exemple, l'opinió sobre quin ha de ser el nom oficial de la llengua o la valoració de la varietat pròpia com a més correcta o menys que les altres. Així doncs, el desacord d'este hipotètic parlant secessionista amb la unitat de la llengua es podrà combinar amb les altres actituds cognitives que presente, com una més. Si analitzem conjuntament eixes actituds cognitives amb les de les dues altres dimensions (afectiva i conativa), podrem descriure les actituds lingüístiques interdialectals del parlant de manera, ara sí, multidimensional.

Malgrat esta discrepància teòrica, Baldaquí-Escandell (2005) fa una aportació de gran utilitat: avalua el grau d'acord d'una sola mostra (d'alumnat d'institut de l'Alacantí) amb diferents formulacions de la unitat de la llengua, cosa que fa comparables entre si els percentatges d'acord obtinguts en cadascuna de les quatre formulacions. Tot i que no era l'objectiu de l'estudi, les diferències significatives entre els ítems representen una primera validació de la hipòtesi que hem anat dibuixant al llarg d'esta secció: la formulació de la unitat de la llengua influiria en el grau d'acord dels parlants. El punt més destacable d'estes diferències és que «when the items refer to Valencian as a linguistic variety, the responses are much more positive as a whole than when an identification of varieties within the same language is simply mentioned», mentre que «mentioning the name of the common language appears to influence the responses [negatively]» (Baldaquí-Escandell, 2005: 51-52).

Així mateix, Baldaquí-Escandell detecta relacions significatives en la seua mostra entre el grau d'acord amb la unitat de la llengua i diverses variables sociolingüístiques:² les actituds cap al valencià, el programa educatiu, la llengua inicial, la llengua predominant, variables d'identitat grupal i la classe social. Tanmateix, cal destacar que només s'avalua com s'associen estes variables *amb el valor únic combinat* dels ítems validats estadísticament com a escala, o siga, només s'avalua la relació del *conjunt de formulacions* amb les altres variables. La informació rellevant per a l'anàlisi que proposem, al contrari, seria observar com cada variable es relaciona *amb cadascuna de les formulacions* de la unitat de la llengua. En altres paraules, tornant a la problemàtica d'enunciar la unitat de la llengua sense generar tensions, per a determinar quines formulacions poden rebre més acceptació entre diferents grups sociolingüístics, cal comprovar quines són més independents d'eixes variables: amb quines la població estarà d'acord independentment de com es distribuïsquen en altres dimensions. A més, perquè l'anàlisi siga estrictament comparativa, caldrà limitar els ítems exclusivament a formulacions de la unitat de la llengua (sense altres actituds) i, perquè siga generalitzable a la població, ens caldrà una mostra que en siga prou representativa (en lloc de centrar-se en alumnat d'Institut o d'universitat).

2.3. Objectius i hipòtesis

A partir del context exposat i de les necessitats que se'n deriven, hem establert els objectius següents:

- Comprovar si la manera de formular la unitat de la llengua influïx en el grau d'acord dels parlants.
- Avaluar la correlació de les diferents formulacions amb altres variables sociolingüístiques, especialment pel que fa als *packs* ideològics valencians.
- Determinar quina formulació compta amb més consens i pot ser aprofitada en legislació, jurisprudència, declaracions institucionals, enquestes públiques, etc.

La inseguretat de les institucions a l'hora de formular clarament la unitat de la llengua pareix apuntar a una certa persistència de la catalogació d'esta afirmació com a tabú en l'opinió pública. Com hem vist, és habitual emprar formes menys concises, més indirectes, més implícites, que podem considerar *eufemístiques*, ja que expressen el mateix fet, però eviten lèxic o combinacions de lèxic determinades que en certa manera es perceben com a inadequades i, probablement, com a conflictives. Així mateix, en Generalitat de Catalunya (2020) i en Baldaquí-Escandell (2005) hem constatat la distància entre el grau d'acord rebut per formulacions diferents, que també podríem ordenar en una escala de més a menys *eufemístiques*. A partir d'estes obser-

2. Algunes variables són purament socials, sense component lingüístic, però ens hi referirem també amb l'adjectiu *sociolingüístiques*, com a hiperònim, per tal d'evitar la repetició *socials i sociolingüístiques* al llarg del treball.

vacions, suggerim que eixa escala ha de ser el factor principal a l'hora de classificar les diferents formulacions. Així, proposem les hipòtesis (H) següents:

- H1. La manera de formular la unitat de la llengua influïx en el grau d'acord dels parlants.
- H2. El grau d'acord disminuïx a mesura que la formulació esdevé menys eufemística.
- H3. El grau d'acord està més correlacionat amb variables sociolingüístiques a mesura que la formulació esdevé menys eufemística.

3. MÈTODES

3.1. Ítems i opcions de resposta

Hem seleccionat set formulacions diferents (F1-F7, taula 1) per a comparar-les de manera sistemàtica amb la mateixa mostra i amb les mateixes opcions de resposta. Totes provenen de fonts reals, moltes de les quals ja hem citat, i poden classificar-se en quatre nivells, de més a menys eufemístiques:

- *Nivell 1 (F1 i F2)*. Establixen una certa connexió entre el valencià i les altres varietats amb les fórmules *sistema lingüístic* i *la que compartixen*, tot separant-les de la paraula *llengua (pròpia)* amb estructures sintàctiques complexes.

- *Nivell 2 (F3 i F4)*. Usen el sintagma *mateixa llengua*, però l'atenuen amb referències a la diversitat, precisant que es compon de *varietats diferents* o de *maneres diferents de parlar*.

- *Nivell 3 (F5 i F6)*. Usen el sintagma *mateixa llengua* sense matisos. Entre elles, presenten la mateixa diferència principal que les del nivell 2: una esmenta les varietats lingüístiques i l'altra, els territoris.

- *Nivell 4 (F7)*. Establix una jerarquia entre els glotònims *valencià* i *català*, marcada pel concepte *dialecte*. No prové de les enquestes ni dels documents institucionals anteriors, però seria la formulació menys eufemística possible i és, de fet, la segona accepció de *valencià* en el *Diccionari de la llengua catalana* (IEC, 2007).

Seguint Baldaquí-Escandell (2005) i la gran majoria d'estudis d'actituds lingüístiques, les respostes es registren en una escala de Likert, un mecanisme de resposta tancat que permet establir gradacions, evita la sobresimplificació dicotòmica i possibilita anàlisis estadístiques més detallades. La llista de formulacions es va presentar en ordre aleatori després d'haver oferit a la persona enquestada la informació següent: «A continuació tens set afirmacions sobre les quals hi ha diversitat d'opinions. Indica en cada cas si estàs d'acord amb el que s'afirma» (o la traducció al castellà, així com les de les formulacions, si era la llengua triada a l'inici del qüestionari). Les etiquetes de l'escala eren *totalment en desacord* (1), *parcialment en desacord* (2), *parcialment d'acord* (3) i *totalment d'acord* (4).

No obstant això, a diferència d'alguns altres estudis (especialment les enquestes públiques), no hem oferit als participants l'opció de no posicionar-se, per diversos

TAULA 1
Formulacions de la unitat de la llengua avaluades

Codi	Formulació	Font
F1	El valencià <i>forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'autonomia</i> dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia.	Consell Valencià de Cultura (1998)
F2	La llengua pròpia i històrica dels valencians, <i>des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen</i> les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra.	AVL (2005)
F3	El valencià, el català i el mallorquí són <i>varietats diferents d'una mateixa llengua</i> .	Colom Ortiz (1998) ³
F4	La parla de les Illes Balears, de la Comunitat Valenciana, d'Andorra i de Catalunya són <i>maneres diferents de parlar la mateixa llengua</i> .	IDESCAT (2018)
F5	Català, valencià i mallorquí són <i>la mateixa llengua</i> .	Plataforma per la Llengua (2020)
F6	El valencià és <i>la mateixa llengua</i> que es parla a Catalunya i a Balears.	CIS (2005)
F7	El valencià és <i>un dialecte del català</i> .	IEC (2007) ⁴

FONT: Elaboració pròpia.

motius. Sovint es justifica la inclusió de la indiferència per a no provocar que persones que no tenen una opinió formada sobre un tema estiguen obligades a contestar-hi. En este cas, podriem referir-nos a castellanoparlants amb competències molt baixes o nulles en valencià, ja que en principi no se'ls podria exigir un coneixement metalingüístic sobre una llengua que ni tan sols dominen. Tanmateix, la realitat és que és extremament habitual que ciutadans valencians que no saben expressar-se en valencià compartisquen opinions sobre la filiació de la llengua. De fet, en sentit contrari, també seria imprudent associar necessàriament el fet de ser valencianoparlant al d'estar implicat en este debat (tant si la implicació és unitarista com si és secessionista). En tot cas, l'existència hipotètica d'un informant absolutament neutral, realment indiferent, no seria especialment problemàtica per a este estudi: és cert que es veuria forçat a triar entre *parcialment d'acord* o *parcialment en desacord*, però, si la tria és la mateixa en totes les formulacions, no detectarem cap preferència particular. En canvi, si en sis formulacions selecciona *parcialment d'acord*, però en una opta per

3. En l'estudi original s'usa *balear*, però hem optat per *mallorquí* per tal de tindre almenys dues formulacions (F3 i F5) idèntiques amb la insistència en *varietats diferents* com a únic contrast. Una altra opció hauria sigut canviar el *mallorquí* de F5 per *balear*, una designació menys restringida dialectològicament, però pràcticament inexistent com a glotònim entre els parlants illencs. De tota manera, no resulta problemàtic excloure el menorquí i l'eivissenc, ja que cap de les formulacions inclou la totalitat del domini lingüístic.

4. L'accepció en qüestió precisa que és el *dialecte occidental parlat al País Valencià*, però l'hem abreujada per a evitar l'aparició de més factors potencialment discutits segons l'orientació ideològica.

parcialment en desacord, podrem detectar que este parlant, que s'hauria inclinat per l'opció de neutralitat per a no posicionar-se explícitament en el tema tabú, en realitat no hi és del tot indiferent. De tota manera, gràcies a l'ús d'una escala, l'efecte que puguen generar estos contrastos subtils entre els valors centrals sempre serà més baix que el que tindran les actituds de qui se situe en els valors extrems.

3.2. Mostra

Com que els destinataris de les formulacions institucionals de la unitat de la llengua són tots els residents al País Valencià, és important que la mostra amb què se n'avalua l'acceptació siga un reflex d'este conjunt poblacional. Per al tema que ens ocupa, és especialment important que mirem d'evitar distorsions en l'eix ideològic esquerra-dreta respecte a la població real. La mostra es compon de 1.090 informants amb edats de 18 a 70 anys, residents a les trenta-tres comarques del País Valencià.⁵ Ha sigut ponderada *a posteriori* a partir de quatre criteris per a ajustar-la als valors de la població, cosa que l'acosta a la representativitat: s'han tingut en compte, a partir dels criteris d'estratificació de CUSV (Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme, 2021), la regió sociolingüística (sis, en total), la grandària del municipi de residència (quatre grups, de poble a ciutat gran), l'edat (tres grups, de jove a major) i la posició en l'eix d'ideologia política (tres grups, d'esquerra a dreta). Això vol dir que si, per exemple, les respostes que rebem corresponen en un 35 % a informants jòvens, en un 35 % a adults i en un 30 % a majors, però comprovem que en realitat, en la població d'interés (els valencians d'entre 18 i 70 anys), els jòvens només representen un 30 % de la població i són els majors els que arriben al 35 %, ponderarem les respostes rebudes de manera que les dels jòvens tindran un pes un 5 % inferior en el total de la mostra i les dels majors, un pes un 5 % superior.⁶ Les fonts per a determinar els valors corresponents a la població han sigut el padró municipal de 2022 (Institut Valencià d'Estadística, 2023) i la macroenquesta del CIS (2023) corresponent a novembre de 2022 (per a la ideologia esquerra-dreta, que no consta en el padró).

3.3. Proves estadístiques

En primer lloc, ens centrarem en els estadístics descriptius més bàsics (les mitjanes, les desviacions estàndard i els intervals de confiança) per a comparar el grau

5. Les formulacions de la unitat de la llengua formaven part d'un qüestionari sociolingüístic en línia més extens que va ser distribuït per l'autor. No s'ha comptat amb finançament.

6. El càlcul per a determinar el coeficient de ponderació pel qual cal multiplicar les respostes d'un grup determinat és la divisió de la proporció d'eixe grup en la població entre la proporció d'eixe grup en la mostra. En l'exemple, caldria multiplicar les respostes dels informants majors pel coeficient de ponderació 1,167, perquè $0,35 \div 0,3 = 1,167$. Com que el coeficient és > 1 , les seues respostes, efectivament, guanyaran pes, cosa que compensarà el desajust de la mostra inicial.

d'acord global dels participants amb cada formulació. En segon lloc, aplicarem la prova *t* de Student (o *t-test*) per a mostres aparellades, amb errors estàndard robustos. Este procediment pot determinar si són significatives les diferències observades entre les respostes d'una mateixa mostra d'informants a dos ítems diferents. És a dir, ens permet comprovar si, quan l'únic paràmetre que canvia és la formulació, els informants contesten de manera significativament diferent. Així doncs, cal repetir la prova per a cada parell de formulacions possible. Amb estos procediments mirarem de validar H1 i H2.

Finalment, per a comprovar H3, valorarem l'associació de les altres variables sociolingüístiques amb el grau d'acord amb *cada* formulació mitjançant correlacions de Spearman. Este indicador avalua la interdependència de dues variables recodificades en rangs (en cada variable s'assigna un 1 al valor més baix, un 2 al segon més baix, etc.) i es concreta en una xifra entre el -1 i l'1. Si la correlació és molt positiva, és a dir, si els informants que presenten valors alts en una formulació també els presenten en una variable sociolingüística, la xifra serà propera a l'1. Si, al contrari, l'augment en una variable té lloc alhora que una altra decreix, la correlació serà negativa, propera al -1. Per tant, el 0 representa la independència total entre les variables: quan no es detecta cap patró entre elles. Hem tingut en compte les variables de l'edat (en anys); la grandària del municipi de residència (en habitants); la ideologia esquerra-dreta (escala de Likert 1-10);⁷ els graus d'autoidentificació⁸ com a valencià, espanyol i català; la competència en valencià passiva —entendre i saber llegir— i l'activa —saber parlar i saber escriure— (les últimes cinc, en escales de Likert 1-4), i la llengua inicial, la llengua habitual i la presència del valencià a l'escola/institut (les últimes tres s'han codificat com a ordinals amb els nivells creixents *absència del valencià*, *valencià parcialment present* i *valencià predominant*). Com en el cas de la prova *t* de Student per a mostres aparellades, haurem d'aplicar el càlcul per parells de variables, però no entre les formulacions, sinó entre una formulació i una de les altres variables.

4. RESULTATS

El primer fet que es constata a l'hora d'analitzar les dades és que el grau d'acord dels valencians amb la unitat de la llengua és globalment elevat. En l'escala 1-4 (la nota mínima és 1, no 0), tres formulacions obtenen una mitjana superior al 3, i totes menys una se situen per damunt del 2,5, el valor que marcaria una mitjana de «suspens» (taula 2). La dispersió de les dades, que es resumix amb les desviacions estàndard, és bastant moderada: no tots els informants han contestat de la mateixa mane-

7. Per tant, una correlació positiva amb esta variable indicaria una tendència a professar una ideologia de dretes i una correlació negativa, a ser més proper a les esquerres.

8. Es va demanar, amb una escala de resposta per a cada gentilici, «Indica, en una escala des de "Gens" fins a "Molt", quant et reconeixes en les afirmacions següents: "Em sent valencià", "Em sent espanyol", "Em sent català"».

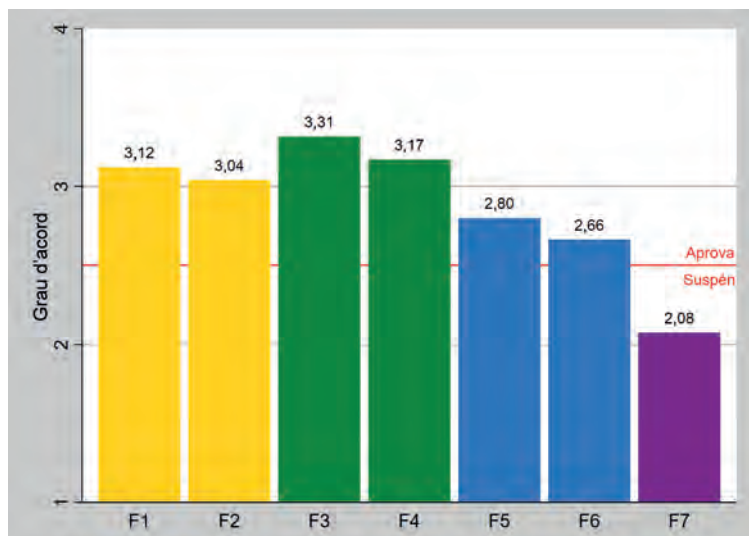
ra, evidentment, però la majoria no ha optat per valors gaire diferents als dels altres informants. A més, este indicador de dispersió és relativament uniforme sense importar la formulació; aproximadament, entre un 0,037 i un 0,046. Cal remarcar també que cap interval de confiança se situa a cavall del 2,5. Dit d'una altra manera, el marge d'error de totes les formulacions les situa establement o bé en l'aprovat o bé en el suspens, amb la certesa teòrica del 95 % que aportaria l'interval de confiança. Per tant, totes les formulacions reben un suport majoritari dels parlants amb l'excepció de F7 («El valencià és un dialecte del català»), que és rebutjada de manera igualment consistent (gràfic 1).

TAULA 2
Estadístics descriptius bàsics: centralitat i dispersió

Codi	Mitjana	Desviació estàndard	Interval de confiança del 95 %
F1	3,12	0,038	3,05 - 3,19
F2	3,04	0,040	2,96 - 3,12
F3	3,31	0,037	3,24 - 3,39
F4	3,17	0,041	3,09 - 3,25
F5	2,80	0,046	2,71 - 2,89
F6	2,66	0,045	2,57 - 2,75
F7	2,08	0,044	1,99 - 2,16

FONT: Elaboració pròpia.

GRÀFIC 1
Mitjanes del grau d'acord amb cada formulació

FONT: Elaboració pròpia.

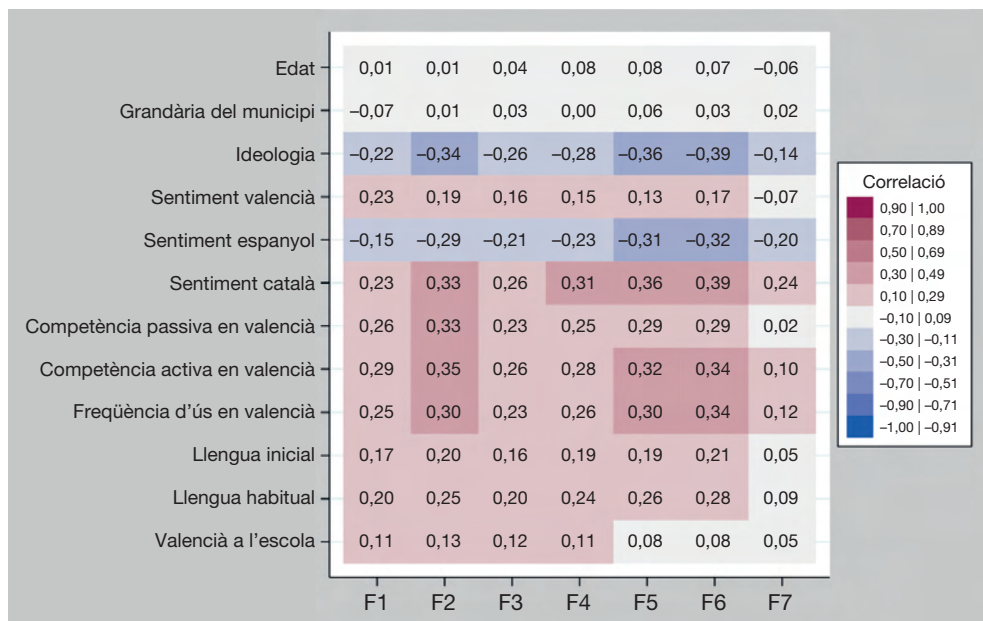
Així mateix, la prova *t* de Student per a mostres aparellades va detectar que les diferències eren significatives estadísticament entre 19 dels 21 parells de formulacions comparats, amb valors *p* inferiors a 0,05. És a dir, llevat de dues combinacions, formular la unitat de la llengua de maneres diferents fa variar en tots els casos significativament la mitjana de parlants que hi està d'acord. Les combinacions per a les quals no s'ha pogut comprovar que canviar la formulació modifiqui el grau d'acord són F1-F2 ($t = 1,94$; $p = 0,053$) i F1-F4 ($t = -1,19$; $p = 0,234$). Des d'este punt de vista, es confirmaria H1; efectivament, en 19/21 combinacions, la formulació de l'ítem influïx en el grau d'acord dels parlants. De fet, amb l'excepció del nivell 1 (F1 i F2), trobem diferències significatives fins i tot entre les formulacions que havíem considerat d'un mateix nivell eufemístic.

Pel que fa a la nostra segona hipòtesi (H2), l'eix de formulació de més a menys eufemística, en general, sembla influir de manera progressiva en la disminució del grau d'acord, com havíem plantejat. No obstant això, també trobem resultats més inesperats que no permeten validar-la completament. D'una banda, és cert que les formulacions F5 i F6, que enuncien l'existència d'una mateixa llengua, sense posar l'accent en la diversitat, són menys acceptades que les quatre anteriors. També confirmem, de manera més contundent, que l'absència d'eufemismes genera un rebuig clar cap a la unitat de la llengua: F7 no només rep la puntuació més baixa (2,08), sinó que, com hem dit, també és l'única que suspén. Tanmateix, no hi ha una progressió descendent entre les formulacions que havíem classificat com a màximament eufemístiques (F1 i F2) i les del nivell 2 (F3 i F4). Al contrari, F3 («El valencià, el català i el mallorquí són varietats diferents d'una mateixa llengua») obté la mitjana d'acord més alta i la desviació estàndard més baixa: és la formulació a què més gent ha donat suport i també la que més consens ha generat. F1, F2 i F4 se situen en segona posició, en ordres lleugerament diferents segons quin dels indicadors mirem (taula 2). L'anàlisi de correlacions pot aportar més detalls sobre les diferències en l'acollida d'estes formulacions «empatades», així com sobre les distincions que hi ha entre les menys eufemístiques (F5, F6 i F7).

Dins del ventall de valors possibles (entre -1 i 1), considerarem rellevants les correlacions que s'allunyen del valor central (0) un 0,3 o més ($\leq -0,3$ o $\geq 0,3$), límit a partir del qual convencionalment s'anomenen *correlacions moderades* (Davies, 1971). A partir d'este lliniar, descartem que l'edat, la grandària del municipi, el sentiment identitari valencià, la llengua inicial i l'habitual i el valencià a l'escola estiguen substancialment relacionades amb l'acceptació de cap formulació (gràfic 2). En canvi, constatem que el sentiment identitari català, la competència lingüística passiva i activa i la freqüència d'ús de la llengua, d'una banda —en sentit positiu—, i el sentiment identitari espanyol i l'eix ideològic esquerra-dreta, de l'altra —en sentit negatiu—, mostren correlacions en quasi tots els casos amb F2 («La llengua [...] és també la que compartixen les comunitats autònomes [...]», nivell 1), F5 i F6 («la mateixa llengua» sense matisos, nivell 3).

L'anàlisi de correlacions ens permet aportar quatre observacions importants. En primer lloc, que les variables típiques dels *packs* ideològics semblen mantindre, tot i que només moderadament, les correlacions del passat amb algunes formulacions. En

GRÀFIC 2
Correlacions entre formulacions i variables sociolingüístiques

FONT: Elaboració pròpia.

segon lloc, que tindre menys competències en valencià va lligat a rebutjar més la unitat de la llengua en eixes formulacions, cosa que confirma que no conèixer la llengua no genera indiferència, sinó al contrari. En tercer lloc, que la nostra tercera hipòtesi (H3: El grau d'acord està més correlacionat amb variables sociolingüístiques a mesura que la formulació esdevé menys eufemística) falla en el cas de F7: hi esperàvem les correlacions més altes, però finalment és la que menys en presenta. Com que rep una valoració tan negativa en la mitjana, podríem explicar l'absència de correlacions pel fet que és rebutjada de manera general pels valencians, sense importar les característiques sociolingüístiques ni ideològiques de cada ciutadà. En quart lloc, tampoc no validem H3 per l'altre extrem de l'eix: F2 també es correlaciona moderadament amb les variables mencionades, malgrat estar classificada en el nivell 1, el més eufemístic.

Este últim punt podria tindre una explicació transversal i independent de l'eix eufemístic, ja que coincidix amb un fenomen observable en els nivells 2 i 3. En els tres casos, les formulacions que esmenten els territoris del domini lingüístic (F2, F4 i F6) reben més desacord comparades amb les del mateix nivell que esmenten les varietats lingüístiques (F1, F3 i F5). Tot i que en F2 apareix la Corona d'Aragó, hi és un constituent molt secundari (el final d'una cadena de subordinades i complements del nom). Sobre tot, encara que no ho podem assegurar empíricament, la falta d'efecte de *Corona d'Aragó* probablement indique que allò que activa estes correlacions en els diferents nivells no és parlar de «nocions geogràfiques», sinó concretament el fet d'esmentar Catalunya.

5. CONCLUSIÓ

La vacil·lació de les institucions a l'hora de mencionar en els seus textos la unitat de la llengua denota la presència d'una intuïció sobre el fet que la forma concreta de l'enunciació pot tindre un efecte en la recepció del text per part de l'opinió pública. Este treball valida empíricament eixa sospita mitjançant la demostració que una mateixa persona pot mostrar-se d'acord amb una formulació de la unitat de la llengua i en desacord amb una altra, sense importar que, des del punt de vista de la lingüística, les dues frases vulguen dir exactament el mateix. Esta observació podria inserir-se en debats metodològics més amples sobre com la forma de fer una pregunta pot canviar dràsticament els resultats obtinguts, però, sobretot, és una constatació que contradiu visions reduccionistes i dicotòmiques sobre les actituds lingüístiques cap a la unitat de la llengua al País Valencià. Encara que el lligam d'este desacord amb factors ideològics continua en part vigent amb algunes formulacions, el quadre dibuixat per una comparativa sistemàtica situa la població valenciana ben lluny de la imatge de dos blocs intransigents i enfrontats. Al contrari, malgrat la fluctuació en la dificultat per a reconèixer la unitat de la llengua segons alguns eixos socials, el principal motiu de variació és *com* es presente este fet, no el fet en si mateix. Així, els resultats globals mostren que actualment és poc habitual negar la pertinença de la varietat valenciana a una llengua que s'estén fora de les fronteres pròpies, cosa que es podria considerar com un èxit del període de pacificació o com un retorn al consens anterior al període més virulent, segons la perspectiva. No obstant això, una formulació inadequada pot capgirar els resultats: una persona completament d'acord amb l'analogia divulgativa que, per exemple, «les diferències entre el valencià i el català central són comparables a les del castellà peninsular amb l'argentí», pot alhora mostrar clarament el seu desacord amb la frase «el valencià és la mateixa llengua que parlen a Catalunya» o «el valencià és un dialecte del català».

En general, efectivament, el grau d'acord disminueix a mesura que la formulació esdevé menys eufemística. Tanmateix, no se segueix la progressió prevista en el cas del primer grup (F1 i F2) respecte al segon (F3 i F4): els parlants donen preferència a la idea de components diferenciats d'una mateixa llengua per damunt de formulacions més eufemístiques i complexes sintàcticament. La distància no significativa entre F1 (nivell 1) i F4 (nivell 2) no ens permet afirmar-ho, però és possible que hàgem detectat que un excés d'eufemisme desorienta els parlants o els genera desconfiança. A més a més, l'acceptació de F2 està més correlacionada amb variables sociolingüístiques que les altres tres, al mateix nivell que les poc eufemístiques (F5 i F6): amb estes formulacions, estar d'acord amb la unitat de la llengua es correlaciona positivament amb sentir-se català, ser competent en valencià i usar-lo sovint, i negativament amb sentir-se espanyol i situar-se en la dreta política. La impossibilitat de determinar exactament en el cas de F2 quin(s) element(s) de la formulació ha(n) activat eixes correlacions revela un problema addicional de les frases del primer grup (F1 i F2): construir frases massa llargues i cauteloses pot ser contraproduent, ja que la combinació d'una multitud de termes pot resultar, inesperadament, en una acceptació menys transversal per part de la població (comparat amb F3 i F4).

La formulació que actualment els parlants accepten d'una manera més transversal des de totes les perspectives avaluades és F3: «El valencià, el català i el mallorquí són varietats diferents d'una mateixa llengua». Per tant, basant-nos en les reflexions anteriors, fora d'àmbits acadèmics que requerisquen més precisió, recomanem que les institucions i les entitats que hagen d'enunciar la unitat de la llengua, amb els ulls posats a evitar al màxim friccions identitàries, ho facen a través de formulacions no jeràrquiques, que remarquen la diversitat de varietats dins de la llengua i que prioritzen la menció de delimitacions lingüístiques per damunt de les territorials.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AGULLÓ CALATAYUD, Víctor (2011). «Análisis de la realidad sociolingüística del valenciano». *Papers* [en línia], núm. 96, vol. 2, p. 501-514. <<https://papers.uab.cat/article/view/v96-n2-agullo/369>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- AJZEN, Icek (1988). *Attitudes, personality and behaviour*. Milton Keynes: Open University Press.
- AVL = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2005). *Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià* [en línia]. <https://www.avl.gva.es/documents/31987/97442/Documents_04.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- BALDAQUÍ-ESCANDELL, Josep-Maria (2005). «A contribution to the study of Valencian linguistic secessionism: Relations between the perception of the supradialectal unity of the Catalan language and other sociolinguistic variables». *Catalan Review* [en línia], vol. 19, p. 46-58. <<https://raco.cat/index.php/CatalanReview/article/view/310034/400048>>.
- BODOQUE ARRIBAS, Anselm (2011). «El model valencià de política lingüística». *Revista de Llengua i Dret* [en línia], núm. 56, p. 143-171. <<http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/2402/n56-bodoque-ca.pdf>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CALAFORRA, Guillem (1994). «La "unitat de la llengua catalana" com a fet científic i argumentum ex auctoritate: revisió crítica». *Zeitschrift für Katalanistik* [en línia], núm. 7, p. 37-56. <https://romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/07/03_Calaforra.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CASESNOVES-FERRER, Raquel; MAS, Josep À. (2016). «Usos lingüístics i ideologia: què fan els universitaris valencians?». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia* [en línia], núm. 60, p. 113-139. <<https://raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/308991/398979>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- (2020). «L'atracció dels valencians cap al valencià: motius i abast del canvi de llengua en dues ciutats mitjanes». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 173-191. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/145514>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CIS = CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLÓGICAS (2005). 2591: *Estudio sociológico de la Comunidad Valenciana (IV)* [en línia]. <<https://datos.gob.es/ca/catalogo/ea0022266-1826preelectoral-elecciones-generales-1989-cantabria>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- (2023). 3386: *Macroencuesta sobre tendencias en voto autonómico* [en línia]. <<https://www.cis.es/detalle-ficha-estudio?origen=estudio&idEstudio=14674>> [Consulta: 16 febrer 2024].

- CLIMENT-FERRANDO, Vicent (2005). *L'origen i l'evolució argumentativa del secessionisme lingüístic valencià. Una anàlisi des de la transició fins a l'actualitat*. Barcelona: CIEMEN.
- COLOM ORTIZ, Ferran (1998). *El futur de la llengua entre els joves de València: Coneixement, ús i actituds lingüístiques en els joves estudiants de la ciutat de València*. València: Denes.
- CONSELL DE LA GENERALITAT VALENCIANA (2023). *Declaració institucional de respecte a la Constitució i a l'Estatut d'autonomia* [en línia]. <https://gvaoberta.gva.es/va/declaracions-institucionals/-/asset_publisher/RQv7H32LN23Q> [Consulta: 16 febrer 2024].
- CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA (1998). *Dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua* [en línia]. <<https://cvc.gva.es/wp-content/uploads/55.especial.pdf>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- DAVIES, James Allan (1971). *Elementary survey analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- IDESCAT = INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2018). *Enquesta d'usos lingüístics de la població* [en línia]. <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA I GESTIÓ DEL MULTILINGÜISME (2021). *Coneixement i ús social del valencià* [en línia]. <<https://ceice.gva.es/va/web/dgplgm/enquestes-situacio-valencia>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni (1986). «La gènesi del secessionisme idiomàtic valencià». A: ALEMANY FERRER, Rafael (ed.). *La cultura valenciana ahir i avui*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, p. 117-133.
- GARRETT, Peter (2010). *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2020). *La percepció sobre la unitat de la llengua a Catalunya* [nota de premsa, en línia]. <<https://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/percepcio-llengua>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- GENERALITAT VALENCIANA (2020). *Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana* [en línia]. <https://www.cortsvalencianes.es/sites/default/files/book/doc/ESTATUTO_VAL_21_11_19.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- IEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<https://dlc.iec.cat/>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- INSTITUT VALENCIÀ D'ESTADÍSTICA (2023). *Padró municipal continu: explotació estadística* [en línia]. <<https://pegv.gva.es/va/padro-municipal-continuo-explotacio-estadistica-resultats-per-a-la-comunitat-valenciana>> [Consulta: 16 febrer 2024].
- JÁTIVA, Juan Manuel (2014). «Más de 40 sentencias equiparan 'valencià' i 'català'». *El País* [en línia]. <https://elpais.com/ccaa/2014/02/06/valencia/1391713671_158036.html> [Consulta: 16 febrer 2024].
- «Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia], núm. 3334 (21 setembre). <https://dogv.gva.es/datos/1998/09/21/pdf/1998_7973.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].
- MAS, Josep-Àngel (2012). «Catalan as a pluricentric language: The Valencian case». A: MUHR, Rudolf (ed.). *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*. Frankfurt; Berlín; Berna; Brusselles; Nova York; Oxford; Viena: Peter Lang, p. 283-300.
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2020). *InformeCAT 2020: 50 dades sobre la llengua catalana* [en línia]. <https://www.plataforma-llengua.cat/media/upload/pdf/informecat-2020_267_11_2406.pdf> [Consulta: 16 febrer 2024].

- PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2005). «La deriva estandarditzadora valenciana. Del secessionisme rupturista a l'aïllacionisme particularista». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 18, p. 141-170.
- «Proposició no de llei de tramitació especial d'urgència sobre el reconeixement del valencià per la RAE en la seua categoria de llengua o idioma propi dels valencians, presentada pel Grup Parlamentari Popular (RE número 58.255)» (2013). *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* [en línia], núm. 171 (27 juny). <https://www.cortsvalecianas.es/publicaciones-CV/obtenerPdfBO?f_id_bocv=VIII00171000> [Consulta: 16 febrer 2024].
- RADATZ, Hans-Ingo (1993). «“Katalanisch” oder “Valencianisch”? Zum sprachlichen Sezessionismus im Land Valencia». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 6, p. 97-120.
- «Sentència del Tribunal Suprem 634/2020 (Sala Contenciosa, Secció Quarta), de 2 de juny de 2020 (Recurs 5834/2018)». <<https://www.poderjudicial.es/search/TS/openDocument/0dac65dc421438e4/20200616>> [Consulta: 16 febrer 2024].

Socioonomàstica toponímica: ideologies lingüístiques al(s) nom(s) del poble de Castelló (de la Ribera)

*Toponymic socio-onomastics: Linguistic ideologies in the name(s)
of the town of Castelló (de la Ribera)*

Nàtalia SERVER-BENETÓ
Universitat Estatal d'Ohio

Data de recepció: 22 de febrer de 2024

Data d'acceptació: 22 d'abril de 2024

RESUM

Els estudis de socioonomàstica sobre noms propis (Bucholtz, 2016; Parada, 2020; Enríquez Duque, 2023) i, ocasionalment, sobre topònims (Hill, 2008; Pipitone, 2019; Regan, 2022) mostren que «els noms són elements lingüístics que no només s'utilitzen com a elements identificatius o de referència, sinó que també es fan servir per a acomplir diverses tasques culturalment, socialment i interaccionalment rellevants» (Ainiala i Östman, 2017: 1). La present recerca contribueix a l'escassa literatura sobre socioonomàstica toponímica amb la voluntat de mostrar com la preferència per un topònim o un altre en realitat està motivada pel que el signe (el topònim) indexa (Eckert, 2008), la qual cosa posa de manifest les ideologies lingüístiques dels parlants respecte a elements lingüístics que, en principi, no tindrien cap càrrega política. S'observa com els habitants de Castelló, a la comarca de la Ribera Alta, han cristal·litzat posicions ideològiques (Silverstein, 2003) respecte al català, el valencià i el castellà en els topònims del seu poble natal.

PARAULES CLAU: conflicte lingüístic, sociolingüística catalana, socioonomàstica, ideologies lingüístiques, lingüística folklòrica.

ABSTRACT

Socio-onomastic studies on proper names (Bucholtz, 2016; Parada, 2020; Enríquez Duque, 2023) and, occasionally, on place names (Hill, 2008; Pipitone, 2019; Regan, 2022) show how “names [are] linguistic elements [not] only employed as identificatory or reference devices but that are also used to accomplish a variety of culturally, socially, and interactionally relevant tasks” (Ainiala and Östman, 2017: 1). The present research contributes to the scarce work on toponymic socio-onomastics with the aim to show how the preference for one toponym or another is, in fact, motivated by what the sign (the toponym) indexes (Eckert, 2008). In this investigation, I focus on speaker attitudes towards place naming, showing the relation between the toponyms for Castelló, a town in the Valencia province, Spain, and its inhabitants' ideologies. I show how the people of Castelló, in the region of La Ribera Alta, have

crystalized ideological stances (Silverstein, 2003) regarding Catalan, Valencian, and Spanish in the toponyms of their hometown.

KEYWORDS: linguistic conflict, Catalan sociolinguistics, socio-onomastics, linguistic ideologies, folk linguistics.

1. INTRODUCCIÓ

Al llarg dels segles, el poble valencià de Castelló, a la Ribera Alta, ha tingut molts noms: *Castelló de Xàtiva*, *Castelló de Carcaixent*, *Castelló*, *Villanueva de Castelló*, *Castelló de Felip*, *Vilanova de Castelló*, *Castelló de la Ribera*. En les últimes quatre dècades, el seu nom oficial ha canviat huit vegades. Després de morir el dictador Francisco Franco l'any 1975, el nom del poble, *Villanueva de Castellón*, legalment podia aparèixer en català, si bé també es podia mantenir en castellà. La denominació *Castelló de la Ribera* fou aprovada més tard, el 1993, en una sessió plenària, després de la qual una multitud d'oponents va agredir físicament l'alcalde, Antoni Vizcaíno Puche, que fou escortat a casa per les autoritats locals. Algunes famílies han discutit de forma tan sagnant sobre els topònims que ja no es parlen, com relaten alguns participants d'aquest estudi. El conflicte toponímic entre els castellonencs està viu encara hui, tot i que, en realitat, el conflicte no és ben bé toponímic, sinó ideològic: quan les opinions sobre el valencià, el català i la identitat valenciana i espanyola xoquen, també ho fan les perspectives dels castellonencs sobre el topònim més adequat. Malgrat els nombrosos articles en premsa sobre el conflicte, cap estudi científic no ha analitzat empíricament aquesta realitat sociolingüística. En aquestes pàgines, mitjançant la metodologia de la lingüística folklòrica (*folk linguistics*, Niedzielski i Preston, 1999), s'il·lustra com la qüestió de la identitat valenciana ha comportat una disputa local, *a priori* toponímica, en què cada topònim esdevé un símbol per a unes posicions ideològiques determinades (Eckert, 2008) respecte a la llengua, la nació i la pertinença dins del conflicte lingüístic valencià (Ninyoles, 1969).

2. MARC TEÒRIC

2.1. La socioonomàstica toponímica

La socioonomàstica aborda l'estudi dels noms com a signes socials, «elements lingüístics que [...] es fan servir per a acomplir diverses tasques culturalment, socialment i interaccionalment rellevants». (Ainiala i Östman, 2017: 1). Açò s'ha exemplificat en estudis sobre l'adquisició pròpia de noms occidentals en contextos xinesos, en què els noms anglesos indexen (assenyalen, indiquen) un major estat de poder (Mathews, 2000) o de modernitat (Duthie, 2012). En contextos emigrants, la llengua d'un nom propi pot indexar identitats diferents (Thompson, 2006; Parada, 2019), mentre que la

(mala) pronunciació del nom afecta socialment l'individu i la comunitat en relació amb identitats racials (Lipski, 1976; Bucholtz, 2016; Parada, 2020; Enríquez Duque, 2023). Amb els topònims, Hill (2008) mostra com la pronunciació de *Tucson* pot indexar diferents identitats *chicanes*. Regan (2022) també troba certs índexs socials per als topònims *Guadalupe* i *Manchaca*, a Texas, sobre la seua pronunciació diferent. Pipitone (2019) analitza el canvi de nom del Parc Nacional de les Glaceres, de l'anglès, a llengües natives i troba ideologies emergents en la relació icònica entre l'herència indígena i la preferència pels topònims.

En aquesta investigació, seguim els treballs de socioonomàstica folklòrica (de l'anglès *folk socio-onomastics*), definida com «l'estudi de les creences i les percepcions de les persones sobre els noms i l'ús dels noms» (Ainiala i Halonen, 2017: 203), inspirada en la lingüística folklòrica (Niedzielski i Preston, 1999). Aquesta perspectiva presenta un enfocament dels fenòmens lingüístics des del punt de vista dels no lingüistes, posant «una consideració cautelosa [a les seues] pressuposicions i creences subjacents» (Preston, 2002: 13) com a catalitzadors d'idees externes sobre la llengua. Ainiala i Halonen (2017) assenyalen que les persones parlen dels topònims des de dues perspectives: la precisió dels topònims i les creences personals de cada individu. Aquesta segona perspectiva es pot emascarar sota una argumentació més objectiva (precisió geogràfica) quan el raonament subjacent és, en veritat, ideològic. Tal com afirmen Irvine i Gal, «els parlants (i els oients) sovint capten, racionalitzen i justifiquen [índexs socials], i així es creen ideologies lingüístiques que pretenen explicar la font i el significat de les diferències lingüístiques» (2000: 37). Aquest fet constitueix una perspectiva semiòtica de noms, per la qual un topònim específic és una *representació* d'una altra cosa i esdevé un índex per a certes ideologies. Per a explicar com arriba a ocórrer això als topònims de Castelló, cal tindre una visió panoràmica del conflicte identitari valencià.

2.2. Identitat a la Comunitat Valenciana

La Comunitat Valenciana és una de les dèssset comunitats autònomes de l'Estat espanyol i una de les tres en què el català és cooficial, juntament amb Catalunya i les Illes Balears. Les llengües minoritzades començaren a ser reconegudes des del punt de vista legal solament després de la mort del dictador Francisco Franco el 1975. Sota el seu govern (1939-1975), hi hagué una repressió generalitzada de les llengües minoritzades (Taylor, 2022), que van ser perseguides i catalogades com a il·legals. L'espanyol fou l'única llengua permesa en l'educació per tal d'augmentar la unitat nacional (Vann, 1999). A mesura que se superava la dictadura, sorgiren moviments pels drets lingüístics que van aconseguir la legalització, l'ús i l'estudi en (i del) català, basc i gallec. En el context valencià, es parla sobre l'anomenat «conflicte lingüístic valencià» (Ninyoles, 1969), en relació amb els àmbits d'ús del valencià i el castellà i l'estat del català. En efecte, la llengua esdevé un eix diferenciador clau en la identitat valenciana:

No sólo [...] *la lengua* supone frecuentemente un elemento clave en la formación de la conciencia identitaria de una sociedad, sino que constituye para los valencianos, según veremos, *un factor esencial de diferenciación*. (Piqueras Infante, 1996: 37) [Les cursives són nostres.]

La primera parada en l'exploració de la nacionalitat, la identitat i la seua relació amb la llengua en la realitat valenciana comença en l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana (1982), en el qual es perfila el seu estatus bilingüe com:

1. *La llengua pròpia* de la Comunitat Valenciana és el *valencià*.
2. *L'idioma valencià* és l'*oficial* a la Comunitat Valenciana, *igual que ho és el castellà*, que és l'idioma oficial de l'Estat. Tots tenen dret a conèixer-los i a usar-los i a rebre l'ensenyament del, i en, idioma valencià. [Les cursives són nostres.]

L'Estatut utilitza «valencià» i «castellà», els noms que el català i l'espanyol prenen, respectivament, al territori valencià. La denominació de la llengua és un tema de debat per si mateix entre els valencians. Una enquesta de la Generalitat Valenciana del 2014 mostra que el 52,3 % dels valencians perceben el valencià i el català com dues llengües diferents, mentre que el 41,1 % considera que el valencià és «la mateixa llengua parlada a Catalunya i a les Illes Balears». Castelló Cogollos (2008) assenyala una discrepància entre el nom de la llengua (*català*) i el gentilici dels valencians que té efecte en l'autoidentificació. Mentre que a Catalunya hi ha una correlació evident entre *llengua* i *identitat* («soc català, parlo català»), dir «soc valencià, parle valencià» «trencaria l'equilibri entre llengua i identitat a menys que els valencians optessin per rebutjar la pròpia identitat» (Castelló Cogollos, 2008: 2) i n'adoptaren una de catalana. Els glotònims *valencià* i *català* no són sols etiquetes per a sistemes lingüístics, sinó també fils conductors de certes ideologies de pertinença. En aquest cas, la correlació entre la identificació lingüística i la identificació comunitària és directa.

El paper del castellà suposa un altre repte identitari per als valencians, anomenat «doble conflicte lingüístic» (Bodoque Arribas, 2011): valencià vs. català, i valencià/català vs. castellà. La mateixa enquesta sociològica del 2014 mostra que el 58,9 % dels participants s'identifiquen com a valencians i espanyols, mentre que el 16,7 % se senten només espanyols i el 2 % només valencians. També indica que el 7,3 % s'identifiquen com a «més valencians que espanyols» i el 12,9 % com a «més espanyols que valencians». Aquests resultats mostren una preferència clara per una autoidentificació amb el valencià i el castellà o només amb el castellà. Els valencians sí que s'identifiquen com a valencians, però sols si aquesta identificació també comprèn una identitat espanyola, una «identitat dual» (Franch i Hernández, 2005). En fer-ho, es «trenquen les expectatives d'una de les principals teoritzacions sobre el nacionalisme» (Castelló Cogollos, 2017: 71), una manca de total diferenciació d'altres comunitats. Construir una identitat valenciana que negociï realitats espanyoles, catalanes i valencianes afecta molts aspectes més enllà de les etiquetes.

3. MÈTODES

3.1. El poble

Castelló és un poble valencià a la comarca de la Ribera Alta que té una població d’unes 6.897 persones, segons l’estudi de l’INE del 2024. Els gentilicis que designen els seus habitants són *castellonenca* i *castellonenc*. Històricament, Castelló ha estat valencianoparlant, com es reconeix a la legislació valenciana i com queda confirmat pels participants en el present estudi. En aquest article s’analitzen les ideologies que hi ha darrere dels quatre topònims més recents: *Castelló*, *Castelló de la Ribera*, *Vilanova de Castelló* i *Villanueva de Castellón*. A la taula 1 es presenten resumits el recorregut històric de cada topònim, els apunts necessaris de l’historiador Martí i Juan (2012) i el percentatge dels participants que ha escollit cada topònim com a primera opció. Ningú no va escollir *Villanueva de Castellón* i una persona es va negar a triar.

TAULA 1
Resum de la història toponímica de Castelló

Topònim	Primer registre	Ús	Oficialitat	Primera opció dels participants
Castelló	escrit (1313)	repetit	2020-2025	32 %
Castelló de la Ribera	proposat (1932)	es va començar a sentir al poble el 1956 (10)	1993-1998 2004-2005	34 %
Vilanova de Castelló	documentació no oficial (1587)		1982-1986	34 %
Villanueva de Castellón		no té una tradició històrica ni lingüística ininterrompuda (75)	1986-1993 1998-2004 2005-2020	—

FONT: Elaboració pròpia.

3.2. Corpus

El corpus és constituït per trenta-sis entrevistes, dutes a terme l’estiu del 2023, d’una durada d’entre quinze i trenta minuts cadascuna. Cada entrevista es va fer de manera individual, excepte en el cas de dos matrimonis majors, que van participar per separat però amb la presència de l’altre cònjuge per qüestions de salut. La mitjana d’edat dels participants era de quaranta-huit anys. Tots van indicar que la seua llengua materna era el valencià, si bé indicaren que per a viatjar i a la feina utilitzaven el castellà, l’anglès i el francès. Els trenta-sis participants, nascuts i criats a Castelló, van ser reclutats a través d’anuncis i del bocaorella. Cada participant va signar un formulari de consentiment abans de l’entrevista, però no foren conscients de la motivació real (saber les seues opinions sobre els topònims) per tal d’evitar biaixos. En acabant, foren informats de la intencionalitat i se’ls va permetre retirar-se. Tots van decidir continuar. Els

noms utilitzats en aquest article són pseudònims. Les entrevistes es van dur a terme en català, però es van usar els termes *valencià* i *castellà*. Cada entrevista es va fer en una sala privada de la biblioteca o, en el cas dels participants més grans, a les seues cases. Les entrevistes foren gravades en àudio i transcrits per a efectuar-ne l'anàlisi. Cada entrevista constava de tres parts: socialització lingüística, ideologies lingüístiques relacionades amb el català/valencià i l'espanyol/castellà, i preferències pels topònims de Castelló. En l'apartat següent, s'analitzen els arguments dels participants, a favor i en contra, de cada topònim. Per qüestions d'espai, es mostren solament aquells fragments més representatius i explicatius de cada perspectiva explícitament ideològica.

4. RESULTATS I DISCUSSIÓ

4.1. *Castelló*

En general, molts participants es van referir a pràctiques compartides identitàries (Martí i Juan, 2021) per a defensar *Castelló*, com el costum d'escurçar el nom a *Cas-telló*, independentment del nom oficial o del nom de les institucions locals format a partir d'aquest topònim.

Anais: La meua primera opció seria Castelló perquè el 90 % dels castelloners, quan et pregunten «d'on eres?» no dius ni de Villanueva ni de la Ribera, dius «de Castelló».

Jaume: Tens dos institucions molt identificades en el poble que són la banda de música i l'equip de futbol que no són «Vilanovenses», són «Castellonense» o «Castellonera».

Des d'un punt de vista més ideològic, la majoria dels participants defenen *Castelló* atenint-se a la seua suposada neutralitat. Tal com s'ha esmentat abans, hi ha un conflicte toponímic (ideològic) en aquest poble: a un extrem, *Castelló de la Ribera*, i a l'altre, *Villanueva de Castellón*. Com diu l'Emma, «les dos parts». Per a molts, el terme *Castelló* és un punt mitjà, una solució idònia per a resoldre aquest conflicte. Aquest topònim, per tant, indexa, assenjala una neutralitat («un terme més neutral», segons Aleix) respecte a la lluita que arrossega el poble.

Emma: Pense que Castelló està bé, que ha sigut un poc cedir de les dos parts. Entonces crec que ha sigut un bon acord i que està bé, que és acceptable que s'haja aplegat a un ni pa' tu ni pa' mi.¹

Aleix: Pense que és una bona decisió, que al final Castelló és, pues, un terme més neutral, per dir-ho d'alguna forma, dins del conflicte que hi havia ací en el poble que, hi ha hagut molt de conflicte local i inclús a nivell familiar.

1. Les transcripcions s'han fet literalment, incloent-hi les errades gramaticals que puguin haver-hi per tal de conservar la parla autèntica dels participants. Hem marcat en cursiva termes que els participants han dit en castellà i hem afegit marques gramaticals entre claudàtors quan hi mancaven.

En general, els participants accepten *Castelló* perquè és més imparcial respecte al conflicte general del poble, indexa una certa objectivitat. El fet que els castellonencs esmenten la suposada neutralitat de *Castelló* implica una visió ideològica del nom, ja que no és ni negatiu ni positiu, «ni per a tu ni per a mi», i que aquest punt mitjà és positiu actualment.

4.2. *Castelló de la Ribera*

Alguns participants defenen aquest topònim perquè «té sentit» geogràficament, un argument ideològic maquillat que s'esmenta a Ainiala i Holonen (2017).

Emma: Som un Castelló, de la Ribera, en la Ribera Alta, entones... Pense que sí, que té sentit. Fa referència a la comarca.

Noèlia: Jo pense que Castelló de la Ribera era un nom molt bé perquè és Castelló i està en la Ribera, no tindria que haver cap problema.

Algunes persones usen les seues vivències pròpies per a defensar el topònim. Aleix va créixer durant el període de *Castelló de la Ribera*, així que se sent més proper a aquest nom. Utilitzar experiències de primera mà per a argumentar l'acceptació d'un topònim és també ideològic, ja que les experiències en primera persona es posicionen com a més vàlides que d'altres. Casualment, Aleix va situar el nom *Villanueva de Castellón* com la seua última opció i va mostrar una certa oposició entre una banda i l'altra.

Aleix: Jo soc molt de Castelló de la Ribera perquè jo [hi] vaig nàixer i era el nom del poble que hi havia.

Un altre argument ideològic emmascarat utilitzat per a defensar *Castelló de la Ribera* és la tradició toponímica, el sistema usat per a anomenar els *castellons*. Històricament, en territoris catalanoparlants, alguns pobles amb un castell proper s'han anomenat *Castelló*, seguits amb *de* i alguna característica pròpia (*de la Plana*, *de Farfanya*, *d'Empúries*). L'argumentació prescriptiva sobre quin nom és més adequat segons la història o segons les normes lingüístiques també és quelcom ideològic, ja que s'intenta presentar com a aliè a la realitat social.

Jaume: Arrel amb [l']etimologia valenciana, sempre és el nom del poble principal davant «de...» el que siga. Per tant, si tu poses Vilanova de Castelló estàs dient que el poble es diu Vilanova i que és de la província de Castelló. En el valencià això seria incorrecte.

Alguns participants reconeixen que el millor nom seria *Castelló*, però, per les connotacions polítiques, no és acceptable. Víctor parla de certa corrupció del nom, mentre que Marta diu que aquest topònim indexa massa «disputes polítiques». Per a molts, la relació semiòtica (Eckert, 2008) entre el topònim i certes ideologies políti-

ques és massa forta. Si la persona no està totalment d'acord amb aquestes ideologies, o si creu que són massa fortes, rebutja el topònim *Castelló de la Ribera*.

Víctor: El nom de Castelló de la Ribera era un bon nom, però per desgràcia era un nom que va portar un poc de conflicte i divisió i controvèrsia.

Marta: T'ho dic sincerament, a mi el nom m'agrada. El que passa és que com ha hagut tantes disputes polítiques pues no m'agrada del tot.

Vicent indica que els defensors de *Castelló de la Ribera* estan a favor del valencià i d'una certa independència, mentre que els de *Villanueva de Castellón*, no. Precisament perquè *Castelló de la Ribera* està en català i *Villanueva de Castellón* en espanyol, s'assumeix, tenint en compte les dinàmiques locals i regionals, que les persones que defenen cada topònim *també defenen* les ideologies que cada topònim representa. D'aquesta manera, els topònims esdevenen *símbols* d'ideologies més complexes, que van més enllà del poble de Castelló, i que es relacionen amb el conflicte identitari valencià.

Vicent: Les esquerres són partidàries en general de Castelló de la Ribera i les dretes de Villanueva de Castellón. Les esquerres més pel valencià i els altres el castellà. Independència de València o Catalunya... Tot coincideix en dos classes de pensaments de *grupos* polítics relacionat amb la llengua, la independència, el nom del poble...

Castelló de la Ribera indexa el valencià/català, que, al seu torn, s'associa a una certa ideologia d'esquerres, en el context més ampli valencià. A partir d'aquesta associació genèrica amb «l'esquerra», les idees sobre què representa *Castelló de la Ribera* poden avançar cap a idees més profundes, com veurem a l'apartat 4.4.

4.3. *Vilanova de Castelló*

Irina i Ana defenen *Vilanova de Castelló* perquè es van criar amb aquest topònim; novament, un argument subjectiu per a defensar un nom, com vèiem amb Aleix. Tornarem a aquesta qüestió a l'apartat 4.4, amb Èlia.

Irina: Jo tinc Vilanova de Castelló més assimilat, de quan era xicoteta.

Ana: A mi em resulta més familiar Vilanova de Castelló perquè en ma casa sempre ho hem dit aixina, és el més familiar per a mi.

Coral també utilitza aquest argument, dient explícitament que li agrada *Vilanova de Castelló*, «valencianitzat» (no «catalanitzat»). Reconeix que *Castelló de la Ribera* no és un nom adequat, com Víctor i Marta en l'apartat 4.2, pel conflicte. Al mateix temps, rebutja *Villanueva de Castellón*, perquè està en castellà. Per a ella, és tan important que el nom estiga en valencià (mentre no siga *el* símbol de l'esquerra) com que no estiga en castellà.

Coral: Tota la vida des de que he nascut jo i els meus pares i els meus abuelos hem dit Vilanova de Castelló, valencianitzat. Castelló de la Ribera bé, perquè estem en la Ribera, tots diguem Castelló...

En preguntar-li a Remei, que es va criar amb *Villanueva de Castellón*, si li agrada el nom, diu que posaria la versió en valencià (no en català, segons ella) abans que la del castellà. Ideològicament, Remei rebutja *Villanueva de Castellón* perquè la seua llengua és el valencià i, per tant, no pot tindre com a nom propi un topònim en castellà. La seua opinió subjectiva sobre el castellà i la seua pròpia identificació amb la llengua la du a repel·lir *Villanueva de Castellón*. La seua ideologia sobre allò que representa *Castelló de la Ribera* també la porta a preferir l'altre nom en valencià, ja que aquell topònim representa unes idees sobre la llengua, les indicades per Vicent, que tampoc no accepta.

Remei: Abans posaria Vilanova de Castelló que Villanueva de Castellón [Per què?] Perquè la meua llengua és el valencià i la meua idea és defensar allò on em sent jo més ubicada, més identificada.

Similarment, Marta rebutja *Villanueva de Castellón* perquè està en castellà. Aquesta llengua no pot representar un poble valencià, segons ella, ja que indexaria una identitat forana, d'una comunitat de parla principalment castellana, com Castella i Lleó.

Marta: A mi m'agrada Vilanova de Castelló, no Villanueva, però sí Vilanova [Per què?] Perquè al final està en castellà... Villanueva... Pareix que sigam de Castella i Lleó i no m'agrada.

Per a Coral, Remei i Marta, el fet que *Vilanova de Castelló* siga semblant a *Villanueva de Castellón* no és cap problema, mentre es mantinga en valencià. Per a altres, aquesta traducció directa encara és massa simbòlica de *Villanueva de Castellón*. Segons Víctor, *Vilanova de Castelló* és una versió d'una cosa que venia «imposada des de Madrid», referint-se, segurament, al franquisme. Novament, es percep el castellà com a forani, aliè al territori valencià. Aquesta relació entre la llengua castellana i l'adequació també la trobem en Coral, Remei i Marta; tanmateix, mentre que per a elles la traducció és suficient, per a Víctor no ho és, ja que la relació entre *Vilanova de Castelló* i el nom en castellà és, encara, massa directa.

Víctor: En el seu moment (Vilanova de Castelló) no deixava de ser una valencianització d'*algo* que realment tampoc era el nostre origen, del Villanueva de Castellón, que també és un nom que ve imposat des de Madrid, quan en este poble sempre s'ha parlat valencià...

Marina descriu *Vilanova de Castelló* com un «monstre de Frankenstein», construït amb parts del català (la llengua) i de l'espanyol (la forma). La mescla entre llengües és

vista com a negativa en altres contextos (Karimzad i Catedral, 2018), però cap estudi no esmenta aquesta ideologia reflectida en els topònims. Mentre que per a Remei i Marta és acceptable que *Vilanova de Castelló* siga una traducció, per a Víctor i Marina, no. Marina percep el topònim com un «blaqueig» de «certes coses del passat», referint-se indubtablement al període de repressió franquista. La traducció de *Villanueva de Castellón* a *Vilanova de Castelló* és, per a Marina, un rentat de cara. El fet que *Vilanova de Castelló* estiga en valencià no és suficient, ja que les connotacions d'aquest híbrid lingüístic són contràries a les creences de la participant.

Marina: Vilanova de Castelló tampoc m'agrada massa, em sembla una espècie de Frankenstein, de forma de blanquejar certes coses del passat...

Per a Víctor i Marina, les visions polítiques i ideològiques dels defensors de *Vilanova de Castelló* són les mateixes que les de *Villanueva de Castellón*, contràries a *Castelló de la Ribera*. No obstant això, seguint Remei i Marta, es podria dir que, en realitat, *Vilanova de Castelló* representa allò que s'anomena «regionalisme valencià» (Castelló Cogollos, 2017), no un nacionalisme espanyolista que rebutja el valencià. Pot ser que els defensors de *Vilanova de Castelló* no estiguen completament d'acord amb *Castelló de la Ribera*, però la preferència pel valencià elimina un rebuig complet a la llengua pròpia. Remei i Marta aprecien el valencià, almenys en el nom del seu poble, i posen per davant el nom que representa posicions més moderades en comptes del símbol més català, *Castelló de la Ribera*. El nom *Vilanova de Castelló* és una bona solució per a alguns, un camí entre els dos extrems, mentre que per a d'altres, degut a associacions prèvies amb el topònim, representa un blaqueig, un símbol d'una cosa que no els representa, *Villanueva de Castellón*.

4.4. *Villanueva de Castellón*

Haver crescut sota *Villanueva de Castellón* no pareix ser suficient per a acceptar aquesta denominació. Èlia diu que *Villanueva de Castellón* no li agrada perquè està «farta del castellano». Les seues idees polítiques sobre el castellà, el seu posicionament sobre la llengua, fan que rebutge el topònim, malgrat la seua experiència. Cal notar que Èlia canvia a l'espanyol per dir «castellano», fet que indica un allunyament fort del codi lingüístic (Gumperz, 1982).

Èlia: Jo he nascut en Villanueva de Castellón i tot, però ja estava farta jo del castellano [No t'agrada Villanueva de Castellón perquè estava en castellà?] Sí.

Per a Víctor, la historicitat de *Villanueva de Castellón* tampoc no és suficient. L'«etapa nova» del poble no pot incloure un nom en castellà perquè no el *representa* correctament. Com s'intuïa en l'apartat 4.3, *Villanueva de Castellón* no pot ser el nom del poble perquè no recull la realitat sociolingüística dels seus habitants. La llengua, no el

nom mateix, és insuficient per al temps actual. *Villanueva de Castellón* indexa altres temps, qüestió a la qual tornem uns paràgrafs més avall.

Víctor: Villanueva de Castellón és un nom en castellà, així em vaig criar, que ha sigut el nom del poble durant molts anys. No per a una etapa nova perquè un nom en castellà d'un poble en valencià, on la llengua havia estat totalment reprimida i, en definitiva, prohibida... Tampoc ens representa.

Altres participants assenyalen també la falta de correspondència entre la llengua del topònim i la del poble. Així, els castellonencs relacionen *Villanueva de Castellón* amb la seua llengua i destaquen la incongruència entre aquesta i la realitat de Castelló. El seu rebuig està motivat per la *valoració ideològica* de l'adequació del castellà en la seua representació pròpia, que els du a defensar un topònim en la *seua* llengua en el *seu* poble.

Noèlia: Al meu poble no li posaria el nom en castellà, això ho tinc molt clar perquè ací es parla valencià. No té cap sentit posar-li un nom en castellà.

Marina va més enllà i diu que, a Castelló, no es parla castellà. Segons ella, la gent que el parla no és originalment del poble i els que *són* del poble sempre utilitzen el valencià. Com en l'apartat 4.3, el castellà es percep com una llengua forana, aliena al teixit identitari valencià i inviable per a Castelló.

Marina: Villanueva de Castellón no m'agrada gens perquè està en castellà un poble en què no es parla castellà. La gent que parla castellà al poble és gent que ha vingut o que no ha nascut ací o que té pares de fora.

Les ideologies d'Èlia, Noèlia i Marina, representades en les seues preferències toponímiques, es relacionen amb el nacionalisme valencià (Castelló Cogollos, 2017), que rebutja la idoneïtat de l'espanyol al poble valencià i defèn la preponderància del valencià/català. Quan es rebutja *Villanueva de Castellón*, també es nega la identitat dual (Franch i Hernández, 2005) de *Castelló*: el topònim ha de ser en valencià perquè és l'única forma de representar la realitat castellonenca.

De la mateixa manera que *Castelló de la Ribera* esdevenia un símbol per a una certa ideologia política clara —les esquerres defensors del català—, *Villanueva de Castellón* recorre un camí semblant, si bé oposat: esdevé un símbol de les persones que defenen plenament el castellà o que, almenys, el sobreposen al valencià (unionistes, en termes de Castelló Cogollos, 2017). Per a Xesc, les persones que defenen *Villanueva de Castellón* prefereixen parlar castellà i abandonarien el valencià si pogueren, una actitud diglòssica. Destaquem el canvi de codi de Xesc, semblant al d'Èlia, en representar els defensors de *Villanueva de Castellón* i la *seua* llengua.

Xesc: Hi ha gent a la que li agrada Villanueva de Castellón, que és gent a la que li agrada que *hablemos español*, encara que no el parlen en el seu dia a dia.

Volen que el seu poble siga Villanueva de Castellón i no els suposa cap problema que *hablemos castellano*. Si els obligaren a parlar *castellano* estarien feliços.

Per a Mireia, la defensa de *Villanueva de Castellón* està estretament relacionada amb l'autoodi, la integració de l'individu «en el nou grup, intensificant l'antagonisme i la intolerància envers el grup d'origen» (Ninyoles, 1969: 94). Segons Mireia, l'abandó del valencià a favor del castellà és semblant a la defensa de *Villanueva de Castellón* en comptes de *Castelló de la Ribera*: deixar el que és propi i afavorir el que és foraster per motivacions ideològiques. Aquest testimoni evidencia no solament l'estreta relació entre cada topònim i la llengua, sinó també el lligam entre el conflicte local de Castelló i el major conflicte lingüístic valencià (apartat 2.2).

Mireia: La gent que vol Villanueva de Castellón... és com el que parlàvem del complex valencià de que el castellà és superior, perquè pensen que el valencià és pueblerino, de aldea...

En referència al testimoni de Xesc ací i de Vicent en l'apartat 4.2, *Villanueva de Castellón* és, per a alguns participants del nostre estudi, un símbol d'ideologies dretanes, fins i tot extremes, com diu Maura. Aquesta relació passa pel rebuig de *Castelló de la Ribera*, que sona massa «català» (no valencià, segons ells), i per l'acceptació de la posició contrària, *Villanueva de Castellón*. Si la persona no està d'acord amb el que representa el nom *Castelló de la Ribera* i no té afecció pel valencià, defèn *Villanueva de Castellón*. Per tant, aquest topònim és un símbol no sols de la defensa del castellà, com deien Xesc i Mireia, sinó també del rebuig d'una certa unió catalanista (Països Catalans), com diu Maura.

Maura: La gent que vol Villanueva de Castellón no vol que siga Castelló de la Ribera perquè sona massa català, la gent esta és més radical, més de dretes... Volen que siga Villanueva de Castellón i diuen que dir Castelló de la Ribera és catalanisme.

L'oposició entre *Castelló de la Ribera* i *Villanueva de Castelló* per a aquests participants és clara, no solament per les seues llengües, sinó també pel que aquestes representen: catalanisme i espanyolisme, esquerres i dretes. Per a Maura i altres participants, els defensors de *Villanueva de Castellón* són «més radicals, més de dretes». Les connotacions de l'espanyol en aquest context, i en el context valencià general, duen els castellonencs a tindre aquestes idees inserides en el topònim. Noèlia diu clarament que *Villanueva de Castellón* és defensat per gent de «Viva España», un eslògan franquista que encara s'escolta hui dia entre alguns sectors. Noèlia percep *Villanueva de Castellón* com a símbol de la dreta, d'aquells que no accepten el valencià i que abracen l'espanyol.

Noèlia: Jo crec que la gent que defensa el nom de Villanueva de Castellón té una ideologia més de dretes, una ideologia més conservadora, de «viva España»

i eixe grup social, ideològic, va associat a la llengua castellana i rebutgen el valencià...

Per als participants, la característica més rellevant de *Villanueva de Castellón* és que està en castellà. No importa la seua precisió geogràfica o la seua tradició històrica (de fet, és perjudicial), sinó el fet que està en una llengua que no pot *representar* al poble actual, una localitat on la gent parla valencià i on el castellà es pot arribar a percebre com a estranger. Són les ideologies dels participants, relacionades amb el que el castellà representa en la societat valenciana, les que els duen a rebutjar el nom, la qual cosa demostra que no és realment una qüestió de la forma lingüística, sinó del que aquesta simbolitza. Cal reconèixer la manca de testimonis que defenen *Villanueva de Castellón*. Des del nostre punt de vista, açò es deu a un possible cost social d'admetre públicament la defensa d'un nom que representa idees conservadores i de rebuig del valencià a un poble tradicionalment valencianoparlant, en què des de l'inici de la democràcia solament ha governat un partit dretà durant una legislatura.

5. CONCLUSIONS

Els participants mostren unes motivacions ideològiques clares respecte als topònims del seu poble, relacionades amb la realitat sociolingüística de la Comunitat Valenciana. *Villanueva de Castellón* indexa una identitat forana perquè està en castellà, llengua que per a la majoria dels participants no pot representar un poble valencianoparlant. A partir d'aquesta primera relació *forma-llengua*, sorgeixen idees sobre la llengua que s'insereixen directament al topònim, fins al punt que el nom és un *símbol* per a les idees que hi ha al darrere (Eckert, 2008). Contràriament, altres participants rebutgen *Castelló de la Ribera* perquè està massa relacionat amb les idees contràries, amb la llengua catalana —segons ells, diferent a la valenciana— i amb el que aquesta llengua *representa* en el context valencià més generalitzat. El conflicte toponímic de Castelló té, a un extrem, un nom en castellà, que indexa la dreta, el conservadorisme i, per a alguns, el franquisme. A un altre extrem se situa *Castelló de la Ribera*, en valencià, que per a moltes altres persones assenyalava idees catalanistes i nacionalistes valencianes. L'acceptació o el rebuig d'un o altre nom es fa amb base a les idees *prèvies* sobre el que els noms representen.

Per a alguns, *Vilanova de Castelló* és una bona opció perquè no està en castellà, la qual cosa mostra l'oposició amb aquesta llengua, de fora, no pròpia, que fa que certes persones accepten la seua traducció sense dubtar-ho. Per a d'altres, que *Vilanova de Castelló* estiga en valencià no és suficient, ja que la seua forma assenyalava massa la versió castellana, amb el que això implica. Aquest és un cas més evident de la motivació real darrere el conflicte toponímic: la llengua per si mateixa no fa que un nom siga més acceptable o menys, sinó que és el que eixa llengua *representa*, *simbolitza*, *indexa* en el topònim que du cada castellanenc a posicionar-se a favor o en contra, segons les seues ideologies externes, relacionades amb cada codi lingüístic en el context valencià. De

nou, a partir de la llengua es desenvolupen idees més àmplies de pertinença i de representació. El topònim en el moment de la redacció d'aquesta investigació, *Castelló*, encara es troba en les seues primeres etapes de desenvolupament ideològic. De moment, el més important per als participants sembla ser la seua neutralitat, la imparcialitat del topònim respecte al conflicte del poble.

En resum, aquest estudi mostra com el conflicte toponímic al voltant de *Castelló* és, de fet, un reflex de les qüestions ideològiques més àmplies de la Comunitat Valenciana respecte a la llengua més autèntica, l'estat del castellà i les divisions lingüístiques. Així, cada topònim s'ha convertit en un recurs semiòtic per a certes posicions ideològiques valencianes. Els castellonencs són plenament conscients de la càrrega ideològica de cadascun d'aquests topònims i saben que una discussió toponímica és, en relitat, un debat polític.

6. AGRAÏMENTS

Aquesta investigació no hauria sigut possible sense la confiança que els habitants del poble de Castelló van depositar en mi a l'hora de compartir els seus punts de vista, experiències i pensaments sobre el conflicte que ha penetrat profundament en el lloc on hem crescut. Vull agrair la col·laboració a totes les persones que han participat en les entrevistes, malgrat que algunes no arriben a llegir el producte final.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AINIALA, Terhi; HALONEN, Mia (2017). «The perception of Somali place names among immigrant Somali youth in Helsinki». A: AINIALA, Terhi; ÖSTMAN, Jan-Ola (ed.). *Socio-onomastics: The pragmatics of names*. Amsterdam: John Benjamins, p. 203-226.
- AINIALA, Terhi; ÖSTMAN, Jan-Ola (ed.) (2017). *Socio-onomastics: The pragmatics of names*. Amsterdam: John Benjamins.
- BODOQUE ARIBAS, Anselm (2011). «El model valencià de política lingüística». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 56, p. 143-171.
- BUCHOLTZ, Mary (2016). «On being called out of one's name: Indexical bleaching as a technique of deracialization». A: ALIM, H. Samy; RICKFORD, John R.; BALL, Arnetha F. (ed.). *Raciolinguistics: How language shapes our ideas about race*. Oxford: Oxford University Press, p. 273-290.
- CASTELLÓ COGOLLOS, Rafael (2008). «Parlem valencià, però no som catalans». A: MASSIP I BONET, M. Àngels (ed.). *Llengua i identitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 55-66.
- (2017). «Estats, nacions i societats. El cas valencià». *Debats: Revista de Cultura, Poder i Societat*, vol. 131, núm. 1, p. 65-78.
- DUTHIE, Laurie (2012). «Western names for Chinese identities: The acquisition and use of Western personal names among Chinese business professionals in foreign-invested corporations». *Asian Anthropology*, vol. 6, núm. 1, p. 53-80.

- ECKERT, Penelope (2008). «Variation and the indexical field». *Journal of Sociolinguistics*, vol. 12, núm. 4, p. 453-476.
- ENRÍQUEZ DUQUE, Paola (2023). «(Mis)pronunciations of Hispanic given names in the U.S.: Positionalities and discursive strategies at play». *Languages*, vol. 8, núm. 3, p. 199.
- ESTATUT D'AUTONOMIA DE LA COMUNITAT VALENCIANA (1982). *Boletín Oficial del Estado*, núm. 164 (10 juliol).
- FRANCH, Vicent; HERNÁNDEZ, Joan (2005). «El comportamiento electoral de los valencianos: continuidad y cambio en las dos citas electorales del 25 de mayo de 2003». A: FRANCH I FERRER, Vicent (ed.). *Elecciones autonómicas y municipales de 2003 en la Comunitat Valenciana*. València: Generalitat Valenciana: Fundació Vives.
- GENERALITAT VALENCIANA (2014). *Baròmetre sociològic i d'opinió pública de la Comunitat Valenciana: Baròmetre d'abril 2014*.
- GUMPERZ, John J. (1982). «Conversational code switching». A: GUMPERZ, John J. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 59-99.
- HILL, Jane H. (2008). *The everyday language of white racism*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- INE = Institut Nacional d'Estadística (2024). *Cifras oficiales de población de los municipios españoles en aplicación de la Ley de bases del régimen local (art. 17)*.
- IRVINE, Judith T.; GAL, Susan (2000). «Language ideology and linguistic differentiation». A: KROSKRITY, Paul V. (ed.) *Regimes of language: Ideologies, politics, and identities*. Santa Fe: School of American Research Press, p. 35-83.
- KARIMZAD, Farzad; CATEDRAL, Lydia (2018). «'No, we don't mix languages': Ideological power and the chronotopic organization of ethnolinguistic identities». *Language in Society*, vol. 47, núm. 1, p. 89-113.
- LIPSKI, John M. (1976). «Prejudice and pronunciation». *American Speech*, vol. 51, núm. 1/2, p. 9-18.
- MARTÍ I JUAN, Xavier (2013). «El conflicte de 'Villanueva de Castellón' / 'Castelló de la Ribera': plantejament i proposta de resolució». *Actes de la VI Jornada d'Onomàstica (Alzira, 2012)*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. (Actes; 11)
- (2021). *Informe sobre la denominación de 'Castelló' considerada desde la ciencia toponímica en sus diversos aspectos*.
- MATHEWS, Gordon (2000). *Global culture/individual identity: Searching for home in the cultural supermarket*. Londres: Routledge.
- NIEDZIELSKI, Nancy A.; PRESTON, Dennis R. (1999). *Folk linguistics*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- NINYOLES, Rafael (1969). *Conflicte lingüístic valencià: Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. Barcelona: Edicions 62.
- PARADA, Maryann (2019). «Linguistic and onomastic variation across the sibling spectrum in Latina/o Chicago». A: HAQUE, Shahzaman (ed.). *Politique linguistique familiale: Enjeux dynamiques de la transmission linguistique dans un contexte migratoire = Family language policy: Dynamics in language transmission under a migratory context* [en línia]. París: Editions des Archives Contemporaines, p. 101-121. <https://www.academia.edu/40016794/Linguistic_and_onomastic_variation_across_the_sibling_spectrum_in_Latina_o_Chicago>.
- (2020). «A socio-onomastic study of Spanish receptive bilinguals». A: ALVORD, Scott M.; THOMPSON, Gregory L. (ed.). *Spanish in the United States: Variation and attitudes*. Londres: Routledge, p. 56-73.

- PIPITONE, Kaitlin E. (2019). *Mapping ideologies: Place names in Glacier National Park*. Tesi doctoral. Universitat de Montana.
- PIQUERAS INFANTE, Andrés (1996). *La identidad valenciana: La difícil construcción de una identidad colectiva*. Madrid: Escuela Libre; València: Edicions Alfons el Magnànim: Institució Valenciana d'Estudis i Investigació: Generalitat Valenciana: Diputació Provincial de València.
- PRESTON, Dennis (2002). «What is folk linguistics?». *Målbryting*, núm. 6, p. 13-23.
- REGAN, Brendan (2022). «Guadalupe or Guadaloop?: Place-name variation and place identity in Austin, Texas». *American Speech*, vol. 97, núm. 4, p. 441-482.
- TAYLOR, Molly L. (2022). «La diversidad lingüística durante y después del franquismo en España». *The Review: A Journal of Undergraduate Student Research*, vol. 23, núm. 1, p. 1-12.
- THOMPSON, Riki (2006). «Bilingual, bicultural, and binominal identities: Personal name investment and the imagination in the lives of Korean Americans». *Journal of Language, Identity, and Education*, vol. 5, núm. 3, p. 179-208.
- VANN, Robert E. (1999). «Language exposure in Catalonia: An example of indoctrinating linguistic ideology». *Word*, vol. 50, núm. 2, p. 191-201.

Normes d'ús lingüístic entre joves catalans al·loglots d'ascendència marroquina

Norms of language use among young alloglot Catalans of Moroccan descent

Marc ALCALÀ-I-RAMS
Universitat Autònoma de Barcelona

Data de recepció: 19 d'abril de 2024

Data d'acceptació: 24 de juny de 2024

RESUM

Aquest article ofereix una explicació dels usos lingüístics quotidians de joves al·loglots, basada en les normes d'ús lingüístic, a través d'un estudi de cas de joves d'ascendència marroquina nats a la comunitat autònoma de Catalunya (CAT) i residents a Granollers i rodalia en el moment de completar l'escolarització obligatòria. Els objectius de recerca que han guiat aquest treball han estat posar a prova la recerca preexistent sobre usos lingüístics de la població al·loglota autòctona amb un cas actual i generar dades que permetin elaborar nous arguments en relació amb els usos lingüístics. Les qüestions de recerca plantejades han estat les següents: quins perfils sociolingüístics poden identificar-se entre joves al·loglots autòctons i quins factors són explicatius dels seus usos lingüístics. A partir d'entrevistes qualitatives semiestructurades, s'han obtingut dades que han permès conceptualitzar una sèrie de normes d'ús lingüístic com un tipus concret de normes socials, definides a partir de la recerca prèvia: adequació lingüística, hàbit lingüístic en conversa i convergència lingüística segons l'ús lingüístic, el prejudici lingüístic, la competència lingüística o la tolerància lingüística. Els resultats mostren que la conjunció de la preferència lingüística, les normes d'ús lingüístic i la lleialtat lingüística poden configurar els usos lingüístics quotidians de joves catalans al·loglots. L'article conclou amb una discussió sobre el que això implica.

PARAULES CLAU: sociolingüística, usos lingüístics, al·loglots, immigrants de segona generació, llengua catalana, normes socials.

ABSTRACT

This paper offers an explanation of the everyday language uses of young alloglots, based on the norms of language use, through a case study of young people of Moroccan descent born in the Autonomous Community of Catalonia and living in the town of Granollers and its surroundings at the time of completing their compulsory education. The objectives of this research have been to put the pre-existing research on the native alloglot population's language uses to

CORRESPONDÈNCIA: Marc Alcalà-i-Rams. Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Edifici B. Departament d'Antropologia Social i Cultural. Campus de Bellaterra. Carrer de la Fortuna, s/n. 08193 Cerdanyola del Vallès. A/e: marc.alcala@uab.cat. A/I: <https://coalesce-lab.com>. Número ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0045-526X>.

the test with a current case, and to generate data that allow the development of new explanations of language uses. The research questions that were posed are the following: what sociolinguistic profiles can be identified among young native alloglots, and what the factors explaining their language uses are. Through semi-structured qualitative interviews, data have been collected that have allowed the conceptualization of a series of norms of language use as a specific type of social norms, defined on the basis of previous research: linguistic adequacy, linguistic habit in conversation, and linguistic convergence according to language use, linguistic prejudice, linguistic competence, and linguistic tolerance. The results show how the combination of linguistic preference, norms of language use and linguistic loyalty can shape the everyday language uses of young alloglot Catalans. The paper concludes with a discussion of what all this implies.

KEYWORDS: sociolinguistics, language uses, alloglots, second-generation immigrants, Catalan language, social norms.

1. INTRODUCCIÓ

L'any 2018, el català era la llengua inicial —llengua primera o L1; generalment, la primera que s'aprèn a parlar— del 31,5 % de la població resident a la CAC i la llengua habitual —llengua que el parlant considera que usa habitualment— del 36,1 % d'aquesta població, darrere del castellà (Direcció General de Política Lingüística [DGPL], 2019: 13). Si bé el fenomen dels usos lingüístics de la immigració castellanoparlant a la CAC en el segle xx i dels de la seva descendència ha estat àmpliament estudiat, el repte acadèmic i sociopolític actual el protagonitza la immigració «alloglota» —«parlant d'una llengua diferent» (Boix Fuster i Vila Moreno, 1998: 323)— i la seva descendència. Concretament, en aquest text, s'empria *alloglot* en referència a qui no té com a llengua inicial ni el català ni el castellà, com s'usa *allòfon* al Quebec (per exemple, a Conrick i Donovan, 2010). Aquests descendents d'immigrants han d'adquirir dues llengües cooficials i relacionar-s'hi, en un context marcat pels usos lingüístics preexistents (vegeu Alarcón Alarcón i Parella Rubio, 2013: 102, i Solé Camardons *et al.*, 2013: 11).

Ara, després de dues dècades d'onades migratòries extraestatals, és pertinent posar atenció en l'experiència d'aquests descendents que han completat, com a mínim, tota l'educació de compliment obligat, fins a l'educació secundària obligatòria (ESO) a la CAC. El desenvolupament de la recerca en aquesta línia permet fonamentar la pretensió del Govern de la Generalitat de Catalunya (2017: 18) de reconèixer el català com a «llengua comuna» i, alhora, donar compte d'aquest aspecte clau en la integració social d'aquest subgrup de població (Solana Solana *et al.*, 2012: 105; Vila Moreno, 2013: 13). Malgrat l'existència de dades sobre català i migració, manca una comprensió qualitativa de com aquests joves esdevenen avui castellanoparlants o catalanoparlants, segons la llengua habitual o la llengua d'identificació, i en quina mesura ho són. Existeix, doncs, la necessitat de continuar explorant, amb concreció i rigor, els usos del català per part de la previsiblement creixent (Institut d'Estadística de Catalunya [IDESCAT], 2019b) població alloglota «autòctona», és a dir, nascuda a la CAC.

Consegüentment, els objectius de recerca que han guiat aquest treball han estat posar a prova la recerca preexistent sobre usos lingüístics de la població alloglota autòctona amb un cas actual i generar dades que permetin elaborar noves explicacions sobre els usos lingüístics a la CAC. Així, aquest article presenta una recerca que s'ha definit com a *estudi de cas*, en què s'ha delimitat la població alloglota autòctona d'interès segons l'edat, el *municipi de residència* i l'*origen familiar*. D'una banda, la tria de joves d'entre setze i vint anys permet recollir usos lingüístics definits en contextos similars per a tots els individus, atès que han finalitzat l'ESO o aviat ho faran i han tingut poc recorregut en la seva potencial trajectòria laboral. De l'altra, la tria de descendents de marroquins del municipi de Granollers (al Vallès Oriental) respon al fet que, fins a un cert punt, representa la ciutat mitjana de la CAC en aquests termes: la població alloglota més nombrosa és la de l'Àfrica del Nord (Roca, 2009) —concretament, la del Regne del Marroc (IDESCAT, 2024)— i, a escala comarcal, el 37,5 % de la població té el català com a llengua habitual (IDESCAT, 2019a).

2. MARC TEÒRIC

2.1. *Condicionants de l'ús del català*

A grans trets, les diferències d'ús del català entre joves autòctons s'han explicat a través de la composició sociolingüística i els usos de la xarxa personal, el centre educatiu i el territori (vegeu Querol Puig, 2006; Bretxa Riera *et al.*, 2009; Galindo Solé i Vila Moreno, 2009; Pujolar Cos *et al.*, 2010, i Oller Badenas, 2013), sovint en relació amb un conjunt de conceptes que van seguits de l'adjectiu *lingüístic* —i de contingut *sociolingüístic*— de caràcter més qualitatiu, com ara *comportament* (Trenchs Parera *et al.*, 2014), *actitud* (Antón Álvarez de Cienfuegos, 2019) o *muda* (Pujolar Cos *et al.*, 2010). Així, autors com González Balletbò *et al.* (2014: 208), amb el concepte *densitat lingüística* assenyalen que hi ha d'haver una mínima massa crítica de catalanoparlants en l'entorn social immediat perquè els castellanoparlants d'origen adoptin usos socials del català. Més concretament, els usos habituals de castellà o català d'alumnat i de joves d'origen immigrant s'han correspost amb la llengua dominant a les seves classes i al barri (vegeu Ballestín González, 2008; Portes *et al.*, 2009, i Oller Badenas, 2013). Per exemple, Vila Moreno *et al.* (2013) han determinat que les vies per als aprenentatges lingüístics dels joves d'origen marroquí arribats de petits són els usos vehiculars en l'educació, les relacions amb els iguals, els contactes interpersonals fora del centre i els mitjans de comunicació.

La densitat lingüística dels espais d'interacció quotidiana no tan sols és un factor explicatiu dels usos, sinó també de les *percepcions lingüístiques*. En aquesta línia, la importància de la xarxa social podria recaure en el fet que transmet coneixements pràctics i una idea concreta de la societat (Vila Moreno *et al.*, 2013: 186). Les ideologies lingüístiques dels joves immigrants es desenvolupen, en part, al centre educatiu a partir de la interacció i l'observació (Trenchs Parera *et al.*, 2014: 286), i la *representació*

de les llengües i el grup de referència s'han relacionat estadísticament, d'una manera prèvia, amb els usos (Querol, 2006). La identificació amb una llengua —la llengua d'identificació és la que el parlant considera seva— també permet discriminar grups de preadolescents que empren el català en un grau o un altre (Bretxa Riera *et al.*, 2009).

Un altre condicionant de l'ús del català ha estat el seu *prestigi*. La població d'origen immigrant o els individus que han crescut en barris marcats per l'ús del castellà han associat prèviament el català amb un estatus més alt (Woolard i Ganhg, 1990), amb una mobilitat social ascendent (Alarcón Alarcón i Parella Rubio, 2013), amb una posició benestant (Martínez Sanmartí *et al.*, 2005) o amb allò que és institucional (Sabaté Dalmau, 2016). Per contra, el castellà seria associat a la immigració i a allò que és més quotidià, flexible (Alarcón Alarcón, dir., 2010) o informal (Institut de Govern i Polítiques Públiques *et al.*, 2007). Tanmateix, més recentment, «l'afebliment de la relació entre classe i origen etnolingüístic indica una disminució de l'estatus atribuït al català» (Pujolar Cos i González Balletbò, 2012, citat a Trenchs Parera *et al.*, 2014: 287). També s'ha observat que els diversos grups o perfils sociolingüístics dels joves difereixen sobre com veuen el present i el futur del català i sobre si voldrien modificar la política lingüística en favor d'aquesta llengua (González *et al.*, 2014).

Els canvis polítics, sociolingüístics i demogràfics que ha experimentat la CAC situen l'actual població al·loglota en un context definitivament diferent del de les onades migratòries castellanoparlants prèvies, ara amb uns consensos aparentment menys estables sobre l'estatus social del català. A més d'aquest conjunt de condicionants, una major competència lingüística en català també està clarament vinculada a un ús més habitual (Bretxa Riera *et al.*, 2009; Galindo Solé i Vila Moreno, 2009), i un capital econòmic i un rendiment acadèmic més alts, entre els joves d'origen immigrant, s'ha relacionat amb una major preferència pel català (Alarcón Alarcón i Parella Rubio, 2013).

2.2. Factors explicatius dels usos lingüístics

Més enllà de les relacions estadístiques, en termes d'explicacions causals González *et al.* (2014: 15) defineixen *pragmatisme lingüístic* com la tendència de l'individu a usar la llengua instrumentalment per a maximitzar uns beneficis esperats, en un context relacional, d'acord amb l'objectiu de la interacció. A tall d'exemple, aquesta ideologia seria la dominant en el jovent al·loglot d'ascendència xinesa (Trenchs Parera *et al.*, 2014). En entorns en què una llengua té una presència hegemònica, el seu ús es donaria per descomptat i no hi hauria necessitat de triar; tanmateix, quan no és així, el pragmatisme afavoreix una major *hibridació lingüística* entre joves competents en català i en castellà (González Balletbò *et al.*, 2014: 13). A més, la tendència a aquest pragmatisme creix quan la llengua és percebuda com una *eina de comunicació* més que no pas com un *nexe identitari* (González Balletbò *et al.*, 2014: 15).

Una explicació alternativa d'una part dels usos lingüístics és la que ofereixen les *normes d'ús lingüístic socials* —les quals regulen els usos en un context socialment

reconegut— i les *normes d'ús lingüístic interpersonal* —que determinen els usos en cada relació entre dues persones— (Torrijos López, 2008: 15). Les primeres fan referència al concepte habitual *convergència lingüística* —«procés mitjançant el qual una persona s'adapta a la llengua del seu interlocutor» (DGPL, 2018)— i el fenomen oposat seria la *no convergència per lleialtat lingüística* (Vila Moreno i Galindo Solé, 2012) o *divergència* (Boix Fuster, 2009). De les segones, s'ha exposat la percepció habitual que un individu consideri estrany i excepcional canviar la llengua en què ha establert i ha mantingut relació amb algú altre (Torrijos López, 2008: 15). Així, aquestes normes es tractarien d'un tipus concret de normes socials, les quals es poden entendre àmpliament com a «regles informals de comportament que els individus segueixen perquè pensen que els altres també les segueixen, consideren que s'han de seguir i estan disposats a sancionar els que se'n desvien» (Valentim, 2023: 1; la traducció és pròpia).

Els darrers anys, també s'ha advertit de la possible existència d'estereotips que associïn la identificació d'un origen allòcton —nats fora de la CAC o de l'Estat espanyol— amb la impossibilitat de parlar català (vegeu Junyent Figueras *et al.*, 2011, i Bretxa Riera i Vila Moreno, 2012), la qual cosa pot reduir encara més el contacte dels joves alloglots amb el català. Alhora, entre els joves residents a la CAC existeix una certa associació de l'ús del català amb una imatge del «català-català» o «pijo» —adinerat o fatxenda— o amb una manera de fer i de consumir cultura (González *et al.*, 2014: 173). Altres factors explicatius són la *preferència lingüística* —la llengua de preferència és la llengua per la qual hom mostra predilecció en els discursos (Flors Mas i Vila Moreno, 2014)—, així com els usos concrets de resistència al català (Ballestín González, 2008: 174) en contrast amb «una posició de respecte i tolerància envers el català» (Flors Mas i Vila Moreno, 2014: 189).

3. MÈTODES

3.1. *Característiques de l'estudi de cas*

Les qüestions de recerca plantejades han estat quins perfils sociolingüístics poden identificar-se entre els joves alloglots autòctons i quins factors són explicatius dels seus usos lingüístics. El mètode de recerca emprat ha estat l'estudi de cas qualitatiu, que permet posar a prova la vinculació de diversos factors i avaluar la capacitat explicativa de la teoria, així com les seves limitacions (Ulriksen i Dadalauri, 2014). La població d'estudi són residents nats a la CAC de pares marroquins —tan sols un parell de casos de la mostra, H3 i H6, són nats al Marroc i arribaren a la CAC amb quatre anys—, d'entre setze i vint anys i que han completat —o ho faran aviat— tota l'escolarització obligatòria en centres educatius de Granollers.

La zona de Granollers i rodalia —Canovelles i les Franqueses del Vallès— té les característiques pròpies del que és la *Catalunya urbana* (Siguan *et al.*, 1982); així, en un nucli primitiu de població amb un percentatge alt de catalanoparlants va tenir lloc un procés de desenvolupament industrial que va ocasionar un creixement demogràfic

tres centres (Bonal Sarró, 2017: 4) i la segregació dins de les xarxes —pel que fa a la titularitat dels centres educatius— és superior a la segregació entre aquestes —s'hi compten cinc centres d'ESO en l'escola pública i sis en la concertada.

Tot i que no tenim dades que permetin quantificar amb precisió ni els usos lingüístics ni els orígens geogràfics al municipi, una de les ascendències més nombroses entre el jovent al·loglot autòcton és la marroquina. En l'estudi de les identitats socials dels joves d'origen marroquí, Pàmies Rovira (2011: 155) destaca llocs de culte i associacions ètniques com a espais de recreació de la «cultura d'origen», vinculats a l'ús de l'àrab —vegeu Bullock (2014), per a una descripció de les ideologies lingüístiques al Marroc, i Hernández-Carr (2011), per a una anàlisi sociològica de la segona generació d'immigrants marroquins a la CAC. Aquests joves sovint tenen o bé l'amazic o bé el dàrija —també conegut com a *àrab marroquí*, el qual pot diferenciar-se de l'*àrab* entès com a 'àrab estàndard modern' o l'àrab clàssic o culte present a l'Alcorà— com a llengua inicial —la llengua o les llengües apreses a la llar, de petits, en l'àmbit familiar (Vila Moreno *et al.*, 2013)— o com a llengua d'herència (LH) —una LH és una llengua parlada a casa o accessible des de petits que no és la dominant d'una societat en general (vegeu Juan-Garau, 2020). De fet, els usos de les llengües entre els membres de famílies marroquines poden configurar escenaris lingüístics rics i complexos (vegeu Sanvicén-Torné, 2017).

3.2. *Accés al camp i generació de dades*

L'estratègia d'accés al camp per bola de neu, a través de coneguts, condicionada per les circumstàncies —la negativa d'alguns centres educatius per a contactar amb aquests perfils i l'inici de la pandèmia de COVID-19— va imposar un mostratge teòric en cerca dels casos contraris i de la saturació de les dades. Com es pot observar a la taula 1, anonimitzada, la mostra finalment entrevistada és heterogènia pel que fa a *llengua inicial, llengua d'identificació, nivell educatiu assolit pels pares, centre educatiu de l'ESO i barri de residència*. Tenint en compte els objectius i les qüestions de recerca, l'eina de generació de dades ha estat un guió d'entrevista semiestructurada amb qüestions obertes, dividit en blocs: *context familiar, valoració de les llengües, composició sociolingüística de la xarxa social, usos lingüístics, tries lingüístiques, opinions lingüístiques i conclusió*.

A grans trets, es va demanar sobre les trajectòries individuals i sobre la situació actual en relació amb les llengües parlades i la justificació de les accions lingüístiques. El treball de camp va tenir lloc entre gener i maig del 2020, inicialment, per mitjà d'entrevistes presencials i, finalment, a través d'entrevistes en línia amb l'aplicació de Google Hangouts —no s'han detectat grans diferències entre les dades recollides de manera presencial i les obtingudes per videoconferència. Els entrevistats, tant els menors com els majors d'edat, van rebre un full de consentiment informat sobre les característiques de la recerca, que es va signar i desar de la forma deguda. Totes les entrevistes, enregistrades en àudio i anonimitzades, es van dur a terme en català, malgrat oferir la

TAULA 1
Característiques més importants de la mostra entrevistada

Nom clau	Llengua inicial	Llengua d'identificació	Nivell educatiu assolit pels pares	Centre educatiu de l'ESO	Barri de residència
H1	dàrija	castellà	educació obligatòria	concertat A	Ponent/Hostal
H2	amazic	castellà	educació obligatòria	públic A	la Barriada Nova
H3	dàrija	dàrija	educació obligatòria	públic A	la Barriada Nova
H4	castellà	castellà	estudis superiors	públic A	Ponent
H5	dàrija i castellà	castellà	educació obligatòria	públic B	Can Bassa
H6	dàrija	català	formació empresarial	concertat B	Font Verda
D7	dàrija	català	educació obligatòria	concertat C	Sant Miquel

NOTA: A la columna *Nom clau*, la «H» correspon a *home* i la «D», a *dona*. Pel que fa a *llengua inicial*, s'entén que és la primera llengua parlada a casa i en la qual s'ha après a parlar, i *llengua d'identificació* és la llengua amb la qual la persona participant s'identifica més.

FONT: Elaboració pròpia.

possibilitat de respondre les qüestions en castellà. L'autor no tenia coneixença amb cap dels entrevistats abans de l'accés al camp i no parla amazic, dàrija ni àrab —com a castellanoparlant inicial i catalanoparlant habitual—, però sí que coneixia els barris i els centres educatius esmentats.

L'anàlisi qualitativa de les dades es va fer digitalment, amb l'assignació de codis al text de les entrevistes parcialment transcrits i la comparació dels codis entre entrevistes, durant i després del treball de camp. Aquesta anàlisi de continguts es va iniciar amb una codificació oberta basada en conceptes de la literatura prèvia i en nous elements que hi van aparèixer, amb la intenció d'identificar-hi patrons emergents. Les codificacions axial i selectiva posteriors van estructurar un total de setanta-set codis que han permès, en darrer lloc, considerar com el context sociolingüístic immediat —la composició sociolingüística i els usos lingüístics de l'entorn— i les característiques generals de l'individu —la competència lingüística declarada— configuren i condicionen conviccions i voluntats de contingut lingüístic de l'individu. Cal dir que s'han entès els usos lingüístics com a *tria lingüística*, és a dir, com l'exercici de l'opció lingüística (González *et al.*, 2014: 14) en una ocasió concreta. En l'explicació dels usos, en pro de la claredat, s'ignora l'alternança de llengües i de codis en una mateixa conversa i en queden exclosos tots els usos no conscients, intrapersonals o excepcionalment particulars.

4. RESULTATS I DISCUSSIÓ

4.1. *Perfils sociolingüístics dels joves al·loglots d'ascendència marroquina*

Les dades evidencien que aquest col·lectiu té uns usos lingüístics quotidianament plurilingües i relacions heterogènies amb cadascuna de les llengües que coneixen amb una major o menor competència lingüística. La família, el lloc de residència, el centre educatiu, el grup d'iguals i l'activitat associativa són els espais d'interacció comuns per a tots aquests joves. La llar és un dels únics llocs on poden parlar les llengües inicials o les llengües d'herència, si bé amb els germans adopten el castellà o el català. Els grups d'iguals són sociolingüísticament heterogenis i, de vegades, inclouen parlants de dàrija o d'amazic, però en cap cas la més habitual és una llengua al·loglota. L'activitat associativa que comparteixen tots és la participació, més o menys freqüent, a diferents mesquites. Segons que relaten, en aquests llocs de culte islàmic hi ha ocasions per a aprendre l'àrab —diferenciat del dàrija— i s'hi alterna l'ús vehicular del dàrija o del castellà; el català tan sols hi apareix puntualment en les converses entre els joves. Llevat del cas del jove de la Font Verda, els entrevistats identifiquen el castellà com la llengua més habitual del veïnat, del carrer o del barri —alguns, fins i tot, assenyalen que no tenen cap veí catalanoparlant. La pràctica esportiva, al carrer o en clubs de futbol, ofereix un altre espai d'interacció quotidiana que reforça o confronta aquests usos lingüístics en el lloc de residència.

L'experiència al centre educatiu té una gran importància ja que sovint és l'únic espai d'interacció quotidiana on el català és present i vehicular d'una manera consistent i prolongada. Els que han estudiat a la xarxa escolar concertada exposen un ús recurrent, habitual i dominant del català entre els companys de classe —hi perceben una majoria de catalanoparlants, segons la llengua inicial o la llengua habitual—, mentre que els que ho han fet a la pública exposen uns usos alterns del català i el castellà en grups classe diversos, en molts casos grups en què els catalanoparlants són una minoria a ulls dels entrevistats. Alguns hi han identificat catalanoparlants —per l'accent, la roba o la manera de fer, segons diuen— que només fan servir el català amb catalanoparlants o, fins i tot, catalanoparlants que parlen castellà entre ells.

Els perfils sociolingüístics identificats entre els entrevistats es corresponen força amb els de *catalanoparlant híbrid* —H6 i D7— i *castellanoparlant híbrid* —H1, H2, H3, H4 i H5— definits per González *et al.* (2014: 117-118), segons la llengua de preferència i la bona predisposició a adoptar l'altra llengua. Això, s'ha de dir, és així en el binomi català i castellà, perquè en contextos com ara la família, el grup d'iguals o la participació religiosa, hi poden aparèixer L1 o LH i l'àrab més que no pas el català i el castellà. De fet, les qüestions sobre preferències lingüístiques han estat difícils de respondre per als entrevistats i és que l'L1 o LH pot ser usada quotidianament i amb una competència similar o superior a la del català o el castellà. Per exemple, H1 amb la germana petita intercala el dàrija i el castellà i només fa servir el català per a parlar de deures de l'escola; H3 en general prefereix parlar en castellà, però tria el dàrija com a llengua d'identificació, i D7 afirma que parla sobretot dàrija —a més de castellà— amb

els pares, i català —a més de dària— amb els germans. En tot cas, tots els participants demostren tenir prou competència lingüística per a dur a terme una entrevista sencerà en català.

Tanmateix, quan a aquests joves se'ls planteja situacions quotidianes no condicionades per les propietats de l'entorn o dels interlocutors, sí que poden manifestar una certa preferència pel català o pel castellà, que justifiquen de dues maneres. D'una banda, en la major part dels casos, la llengua que declaren com a preferent és la llengua amb què tenen més competència lingüística —la parlen més o tenen més facilitat per a parlar-la o expressar-se millor. De l'altra, en el cas dels que s'identifiquen amb el català, és la llengua amb què tenen un vincle personal. La relació entre el context sociolingüístic immediat i els usos lingüístics s'explica aquí, per tant, per la configuració d'oportunitats. Vegem-ho en aquests exemples:

He acabat tirant pel castellà, perquè es donen més situacions on parlo castellà que no pas català. El català és amb els professors, amb dos amics particulars i ja està. (H1, entrevista)

Haver estudiat en [concertat B] i l'haver fet... haver adoptat, quasi sempre, el català, doncs, és *algo* que, clar, vulguis o no, acabes aprenent moltíssim aquella llengua, perquè la fas servir cada moment i, al final, *pues*, t'acabes acostumant a parlar aquella llengua, perquè et sents més a gust i perquè t'expresses millor. (H6, entrevista)

Vinc de [concertat C], que es parla bàsicament el català, i els meus germans també han estudiat allà i entre nosaltres, a casa, parlem el català. Bàsicament, és això de dir «forma part de mi» i és l'idioma que més parlo. (D7, entrevista)

4.2. Normes d'ús lingüístic com a factors explicatius

En general, el fet de viure en contextos en què hi ha uns usos habituals del castellà limita les oportunitats del perfil catalanoparlant híbrid d'emprar el català, i algunes situacions concretes també incentiven l'ús del català per part dels castellanoparlants híbrids. Les experiències i els raonaments dels entrevistats evidencien l'existència de diverses normes d'ús lingüístic que configuren els seus usos lingüístics quotidians, més enllà de la preferència per una llengua o una altra —que pot ser de caràcter general o puntual (si, per exemple, interessa practicar una llengua en un moment donat). Dit d'una altra manera, un jove català al·loglot té incentius per a usar ocasionalment una llengua diferent de la de preferència a través de normes socials; tanmateix, tot i que per definició la desviació d'una norma social és possible, això té un cost. A la taula 2 es descriuen els funcionaments d'aquestes normes, que s'expliquen d'una forma detallada a continuació.

En primer lloc, s'ha definit l'*adequació lingüística* com una *norma d'ús lingüístic contextual*, ja que regula els usos en un context socialment reconegut (Torrijos

López, 2008: 15), i es basa en la conjunció de l'associació d'un espai d'interacció amb una llengua —perquè és la llengua vehicular o tothom l'empra preferentment. La norma es caracteritza perquè no fa referència a cap persona en concret. En segon lloc, s'ha anomenat *hàbit lingüístic en conversa* una *norma d'ús lingüístic interpersonal* (Torrijos López, 2008) que determina que la llengua usada en una relació concreta no canvia. Això en cap cas no nega la possibilitat d'alternança de llengües i de codis, però permet explicar per què perfils castellanoparlants híbrids mantenen l'ús del català amb les amistats properes i a la inversa. Les citacions següents són, respectivament, exemple d'això:

[En un club de futbol] El clic «d'ostres, ara estic en un altre vestuari, estic amb una altra gent i sempre em parlen en castellà i jo no seré el *tonto* de no respectar i no parlar el castellà». [...] Si el sé i, a sobre, soc un *cabezón* de no voler parlar el castellà, doncs, és com... saps? Una mica *raro*. (H6, entrevista)

Quan parles per primer cop amb una persona, la llengua que escullis serà la llengua que serà, sempre, saps? És... és *lo* que he trobat al llarg de la meua vida. (H5, entrevista)

TAULA 2

Construcció ideal de les normes d'ús lingüístic que configuren els usos lingüístics, en l'estudi de cas, més enllà de la preferència lingüística

<i>Nom de la norma d'ús lingüístic</i>	<i>Context d'interacció lingüística</i>	<i>Descripció del funcionament de la norma d'ús lingüístic</i>	<i>Ús lingüístic resultant</i>
Adequació lingüística	<i>i</i> és a un espai físic o social concret	tothom hi acostuma a usar <i>a</i> o és més correcte usar <i>a</i>	<i>i</i> usa <i>a</i>
Hàbit lingüístic en conversa	<i>i</i> parla de nou amb <i>j</i>	canviar de llengua és estrany si <i>i</i> i <i>j</i> ja han usat <i>a</i> abans	<i>i</i> i <i>j</i> usen <i>a</i>
Convergència lingüística segons l'ús lingüístic	<i>i</i> usa <i>a</i> i <i>j</i> usa <i>b</i>	<i>i</i> ha d'usar <i>b</i> si <i>j</i> usa <i>b</i>	<i>i</i> usa <i>b</i>
Convergència lingüística segons el prejudici lingüístic	<i>i</i> es troba amb <i>j</i>	<i>i</i> ha d'usar <i>b</i> si <i>i</i> assumeix que <i>j</i> no entén <i>a</i> o que <i>j</i> prefereix l'ús de <i>b</i>	<i>i</i> usa <i>b</i>
Convergència lingüística segons la competència lingüística	<i>i</i> es troba amb <i>j</i>	<i>i</i> ha d'usar <i>b</i> si <i>i</i> sap que <i>j</i> no sap o no entén prou bé <i>a</i>	<i>i</i> usa <i>b</i>
Convergència lingüística segons la tolerància lingüística	<i>i</i> usa <i>a</i> davant de <i>j</i>	<i>i</i> ha d'usar <i>b</i> si <i>j</i> rebutja que <i>i</i> usi <i>a</i> o <i>j</i> prefereix l'ús de <i>b</i>	<i>i</i> usa <i>b</i>

NOTA: L'actor *i* és l'emissor, i l'actor *j*, el receptor; les llengües *a* i *b* són català o castellà indistintament.

FONT: Elaboració pròpia, a partir principalment de Torrijos López (2008) i de Vila Moreno i Galindo Solé (2012).

Les altres normes identificades fan referència a una tipologia variada de la norma de convergència lingüística. La *convergència lingüística* s'ha considerat la norma que preveu que «els catalanoparlants se serveixin del català per parlar entre ells —usos *endogrups*— i es passin al castellà per adreçar-se als castellanoparlants» (Vila Moreno i Galindo Solé, 2012: 33), però les entrevistes mostren que es pot produir per a fer el canvi al català en unes condicions determinades i independentment de les llengües inicials o habituals. Per tant, es tracta d'una acomodació a la llengua del receptor motivada per diverses raons, com ara el pragmatisme lingüístic (González *et al.*, 2014) amb vista a voler mantenir una bona comunicació. Això no nega la definició de l'acomodació com a norma social, atès que hi ha unes expectatives i unes possibles *sancions socials*, directes o indirectes (Valentim, 2023). La citació següent exemplifica el funcionament de l'anomenada *norma de convergència lingüística segons l'ús lingüístic*:

No sé, [convergir] és com per respecte, la veritat, perquè... saps una llengua, no l'obligaràs a parlar en una altra. Si saps parlar una llengua, doncs, la parles. (H5, entrevista)

La segona norma de convergència és motivada pel que es pot anomenar *prejudici lingüístic* sobre el receptor, en el sentit de fer assumpcions sobre el que deu saber o preferir parlar l'altra persona, i no tant com una actitud negativa com defensa Antón Álvarez de Cienfuegos (2019). Aquesta percepció pot guiar no només l'ús del castellà amb desconeguts —per exemple, l'assumpció que hi ha més gent que parla castellà que no pas català— i amb els reconeguts com a estrangers —per exemple, l'assumpció que aquests no saben el català o preferiran el castellà—, sinó també l'ús del català amb qui sembla clarament catalanoparlant —la idea de «com que és *català*, segur que prefereix parlar en català». A més a més, el prejudici es pot manifestar abans i durant la interacció, sense que l'interlocutor hagi manifestat cap preferència explícita. En són exemples les citacions següents:

Jo si veig la persona i dic «potser parla català», «potser parla castellà»... [la llengua d'inici d'una conversa] depèn del que em sembli. Si veig un noi de la meua edat, doncs, i no el veig, així, *català, català, català*, doncs, s'ho diria en castellà i, per exemple, si veig... una dona que... que sembli catalana, doncs, utilitzo català. (H4, entrevista)

El meu pare té una paradeta de mercat, a Canovelles. Llavors, quan una persona ve a preguntar i tal i... doncs, això, que... parlen castellà [a la paradeta] i, si jo ja els havia escoltat parlar en català, doncs, els segueixo la conversa en català. (H3, entrevista)

El tercer tipus de norma de convergència es basa en la *competència lingüística* del receptor, quan hi ha una certesa —i no tan sols un prejudici— que no és possible o prou còmode la comunicació en una llengua perquè l'altre interlocutor no en té prou competència. El quart i darrer tipus de norma de convergència indicat consisteix en

la *tolerància lingüística* del receptor, és a dir, l'actitud de rebuig o crítica de l'ús d'una llengua, o la preferència explícita per una altra —informació absent en els tipus anteriors. En el context social immediat dels entrevistats, s'ha identificat l'existència d'individus que rebutgen explícitament l'ús del català o que el desincentiven a través de comentaris negatius. Així, H1 ha rebut comentaris com «venga, respóndeme en castellano, ¿qué haces?» en parlar català amb un amic, i apareixen etiquetes de l'estil «catalufo» —H5 ho ha sentit al grup d'iguals— o «moro falso» —companys de futbol marroquins ho han dit a H6. Les citacions següents són exemple, respectivament, d'aquestes dues normes de convergència lingüística:

Sabien parlar català [els operaris llatinoamericans de l'empresa de pràctiques], però poquíssim, saps? Llavors, tu no seràs un, diguem-ne... un *cabrón* per fotre i seguir parlant en català, perquè no t'entenguin. (H6, entrevista)

Hi ha altres amics que, potser, els hi molesta que els hi parlin en català. [...] Tinc un amic que està obsessionat sempre amb les banderes d'Espanya i tal [riu] [...] Si li parlen en català, «a mí en catalán no, eh» [cita en castellà] o coses així. (H3, entrevista)

En contraposició amb les normes d'ús lingüístic i complementàriament a les preferències lingüístiques, val a dir que també s'identifica el fenomen de la *no convergència per lleialtat lingüística* (Vila Moreno i Galindo Solé, 2012). Així, sovint hom es troba que, un cop s'inicia una conversa en una llengua amb una persona, aquesta li contesta en una altra llengua —de català a castellà o de castellà a català— i, si hom creu que aquesta persona sap o hauria de saber la seva llengua i té prou motius per a usar-la, la mantindrà. Aquest factor explicatiu només s'ha identificat clarament en una entrevista, a favor del català i d'una manera condicionada. H6 manté la llengua de preferència quan demana alguna cosa en converses curtes, si és possible, abans de convergir i, alhora, aplica la norma de convergència lingüística segons l'ús lingüístic amb els clients, quan treballa de dependent en una botiga:

Per exemple, vaig al metge i ells em parlaven en castellà i jo, doncs, parlo en català i si fan... si fan el canvi de parlar-me en català, *pues*, perfecte i si passen uns minuts i veig que... que segueix parlant en castellà, doncs, parlaré en castellà. (H6, entrevista)

4.3. Configuració dels usos lingüístics quotidians

Els resultats obtinguts s'ajusten, en gran manera, a les expectatives teòriques. A Comellas Casanova *et al.* (2017) —un treball que tracta espais majoritàriament catalanòfons— s'afirma que «la immigració alloglota actua de manera “neutral” en una situació de conflicte lingüístic: adopta la llengua amb més presència social del seu entorn» (2017: 183), i aquí s'han elaborat explicacions de com això es produeix d'una

manera quotidiana. En el context dels usos socials del català i del castellà que els entrevistats han percebut com a diferents, però, membres de cadascun dels perfils sociolingüístics exposen i justifiquen diversos usos quotidians d'una llengua diferent de la de preferència. A partir d'aquest estudi de cas s'observa que joves al·loglots que tenen el castellà com a llengua preferent poden voler parlar en català en unes situacions determinades, com ara amb persones que creuen que parlen el català. Així doncs, les dades també apunten a l'existència d'uns imaginaris sobre el que és una persona o un context catalanoparlant i sobre el que és una persona o un context castellanoparlant que donen contingut a les normes exposades.

La conjunció de preferència lingüística, normes d'ús lingüístic i lleialtat lingüística, tal com ho hem plantejat aquí, té un caràcter tant explicatiu com predictiu dels usos lingüístics a la CAC. Per a exemplificar aquest potencial predictiu, podem considerar un jove al·loglot autòcton que hagi crescut en un barri habitat majoritàriament per castellanoparlants inicials. D'entrada, pot trobar que aquests parlin habitualment en castellà entre ells i amb els altres, però també pot passar que catalanoparlants inicials se li adrecin de bon principi en castellà segons un prejudici lingüístic i, per una qüestió d'hàbit lingüístic, mantinguin aquesta llengua en les interaccions futures. Aquest jove al·loglot també podria provar d'iniciar les converses en català i, en trobar que algunes persones el critiquen o li contesten en castellà, decidir-se a fer servir el castellà amb els desconeguts. D'aquesta manera es podria explicar que alguns dels joves entrevistats afirmen no haver sentit mai català al seu barri o reconeguin no fer servir el català fora de l'escola, malgrat que són competents en català i viuen en un entorn en què hi ha un mínim de catalanoparlants habituals.

Una qüestió que no s'ha pogut resoldre del tot aquí és què explica la falta de lleialtat lingüística, seguint Comellas Casanova *et al.* (2017: 183), tant en català com en castellà. De fet, tots els entrevistats, en un grau o un altre, manifesten la voluntat que l'ús del català al país es mantingui o s'incrementi, però això no ha estat prou perquè s'impliquin personalment a promoure un major ús del català. Per exemple, la llengua d'identificació d'H5 és el castellà i, alhora, confia en l'ús del català a l'escola per part del professorat per a assegurar el futur del català —si el castellà arribés a ser l'única llengua al carrer— i voldria parlar en dària amb els fills per no perdre els lligams amb els familiars al Marroc. A més, tot i que aquí suggerim que el català i el castellà són intercanviables en el funcionament d'aquestes normes d'ús lingüístic, hi ha una certa asimetria simplement pel fet que la competència lingüística de partida és desigual (Boix Fuster, 2009: 310; DGPL, 2019: 13).

5. CONCLUSIÓ

En relació amb l'encàrrec de Boix Fuster (2009: 313) d'identificar les normes d'ús lingüístic actuals, aquest estudi de cas s'ha dissenyat de manera que sigui rellevant i consistent amb la teoria que es posa a prova (Lucas, 2003). Pel que fa al primer objectiu de la recerca, s'ha evidenciat la necessitat de conceptualitzar d'una manera més

coherent i integrada la teoria actual sobre els usos lingüístics i d'altres termes socio-lingüístics. Conceptes com *llengua d'identificació*, *llengua habitual*, *llengua de preferència* o *identitat lingüística* —fins i tot, amb l'opció de resposta múltiple—, per si mateixos, no són prou precisos per a descriure i comprendre els usos lingüístics en els contextos complexos i plurilingües que hi ha avui a la CAC. Això és especialment important si es té en compte que l'expectativa d'una sanció social com a resposta a la desviació de la norma social restringeix no només el comportament de l'individu, sinó també l'exposició de la seva preferència (Valentim, 2023). Respecte al segon objectiu de la recerca, les dades que s'han obtingut evidencien el potencial de les normes socials com a factors explicatius dels usos lingüístics que hi ha a la CAC actualment.

Cal precisar que l'execució d'aquest treball presenta limitacions rellevants. Una limitació evident, més enllà del marcat biaix de gènere entre els participants i la manca d'una anàlisi interseccional, és que amb la mostra entrevistada no s'hagi exhaurit la possible diversitat de perfils sociolingüístics i això n'hagi esbiaixat els resultats. Per exemple, en aquesta mostra no han aparegut factors com ara les expectatives i les estratègies dels pares, pel que fa a les llengües, ni trajectòries educatives fallides o d'exclusió social, i tan sols hi ha un parlant inicial d'amazic —llengua minoritzada al Marroc amb la qual es pot establir un paral·lelisme; vegeu Junyent Figueras *et al.* (2011: 99). D'altra banda, aquests factors explicatius tenen un potencial predictiu limitat, perquè no s'han pogut quantificar ni descriure estadísticament. De fet, les normes d'ús lingüístic descrites només s'han identificat a través dels testimonis dels participants, sense una observació participant. Així doncs, se suggereix realitzar-ne un estudi més aprofundit en recerques futures. A tall d'exemple, la inclusió de qüestions noves en estadístiques com ara l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP) permetria identificar la distribució i la rellevància de les diverses normes d'ús lingüístic i dels factors explicatius que hem considerat aquí, i l'elaboració de models basats en agents possibilitaria explorar com diferents configuracions generen uns usos lingüístics concrets.

En conclusió, aquest article ha volgut exposar, d'una manera rigorosa i detallada, els factors que expliquen l'ús del català entre els joves catalans al·loglots i d'ascendència marroquina, fenomen que té un interès sociològic justificat en el context actual. La identificació d'uns usos lingüístics híbrids per part de joves al·loglots de perfils diferents a través de normes socials és clau per a entendre la relació que aquests joves estableixen amb el català, sobretot si se n'espera un creixement demogràfic i tenint en compte l'augment percentual de l'opció «altres combinacions de llengües» com a llengua inicial, d'identificació i habitual que indicava l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població de Catalunya 2018* (DGPL, 2019).

6. AGRAÏMENTS

L'autor expressa el més profund agraïment als joves anònims entrevistats pel fet d'haver acceptat compartir amb generositat experiències personals i punts de vista, i

a les persones que van contribuir a contactar-hi per la seva imprescindible ajuda. També agraeix especialment a la supervisora Sònia Parella i Rubio la direcció i el consell durant el procés inicial de recerca i redacció; al professor Francesc Xavier Vila i Moreno, el fet que m'introduís a la sociolingüística, i a l'equip de recerca COALESCE Lab-GRAFO, els comentaris i els suggeriments fets en versions preliminars del text.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AJUNTAMENT DE GRANOLLERS [s. a.]. *Barris: Distribució per barris de Granollers* [en línia]. <<https://www.granollers.cat/cartografia/ciutat>> [Consulta: 1 març 2024].
- ALARCÓN ALARCÓN, Amado (dir.) (2010). *Joves d'origen immigrant a Catalunya: Necessitats i demandes: Una aproximació sociològica*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut. (Estudis; 27). També disponible en línia a: <<https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/estudis27>> [Consulta: 1 març 2024].
- ALARCÓN ALARCÓN, Amado; PARELLA RUBIO, Sònia (2013). «Linguistic integration of the descendants of foreign immigrants in Catalonia». *Migraciones Internacionales* [en línia], vol. 7, núm. 1, p. 101-130. <<https://doi.org/10.17428/rmi.v6i24.711>>.
- ANTÓN ÁLVAREZ DE CIENFUEGOS, Maria (2019). «Prejudicis lingüístics a Catalunya Nord: El cas d'una escola d'educació secundària». *Revue d'Études Catalanes* [en línia], núm. 5: El català en la societat globalitzada: la llengua, la literatura i la cultura catalanes al segle XXI, p. 84-95. <<https://hal.science/hal-03209872>> [Consulta: 1 març 2024].
- BALLESTÍN GONZÁLEZ, Beatriz (2008). *Immigració i identitats a l'escola primària. Experiències i dinàmiques de vinculació i desvinculació escolar al Maresme* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/5527>> [Consulta: 26 setembre 2023].
- BOIX FUSTER, Emili (2009). «Les normes d'ús interpersonal a la Catalunya de començament del segle XXI». A: VALLVERDÚ I CANES, Francesc (cur.). *Simposi Internacional sobre el català al segle XX: Balanç de la situació i perspectives de futur*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 307-314.
- BOIX FUSTER, Emili; VILA MORENO, Francesc Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- BONAL SARRÓ, Xavier (2017). *Document intern de conclusions i propostes: Informe sobre l'escolarització a Granollers* [en línia]. Granollers: Fundació Jaume Bofill. <<https://www.granollers.cat/noticies/sala-de-premsa/granollers-presenta-les-propostes-la-millora-de-l%E2%80%99equitat-educativa-la>> [Consulta: 1 març 2024].
- BRETXA I RIERA, Vanessa; COMAJOAN COLOMÉ, Llorenç; SOROLLA VIDAL, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: El cas dels preadolescents de Mataró i la Franja». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: Secretaria de Política Lingüística (hivern). També disponible en línia a: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm09hivern/bretxa_comajoan_sorolla1_9.htm> [Consulta: 1 març 2024].

- BRETXA RIERA, Vanessa; VILA MORENO, Francesc Xavier (2012). «Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 22, p. 93-118. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.44>>.
- BULLOCK, S. (2014). «Language ideologies in Morocco». *Anthropology Department Honors Papers* [en línia], núm. 11. <<https://digitalcommons.conncoll.edu/anthrohp/11>> [Consulta: 1 març 2024].
- COMELLAS CASANOVA, Pere; JUNYENT FIGUERAS, Maria Carme; CORTÈS-COLOMÉ, Montserrat; BARRIERAS ANGÀS, Mònica; FUENTES-CALLE, Alicia (2017). «La transmissió lingüística intergeneracional en espais majoritàriament catalanòfons: el cas d'estudiants al·loglots al Berguedà i les terres de l'Ebre». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 27, p. 193-211. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.131>>.
- CONRICK, Maeve; DONOVAN, Paula (2010). «Immigration and language policy and planning in Quebec and Canada: Language learning and integration». *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [en línia], vol. 31, núm. 4, p. 331-345. <<https://doi.org/10.1080/01434632.2010.497215>>.
- DGPL = DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2018). *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013'*. Volum 1: Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics [en línia]. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística) <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_diffusio/publicacions_en_linia/btpl_col/analisi-eulp-a-catalunya-2013-volum-1/> [Consulta: 1 març 2024].
- (2019). *Els usos lingüístics de la població de Catalunya: Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població. 2018'* [en línia]. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. <https://web.archive.org/web/20230605015051/https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/Enquesta-dusos-lingueistics-de-la-poblacio-2018/> [Consulta: 1 març 2024].
- FLORS MAS, Avellí; VILA MORENO, Francesc Xavier (2014). «Justificant les preferències. Com argumenten les opcions lingüístiques els adolescents catalans». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 24, p. 173-199. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.75>>.
- GALINDO SOLÉ, Mireia; VILA MORENO, Francesc Xavier (2009). «Els factors explicatius dels usos lingüístics informals entre l'alumnat català: llengua inicial, xarxes socials, competència i llengua vehicular d'ensenyament». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística (hivern). També disponible en línia a: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm09hivern/galindo_vila1_9.htm> [Consulta: 1 març 2024].
- GONZÁLEZ BALLETBÒ, Isaac; PUJOLAR COS, Joan; FONT TANYÀ, Anna; MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger (2014). *Llengua i joves: Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General de Joventut. (Estudis; 30). També disponible en línia a: <<https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/Estudis30-00001>> [Consulta: 1 març 2024].
- GOVERN DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (2017). *Pla de ciutadania i de les migracions: 2017-2020* [en línia]. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania. <<https://cultura.gencat.cat/ca/departament/plans-i-programes/ambit-interdepartamental/ciutadania/pla-de-ciutadania-i-de-les-migracions/>> [Consulta: 1 març 2024].

- GUIJARRO RUBINAT, Xavier (2019). «La segregació de la pobresa i la riquesa a Granollers». *Infogram* [en línia]. <<https://infogram.com/distribucio-espacial-de-la-renda-a-granollers-1hdw2j9lkglj6l0>> [Consulta: 1 març 2024].
- HERNÁNDEZ-CARR, Aitor (2011). «Second generation Moroccan migrants in Catalonia: Language, employment and social inclusion». A: ALARCÓN ALARCÓN, Amado; GARZÓN MUÑOZ, Luis (ed.). *Language, Migration and Social Mobility in Catalonia*. Leida: Brill, p. 95-122. (International Studies in Sociology and Social Anthropology; 121). <https://doi.org/10.1163/9789004211247_006>.
- IDESCAT = INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2019a). *Població segons llengua habitual i estratificació territorial mostral: %: Catalunya: 2018* [en línia, taula de dades]. <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=11390>> [Consulta: 1 març 2024].
- (2019b). *Projeccions de població (base 2018): Principals resultats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. També disponible en línia a: <<https://idescat.cat/p/projb2018>> [Consulta: 1 març 2024].
- (2024). *Població estrangera a 1 de gener. Per continents: 2023: Granollers* [en línia, taula de dades]. <<https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?geo=mun:080961&nac=a&b=11#Plegable=geo>> [Consulta: 1 març 2024].
- INSTITUT DE GOVERN I POLÍTQUES PÚBLIQUES; GONZÀLEZ BALLETBÒ, Isaac (coord.); COLLET SABÉ, Jordi; SANMARTÍN MORANT, Josep; ALEGRE CANOSA, Miquel Àngel; BENITO PÉREZ, Ricardo; GONZÁLEZ MOTOS, Sheila (2007). *Participació, política i joves: Una aproximació a les pràctiques polítiques, la participació social i l'afecció política de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut. Observatori Català de la Joventut. (Estudis; 22) També disponible en línia a: <<https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/Estudis22-00001>> [Consulta: 1 març 2024].
- JUAN-GARAU, Maria (2020). «L'educació de l'alumnat amb llengües d'herència: una mirada actual i reptes de futur». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia* [en línia], núm. 68, p. 177-197. <<https://doi.org/10.7203/caplletra.68.16476>>.
- JUNYENT FIGUERAS, Maria Carme; MONRÓS MARÍN, Eva; FIDALGO PIÑA, Mònica; CORTÈS-COLOMÉ, Montserrat; COMELLAS CASANOVA, Pere; BARRIERAS ANGÀS, Mònica (2011). «Canvi de representacions lingüístiques de parlants al·loglots per contacte amb la situació lingüística catalana». A: DIRECCIÓ GENERAL PER A LA IMMIGRACIÓ. *Recerca i Immigració III*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família, p. 93-108. (Ciutadania i Immigració; 6) També disponible en línia a: <<http://hdl.handle.net/2445/21842>> [Consulta: 1 març 2024].
- LUCAS, Jeffrey W. (2003). «Theory-testing, generalization, and the problem of external validity». *Sociological Theory* [en línia], vol. 21, núm. 3, p. 236-253. <<https://doi.org/10.1111/1467-9558.00187>>.
- MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger; GONZÀLEZ, Isaac; MIGUEL LUKEN, Verónica de; MORRAL, Sergi (2005). *Cultura i joves: Anàlisi de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria General de Joventut. (Estudis; 16) També disponible en línia a: <<https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/Estudis.16>> [Consulta: 1 març 2024].
- OLLER BADENAS, Judith (2013). «Variables que incideixen en el coneixement de català i castellà de l'alumnat estranger a Catalunya: un estudi amb alumnat de sisè de primària».

- A: VILA MORENO, Francesc Xavier; SALVAT GOLOBARDES, Eulàlia Anna (ed.). *Noves immigracions i llengües*. Barcelona: Agrupació d'Editors i Autors Universitaris: Universitat de Barcelona, p. 77-96 (Lingüística Catalana; 13) També disponible en línia a: <<http://hdl.handle.net/2445/112057>> [Consulta: 1 març 2024].
- PÀMIES ROVIRA, Jordi (2011). «Las identidades escolares y sociales de los jóvenes marroquíes en Cataluña (España)». *Psicoperspectivas: Individuo y Sociedad* [en línia], vol. 10, núm. 1, p. 144-168. <<https://doi.org/10.5027/psicoperspectivas-Vol10-Issue1-fulltext-128>>.
- PORTES, Alejandro; APARICIO, Rosa; HALLER, William (2009). *La segunda generación en Barcelona: un estudio longitudinal* [en línia]. Report. Universitat Pontificia de Comillas. <<http://noeparis.free.fr/Generaciones/Portes.pdf>> [Consulta: 1 març 2024].
- PUJOLAR COS, Joan; GONZÀLEZ BALLETBÒ, Isaac (2012). «Linguistic ‘mudes’ and the de-ethnization of language choice in Catalonia». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* [en línia], vol. 16, núm. 2, p. 138-152. <<https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720664>>.
- PUJOLAR COS, Joan; GONZÀLEZ BALLETBÒ, Isaac; MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger (2010). «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística* [en línia], núm. 48, p. 65-75. <<http://hdl.handle.net/10609/104706>> [Consulta: 1 març 2024].
- QUEROL PUIG, Ernest (2006). «Qui parla català a Andorra i per què?». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 19, p. 241-267. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/38548.001>> [Consulta: 1 març 2024].
- ROCA, Montserrat (2009). «La immigració i les polítiques públiques a Granollers a l'inici del segle XXI». *Ponències: Revista del Centre d'Estudis de Granollers* [en línia], p. 29-55. <<https://raco.cat/index.php/Ponencies/article/view/184025>> [Consulta: 26 setembre 2023].
- SABATÉ DALMAU, Maria (2016). «El català dels locutoris: pràctiques i ideologies lingüístiques de la migració en espais urbans castellanoparlants». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 26, p. 105-121. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.111>>.
- SANVICÉN-TORNÉ, Paquita (2017). «Dones i transmissió lingüística en llars d'origen immigrant. Impactes, reptes i oportunitats». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 27, p. 149-174. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.130>>.
- SIGUAN, Miquel; ARNAU I QUEROL, Joaquim; SERVERA VILA, Joan Ignasi (1982). «Llengua i estructura educativa en una zona de Catalunya: Granollers i la seva rodalia». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 4, p. 33-49. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/49482.001>> [Consulta: 14 abril 2024].
- SOLANA SOLANA, Miguel; MIGUEL LUKEN, Verónica de; RODRÍGUEZ GARCÍA, Dan; SANS PASQUAL, Àngels de (2012). «Conocimiento de las lenguas oficiales entre inmigrantes extranjeros en Cataluña, e implicaciones sobre su integración social». *Migraciones: Revista del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones* [en línia], núm. 32, p. 103-138. <<https://revistas.comillas.edu/index.php/revistamigraciones/article/view/910>>.
- SOLÉ CAMARDONS, Joan; TORRIJOS LÓPEZ, Anna; SERRACANT I MELENDRES, Pau (2013). «Llengua i joves: Anàlisi de les variables lingüístiques de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2012». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística* [en línia], núm. 53. <<https://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/270987>> [Consulta: 25 desembre 2019].
- TORRIJOS LÓPEZ, Anna (2008). «Caracterització sociolingüística dels joves de Catalunya: alguns factors que expliquen els usos lingüístics». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*.

- Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística (hivern). També disponible en línia a: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm08hivern/torrijos1_5.htm> [Consulta: 1 març 2024].
- TRENCHS PARERA, Mireia; LARREA MENDIZABAL, Imanol; NEWMAN, Michael (2014). «La normalització del cosmopolitisme lingüístic entre els joves del segle XXI? Una exploració de les ideologies lingüístiques a Catalunya». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 24, p. 281-301. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.80>>.
- ULRIKSEN, Marianne S.; DADALAURI, Nina (2014). «Single case studies and theory-testing: The knots and dots of the process-tracing method». *International Journal of Social Research Methodology* [en línia], vol. 19, núm. 2, p. 223-239. <<https://doi.org/10.1080/13645579.2014.979718>>.
- VALENTIM, Vicente (2023). «Norms». A: GRASSO, Maria; GIUGNI, Marco (ed.). *Encyclopedia of Political Sociology* [en línia]. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. (Elgar Encyclopedias in Sociology) <<https://doi.org/10.31219/osf.io/erfpg>>.
- VILA MORENO, Francesc Xavier (2013). «De l'“etapa autonòmica” a la “sociolingüística del multilingüisme”: una dècada de recerca sociolingüística sobre les noves immigracions». A: VILA MORENO, Francesc Xavier; SALVAT GOLOBARDES, Eulàlia Anna (ed.). *Noves immigracions i llengües*. Barcelona: Agrupació d'Editors i Autors Universitaris: Universitat de Barcelona, p. 11-28. També disponible en línia a: <<http://hdl.handle.net/2445/112057>> [Consulta: 1 març 2024].
- VILA MORENO, Francesc Xavier; GALINDO SOLÉ, Mireia (2012). «Sobre la història i l'extensió de la norma de convergència lingüística a Catalunya». A: VILA MORENO, Francesc Xavier (ed.). *Posar-hi la base. Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 31-45. (Xarxa CRUSCAT; 8)
- VILA MORENO, Francesc Xavier; SOROLLA VIDAL, Natxo; LARREA MENDIZABAL, Imanol (2013). «Les vies per als aprenentatges lingüístics del jovent d'origen marroquí establert a Catalunya». A: VILA MORENO, Francesc Xavier; SALVAT GOLOBARDES, Eulàlia Anna (ed.). *Noves immigracions i llengües*. Barcelona: Agrupació d'Editors i Autors Universitaris: Universitat de Barcelona, p. 147-198. També disponible en línia a: <<http://hdl.handle.net/2445/112057>> [Consulta: 1 març 2024].
- WOOLARD, Kathryn A.; GAHNG, Tae-Joong (1990). «Changing language policies and attitudes in autonomous Catalonia». *Language in Society* [en línia], vol. 19, núm. 3, p. 311-330. <<https://www.jstor.org/stable/4168149>> [Consulta: 1 març 2024].

Gust musical, gènere i multilingüisme del jovent valencià. Reflexions sobre l'educació a partir d'enquestes

*Musical taste, gender and multilingualism among young Valencians.
Survey-based reflections on education*

Aina MONFERRER-PALMER

Universitat de València

Universidad Nacional de Educación a Distancia

Data de recepció: 20 de febrer de 2023

Data d'acceptació: 4 de juliol de 2024

RESUM

Aquest article presenta la recerca feta a través de 585 enquestes a joves valencians d'entre setze i vint-i-un anys sobre rols de gènere i consum musical. S'hi intenten extreure reflexions sobre la correlació entre gust musical, percepcions de gènere i multilingüisme. A partir dels resultats, es plantegen problemàtiques i oportunitats sobre l'ús de les cançons en l'ensenyament a l'escola en català, concretament, al País Valencià. Aquest article forma part d'un projecte de recerca més ampli sobre la modelització didàctica del gènere de text *cançó* en contextos educatius multilingües com el valencià.

PARAULES CLAU: gust musical, rols de gènere, estils musicals, context educatiu valencià.

ABSTRACT

This article presents the research conducted through 585 surveys of young Valencians between the ages of sixteen and twenty-one years regarding gender roles and music consumption. An attempt is made to draw ideas on the correlation between gender and music consumption and between musical taste, gender perceptions and multilingualism. Based on the results, problems and opportunities are observed regarding the use of songs in school teaching in Catalan, specifically in the Valencian Country. This article is part of a wider research project on the didactic modeling of the *song* text genre for multilingual educational contexts such as that of Valencia.

KEYWORDS: musical taste, gender roles, musical styles, Valencian educational context.

1. INTRODUCCIÓ

Una de les motivacions d'aquest estudi ha estat la percepció de l'existència d'una bretxa generacional important entre els gustos musicals dels joves estudiants i els dels docents prototípics, que encara avui són els de la generació del *baby boom*. Aquesta discrepància de gust, en ambdós casos basada en prejudicis, pot fer que els docents ho tinguin més complicat a l'hora d'empatitzar amb l'alumnat. La hipòtesi de partida principal d'aquesta recerca és que el consum musical del jovent valencià és quasi exclusivament en anglès i en castellà. A partir dels resultats, es plantegen reflexions sobre l'ús de les cançons en el context educatiu valencià. En aquest estudi, tot i que s'ha buscat la proximitat d'edat entre els enquestats, no s'ha considerat que els joves formen un col·lectiu homogeni. Tanmateix, l'eina de recollida de dades utilitzada només ha permès tenir en compte diferències d'identificació de gènere, de model de família i de perfils lingüístics. No s'han pogut considerar altres factors que poden influir en els gustos dels joves, com ara el biaix socioeconòmic, la procedència geogràfica de les famílies o les diferències d'edat dins del grup.

Aquesta enquesta forma part d'un projecte de recerca sobre l'hipergènere de text *cançó* en què participen professors de la Universitat de València, de la Universitat de Ginebra, de la Universitat de Pernambuco, de la Universitat de l'Estat de Rio de Janeiro, de la Universitat Catòlica de Lovaina i de la Universitat del Quebec a Chicoutimi, l'objectiu del qual és crear models didàctics per a l'ús de les cançons a l'aula de llengües des del plurilingüisme. En la primera fase, en el context valencià, ens documentem sobre gustos musicals i identitat del jovent valencià.

2. MARC TEÒRIC

Des de fa dècades, autors com Firth (1988), Martínez Sanmartí (2007), Regev (2007), Méndez (2016), Castro (2019), Reynolds (2013) o Fisher (2009) destaquen que el consum de música és una de les vies principals de configuració de la identitat dels joves arreu del món. La personalitat de l'adolescent prototípic es caracteritza per ser contestatària i nihilista, per anar a la contra de les generacions adultes. El consum musical dels joves busca trencar la norma social, tant en l'estètica musical com en l'estilística del discurs verbal. Dit a la manera de Hartmann (1986) i de Claramonte (2021), aquesta subversió, característica del pensament protestatari, es plasma en tots els estrats de l'obra d'art (en aquest cas, de la *cançó*).

Si bé per als joves valencians de la Transició políticament compromesos escoltar música antifranquista i en valencià, com la de la Nova Cançó, esdevingué un fet radical que va formar la seua identitat (Meseguer, 2018; Argüez, 2006), també és lògic que els joves valencians de la tercera dècada dels anys dos mil busquen referents més actuals i que s'oposen a la norma social del context present. Un exemple clar d'això són el trap o el reggaeton, que, com el *punk* als anys vuitanta i noranta, trenquen la norma del pudor corporal, dels sons polits i dels preceptes de la tècnica instrumental

que la música *ben feta* marca, cosa que es converteix en una manifestació d'anar a la contra (Reynolds, 2013). Des del nihilisme, el consum musical del jovent busca lletres que fugen de la norma de l'estàndard, expressions d'argot vulgar, tant en espanyol com en anglès i, com hauria de ser per sentit comú, en les altres llengües en què els adolescents consumisquen música. Que el model de llengua de la música en valencià, incloent-hi el rap, haja estat marcadament estàndard és símptoma més que probable de diglòssia (Monferrer-Palmer, 2019; Garcia Sebastià, 2020).

A grans trets, durant els anys de la Transició espanyola, podríem classificar el jovent valencià en dos sectors: compromès i nihilista. Pel que fa al sector compromès, s'autoidentificava amb una cultura combativa i antifranquista, que definia la seua personalitat des de la reivindicació seguint la consigna de Fuster: «La revolució no es fa amb cançonetes, però les cançonetes ajuden a fer la revolució». Aquest jovent combatiu tenia preferència per la Nova Cançó, clarament inspirada en la Chanson Française (Hirishi, 2008) i en cantautors americans com Víctor Jara, Bob Dylan o Joan Baez (Keown, 2017), a partir dels moviments esquerrans internacionals dels anys seixanta.

Tanmateix, aquells anys hi hagué també un jovent valencià de vessant més *underground*, percebut com a poc implicat en els moviments polítics del moment, centrat en l'hedonisme i en la psicodèlia com una forma de protesta postadolescent i individualista (Oleaque, 2016). La fi del franquisme oferia possibilitats d'oci molt més lliures i, d'aquesta manera, als anys setanta i vuitanta van aparèixer un conjunt de tribus urbanes que s'assimilaven a estètiques i a identitats de subcultures d'origen anglosaxó (*skins, mods, punks, rockabillies*) i que es podien trobar, per exemple, a la ciutat de València (Cooper, 2007: 33). En aquest maremàgnum d'estètiques i de *modernor* lúdica de finals dels anys setanta i principi dels anys vuitanta, es va forjar el moviment cultural *underground*, conegut i posat en valor *a posteriori*, com la Ruta del Bakalao (Oleaque, 2016), moviment valencià que durant els anys vuitanta va tindre la música electrònica i les grans discoteques de la perifèria de València com a centre neuràlgic d'innovació cultural internacional multimodal —amb impacte en el disseny, la cartelleria, la moda, la música o les actuacions artístiques, i que, en conjunt, es va apropiat de l'espai de la festa com un lloc al marge del sistema, on regnava l'hedonisme—, amb un ús nul del valencià en les seues creacions artístiques tot i ser la llengua primera familiar de molts dels implicats.

Tornant a l'actualitat, tot sembla indicar que les tendències musicals i l'estat d'ànim del jovent, en un moment de postpandèmia i de pessimisme mediambiental i econòmic, condueixen de nou al nihilisme hedonista, que connecta més amb el segment de població nihilista de la Transició que amb els consumidors primigenis de la Nova Cançó i del *punk-rock* dels anys noranta. Sèries com *Autodefensa* (2022)¹ retraten aquest estat d'ànim del jovent, així com ho fa Eudald Espluga en el llibre *No seas tú mismo* (2021). En aquest context, passat l'optimisme de pensar que entre tots es podia aconseguir canviar el món, després de moviments com el 15-M i la Primavera Àrab entre el 2008 i el 2014 (Héssel, 2010), s'estén una sensació de desesperança i de

1. <https://www.filmin.es/serie/autodefensa>.

no future —creure que un altre món no és possible, com apunta Fisher (2019) amb el terme *realisme capitalista*, o bé Espluga (2021)— que preocupa com a avantsala a la massificació imminent de la ideologia d'extrema dreta entre els joves. Aquest sentiment pessimista, reforçat per les teories *collapsistes* (Servigne i Stevens, 2020), condueix el jovent a una de les solucions expressives següents: *a)* un menfotisme descarat i festiu o *b)* una melancolia depressiva i una certa apatia. La banda sonora d'aquest nou món pessimista és el *punk* del moment actual, és a dir, el trap i el reggaeton de producció casolana, com coincideixen a argumentar tant Besora i Bagunyà (2018) com Castro (2019).

Per tant, la sexualització, l'individualisme, les produccions casolanes, el *xonisme* estètic² i el lletgisme en tots els nivells de l'artefacte creatiu *cançó* en l'era de les xarxes socials (performativitat, vestuari, cossos seminús de moviments sexualitzats, metonímia de la droga, produccions amb acabats futuristes, fugida del binarisme de gènere, lletres que s'allunyen de la llengua estàndard i dels recursos poètics clàssics com la rima i altres regularitats estètiques) són alguns dels elements que s'utilitzen per «épater les bourgeoises» (Claramonte, 2021), actitud *punk*, adolescent, per antonomàsia. Miranda i Gaudreau (2018), entre d'altres, han estudiat els prejudicis culturals negatius relacionats amb la cançó i han trobat evidències que indiquen que escoltar i fer música pot reduir aquests prejudicis en el desenvolupament de la personalitat del jovent. No obstant això, es necessita més recerca, ja que s'hauria d'aclarir quan, com i fins a quin punt la música pot reduir els prejudicis culturals negatius.

En una investigació sobre consum musical entre els joves espanyols, Mejías i Rodríguez (2003) proposen una classificació tipològica dels joves basada en els gustos o en les preferències per uns estils concrets, que determina cinc grups de joves en la seua relació amb la música, incloent-hi les preferències musicals, les expectatives envers la música, la manera de fer davant dels estereotips que delimiten els gustos musicals i la utilització del temps lliure. Els cinc grups que hi estableixen són els «singulars, amb ànima *rockera*», els «exigents, amb una relació personalitzada», els «crítics, amb una actitud crítica», els «desinteressats, amb una relació menys implicada» i els «accessibles, amb una relació globalitzada», i cada grup té unes característiques i unes actituds diferents envers la música, que alhora ajuden a formar la seua personalitat. Així doncs, tot i que som conscients que la relació del jovent amb la música és molt diversa i que cal establir matisos segons el perfil dels joves, en el present article volem contribuir a il·luminar una mica més aquest tema sense centrar-nos tant en el perfil dels joves.

2. L'insult *xoni* ha estat reapropiat com un qualificatiu d'orgull de la classe obrera. A més, tant la moda com les estètiques de músiques *urbanes* (el trap, el *hip-hop* o el reggaeton) beuen de l'estètica *xoni*. El llibre *Chavs. The demonization of the working class*, d'Owen Jones (2011), va marcar una fita en la consideració d'aquesta identitat i aquesta estètica associades a les classes treballadores i estigmatitzades des de les elits culturals.

3. METODOLOGIA

Aquest estudi, basat en les respostes obtingudes a través de 585 enquestes fetes a joves valencians d'entre setze i vint-i-un anys, estableix quatre hipòtesis. La primera és que el gust musical dels homes i de les dones és diferent; la segona és que els joves enquestats no tenen els mateixos prejudicis de gènere i de relacions de parella que les generacions anteriors, ja que s'han criat en un context social més obert i tolerant que els seus antecessors;³ la tercera és que la Nova Cançó (Mesequer, 2018) i en general els grups dels anys setanta, vuitanta i noranta ja no són escoltats per la majoria dels joves valencians actuals, i la quarta és que el consum musical del jovent enquestat és quasi exclusivament en anglès i en castellà.

Com s'ha dit, els resultats estadístics es basen en les respostes obtingudes de 585 qüestionaris. D'aquestes respostes, 334 corresponen a alumnes de primer de batxillerat de centres públics de la província de Castelló, mentre que 251 són d'alumnes del grau de magisteri de la Universitat de València (UV) i de la Universitat Jaume I (UJI) (taula 1):

TAULA 1
Resum de la mostra

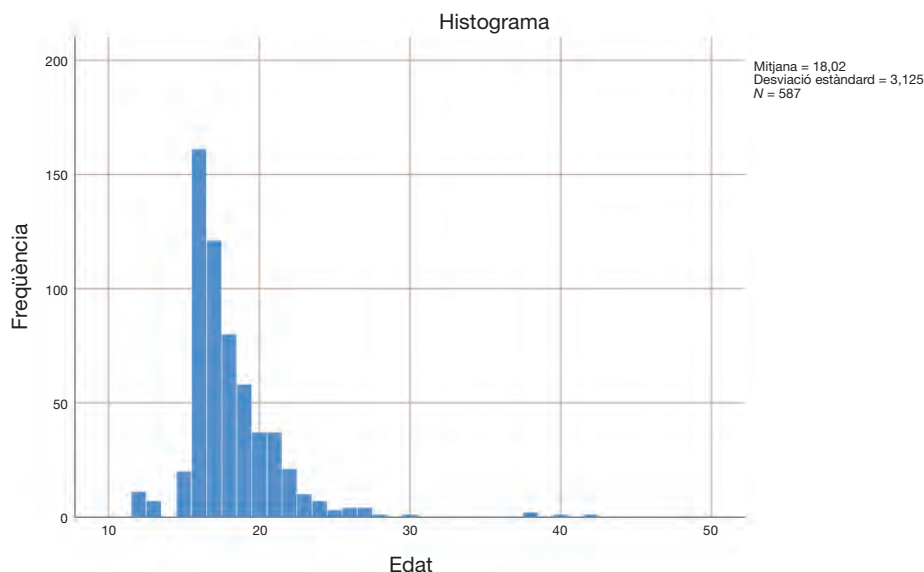
<i>Procedència de l'alumnat</i>	<i>Localitat</i>	<i>Nombre d'individus</i>
Primer, segon i tercer del grau de magisteri a la UV	València (diverses procedències)	212
Quart del grau de magisteri a la UJI	Castelló de la Plana (diverses procedències)	39
Primer de batxillerat a l'Institut d'Educació Secundària (IES) Matilde Salvador	Castelló de la Plana	65
Primer de batxillerat a l'IES Penyalgosa	Castelló de la Plana	90
Primer de batxillerat a l'IES Gilibert de Centelles	Almassora	69
Primer de batxillerat a l'IES Bovalar	Castelló de la Plana	110

FONT: Elaboració pròpia.

Per tant, pràcticament tota la mostra es troba en un interval d'edat comprès entre els setze i els dinou anys (gràfic 1):

3. Tuson (1988: 23) defineix *prejudici lingüístic* com «una desviació de la realitat que té la forma de judici de valor emès, o bé sobre una llengua (o alguna de les seues característiques), o bé sobre els parlants d'una llengua (en tant que parlants), generat directament, sigui per la ignorància, sigui per la malvolença, ajustat a estereotips maniqueus i dictat pel neguit que ens produeixen les diferències».

GRÀFIC 1
Edat dels individus que han respost el qüestionari

FONT: Elaboració pròpia.

Segons dades de l'Institut Valencià d'Estadística (IVE), hi ha uns 114.000 joves valencians d'entre setze i vint-i-un anys que cursen estudis postobligatoris. La mostra de 585 joves valencians, recollida mitjançant qüestionaris distribuïts de manera aleatòria en grups de primer de batxillerat de centres públics en diverses comarques valencianes i de primer del grau de magisteri de la UJI i de la UV, es considera representativa de la població objectiu. La diversitat geogràfica i educativa assegura una cobertura adequada dels diferents perfils acadèmics, mentre que la mida de la mostra garanteix un marge d'error reduït. Tot i que la major part dels participants tenen entre setze i dinou anys, aquest rang cobreix una part significativa de la franja d'edat objectiu, i fa que els resultats obtinguts siguin aplicables a la població estudiada pel que fa als seus gustos musicals.

El qüestionari s'ha creat *ex professo* per a aquesta recerca, ja que no s'han trobat models previs que s'ajustaren a les necessitats. En part, s'han tingut com a referència les enquestes de Mejías i Rodríguez (2003: 267), tot i que molt simplificades, per ser contestades a l'aula en temps de classe, en deu o quinze minuts, passades pels investigadors d'aquest estudi. Totes les dades han estat recollides al llarg de l'any 2021.

El qüestionari en què es basa aquesta recerca consta de deu preguntes.⁴ Les preguntes de la 1 a la 5 estan centrades en rols de gènere, mentre que les compreses entre la 5 i la 10 es focalitzen en gustos i en consum musicals. La cinquena pregunta fa de

4. Es pot consultar el qüestionari a: <https://tinyurl.com/34w7v7ym>.

pont, perquè demana si la persona enquestada considera que hi ha música per a xics i música per a xiques.

Quant a l'autoidentificació de gènere, cal remarcar que només un 1,35 % de la població s'ha autoidentificat com a *altres*; un 64,7 % s'han reconegut com a dones i un 33,95 %, com a homes. El grau de magisteri té una matrícula marcadament major de dones que d'homes, encara més, en especialitats com infantil. Per tant, en els resultats obtinguts en el conjunt de la mostra, hi ha un cert biaix de gènere pel fet que hi ha una representació més gran de dones que d'homes. Els qüestionaris són anònims i els ha distribuït una persona externa a l'aula dels enquestats per evitar el condicionament de la resposta.

4. RESULTATS

En la primera pregunta es demanava a l'enquestat que associara catorze característiques a *masculí*, *femení* o *altres*. Les característiques eren *amabilitat*, *li agrada ballar*, *bones notes*, *delicadesa*, *diversió*, *dominant*, *emocional*, *esportista*, *fidelitat*, *fortalesa*, *humor*, *impulsivitat*, *sensible* i *sexual*. Per a cada característica, hem de preguntar-nos dues coses: a) aquesta característica s'associa a un gènere determinat? i b) aquesta percepció és uniforme entre homes i dones?

De les respostes a la primera pregunta, se'n deriva que encara es mantenen entre els joves valencians prejudicis de gènere heteropatriarcal semblants als de les generacions anteriors. Sembla bastant estès el fet d'associar unes característiques determinades amb el qualificatiu *masculí* o *femení* i que, en la major part dels casos, les associacions siguen fetes de la manera esperable des dels prejudicis tradicionals de gènere. Caldria considerar la tria *altres* per als conceptes *sexual* i *fidelitat* d'una manera especial, ja que, en aquestes respostes, el fet de contestar *altres* implica distanciar-se del que és esperable segons les convencions de gènere tradicionals. En atributs com ara *sensible*, també hi observem prejudicis, ja que les dones consideren que els homes són menys sensibles que elles. En general, s'ha observat que les dones solen distingir més matisos en relació amb els atributs *masculí* i *femení* que els homes, els quals fan servir molt més sovint el recurs de respondre *altres*.

En la segona pregunta del qüestionari es plantejava l'interrogant sobre què és una parella, a partir d'afirmacions com ara *amb un home* o *amb una dona*, *fidelitat*, *amistat*, *submissió*, *gelosia*, *monogàmia*, *poligàmia*, *família* o *tindre fills*. Tot seguit, a les taules 2 i 3, es reflecteixen les respostes a «Encercla els conceptes que representen què és per a tu una relació de parella»:

TAULA 2
Variable «amb un home» en relació amb «què és per a tu una relació de parella»

	Amb un home	
	Sí	No
<i>Dona</i>	314 (81,98 %)	69 (18,02 %)
<i>Home</i>	62 (31,31 %)	136 (68,69 %)
<i>No respon</i>	2 (25 %)	6 (75 %)
<i>Total</i>	378 (64,18 %)	211 (35,82 %)

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 3
Variable «amb un dona» en relació amb «què és per a tu una relació de parella»

	Amb un dona	
	Sí	No
<i>Dona</i>	192 (50,13 %)	191 (49,87 %)
<i>Home</i>	170 (85,86 %)	28 (14,14 %)
<i>No respon</i>	5 (62,50 %)	3 (37,50 %)
<i>Total</i>	367 (62,31 %)	222 (35,82 %)

FONT: Elaboració pròpia.

Com podem observar a les taules 2 i 3, amb les variables *amb un home* i *amb una dona* respecte de si representen una relació de parella, s'esperaria trobar una certa simetria entre les respostes dels homes i les de les dones, però no és així exactament. Pel que fa a *relació amb persones de l'altre sexe*, els percentatges són pareguts (85,86 % en els homes i 81,98 % en les dones), encara que són lleugerament superiors en el cas dels homes. Tanmateix, pel que fa a *relació amb persones del mateix sexe*, els percentatges són bastant diferents (31,31 % en els homes i 50,13 % en les dones), resultat que indicaria que les dones probablement estan més obertes a considerar aquestes relacions que els homes.

A més, els enquestats tenen una idea de relació bastant convencional (*monogàmia, entre dues persones de sexe diferent, família, relacions sexuals*, però no necessàriament *tindre fills*, probablement per una qüestió d'edat), amb idees saludables sobre aspectes tòxics propis de la relació de parella tradicional com són la *submissió* i la *gelosia*. Tanmateix, es poden observar diferències en les respostes dels homes i de les dones en aspectes centrals de la parella convencional, com ara *tenir fills* i *amistat* (dins de la parella), que s'ha vist que són més centrals per a les dones que per als homes enquestats.

La tercera pregunta demanava informació sobre el nombre de parelles. El 89 % dels enquestats (cal recordar que quasi tots tenen entre setze i dinou anys) ha respost que han tingut una o dues parelles, i només l'11 % considera que ha tingut més de

dues parelles. Els que han respost que no n'han tingut o que n'han tingut més de quatre són una clara excepció. D'aquesta tercera pregunta, també es deriva que els homes i les dones joves mostren un comportament semblant pel que fa al nombre de parelles, fet que es podria interpretar en termes d'un cert paral·lisme en el desenvolupament sexoafectiu de les dones i dels homes.

En la quarta pregunta es demanava per qui està composta la família pròpia. De l'anàlisi de les respostes, es conclou que, entre els enquestats, el concepte *família* es relaciona més amb el fet de compartir la llar que no la sang, ja que en molts casos s'hi inclouen els padrastres i les madrastrès, així com les mascotes.

A partir de la cinquena pregunta, es plantegen les qüestions relacionades amb la música. En la cinquena pregunta, sobre si hi ha música per a xics i música per a xiques, queda clar que hi ha una opinió generalitzada a considerar que no n'hi ha, ja que només un 6 % dels enquestats fa aquesta distinció. Cal destacar que, dins del 6 % que la fan, és molt més gran la quantitat d'homes que ho consideren (10 %) que la de dones (4 %).

En la sisena pregunta es demanava pels estils musicals que consumeixen. Dels vint-i-dos estils que hi apareixen, que són els més escoltats de Spotify 2021, només vuit es poden relacionar d'una manera estadísticament significativa amb més consum masculí o femení, tal com il·lustra la taula 4.

Entre els quatre estils més escoltats pels homes, hi ha el tecno, el *dubstep*, el rap i el *funk*, mentre que els estils més triats per les dones enquestades han estat el pop, el reggaeton, les músiques urbanes i l'*indie*. Sí que sembla, doncs, que les músiques amb lletres i sons més *agressius* es puguen relacionar en algun grau amb el consum masculí, mentre que les músiques considerades suaus, amb més presència femenina entre els artistes, tenen una certa relació amb el consum triat per les dones (la qual cosa coincideix amb les investigacions de Mejías i Rodríguez, 2003: 255). Tanmateix, en tretze dels vint-i-dos estils no s'ha observat biaix en el consum entre els individus autoidentificats com a dones i com a homes.

A banda dels vint-i-dos estils explícits que es recullen en la sisena pregunta del qüestionari, al final de la pregunta s'afegia l'opció d'escriure altres estils que la persona enquestada escoltés i que no hagueren aparegut en el qüestionari; entre els estils que van escriure destaquen el flamenc, amb trenta-una aparicions, seguit de la batxata, amb vint-i-tres. Aquests dos resultats apunten la importància del consum de músiques provinents de folklores de parla espanyola, tant peninsulars com americans, en el consum musical actual valencià, però també a escala mundial (tal com desenvolupa Castro, 2019: 219-274).

La següent troballa significativa en aquest punt són les vint-i-dues aparicions de *K-pop* (pop coreà) o de *J-pop* (pop japonès) en resposta oberta, fet que apunta la influència d'aquests estils musicals de procedència asiàtica en el consum cultural d'un espectre del jovent valencià.⁵ La presència del component cultural asiàtic en el consum

5. Els *K-popers* i els *J-popers* han destacat a Amèrica pel compromís polític, *a priori* poc esperat, d'aquests joves fans de la música coreana i japonesa. Per exemple, es van autoorganitzar per boicotejar

TAULA 4
Resum d'estils musicals seleccionats

Estil	Gent que l'escolta	Homes que l'escolten	Dones que l'escolten	Altres que l'escolten	Diferència entre sexes?	Estadístic	p-valor
tecno	189 (31,93 %)	99 (49,01 %)	86 (22,45 %)	4 (50,00 %)	sí	44,781	,000
dubstep	46 (7,77 %)	29 (14,36 %)	15 (3,92 %)	2 (25,00 %)	sí	23,683	,000
rap / hip-hop	293 (49,49 %)	117 (58,21 %)	171 (44,65 %)	5 (62,50 %)	sí	10,247	,006
funk	37 (6,25 %)	16 (7,92 %)	19 (4,96 %)	2 (15,00 %)	sí	6,89	,032
trap	35 (5,91 %)	18 (8,91 %)	17 (4,44 %)	0 (0,00 %)	no	5,344	,069
metal	331 (55,91 %)	123 (61,19 %)	202 (52,74 %)	6 (75,00 %)	no	5,019	,081
house	60 (10,14 %)	27 (13,37 %)	32 (8,36 %)	1 (12,50 %)	no	3,781	,151
rock	203 (34,29 %)	77 (38,12 %)	124 (32,38 %)	2 (25,00 %)	no	2,370	,306
jazz	85 (14,36 %)	34 (16,83 %)	50 (13,05 %)	1 (12,50 %)	no	1,621	,445
punk	32 (5,41 %)	13 (6,44 %)	19 (4,96 %)	0 (0,00 %)	no	1,049	,592
electropop	106 (17,91 %)	38 (18,81 %)	66 (17,23 %)	2 (25,00 %)	no	,529	,768
disco	93 (15,71 %)	31 (15,35 %)	61 (15,93 %)	1 (12,50 %)	no	,088	,957
soul	45 (7,60 %)	14 (6,93 %)	30 (7,83 %)	1 (12,50 %)	no	,418	,811
salsa	93 (15,71 %)	27 (13,37 %)	65 (16,97 %)	1 (12,50 %)	no	1,310	,520
ska	48 (8,11 %)	14 (6,93 %)	34 (8,88 %)	0 (0,00 %)	no	1,362	,506
clàssica	113 (19,09 %)	37 (18,32 %)	73 (19,06 %)	3 (37,50 %)	no	1,816	,403
folk	44 (7,43 %)	10 (4,95 %)	34 (8,88 %)	0 (0,00 %)	no	3,569	,168
indie	135 (22,80 %)	37 (18,32 %)	98 (25,59 %)	0 (0,00 %)	sí	6,255	,044
música urbana	214 (36,15 %)	58 (18,86 %)	155 (40,47 %)	1 (12,50 %)	sí	9,669	,008
reggaeton	435 (73,48 %)	126 (62,38 %)	305 (79,63 %)	4 (50,00 %)	sí	21,724	,000
pop	479 (80,91 %)	134 (66,34 %)	340 (88,77 %)	5 (62,50 %)	sí	43,490	,000

Gèneres més masculins

Gèneres més femenins

NOTA: Les files ombrejades indiquen els estils en què les diferències de resposta entre els homes i les dones són significatives.

FONT: Elaboració pròpia.

cultural occidental va creixent de manera subtil, però significativa, per exemple, a través de TikTok, xarxa social xinesa de consum massiu a Europa i a Amèrica entre una població molt jove i que representa un filtratge cultural encara incipient a Europa en la imparable rodada dels vents geopolítics de l'Amèrica del Nord cap a Àsia (Žižek, 2014: 37).

Aquest fet tindria a veure, d'una banda, amb la història diglòssica de la música en valencià, en què la producció ha estat tan limitada que s'ha associat a unes poques estètiques sòniques i a llocs comuns en les lletres de les cançons.⁶ Si més no, el fet que deu enquestats afigen *música en valencià* com a altres estils que coneixen i que no han aparegut llistats en la sisena pregunta confirma aquesta atròfia estilística que ha patit la música feta en llengua catalana al llarg dels darrers segles.

El *drill*, una mena de *gangsta rap* amb producció minimalista i tons obscurs, ha estat anotat per vuit enquestats, fet que reforça la idea de l'afinitat dels joves per les músiques dels baixos fons socials i d'esperit *punk*. Els últims estils significatius que han afegit els alumnes en la resposta oberta a la sisena pregunta han estat les dues aparicions respectives de *música cristiana* i *música islàmica*. Convé no desestimar les minories religioses entre el jovent valencià, ni tampoc infravalorar la presència del consum de música Disney (les bandes sonores, la cultura de l'audiovisual i els musicals d'herència nord-americana) ni de la música electrònica *remember*. Com es comença a entreveure a partir d'aquesta pregunta, el consum musical dels joves valencians és molt divers, però respon a motius sociològics, demogràfics i geopolítics.

En la setena pregunta, s'interrogava sobre el coneixement de les cançons més escoltades de Spotify a Espanya el 2021 per part dels enquestats. La gran majoria d'aquestes cançons pertanyen a les músiques urbanes, sobretot el trap i el reggaeton, i totes —llevat de les dues últimes en anglès— són en espanyol. Així mateix, excepte la *b* i la *h*, la resta pertanyen a un espanyol de marcada variació diastràtica vulgar. D'altra banda, s'ha observat un major coneixement de les cançons més escoltades en la plataforma Spotify l'any 2021 per part de les dones que dels homes, tot i que això pot correspondre a l'esmentat biaix de gènere en les respostes. A més, el percentatge de dones que manifesta que no els agrada una cançó sempre ha estat superior al dels homes. Per tant, es reforça la idea que les dones enquestades han filat més prim en la identificació de la cançó i en el judici crític sobre la cançó, cosa que també ocorria en la primera pregunta quant a la consideració de les característiques relacionades amb cada gènere.

En la vuitena pregunta, apareixien setze dels principals grups en català (triats segons el nombre d'escoltes en la plataforma YouTube) i els enquestats havien de marcar

mítings de Donald Trump (vegeu <https://elpais.com/eps/2022-12-26/k-pop-k-beauty-k-loquesea-viaje-al-origen-del-furor-por-todo-lo-coreano.html>).

6. La Nova Cançó, durant els anys de la Transició; el *punk-rock* basc i l'*ska* amb dolçaina, els anys noranta i els primers anys dos mil; l'electrònica amb rap, a partir del 2004; el ressorgiment del *so de xaranga* o de *patxanga*, a partir del 2015, i, fins fa ben poc, deixant de banda —o ignorant— el pop, el *heavy*, el folk, el *funk* o l'electrònica experimental, entre d'altres (Frechina, 2011; Monferrer-Palmer, 2019).

TAULA 5
Resultats de la pregunta 8

Grups	Gent que la coneix	Homes que la coneixen	Dones que la coneixen	Altres que la coneixen	Diferència entre sexes?	Estadístic	p-valor
Buhos	167 (28,21 %)	43 (21,39 %)	123 (32,11 %)	1 (12,50 %)	sí	8,471	,014
Doctor Prats	97 (16,39 %)	23 (11,44 %)	74 (19,32 %)	0 (0,00 %)	sí	7,561	,023
Blaumut	25 (4,22 %)	5 (2,49 %)	20 (5,22 %)	0 (0,00 %)	no	2,794	,247
Lildami	36 (6,08 %)	15 (7,46 %)	21 (5,48 %)	0 (0,00 %)	no	1,430	,489
Miki Núñez	351 (59,29 %)	62 (30,85 %)	287 (74,93 %)	2 (25,00 %)	sí	110,111	,000
Suu	71 (11,99 %)	18 (8,96 %)	52 (13,58 %)	1 (12,50 %)	no	2,670	,263
Gertrudis	27 (4,56 %)	10 (4,98 %)	17 (4,44 %)	0 (0,00 %)	no	0,475	,789
Els Amics de les Arts	38 (6,42 %)	9 (4,48 %)	29 (7,57 %)	0 (0,00 %)	no	2,657	,265
El Diluvi	123 (20,78 %)	25 (12,44 %)	97 (25,33 %)	1 (12,50 %)	sí	13,641	,001
Zoo	277 (46,79 %)	78 (38,81 %)	197 (51,44 %)	2 (25,00 %)	sí	9,993	,007
Oques Grasses	136 (22,97 %)	36 (17,91 %)	99 (25,85 %)	1 (12,50 %)	no	5,179	,074
Txarango	380 (64,19 %)	111 (55,22 %)	265 (69,19 %)	4 (50,00 %)	sí	11,897	,003
Maluks	48 (8,11 %)	15 (7,46 %)	33 (8,62 %)	0 (0,00 %)	no	,951	,622
La Fúmiga	209 (35,30 %)	51 (25,37 %)	157 (40,99 %)	1 (12,50 %)	sí	15,926	,000
Smoking Souls	92 (15,54 %)	28 (13,93 %)	64 (16,71 %)	0 (0,00 %)	no	2,268	,322
Orxata	70 (11,82 %)	25 (12,44 %)	44 (11,49 %)	1 (12,50 %)	no	,118	,943

NOTA: La taula recull els setze principals grups en català (segons escoltes a YouTube del 2021) i els resultats dels enquestats.

FONT: Elaboració pròpia.

si els coneixien. S'ha observat que, llevat de Miki Núñez, Zoo, Txarango i La Fúmiga, els grups de la vuitena pregunta són poc coneguts entre els entrevistats; de fet, molt menys coneguts que els de la setena pregunta, com era previsible. Així mateix, excepte Lildami, tots són més coneguts per les dones que pels homes (hi ha les excepcions de Gertrudis i Orxata, però les diferències són mínimes).

A més, aquesta setena pregunta també tenia l'opció oberta d'afegir altres grups en català que conegueren. Aquí han destacat les cinquanta-cinc aparicions del grup valencià La Gossa Sorda, malgrat que porte inactiu des del 2016, seguit del grup valencià Aspencat, també desaparegut des del 2017. El grup Obrint Pas, que tampoc no existeix ja, tot i que el seu vocalista continua en solitari, ha estat esmentat en divuit ocasions. Aquests resultats demostren poca actualització del consum musical valencià entre els joves, malgrat la major oferta que hi ha ara. Criden l'atenció les divuit aparicions del grup català de trap 31 FAM, que sembla bastant conegut entre els joves valencians. El grup Auxili s'ha esmentat catorze vegades. Finalment, destaquen les aparicions, d'una banda, de dos grups clàssics del *pop-rock* català com són Manel i Els Pets (amb cinc aparicions respectives), i, de l'altra, del grup festiu català Els Catarres (sis aparicions) —que sol tocar en festivals valencians com el Festivern (2022) o que fins i tot ha tocat a l'Arenal Sound (2014)— i de la valenciana Samantha Gilabert —participant d'Operación Triunfo (OT) el 2020, que ha treballat en programes d'À Punt com ara *Duel de veus*, a més de ser l'excantant del grup en valencià Cactus.

En la novena pregunta es demanava d'ordenar, de l'1 al 3, entre *castellà*, *valencià* i *anglès*, les llengües en què escolten més música (figura 1). L'objectiu d'analitzar aquesta variable és constatar si hi ha diferències de preferència en el consum de música entre les diverses llengües i, si és així, quina és la més escoltada i quina ho és menys de les tres. Observant el rang mitjana de la prova de Friedman,⁷ es veu que la llengua més escoltada és el *castellà*, seguida de l'*anglès* i, a molta distància, del *valencià*. Per tant, hi ha diferències molt significatives de consum musical entre les diferents llengües; a més, hem trobat respostes que suggereixen actituds negatives envers l'opció d'escoltar música en valencià, ja que directament es posava un zero al valencià ratllant-ne per damunt l'opció, o bé s'escrivien comentaris del tipus *no* o *nunca* al costat de l'opció *valencià*. En destaquem algunes:

7. L'anàlisi s'ha realitzat mitjançant la prova de Friedman, una prova no paramètrica equivalent a l'ANOVA per a mesures repetides. Els resultats mostren diferències significatives entre les llengües escoltades pels participants, amb el castellà com la llengua més escoltada, seguida de l'anglès i del valencià. El valor del test (549,510) supera amb escreix el llindar de significativitat.

FIGURA 1

Respostes a la novena pregunta en què s'explicita el rebuig a la música en català (valencià)

llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià __, Castellà <u>3</u>, Anglès <u>1</u>, Altres llengües (quines?): <u>Japones (C)</u> 10. Escriu ací algun grups, artistes o cançons que escoltes i que no ha ap
Altres grups en valencià o català en general que escoltes: <u>C.P</u> 9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u>0</u>, Castellà <u>2</u>, Anglès <u>1</u>, Altres llengües (quines?): <u>3 - Corea</u>
9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals esco llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u>X</u>, Castellà <u>2</u>, Anglès <u>1</u>, Altres llengües (quines?):
Altres grups en valencià o català en general que escoltes: <u>ninguno</u> 9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. Afig altres llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià __, Castellà <u>2</u>, Anglès <u>2</u>, Altres llengües (quines?): <u>1. xitx</u> 10. Escriu ací algun grups, artistes o cançons que escoltes i que no ha aparegut ací: <u>BTJ, EXO, Blackpink, NCT, Enhypen, TXT, Big Bang, Intro de anim</u> <u>CIX, BTOB, Block B, TWICE, ITZY, Got 7, Shinee, SNSD, d</u> <u>Adrian Romero, Hill song, For king and country, Lauren Daigle, Cynthia</u> <u>... etc.</u> <u>(la musica es molt bona) :-)</u>
9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. Afig altres llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u>5</u>, Castellà <u>2</u>, Anglès <u>1</u>, Altres llengües (quines?): <u>3 Turcar, 4 Frances</u> 10. Escriu ací algun grups, artistes o cançons que escoltes i que no ha aparegut ací: <u>En valencià ningú</u>
9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. Afi llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià __, Castellà <u>1</u>, Anglès <u>2</u>, Altres llengües (quines?): <u>Japones i</u>

FONT: Elaboració pròpia.

És important destacar el multilingüisme generalitzat en el consum musical declarat per les persones enquestades. Endemés, vora un terç dels enquestats afirma que escolten música en altres llengües més enllà del castellà, de l'anglès i del valencià. Les principals respostes en aquest sentit són 139 persones que han afegit que escolten

música en francès, 55 en italià, 26 en portuguès, 24 en alemany, 20 en romanès i 14 en rus. El fet de no entendre una llengua no ha estat per si mateix un argument per no escoltar música en la llengua en qüestió; això només ocorre quan la llengua de la cançó es troba en situació de poc prestigi. Actualment, milions de persones consumeixen música en espanyol, en coreà o en japonès sense entendre-la.⁸ Per tant, aquest *entendre* o *no entendre*, o *no escoltar* un determinat grup de música perquè no s'entén la llengua en què es canta, és un argument que s'aplica d'una manera diferent a les llengües de la globalització que a les llengües minoritzades.

Crida l'atenció que quatre persones han destacat que escolten música en «chileno» i tres en «argentino». Per tant, consideren aquestes variants diatòpiques com a llengües diferents de l'espanyol. Les músiques urbanes tenen com a característica un ús poc estàndard de la llengua, un ús vulgar o argot, de manera que, amb aquesta distinció, els enquestats marquen una autoidentificació amb identitats juvenils contestatàries pròpies del trap (Castro, 2019; Monferrer-Palmer, 2019; Firth, 1988). Justament, la música trap o rap argentina i xilena es troba en aquest àmbit dels parlars vulgars de barriades perifèriques; unes músiques i uns contextos molt valorats pel jovent de naturalesa *nihilista underground* actual i globalitzat.

FIGURA 2

Mostra de confusions en la variació de registre i diatòpica en espanyol per part dels enquestats

9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. Afeg altres llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u>3</u>, Castellà <u>1</u>, Anglès <u>2</u>, Altres llengües (quines?): <u>Argentino, chileno</u> 10. Escriu ací algun grups, artistes o cançons que escoltes i que no ha aparegut ací: <u>Pablo Chill - P, Shishigami, Veleno, Tomo Real, Esta, Feliz, Fai</u>
9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música. Afeg altres llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u> </u>, Castellà <u>2</u>, Anglès <u> </u>, Altres llengües (quines?): <u>Latino (1) Argenti (3)</u>
Altres grups en valencià o català en general que escoltes: <u>Ninguna</u> 9. Ordena de més (1) a menys (3) les llengües en les quals escoltes música llengües en què escoltes música, si fora el cas: Valencià <u>3</u>, Castellà <u>1</u>, Anglès <u>2</u>, Altres llengües (quines?): <u>Argentina</u>

FONT: Elaboració pròpia.

8. <https://www.vice.com/en/article/g5q3gm/why-listen-music-lyrics-dont-understand-sound-songs-foreign-language-macarena-despacito>.

D'altra banda, hi ha hagut casos —poc usuals— de persones que han afirmat que escolten música en llengües amenaçades, com l'occità, el bretó, el gal·lès, el gal·lec i l'èuscar. S'ha observat que, en els anys vint del segle XXI, hi ha un ressorgiment de les músiques electròniques actuals que recuperen l'arrel del folklore propi de les perifèries ibèriques. Es tracta de grups que a vegades han criticat la denominació *músiques urbanes* perquè són grups que es desenvolupen en entorns rurals. Seria el cas de grups com Boyanka Kostova o Chill Mafia (Castro, 2019: 32-34).

El consum de música en llengües minoritzades de l'Estat espanyol no és nou d'ara. De fet, als anys noranta, el *punk-rock* basc s'escoltà a tot l'Estat. Per bé que el que Rendueles anomena «rock radical vasco» fora pensat com un fil musical per a una revolució (Rendueles, citat a Castro, 2019: 45), fou més un soroll de fons de la desmobilització que no una banda sonora de mobilitzacions reals. Hom podria remuntar-se a músiques molt anteriors per trobar exemples del fet d'escoltar música en llengües que la població no coneix. Per exemple, la Chanson Française a l'Estat espanyol durant el segle XX, l'òpera en italià durant el barroc i el classicisme, l'òpera en alemany durant el romanticisme, les cançons de missa en llatí fins fa menys d'un segle o, fins i tot, la poesia en occità en l'Europa medieval.

Així mateix, uns deu enquestats han respost que escolten música en àrab, justificat ben probablement per la procedència cultural de les famílies d'un percentatge significatiu dels alumnes de l'escola pública valenciana (i radicalment inferior en les aules universitàries valencianes, fet que denota una evident bretxa socioeconòmica). Altres llengües que han aparegut en el consum musical declarat dels enquestats són el xinès (5), l'eslovac (1), el finès (1) i el turc (1). Sobta la quantitat escassa d'oients de música en romanès (20) si es té en compte que a les aules dels IES de la província de Castelló, d'on provenen les enquestes en IES, la presència d'alumnat de procedència familiar romanesa és considerable.⁹

En la desena pregunta del qüestionari es demanava per altres grups i artistes musicals que els enquestats escoltaven, però que no hagueren aparegut al llarg del qüestionari. Es tracta de nou d'una pregunta oberta. És remarcable aquí la resposta en general molt activa per part de la gran majoria dels enquestats. Aquesta reacció generosa per part dels joves enquestats quan se'ls pregunta en obert pels seus gustos musicals reforça la idea de Firth (1988) sobre el fet que la música juga un paper clau en la construcció identitària dels joves i que pot funcionar com un vector motivacional important.

No obstant això, és difícil extreure tendències específiques de gustos musicals a partir de les dades obtingudes en la pregunta en qüestió, ja que les respostes presenten una quantitat ingent d'artistes i de gèneres. Tanmateix, algunes de les tendències observades són: a) una presència important d'artistes de rap; b) la menció d'artistes de pop i de música llatina, tant actuals com de dècades anteriors; c) l'aparició d'algunes bandes de rock dels anys noranta i dels dos mil; d) l'aparició d'alguns artistes espanyols amb una intensitat especial, com Melendi, Dani Martín, Estopa i Aitana, i e) la presència d'artistes d'*indie-pop* i de folk, com Taylor Swift. Tot seguit, a la taula 6, es

9. <https://epa.com.es/padron/rumanos-en-castellon-castello/>.

recullen les principals aparicions de grups i d'artistes en relació amb aquesta última pregunta.

TAULA 6

Principals artistes esmentats pels enquestats en la desena pregunta, ordenats de més a menys aparicions

67 Melendi	24 Morat	16 One Direction	10 Kase-O	6 Nathy Peluso
51 Aitana	23 Harry Styles	15 Justin Bieber	9 Olivia Rodrigo	6 Omar Montes
47 Estopa	23 La Oreja de Van Gogh	14 Natos y Waor	9 Taylor Swift	6 Rozalén
40 Fito & Fitipaldis	18 Billie Eilish	13 BTS (<i>K-pop</i>)	8 Anuel AA	4 Ajax y Prok
22 El Canto del Loco (més 11 de Dani Martín en solitari)	18 Pablo Alborán	12 Ariana Grande	8 Bad Gyal	4 Alba Reche
27 Beret	18 Queen	11 Duki	8 El Barrio	4 Camela
	16 Bad Bunny	10 C. Tangana	8 Leiva	4 Nicki Nicole
			7 Doja Cat	4 Rigoberta Bandini
			7 Extremoduro	3 Beyoncé
			7 Raw Alejandro	3 Greenday

FONT: Elaboració pròpia.

La taula 6 mostra els grups i els artistes que s'han esmentat com a mínim tres vegades en la resposta oberta. Si s'aprofundeix en els resultats d'aquesta taula, sobta la gran quantitat de joves que escolten música espanyola dels anys noranta i dels primers dos mil: Melendi, 67; Fito & Fitipaldis, 40; El Canto del Loco, 22 (més 11 del seu cantant en solitari), o Estopa, 47. Això fa pensar que la música *pop-rock* espanyola encara té molt de pes en el consum musical de la població més jove de l'Estat. En aquest context, té una consideració especial l'èxit intergeneracional de La Oreja de Van Gogh, que des de la seua aparició l'any 1998 no ha deixat de ser un dels grups més escoltats pels joves de l'Estat.¹⁰

Per tant, veiem que els gustos dels alumnes enquestats de batxillerat i de primer de magisteri coincideixen en part amb els de les generacions que foren adolescents en els anys noranta, però s'allunyen dels gustos dels joves de la Transició, en especial, de la Nova Cançó. No obstant això, en el sistema educatiu valencià encara hi ha en actiu docents, i en ús curricular materials didàctics, basats en els gustos musicals dels anys setanta i vuitanta.

És destacable en el consum dels joves enquestats la influència dels participants de les darreres edicions d'OT. Per això, en les respostes a la desena pregunta, hi són presents Miki Núñez, Samantha Gilabert (aquests dos artistes que havien participat a OT tenen part de la seua discografia en català), Amaia, Alba Reche o Aitana. Una conclu-

10. <https://www.laprensagrafica.com/farandula/La-oreja-de-van-Gogh-trasciende-generaciones-20171108-0084.html>. Mostra d'aquesta vigència de les cançons de fa vint anys de La Oreja de Van Gogh són la quantitat d'escoltes que els seus temes continuen tenint a les grans plataformes, o, també, el *remix* publicat el 2022 per l'artista María Escarmiento, exparticipant d'OT, de la cançó *Puedes contar conmigo*, amb milions d'escoltes: <https://www.youtube.com/watch?v=dRGivjo5WVI>.

sió quant al consum musical a partir de la desena pregunta seria de nou que, en general, s'escolta molt poca música en valencià si es compara amb el castellà i amb l'anglès, fins al punt que la música en valencià és considerada per alguns un *estil*, com s'ha vist en la resposta oberta a la sisena pregunta. Quant als estils, els joves escolten una gran quantitat d'artistes de reggaeton i de trap, però també de rap, de pop i de *pop-rock* espanyol, amb una presència especial de músics de principis dels anys dos mil i de les ja esmentades darreres edicions d'OT.

5. CONCLUSIÓ

En relació amb la recerca feta a través de 585 enquestes a joves valencians d'entre setze i vint-i-un anys sobre rols de gènere i consum musical, hem establert quatre hipòtesis com a punt de partida. En aquest apartat, a partir dels resultats obtinguts en les enquestes, avaluem el grau de compliment de cadascuna d'aquestes hipòtesis. La primera hipòtesi pronosticava l'existència de diferències entre el gust musical dels homes i de les dones. Malgrat que les preguntes de la primera a la quarta han permès observar que la noció de parella i d'identitat de gènere dels joves valencians remet encara a la visió tradicional heteropatriarcal, sembla que a penes existeix el prejudici conscient sobre el fet que hi haja música per a dones i música per a homes (cinquena pregunta), tot i que, entre els pocs que creuen que hi ha aquesta diferència, més del doble són homes. Tanmateix, a la sisena pregunta sí que s'ha pogut traçar una gradació subtil entre els estils més consumits pels homes o per les dones, significativa per a vuit dels vint-i-un estils que hi apareixien (els entrevistats consumeixen més rap, *heavy* i *remember*, mentre que les entrevistades escolten proporcionalment més pop i reggaeton, com s'ha mostrat en la taula 5), fet que sí que definiria una certa existència de genderització del consum musical, amb unes certes característiques estètiques preferibles per als homes o per a les dones.

La segona hipòtesi preveia que els joves enquestats no tindrien tants prejudicis negatius de gènere i de relacions de parella com les generacions anteriors. Tanmateix, les dades obtingudes semblen indicar que es mantenen els mateixos prejudicis de gènere pel que fa a les relacions de parella en aspectes com ara la monogàmia, l'heterosexualitat i els perfils de què és *d'home* i què és *de dona*. Tot i això, sembla que els joves enquestats tenen la mateixa quantitat de parelles durant la seua joventut tant si s'autoidentifiquen com a homes com si ho fan com a dones. Quant a l'autoidentificació, la manera dicotòmica de considerar-se home o dona és molt vigent, mentre que el no binarisme (amb l'opció d'autoidentificació com a *altres*) no té a penes presència en la mostra. A més, no sembla que el consum cultural influesca en aquest punt diferenciant les formes de relació per als homes i per a les dones. A propòsit d'ideologies amb patrons de parella molt tradicionals, cal recordar que només un petit percentatge escolta música cristiana o islàmica.

La tercera hipòtesi apuntava que la Nova Cançó (Meseguer, 2018) i, en general, els grups que han marcat les generacions valencianes que eren joves en els anys setanta,

vuitanta i noranta ja no serien grups que coneixen ni que consumeixen la gran majoria dels joves valencians actuals. Queda corroborada la hipòtesi que la Nova Cançó no és pràcticament present en el consum musical dels joves valencians actuals, mentre que el rock i el pop dels anys noranta i dels dos mil (en castellà) hi és sorprenentment present. Aquesta bretxa generacional en els gustos musicals d'estudiants i de docents prototípics valencians s'haurà de tenir en compte quant a l'ús de les cançons a l'aula. En treballs futurs, caldrà reflexionar sobre la presència de l'hipergènere de text *cançó* en el currículum educatiu des de la perspectiva multilingüe, tenint en compte que la cançó és un motor de motivació i de treball de destreses orals destacat en l'aprenentatge de llengües. Caldrà analitzar amb quins estils musicals es treballa a les aules valencianes i si la tria reflecteix els gustos dels docents, dels joves o de tots i per què, així com plantejar una modelització didàctica de la cançó.

Pel que fa a la quarta hipòtesi, es confirma que el consum musical del jovent enquestat és quasi en exclusiva en anglès i en castellà. Doncs bé, quant a les tendències pel que fa a estils i a artistes en el consum musical dels joves valencians, s'ha trobat un consum d'estils molt variat, amb poca presència del valencià i molta del castellà. Com hem dit suara, amb un protagonisme sorprenent del consum de *pop-rock* dels anys noranta i dels dos mil per una influència probable de la generació progenitora, però també del trap, del rap i d'artistes sortits de les darreres edicions d'OT, així com de música en anglès (especialment, grans dives dels EUA). A més, és significativa la presència del pop coreà (*K-pop*) i del pop japonès (*J-pop*) en el consum declarat d'una part dels enquestats, de manera que, entre un sector dels joves, es consoliden gustos de consum cultural provinents d'Àsia, tot i que només dels països més prooccidentals d'aquest continent.

Respecte a les peculiaritats associades amb el consum musical d'estils i d'artistes dels joves valencians en relació amb els rols de gènere i el multilingüisme, no sembla que el consum musical dels joves siga significativament diferent per als homes i per a les dones. D'altra banda, la majoria de joves valencians enquestats sols escolta música en castellà i en anglès. Aquest fet és preocupant per al futur del català al País Valencià. També caldria plantejar-se si la presència de la música en valencià en el contingut docent reforça realment la motivació dels alumnes, o si bé passa el contrari, pel fet que és comú que el jove construesca la seua identitat anant a la contra del criteri de l'adult. En canvi, és interessant que quasi un terç dels enquestats escolta música en altres llengües (entre les quals predominen el francès i l'italià), fet que es podria utilitzar com a trampolí cap al multilingüisme que revaloritze la música en català entre els joves.

Abans de tancar, cal fer algunes reflexions sobre l'aplicació escolar dels resultats obtinguts. Per tal d'emprar la música per fomentar el multilingüisme, proposem, per exemple, treballar amb manifestacions del mateix estil musical en diverses llengües a fi de trobar semblances en els posicionaments enunciatius. Ross i Rivers (2018) han estudiat la coincidència en el punt enunciatiu entre l'ús que es fa del rap per part dels marginats socials de les grans ciutats del món, com Nova York o París, i el punt enunciatiu que pot trobar en el rap un parlant d'una llengua minoritzada, que també és un marginat cultural; reflexió compartida per Žižek (2016: 75-76).

Per afavorir la motivació a l'aula, seria útil mostrar exemples de músiques urbanes en català que incorporen tant referents estètics i temàtics de músiques populars d'arreu del món com la presència natural del multilingüisme (Conforte i Dolz, 2022). També seria interessant destacar com aquestes lletres reflecteixen la variació lingüística (Torrents, 2021). Al capdavant, és important que per part dels docents no es faci una esmena a la totalitat de certs gèneres musicals, sinó que s'aprofundesca en el coneixement sobre els estils musicals que consumeixen els joves per tal de trobar música en català en aquests estils i poder connectar amb els gustos i les motivacions de l'alumnat.

Malgrat que la Nova Cançó i la cançó folk en català continuen tenint importància historicocultural, és menester revisar el cànon musical escolar per aconseguir una connexió més gran de l'alumnat amb la música pròpia del territori. Encara més tenint en compte que el jovent té la música com un puntal de formació de la personalitat (Firth, 1981 i 1988). Per fomentar actituds lingüístiques positives envers el català i motivació amb vista al consum de música en aquesta llengua, convindrà mostrar la música que s'està publicant en català alhora connectada amb les músiques i els estils que són tendència mundial, no com un reducte desconnectat del món, sinó com una manifestació perfectament actual i coherent amb les identitats del jovent. Per tant, haurà d'haver-hi lloc per a la música en registres col·loquials i vulgars, tal com exposarem en Monferrer-Palmer (2019), fent servir alhora el mecanisme universal de buscar en la tradició pròpia per crear amb noves estètiques —és el que s'anomena «moviment *transfolk*» (Monferrer-Palmer, 2025).

Així doncs, com ha passat en altres generacions, fa l'efecte que el jovent d'ara sap dissociar el sexisme present en la música que escolten de les seues pràctiques de parella, almenys en el mateix grau que ho feien les generacions anteriors. Una hipòtesi per ampliar aquesta investigació és que les generacions més madures de docents tenen prejudicis sobre el sexisme de les músiques folklòriques d'Amèrica, com el reggaeton, la batxata, el *vallenato* o la cúmbia, i que això pot crear un xoc cultural generacional que entrebanque la intercomprensió intergeneracional a l'aula. A més, el fet de tractar-se de folklores amb manifestacions performatives musicals *massa* erotitzades segons paràmetres eurocèntrics accentuaria aquest prejudici.

BIBLIOGRAFIA

- BESORA, Max; BAGUNYÀ, Borja (2018). *Trapologia: Cròniques gonzobizarres de la nova música urbana*. Barcelona: Ara Llibres.
- CASTRO, Ernesto (2019). *El trap: Filosofía millennial para la crisis en España*. Madrid: Errata Naturae.
- CLARAMONTE, Jordi (2021). *Estética modal. Libro segundo*. Madrid: Tecnos.
- CONFORTE, André; DOLZ, Joaquim (2022). «Les trois métalangages de la samba». A: CORTIER [et al.] (ed.). *Chansons entre langues, révoltes et subversions*. Llemotges: Lambert-Lucas.
- COOPER, Doris (2007). *Ideología y tribus urbanas*. Xile: LOM Ediciones.

- ESPLUGA, Eudald (2021). *No seas tú mismo: Apuntes sobre una generación fatigada*. Barcelona: Paidós.
- FIRTH, Simon (1981). *Sound effects: Youth, leisure, and the politics of rock'n'roll*. Nova York: Pantheon Books.
- (1988). *Music for pleasure: Essays in the sociology of pop*. Nova York: Routledge.
- FISHER, Mark (2009). *Capitalist realism: Is there no alternative?* Londres: Zero Books.
- FRECHINA, Josep Vicent (2011). *La cançó en valencià: Dels repertoris tradicionals als gèneres moderns*. València: AVL.
- HARTMANN, Nicolai (1986). *Ontología*. Vol. 3: *La fábrica del mundo real*. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- HÉSEL, Stéphane (2010). *Indignez-vous!* París: Indigène Éditions.
- JONES, Owen (2011). *Chavs: The demonization of the working class*. Londres: Verso Books.
- MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger (2007). *Taste in music as a cultural production: Young people, musical geographies and the imbrication of social hierarchies in Birmingham and Barcelona* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/5145;jsessionid=B7DF3AD3267095ED9BF3CA720F05E44B>> [Consulta: 6 febrer 2025].
- MEJÍAS, Ignacio; RODRÍGUEZ, Elena (2003). *Jóvenes entre sonidos: Hábitos, gustos y referentes musicales* [en línia]. Madrid: INJUVE. <http://www.injuve.es/sites/default/files/estudio_sonidos_0.pdf> [Consulta: 6 febrer 2025].
- MÉNDEZ, Antonio (2016). *Comunicación musical y cultura popular: Una introducción crítica*. València: Tirant.
- MESEGUER, Lluís (2018). *La Nova Cançó: Estudis de literatura i música*. Barcelona: PAM.
- MIRANDA, Dave; GAUDREAU, Patrick (2018). «Music and cultural prejudice reduction: A review». *Musicae Scientiae*, vol. 24, núm. 3, p. 299-312.
- MONFERRER-PALMER, Aina (2019). «Pragmestilística del discurs del *hip-hop* en valencià». *Comunicació: Revista de Recerca i d'Anàlisi* [en línia], vol. 36, núm. 1 (maig), p. 51-69. <http://revistes.iec.cat/index.php/TC/article/view/145791/pdf_1516> [Consulta: 11 juny 2019].
- (2025). «Riproposta, identidades y autoorganización: el *transfolk* en el Estado español (2015-2022)». *Journal of Spanish Cultural Studies* [en línia], vol. 26. <<https://doi.org/10.1080/14636204.2025.2458462>>.
- OLEAQUE, Joan Manuel (2016). *En éxtasis: El bakalao como contracultura en España*. València: Barlin Libros.
- REGEV, Motti (2007). «Ethno-national pop-rock music: Aesthetic cosmopolitanism made from within». *Cultural Sociology*, vol. 1, núm. 3, p. 317-341.
- REYNOLDS, Simon (2013). *Postpunk: Romper todo y empezar de nuevo*. Madrid: Caja Negra.
- ROSS, Andrew; RIVERS, Damian (ed.) (2018). *The sociolinguistics of hip-hop as a critical conscience*. Londres: Palgrave MacMillan.
- SERVIGNE, Pablo; STEVENS, Raphaël (2020). *Colapsología*. Barcelona: Arpa.
- TORRENTS, Julieta (2021). *La poesia musicada a l'ESO: un element de cohesió social, lingüística i cultural* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/672503?locale-attribute=es#page=1>> [Consulta: 6 febrer 2025].
- TUSON, Jesús (1988). *Mal de llengües*. Barcelona: Empúries.
- ŽIŽEK, Slavoj (2014). *Pedir lo imposible*. Madrid: Anagrama. [Traducció de Yong-June Park]
- (2016). *La nueva lucha de clases: Los refugiados y el terror*. Madrid: Anagrama.

Actituds lingüístiques del professorat de llengües primeres i segones en formació. Caracterització del valencià estàndard i no estàndard¹

*Linguistic attitudes of first- and second-language teachers in training.
Characterization of standard and non-standard Valencian*

M.ª Begoña GÓMEZ-DEVÍS* i José M. BUZÓN GARCÍA**

* Universitat de València

** Institut d'Educació Secundària Els Évols (l'Alcúdia)

Data de recepció: 28 de febrer de 2023

Data d'acceptació: 4 de juliol de 2024

RESUM

Aquest article analitza les percepcions i les actituds lingüístiques del futur professorat de castellà i valencià (estudiants del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària de la Universitat de València) envers les varietats estàndard i no estàndard del valencià. La investigació interpreta les dades recollides dels participants mitjançant la tècnica d'aparellament de veus disfressades (de l'anglès *matched-guise technique*) tenint en compte el grau d'identificació i d'ús que han assignat a les interaccions comunicatives, la consideració ideològica dels parlants d'una o altra varietat i la identificació de trets personals. Entre les conclusions, destaca la valoració generalitzada de la varietat estàndard (VE), que mostra la puntuació més alta, un prestigi i una consideració social superiors i una vinculació més estreta amb les habilitats comunicatives, i només és superada puntualment per la varietat no estàndard (VNE) en uns àmbits determinats, com ara la competència de socialització.

PARAULES CLAU: actituds lingüístiques, valencià, varietat estàndard / no estàndard, formació de professorat, tècnica d'aparellament de veus disfressades.

ABSTRACT

This paper analyzes the perceptions and attitudes of future teachers of Spanish and Valencian (students of the University Master's Degree Course in Secondary Education Teaching at Valencia University) towards the standard and non-standard varieties of Valencian. The research interprets the data collected from the participants by the matched-guise technique in accordance with the degree of identification and use they have assigned to the communicative interactions, the ideological consideration of the speakers of one or another variety, and the identification of personal traits. Among the conclusions, the generalized evaluation of the stan-

CORRESPONDÈNCIA: M.ª Begoña Gómez-Devís. Universitat de València. Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Facultat de Magisteri.AVINGUDA DELS TARONGERS, 4. 46022 València. A/e: mabegode@uv.es. Tel.: 963 864 485.

1. Aquesta investigació s'ha desenvolupat dins el Grup d'Investigació de la Universitat de València (GIUV2014-188), Proyecto para el Estudio Sociolingüístico del Español de Valencia-PRESEVAL.

dard variety stands out, showing the highest score, greater prestige and social consideration, as well as closer links to communication skills, and it is only occasionally surpassed by the non-standard variety in certain areas, such as socialization competence.

KEYWORDS: language attitudes, Valencian, standard / non-standard language, teacher training, matched-guise technique.

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

La llengua catalana és present en quatre estats europeus: Andorra, Espanya, França i Itàlia. A Espanya es parla en diferents comunitats autònomes (Catalunya, les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, Aragó i Múrcia) amb diversos marcs curriculars que gestionen una presència desigual en el món educatiu; així, mentre que a Catalunya i a les Illes Balears la llengua catalana ha tingut reconeixement vehicular des de fa dècades, en l'àmbit valencià hi havia l'elecció de llengua fins fa ben poc temps.

Les llengües són sistemes complexos de naturalesa variable, fet que incidix de manera determinant en el procés d'ensenyament-aprenentatge, més concretament, en l'elecció del model de llengua que es presenta a l'aula per al desenvolupament de la competència comunicativa dels estudiants. En aquesta decisió tenen un paper primordial les actituds lingüístiques dels docents: les creences generals d'aquest col·lectiu, positives o negatives, condicionen la professió docent. De fet, en els darrers anys trobem investigacions vinculades al món educatiu, en especial, sobre població docent en actiu o en formació, dels diversos territoris plurilingües de l'Estat espanyol (Bellido, 2018; Campos Bandrés, 2015 i 2020; Gómez-Devís *et al.*, 2019).

El context valencià, diferent des de fa dècades de la resta del territori catalanoparlant (Gimeno i Gómez Molina, 2007; Gómez Molina, 2013), disposa de nombrosos estudis, com els impulsats per la Generalitat Valenciana sobre el coneixement i l'ús del valencià —el més recent en 2021— en la població general, o sobre la seua evolució des d'àmbits diferents (Mas Miralles, 2018; Vilà i Flors-Mas, 2018), i també relacionats amb les actituds dels parlants i amb el grau de conservació o desplaçament de les llengües implicades (Gimeno i Gómez, 2007; Gómez Molina, 2013; Casesnoves i Mas, 2016 i 2017; Buzón *et al.*, 2017; Buzón i Gómez-Devís, 2020).

En aquest punt, l'estudi que presentem s'incardina en el col·lectiu de futurs professors de castellà i valencià en l'educació secundària i té com a objectiu general observar i analitzar la confluència entre diversitat, llengua i educació a partir de les actituds lingüístiques —valoracions, idees i prejudicis— que els participants manifesten cap al valencià segons el grau d'estandardització (VE i VNE). En altres paraules, es vol esbrinar quins elements afavorixen o dificulten l'espai d'interacció educativa en matèria d'ensenyament de llengües primeres i segones amb dos propòsits específics:

a) Conèixer les avaluacions de la dimensió cognitiva (competència personal, estatus, prestigi professional, interacció comunicativa, tendència ideològica) i afectiva (atractiu personal i social, endogrup, solidaritat) amb la intenció de descobrir quin paper és assignat a cada modalitat.

b) Esbrinar quina varietat lingüística és percebuda com la més adequada segons l'àmbit d'ús, cosa que permetrà observar si la consciència lingüística o el prejudici es projecten amb una certa distribució funcional.

Pel que fa a les hipòtesis i segons els resultats d'estudis similars (Buzón *et al.*, 2017; Gómez-Devís *et al.*, 2019; Buzón i Gómez-Devís, 2020), s'han establert les següents:

— La varietat estàndard està relacionada amb l'estatus, amb els mitjans de comunicació i amb el poder, mentre que la no estàndard s'associa als valors intragrups de solidaritat i lleialtat lingüística; en conseqüència, la modalitat estàndard és més ben valorada en la dimensió cognitiva, com ara la competència (poder-persona), el prestigi professional, la classe social i l'estatus (poder-grup).

— La varietat no estàndard obté més bons resultats en la dimensió afectiva: atracció personal i social (solidaritat-persona i solidaritat-grup), grau d'identificació (solidaritat-grup), lleialtat i orgull lingüístics (solidaritat-grup).

En definitiva, el fet de considerar un col·lectiu amb un perfil formatiu i professional concret, docent de llengua i de literatura, en un marc normatiu gens estable —Llei 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià, i Llei 1/2024, de 27 de juny, de la Generalitat, per la qual es regula la llibertat educativa— aportarà dades que ens permetran mostrar el grau de predisposició i les capacitats desenvolupades per a la docència, actual i futura, de les llengües oficials a secundària i batxillerat.

2. ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES I PROFESSIÓ DOCENT

Les llengües són instruments vinculats a espais socials i culturals que no sols faciliten la comunicació humana, sinó que a més esdevenen un senyal d'identitat. El desenvolupament assolit per les ciències socials i humanes al llarg del segle xx ha proporcionat un entramat multidisciplinari que ha beneficiat els estudis d'interdependència i de complementarietat entre llengua i societat, en general, i de la sociolingüística moderna, en particular. A grans trets, aquest plantejament metodològic requereix la descripció de la llengua en ús per a poder estudiar, entre d'altres, la incidència de la categorització social del parlant i el context comunicatiu o les causes que motiven i mantenen la variació.

En aquest punt, l'estudi de les actituds lingüístiques comporta per a l'engranatge sociolingüístic esbrinar l'estatus i l'estima que incidiran en la «salut» d'una llengua o d'una varietat lingüística a partir de dades inestimables per a la comprensió de fenòmens com la variació, la consciència, la correcció i el prestigi lingüístics. En paraules de López-Morales (1989: 235):

[E]ntendemos la actitud como la acción o reacción misma —conducta—, la aceptación o el rechazo de un hecho lingüístico —y, por tanto, el uso o desuso de una variante, de una variedad o de una lengua—, que se produce por las creencias, favorables o adversas, hacia el hecho en cuestión; tales creencias provienen de los conocimientos lingüísticos y sociolingüísticos del hablante, es decir, de su conciencia sociolingüística —dimensión cognitiva— o de percepciones y

consideraciones relacionadas con la subjetividad y la emoción —dimensión afectiva— propias y de su comunidad de habla.

Així mateix, aquesta línia de recerca s'ha desenvolupat en escenaris educatius en els quals conviuen llengües oficials, cosa que no és cap novetat, i s'ha organitzat en dos grans blocs: *a)* treballs que analitzen les actituds dels estudiants cap a les llengües que parlen o estudien i *b)* estudis que se centren en les actituds del professorat davant les llengües que ensenyen o les varietats que els seus alumnes coneixen. D'acord amb aquesta tesi i observant l'àmbit català dels darrers cinc a set anys, assenyalem les publicacions de Casesnoves *et al.* (2019), Ianos *et al.* (2017 i 2020) i Sansó *et al.* (2020), referides als estudiants d'educació secundària; les de Casesnoves *et al.* (2016 i 2017) i Buzón i Gómez-Devís (2020), entre els universitaris, i les de Gómez-Devís *et al.* (2019) i Campos Bandrés (2020), pel que fa al col·lectiu docent en formació. Ambdues perspectives esdevenen essencials per a aconseguir una planificació lingüística ajustada que consoli de l'objectiu de normalitzar una llengua i/o les seues varietats; en altres paraules, descobrir la connexió entre una varietat lingüística —grau d'estandardització— i la identitat, la personalitat o l'estereotip que es relacionen amb els parlants que la utilitzen.

3. MÈTODE I INSTRUMENT

L'assumpció que les actituds no poden deduir-se a partir de l'observació de la conducta dels parlants, «the mere observation of a behaviour is a poor indicator of the person's attitude and behavioral observation is rarely used as a measurement strategy» (Schwartz, 2008: 55), comporta l'ús de tècniques indirectes per a l'obtenció de dades. Una de les més emprades és l'aparellament de veus disfressades, que permet analitzar les reaccions subjectives dels informants cap a mostres lingüístiques emeses per usuaris de llengües o varietats lingüístiques diferents.

L'estudi pioner de Lambert (1964) observa les actituds envers el bilingüisme en el territori del Canadà amb l'objectiu de descobrir les concepcions particulars dels membres de la comunitat respecte dels que utilitzen una llengua o modalitat lingüística diferent. Es tracta d'obtenir valoracions que un jutge —oient— realitza en escoltar un fragment enregistrat per un locutor a partir de criteris afectius, socials i culturals que es disposen en l'enquesta i que s'organitzen mitjançant escales de diferenciació semàntica.

L'objectiu principal d'aquesta tècnica d'aparellament de veus disfressades és observar i avaluar la solidaritat, per una banda, i l'estatus o el prestigi, per l'altra. Pel que fa a la primera, fa referència al grau d'identificació amb una varietat o un grup lingüístic (sentiment d'identitat i de pertinença). En relació amb la segona, apella a la posició social, econòmica i simbòlica que els jutges —els participants— associen als parlants locutors. Per tant, en el primer cas, possibles trets per valorar són, per exemple, el grau de confiança, la simpatia, l'amabilitat, la generositat o el sentit de l'humor que inspiren cadascuna de les veus escoltades en la prova. Quant a la segona dimensió, es podria determinar en quina mesura l'informant creu que els parlants són intel·ligents, educats, responsables o refinats o estan capacitats per tenir èxit laboralment.

El cas valencià ha emprat aquesta tècnica i ha validat aquest mateix instrument en els treballs de Buzón *et al.* (2017), Buzón i Gómez-Devís (2020), Gómez-Devís *et al.* (2019) i Gómez Molina (2013). Pel que fa a l'estructura, a les pàgines inicials es consideren les variables sociològiques de la persona entrevistada i a continuació ha de valorar un conjunt de trenta-tres parells o binomis —escala de Likert de l'1 al 7— organitzats en dues dimensions:

— La *dimensió cognitiva* (competència personal, prestigi professional, estatus socioeconòmic). Inclou adjectius relacionats amb la competència (*intelligent - no intelligent, segur de si mateix - insegur...*), amb l'estatus (*urbà-rural, influent-insignificant, culte-ignorant...*), amb el prestigi professional (*treballador-malfaener, emprenedor-apocat, professió associada, identificació com a cap, identificació com a subordinat*), amb la interacció comunicativa (*clar-confús, convincent - no convincent*) i d'altres que no prenen en consideració el diferencial semàntic, sinó ideologies associades a les varietats dialectals (*valencianista, catalanista, progressista, autonomista*), les professions corresponents i la consciència sociolingüística —àmbits d'ús de cada modalitat lingüística (*adequació per a la ràdio i la TV, per a l'escola, per a la botiga, per al carrer, per a l'amistat, per a casa*).

— La *dimensió afectiva* (atractiu, solidaritat). Comprén adjectius relacionats amb l'atractiu personal (*simpàtic-antipàtic, divertit-avorrit, humil-orgullós, obert-tancat...*), amb l'atractiu social (*noble-egoista, generós-avariciós...*) i amb el grau d'identificació amb l'endogrup (identificació del locutor amb els amics i amb si mateix).

3.1. Població i mostra

Els seixanta-un individus que han avaluat les modalitats lingüístiques VE i VNE les coneixen bé. Tots són menors de trenta-un anys i han estat escolaritzats en els successius programes educatius de la Comunitat Valenciana (escola, institut i universitat). A més, la formació específica dels estudis universitaris superiors, de futurs docents de castellà i de valencià, garanteix un coneixement, un ús i una perspectiva de futur immillorables. Per altra banda, no tots els participants empenen el valencià amb regularitat —llengua habitual.

Així mateix, segons les dades facilitades per la Universitat de València, la població estudiada representa un grau de confiança del 95 % i el marge d'error de la mostra se situa en el 3,79 %, dada que implica un grau de fiabilitat i de representativitat excel·lent. A la taula 1 es pot veure la distribució dels seixanta-un participants segons variables sociolingüístiques.

3.2. Obtenció de les dades

La recollida dels materials es va realitzar en el curs acadèmic 2017-2018 entre els estudiants del Màster de Professorat, en les especialitats de castellà i valencià, de la Universitat de València. Els qüestionaris es van implementar en diverses sessions presen-

TAULA 1
Distribució de la mostra segons variables sociolingüístiques

<i>Sexe/Gènere</i>	hòmens	20	} 61
	dones	41	
<i>Llengua habitual</i>	castellà	26	
	valencià	28	
	ambdós	7	
<i>Llengua materna</i>	castellà	23	
	valencià	27	
	ambdós	11	
<i>Residència</i>	València ciutat i àrea metropolitana	37	
	altres àrees de la província de València	24	

FONT: Elaboració pròpia.

cials i els grups de participants en cada ocasió van ser reduïts. El procediment fou el següent: audició d'un text llegit (suport digital) en una de les modalitats lingüístiques (VE, VNE) i, seguidament, realització de l'enquesta. Una vegada tots els jutges anotaven les seues respostes, es presentà l'altra modalitat. Amb la finalitat d'evitar el biaix que pot provocar l'ordre de presentació dels enregistraments es van mostrar de manera aleatòria en cadascun dels passos. El text proposat és de caràcter narratiu i, per tal de controlar que el timbre de la veu —masculina o femenina— no condicionés les valoracions, sempre es va treballar amb locutores, una per modalitat lingüística. Com ja hem esmentat anteriorment, tant la tècnica com les gravacions emprades per a la recollida de les dades formen part de recerques anteriors i són detallades a Buzón *et al.* (2017: 289-295). El temps estimat per a completar el procés és de trenta minuts, aproximadament.

4. ANÀLISI DELS RESULTATS I DISCUSSIÓ

En primer lloc, cal tenir en compte que el tractament i l'anàlisi dels resultats per a les dues modalitats observades presenten una integritat i un índex de validesa elevats (taula 2).²

TAULA 2
Estadístiques de fiabilitat

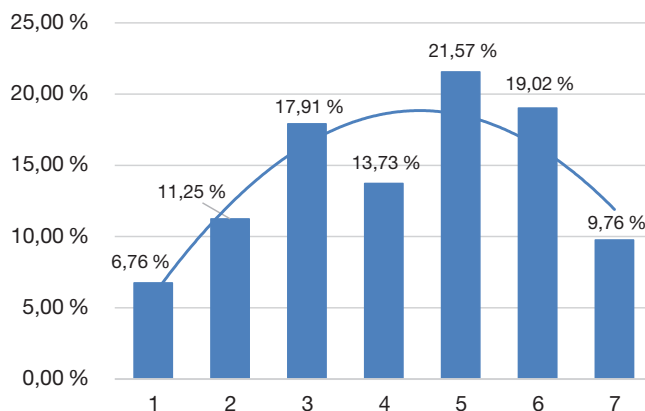
<i>Alfa de Cronbach</i>	<i>Nombre d'elements¹</i>
0,830	44

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

2. Aquesta quantitat inclou els trenta-tres binomis de les dimensions cognitiva i afectiva, a més d'altres aspectes, com ara la competència personal o el grau d'identificació.

El conjunt de les puntuacions globals consignades pels informants presenta, com era esperable, una distribució normal que es pot representar com una campana de Gauss (figura 1). En canvi, destaquen la vall a les puntuacions intermèdies (4, *Ni... ni...*) i el desplaçament de la valoració cap al 5 (*lleugerament B*), que indica una tendència generalitzada, en cas de neutralitat, a optar per la valoració més positiva.³

FIGURA 1
Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

Si desenvolupem els resultats obtinguts en les puntuacions per varietats de valencià, podem observar que la tendència es manté en els dos casos, tot i que amb diferències notables. Tal com es pot comprovar a les figures 2 i 3, la modalitat VE magnifica aquesta tendència (la diferència entre el percentatge de puntuacions 5 i 4 és de quasi deu punts), mentre que la VNE és puntuada amb més freqüència i s'evita la valoració neutral tant cap amunt com, particularment, cap avall. Aquesta primera observació podria suggerir una major facilitat a puntuar cap a l'extrem negatiu l'altra modalitat, VNE.

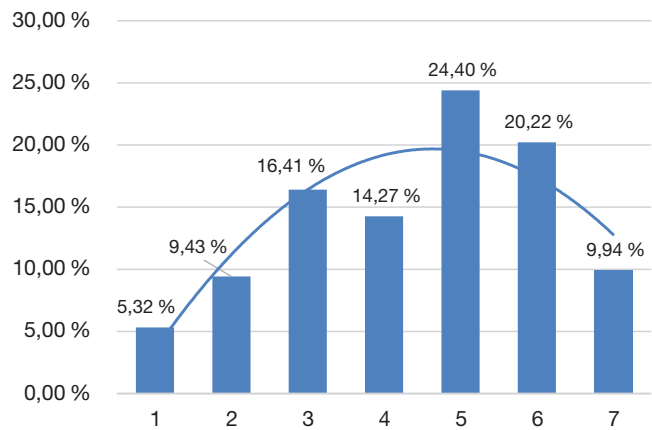
Des d'un punt de vista merament descriptiu i general, en canvi, les mitjanes de puntuacions de totes dues varietats se situen relativament pròximes al punt mitjà (4) i entre si (taula 3).

La comparació en les percepcions i les actituds dels futurs docents entre les dues varietats de valencià és més perceptible, des del punt de vista descriptiu, si comparem les mitjanes per atributs. Com es pot observar a la taula 4, entre els deu atributs de

3. Tot i que inicialment el tret positiu o negatiu dels parells o binomis es presenta de manera aleatòria a cada extrem de l'escala de Likert, abans de fer-ne les anàlisis estadístiques ha estat reorientat en sentit negatiu-positiu seguint l'ordre numèric creixent. La raó de la disposició aleatòria a l'enquesta ha estat inhibir en el jutge l'associació sistemàtica del caràcter positiu o negatiu de cada tret en els mateixos extrems.

FIGURA 2

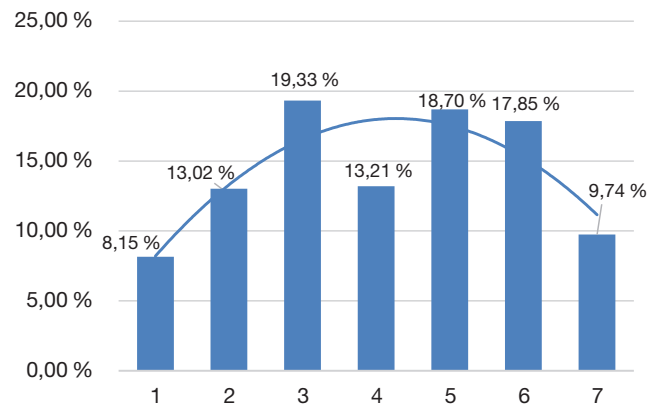
Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs en la VE

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

FIGURA 3

Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs en la VNE

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

TAULA 3

Mitjanes per varietat i mitjana global per a ambdues varietats

VE	VNE	Mitjana
4,45	4,17	4,315

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

TAULA 4

Mitjanes més altes per a VE comparades amb les de VNE i mitjana global

<i>Atributs</i>	<i>VE</i>	<i>VNE</i>	<i>Mitjana</i>
fosc/clar	5,80	4,31	5,06
maleducat/educat	5,79	4,26	5,03
irresponsable/responsable	5,72	4,57	5,15
adequació per a la ràdio i la TV	5,70	1,85	3,78
ignorant/culte	5,70	2,79	4,25
malfaener/treballador	5,59	4,33	4,96
ximple/intelligent	5,46	3,25	4,36
insegur / segur de si mateix	5,26	3,80	4,53
adequació per a l'escola	5,25	2,49	3,87
deshonest/honest	5,16	5,07	5,11

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

puntuació mitjana més elevada per a VE, els que destaquen des del punt de vista quantitatiu pertanyen majoritàriament a la dimensió cognitiva (ombrejats a les taules) respecte a tres, només, de la dimensió afectiva. Més específicament, tres dels deu atributs de la dimensió cognitiva pertanyen a l'àrea de la competència personal (*malfaener*, *ximple* i *insegur*), dos a la consciència sociolingüística (*adequació per a la ràdio i la TV* i *adequació per a l'escola*), un a la interacció comunicativa (*fosc*) i un a l'estatus (*ignorant*). Pel que fa a la dimensió afectiva, dos atributs pertanyen a l'àrea

TAULA 5

Mitjanes més baixes per a VE comparades amb les de VNE i mitjana global

<i>Atributs</i>	<i>VE</i>	<i>VNE</i>	<i>Mitjana</i>
adequació per a la botiga	3,74	5,15	4,62
avariciós/després	3,67	3,30	3,49
progressista/conservador	3,61	4,87	4,24
identificació com a subordinat	3,57	3,84	3,71
gasiu/generós	3,54	3,57	3,56
adequació per a la família	3,43	5,51	4,47
adequació per al carrer	3,31	5,93	4,62
adequació per a l'amistat	3,30	5,79	4,55
autonomista/centralista	3,23	4,57	3,90
dessaborit/graciós	3,00	4,34	3,67

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

de l'educació (*maleducat i irresponsable*) i l'altre a la del caràcter (*deshonest*). Pel fet d'haver estat puntuats alt, en general aquests atributs indiquen una primera imatge quantificada de la percepció i l'actitud positives dels informants respecte a la variant de valencià estàndard.

En referència als deu atributs amb la mitjana més baixa (és a dir, aquells puntuats més baix per a VE), la relació entre la dimensió cognitiva i l'afectiva es manté a favor de la primera (set respecte a tres). Dels set atributs de la dimensió cognitiva, quatre (*adequació per a la botiga, adequació per a la família, adequació per al carrer i adequació per a l'amistat*) pertanyen a l'àrea de la consciència social, dos (*progressista i autonomista*), a l'àrea de la ideologia, i l'últim (*identificació com a subordinat*), a la del prestigi professional. Dels tres atributs restants d'aquesta llista, tots de la dimensió afectiva, dos pertanyen a l'àrea de l'educació (*avariciós i gasiu*) i l'últim (*dessaborit*), a la del caràcter.

Com que el perfil de les percepcions i les actituds dels parlants envers les dues varietats de valencià ve marcat amb més intensitat per les puntuacions més diferenciades, s'han emprat precisament els atributs amb major diferència de mitjana com a base d'aplicació de proves d'anàlisi de la significació estadística de la diferència de mitjanes (ANOVA d'un factor i khi quadrat,⁴ taula 6).

TAULA 6
*Mitjanes i diferències de mitjanes, ANOVA i χ^2 dels atributs
amb una diferència de mitjana més gran*

Atributs	VE	VNE	VE-VNE	ANOVA	χ^2
adequació per a la ràdio i la TV	5,70	1,85	3,85	0,000 (**)	0,000 (**)
ignorant/culte	5,70	2,79	2,91	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per a l'escola	5,25	2,49	2,75	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per al carrer	3,31	5,93	2,62	0,000 (**)	0,170
adequació per a l'amistat	3,30	5,79	2,49	0,000 (**)	0,000 (**)
bast/refinat	4,97	2,66	2,31	0,000 (**)	0,000 (**)
ximple/intelligent	5,46	3,25	2,21	0,000 (**)	0,000 (**)
anticatalanista/catalanista	4,98	2,85	2,13	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per a la família	3,43	5,51	2,08	0,000 (**)	0,092
professió interpretada	4,25	2,18	2,07	0,000 (**)	0,000 (**)
rural/urbà	4,41	2,67	1,74	0,000 (**)	0,000 (**)
apocat/emprenedor	4,56	2,89	1,67	0,000 (**)	0,000 (**)
maleducat/educat	5,79	4,26	1,52	0,000 (**)	0,002 (*)

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

4. Indiquem amb (**) significacions estadístiques del 99 % i amb (*), del 95 %.

En primer lloc observem que, en els deu primers atributs, entre el VE i el VNE hi ha una diferència de mitjana de més de dos punts (només s'esmenten els que tenen una diferència de mitjana de més d'1,5 punts). Per a tots els atributs, l'ANOVA (prova F de Snedecor) indica una diferència de mitjanes estadísticament significativa, mentre que khi quadrat coincideix en onze casos (en deu dels quals al 99 %) i discrepa només en el cas dels atributs *adequació per al carrer* i *adequació per a la família*. Cal destacar que només dos atributs pertanyen a la dimensió afectiva (*bast* i *maleducat*), ambdós de l'àrea de l'educació.

La coincidència entre la llista d'atributs amb puntuacions més extremes per al VE (tant per dalt com per baix) i la de diferència de mitjanes més gran amb VNE és pràcticament total (llevat dels atributs *anticatalanista*, *professió interpretada*, *rural* i *apocat*), la qual cosa ens situa davant d'uns trets rellevants (i quasi tots ells, a més, avalats per significacions estadístiques de proves d'independència de mitjanes) en la definició del perfil perceptiu i actitudinal dels informants davant del VE respecte del VNE.

En aquest punt, convé conduir les anàlisis més enllà del terreny purament descriptiu i obtenir components principals (és a dir, classificacions dels atributs agrupats per proximitat i semblança en el patró de puntuacions a escala global) per varietats del valencià. Amb aquesta finalitat hem seleccionat com a conjunt d'atributs de partida de l'anàlisi factorial aquells que han obtingut significacions estadístiques del 99 % en els mètodes ANOVA i khi quadrat (independentment de les diferències de mitjanes) i hem anat depurant els atributs que maximitzen les comunalitats dels atributs i els valors de les proves KMO i Barlett en un procés iteratiu fins a obtenir un conjunt òptim d'atributs per a cada varietat del valencià.

Les anàlisis factorials empren la tècnica de reducció estadística de dades i permeten obtenir grups homogenis de variables (agrupacions d'atributs en components o agrupacions principals) que expliquen la major quantitat possible de variància de les puntuacions a diferents graus de capacitat explicativa. Així és possible obtenir, en primer lloc, agrupacions d'atributs el comportament dels quals és semblant o es troba correlacionat, i en segon lloc, diferents agrupacions el comportament de les quals està clarament diferenciat de la resta. D'aquesta manera, obtenim informacions jerarquitzades d'atributs que marquen el retrat del parlant de valencià (estàndard o no estàndard) amb diferent grau d'intensitat, nocions subconscients en la ment del jutge que identifiquen el parlant de valencià en funció de la varietat de parla emprada.

Els resultats de l'anàlisi factorial per al valencià estàndard suggereixen un total de set components o grups d'atributs amb diferent capacitat explicativa de la variància, de forma que només els tres primers superen el 53 % de la variància total inherent a les dades. El primer component, que és el que té més capacitat explicativa (31,13 % de la variància), està compost per cinc atributs (*malfaener*, *irresponsable*, *adequació per a l'escola*, *ximple* i *ignorant*), quatre dels quals pertanyen a la dimensió cognitiva i només un (*irresponsable*, $\overline{VE} = 5,72$; $\overline{VNE} = 4,57$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,15$) correspon a la dimensió afectiva. Malgrat la diversitat d'àrees dels atributs (competència personal, consciència social, estatus i educació), podem observar una noció comuna vinculada a una certa imatge de treball i de capacitat intel·lectual. Tots pertanyen al grup dels

TAULA 7

Anàlisi factorial (VE) d'atributs amb diferències significatives (99%) de mitjanes (ANOVA i χ^2)

<i>Matriu de component rotat⁴ per a VE respecte de VNE</i>							
	1	2	3	4	5	6	7
malfaener/treballador	0,797	0,106	0,201	0,190	-0,111		-0,155
irresponsable/responsable	0,764		0,290	0,177	0,199	-0,190	-0,148
adequació per a l'escola	0,749	0,113				0,394	0,120
ximple/intelligent	0,747	0,260	0,253		0,201		
ignorant/culte	0,591	0,384	0,366	0,258	0,113	-0,100	0,244
ambiciós/modest		0,792	-0,330		-0,142		
apocat/emprenedor	0,352	0,742	0,157		0,226		
insegur / segur de si mateix	0,354	0,623		0,438		0,270	0,109
identificació personal	0,192	0,517	0,450		0,172		0,481
egoista/noble	0,222		0,872			0,171	-0,104
presumptuós/senzill	0,114		0,828				
antipàtic/simpàtic	0,266	0,252	0,575		0,346	0,356	
professió interpretada	0,230	-0,124		0,836	0,118	-0,148	
dissuasiu/convincent		0,480		0,754		0,166	
anticatalanista/catalanista	0,182	0,153		0,120	0,826		
rural/urbà	0,304	0,348		0,139	-0,576	-0,315	
adequació per a l'amistat			0,287			0,868	
gasiu/generós	-0,193	0,145	-0,261				0,800
adequació per a la ràdio i la TV	0,497	-0,268		0,352	-0,134		0,541

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

deu atributs amb la mitjana més alta i, a més, tots han estat assenyalats pels mètodes ANOVA i les proves khi quadrat com a puntuats amb diferències de mitjanes estadísticament significatives. D'aquesta manera, la imatge intel·lectual i de capacitat de treball esdevé un pilar fonamental en la percepció i en l'actitud que els parlants tenen de la variant de valencià estàndard, específicament, amb valoracions pertanyents als extrems positius. Per tant, el valencià estàndard és percebut com a propi d'algú treballador, responsable, intelligent, culte i adequat per a l'escola.

El segon component, amb una capacitat explicativa del 13,28 %, està format per quatre atributs, amb una distribució més diversificada: dos pertanyen a la dimensió

5. Extracció per components principals. Convergència en la iteració 10. Variància total explicada = 77,35. Prova de KMO i de Barlett = 0,727 ($p = 0,000$). Els atributs analitzats s'han seleccionat mitjançant un procés iteratiu de maximització de les comunalitats (mínim 0,650) sobre la base d'aquells significatius del 99 % tant en l'ANOVA com en les proves χ^2 .

TAULA 8
Variància total explicada per l'anàlisi factorial (VE)

Component	Autovalors inicials		
	Total	% de variància	% acumulat
1	5,915	31,130	31,130
2	2,524	13,284	44,414
3	1,804	9,493	53,908
4	1,213	6,382	60,290
5	1,145	6,025	66,315
6	1,090	5,738	72,054
7	1,006	5,296	77,350

NOTA: Mètode d'obtenció: anàlisi de components principals. Només s'utilitzen els casos per als quals la varietat és VE en la fase d'anàlisi.

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

cognitiva (*apocat* i *insegur*, de competència personal) i dos, a l'afectiva (*ambiciós*, de l'àrea de l'educació, i *identificació personal*, de l'àrea de proximitat). Només *insegur* ($\overline{VE} = 5,26$; $\overline{VNE} = 3,80$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,46$) correspon al grup d'atributs amb una mitjana més alta per al VE, però tots han estat caracteritzats mitjançant anàlisis ANOVA i khi quadrat amb puntuacions diferents de les consignades per al VNE des d'un punt de vista estadísticament significatiu. La noció que sembla que hi ha al darrere del component és l'orientació a l'èxit, tret que caracteritzaria el parlant d'aquesta varietat de valencià com a més ambiciós (mitjana per al VE de 4,46 punts, respecte de 3,11 del VNE, amb una diferència entre totes dues d'1,36 punts), més emprenedor (4,56 de mitjana per al VE respecte de 2,89 del VNE, amb una diferència d'1,67 punts), molt més segur de si mateix que el parlant de VNE (amb una mitjana per al VE de 5,26 respecte de 3,8 de la varietat no estàndard) i més susceptible d'estimular la noció de proximitat de la identificació personal. És a dir, el parlant de VE és percebut com a més orientat a l'èxit que el de VNE.

El tercer component, amb una capacitat explicativa de la variància del 9,493 %, està format per tres atributs de la dimensió afectiva, tots tres de l'àrea del caràcter. Cap dels tres atributs no presenta una diferència de mitjana entre les dues varietats de valencià superior a 1,5 punts, però tots tres, a partir de l'ANOVA i de les proves de khi quadrat, presenten una diferència de mitjanes estadísticament significativa. L'agrupació dels tres atributs constitueix una noció o un component que podríem englobar dins de l'etiqueta *competència per a la interacció social*. Des d'aqueix punt de vista, i atenent les tendències consignables a les mitjanes i les diferències de mitjanes respectives, el parlant de valencià estàndard és percebut com a lleugerament menys noble que el de VNE ($\overline{VE} = 4,64$; $\overline{VNE} = 4,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 0,15$), molt menys senzill ($\overline{VE} = 4,44$; $\overline{VNE} = 5,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,41$) i menys simpàtic ($\overline{VE} = 4,48$; $\overline{VNE} = 4,92$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 0,44$); és a dir, el parlant de la VNE és més ben percebut i

inspira una actitud més positiva des del punt de vista de la competència per a la interacció social que el de la VE.

Els últims quatre components aporten més del 23 % de la variància restant. Tots els atributs implicats en aquests quatre components pertanyen a la dimensió cognitiva (llevat de *gasiu*, membre del seté component) i a diverses àrees dins d'aquesta. Tots han aparegut amb diferències estadístiques significatives de mitjanes tant en els respectius mètodes ANOVA com en les proves khi quadrat. Destaquen les percepcions de la VE com a pròpia d'un parlant amb més capacitat de convicció, més catalanista i urbà, menys adequat per a ser considerat un amic (el parlant de VNE és percebut amb molta diferència com a més adequat per a l'amistat, $\overline{VE} = ,30$; $\overline{VNE} = 5,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,49$, entre els cinc atributs amb una major diferència de mitjana), però molt més adequat per a la ràdio i la TV que el de VNE ($\overline{VE} = 5,70$; $\overline{VNE} = 1,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 3,85$, amb la diferència de mitjana més alta de tota la comparativa).

Les nocions darrere d'algunes d'aquestes agrupacions són més complicades de dibuixar perquè en alguns casos queden agrupats atributs que, en aparença, tenen poca familiaritat. És el cas de l'atribut *professió interpretada* junt a *dissuasiu*, o de l'últim component, ocupat per la parella d'atributs *gasiu* i *adequació per a la ràdio i la TV*. En el cas del quart component, podríem aventurar una vinculació de la capacitat de convicció amb professions de més prestigi mitjançant la noció de l'efecte de la credibilitat per associació, és a dir, com una manifestació particular de la tendència d'algunes persones a associar la credibilitat i la capacitat de persuasió en aquells que tenen una posició prestigiosa o un estatus social elevat.

Pel que fa al binomi *anticatalanista* i *rural* en el cinqué component, sembla que queda més clara la correlació entre la percepció de la variant de valencià estàndard com a prou més catalanista que la de valencià no estàndard ($\overline{VE} = 4,98$; $\overline{VNE} = 2,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,13$) i el caràcter més urbà i cosmopolita de la primera variant respecte de la segona ($\overline{VE} = 4,41$; $\overline{VNE} = 2,67$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,74$). Aquest resultat concorda amb la percepció dels estudiants de l'últim any de la titulació de Grau en Mestre/a d'Educació Primària (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 144).

Cal destacar també la importància del sisé component, constituït exclusivament per l'atribut *adequació per a l'amistat*. En aquesta ocasió, les mitjanes ens informen d'una percepció generalitzada i (mitjançant ANOVA i khi quadrat) estadísticament significativa de la VNE com a més identificadora d'una amistat ($\overline{VE} = 3,30$; $\overline{VNE} = 5,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,49$). El VE és percebut com a més distant i menys propici per a una relació d'amistat. Aquestes dades coincideixen amb les dels futurs mestres (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 145-146), així com entre les dels jòvens valencians d'entre dinou i trenta-quatre anys —universitaris / no universitaris— (Buzón i Gómez-Devís, 2020: 85).

Finalment, el seté component el podem englobar en la noció d'eficàcia en la comunicació, ja que aglutina el tret *gasiu* i el d'*adequació per a la ràdio i la TV* ($\overline{VE} = 5,70$; $\overline{VNE} = 1,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 3,85$). D'aquesta manera, aquest component podria indicar una noció de percepció de la competència comunicativa de la VE molt més elevada que la VNE. De fet, un estudi anterior sobre els mestres en formació indica que

«presentan una percepción del uso (del valenciano) estándar que insiste en el estigma social generalizado de una modalidad de lengua reservada esencialmente para ámbitos formales» (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 146).

5. CONCLUSIONS

A mesura que avancem en l'estudi del contacte lingüístic i n'obtenim resultats, el debat sobre quins factors —socials o lingüístics— tenen més poder explicatiu va perdent intensitat. La interacció entre les estructures cognitives, les realitats socials i el material lingüístic és el que ens pot ajudar a predir d'una manera més ajustada què succeeix, com i per què. En essència, el repte per als investigadors és el de sempre: desxifrar la importància social del llenguatge. Per tant, per a aconseguir-ho, cal considerar els parlants i les ideologies lingüístiques inherents amb els seus canvis complexos.

En altres paraules, la percepció d'un estímul (en aquest cas, un fragment discursiu) activa una sèrie de valoracions dels participants (professorat de llengua i literatura en formació) que comportaran un posicionament envers diferents modalitats lingüístiques i els qui les empren, que pot determinar qüestions acadèmiques rellevants i, en conseqüència, les expectatives dels alumnes i de les seues famílies.

Aquest estudi presenta i analitza els resultats de 122 enquestes de futurs docents —estudiants del tram de capacitació pedagògica de l'educació secundària obligatòria i de batxillerat— a partir d'una tècnica d'aparellament de veus disfressades que gradua diferents atributs en virtut de la percepció que manifesten davant una mostra de valencià estàndard i no estàndard. Les dades recollides perfilen la imatge o l'actitud que es genera en el subconscient dels jutges —oients. En un primer moment, hem traçat un retrat merament descriptiu de les dues varietats en funció de les puntuacions mitjanes consignades a les enquestes per a cada atribut i hem obtingut grups de trets en els quals la mitjana és excepcionalment alta o baixa, o que presenten una diferència objectiva de mitjana més gran entre ambdues modalitats (més d'1,5 punts). Posteriorment, hem recorregut a models de reducció o classificació factorials exploratoris per a determinar l'existència de grups d'atributs que, associats nocionalment, presenten un comportament unificat i unitari tant des del punt de vista intern del grup com pel que fa a altres grups.

En primer lloc, d'una manera general, les puntuacions del VE són superiors i tendeixen més sovint als valors alts i afavoridors de la imatge que les del VNE, és a dir, a les percepcions positives dels atributs. Els estrats més negatius de tots els atributs, de mitjana, són escollits fins a tres punts percentuals amb més freqüència quan l'informant es troba davant la varietat de VNE. A partir del valor neutral, i específicament en l'estrat 5, es constata un augment notable en la freqüència de puntuacions a favor del VE. La visió general de la variant de VE és més positiva que la del VNE. Més concretament, hem constatat un patró de puntuació peculiar envers el VNE en les puntuacions intermèdies i, concretament, al voltant de la puntuació neutral (4). Així, si en el cas del VE, els informants, en el moment d'evitar la puntuació neutral, han op-

tat més sovint per la puntuació superior (5), hem constatat una freqüència més elevada del que era esperable en optar per l'estrat inferior (3) en el cas del VNE, la qual cosa podria indicar un cert prejudici envers aquesta variant de valencià.

En termes generals, a partir de les mitjanes i pel que fa a les puntuacions més positives, es pot afirmar que la varietat de VE és percebuda pels oients com a pròpia d'un parlant molt clar, educat, responsable, culte, adequat per a la ràdio i la TV, treballador, intelligent, segur de si mateix, adequat per a l'escola i honest. Tenen un pes específic elevat en aquesta actitud les àrees de competència personal i consciència sociolingüística de la dimensió cognitiva. Respecte de les puntuacions més negatives, el parlant de la varietat de valencià estàndard és percebut en general com a menys adequat per a la botiga; relativament avariç i progressista (davant de conservador); no gaire identificable com a subordinat; tirant a gasiu; relativament menys identificable com a adequat per a la família, el carrer i els amics; més autonomista que centralista, i lleugerament dessaborit.

Altres anàlisis ens han permès afinar la imatge i l'actitud que els futurs docents de castellà i de valencià es formen a partir de les percepcions que s'activen davant de la varietat de VE respecte de la de VNE. En particular, l'estudi dels atributs, la mitjana dels quals mostra una major diferència quantitativa entre variants lingüístiques i que han estat assenyalats per proves bivariables d'independència (ANOVA d'un factor i khi quadrat) com a caracteritzats per una diferència de mitjanes entre variants estadísticament significativa, ha remarcat algunes de les observacions ja avançades en les anàlisis descriptives de mitjanes i n'ha revelat altres de noves. En concret, es consolida la visió del parlant de VE com una persona extremament adequada per a la ràdio i la TV, molt culta i molt adequada per a l'escola, el carrer i l'amistat. D'altra banda, destaca la seua percepció com una persona refinada, intelligent i tirant a catalanista, notablement adequada per a la família i amb un prestigi professional notable. Amb una diferència de mitjanes ja inferior a dos punts respecte de la varietat de VNE, el VE és percebut com a més urbà, més propi d'algú emprenedor i molt educat. Aquesta percepció de la varietat lingüística estàndard com a més prestigiosa i preferible es pot trobar en estudis com el de González Benítez (2021) o Manjón-Cabeza (2020), ambdós sobre la predilecció de futurs docents pel castellà normatiu o estàndard sobre altres varietats de l'espanyol.

Quant a l'anàlisi factorial, destaca el monopoli pràcticament absolut de la dimensió cognitiva entre els atributs més caracteritzadors i diferenciadors de la variant de VE respecte a la de VNE. La noció vertebral del perfil de percepció i actitud respecte del VE està vinculada a la imatge del treball i a la capacitat intel·lectual per a dur-lo a terme. La noció més rellevant i que sembla marcar amb més intensitat la percepció del parlant de VE és, precisament, la seua capacitat de treball, responsabilitat, intel·ligència, formació culta i adequació a l'àmbit escolar.

En un segon nivell hi ha la noció d'orientació a l'èxit de la varietat de VE com un conglomerat d'atributs vinculats amb trets d'ambició, d'emprenedoria, de seguretat en un mateix i d'afinitat a la identificació personal. En tercer lloc destaquem la noció de competència per a la interacció social, envers la qual el parlant de VE sembla

presentar-se com a menys apte per a ser percebut com a menys noble, molt menys senzill i menys simpàtic que el de VNE.

Els últims components dibuixen alguns trets complementaris d'aquesta imatge de la varietat de VE envers el VNE. Destaquem la presència d'una sort d'efecte de credibilitat per associació que presentaria el parlant de VE com a més creïble i amb més competències de suggestió per associació amb un cert prestigi professional. A més, constatem la presència d'una correlació entre la percepció de la varietat de VE com a més propera al catalanisme i la seua percepció com a varietat més urbana. A l'últim, l'oient es manifesta més propens a percebre el parlant de VNE com a amic que el de VE, al qual sembla situar en un pla més intel·lectual, de més eficiència comunicativa i prestigi, però més allunyat de les emocions i de les relacions socials i, per tant, de la relació d'amistat. Novament, sembla que ens trobem davant del fenomen de compensació idealitzadora.

Una altra mirada que també dibuixa les perspectives futures en l'escena de la societat valenciana parteix de l'*Enquesta sobre el coneixement i ús social del valencià* (2021), de la qual destaquem les dades següents:

- Sols el 22 % dels participants coneixen la llei de plurilingüisme en el sistema educatiu valencià i la valoració mitjana és de 6,03 sobre 10.

- Només el 4,6 % dels enquestats estan assabentats de la creació de l'Oficina de Drets Lingüístics (ODL) i la valoren amb un 6,95 sobre 10.

- L'opinió sobre l'actuació de la Generalitat Valenciana respecte al foment del coneixement i l'ús del valencià és satisfactòria per al 33,6 %, indiferent per al 27,6 %, insatisfactòria per insuficient (se n'hauria de fer més) per a l'11,5 % i insatisfactòria per excessiva (en contra de la promoció del valencià) per al 6,2 %.

A manera de cloenda, els resultats de l'estudi mostren que, malgrat que el valencià està implantat en el sistema educatiu des de fa dècades (Llei d'ús i ensenyament del valencià, 1983), la percepció dels futurs professors de llengua i literatura (població més jove) cap a les varietats estàndard / no estàndard es pot alinear amb un ús diglòssic que deixa el VNE per als contextos menys formals i el VE, per als formals, principalment en l'àmbit educatiu. Com ja han apuntat Vila i Flors-Mas (2018: 25) «en algunes zones, el català continua ancorat a la llar i a les relacions de major proximitat social i la interrupció de la transmissió intergeneracional continua sent una realitat en certs indrets». En altres paraules, aquest escenari no pot considerar-se un cas particular del territori valencià. Hi ha veus que descriuen un retrocés del català a l'escola (Rosa Sensat, 2022) i, per tant, hem de plantejar com es poden reforçar les estratègies conjuntes des de les institucions i des de les escoles.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ASSOCIACIÓ DE MESTRES ROSA SENSAT (2022). *Conclusions 57a Escola d'Estiu Rosa Sensat: El català a l'escola* [en línia]. <<https://www.rosasensat.org/wp-content/uploads/2022/07/Conclusions-EE57.pdf>> [Consulta: febrer 2023].

- BELLIDO CALDUCH, T. C. (2018). *Estudio de los niveles de uso, valoración y actitudes lingüísticas hacia la lengua asturiana que muestran los futuros maestros: Implicaciones educativas y curriculares*. Tesis doctoral. Universitat d'Oviedo.
- BUZÓN, J. M.; GÓMEZ-DEVÍS, M.-B. (2020). «Llengües, jóvens i universitat: actituds lingüístiques a València ciutat i l'àrea metropolitana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 75-96. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.161>>.
- BUZÓN, J. M.; GÓMEZ-DEVÍS, M.-B.; GÓMEZ-MOLINA, J. R. (2017). *Actitudes lingüísticas en Valencia y su área metropolitana: Estudio longitudinal y análisis de tendencias*. València: Tirant lo Blanch.
- CAMPOS BANDRÉS, I. O. (2015). «Actitudes hacia el catalán del futuro profesorado aragonés de Educación Primaria». *Sintagma: Revista de Lingüística*, núm. 27, p. 43-59.
- (2020). «Estudio de las actitudes de los estudiantes de magisterio en Aragón hacia el catalán». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 265-280. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.171>>.
- CASESNOVES, R.; MAS, J. A. (2016). «Usos lingüístics i ideologia: què fan els universitaris valencians?». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 60, p. 113-139.
- (2017). «Ideology and language choice: Catalan-speaking university students». *Sociolinguistic Studies*, vol. 11, núm. 1, p. 107-129.
- CASESNOVES, R.; MAS, J. A.; TUDELA, A. (2019). «Primary and secondary factors in language maintenance in a medium-sized community language: Catalan in Spain». *International Journal of Bilingualism* [en línia], vol. 23, núm. 2, p. 525-552. <<https://doi.org/10.1177/1367006917745697>>.
- GENERALITAT VALENCIANA. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2021). *Enquesta: Coneixement i ús social del valencià: Síntesi de resultats* [en línia]. <https://ceice.gva.es/documents/161863132/174616028/enquesta+ús+del+valencià+2021_web.pdf/6a3e6836-f136-bffc-8593-0381eedc297b?t=1674558043543> [Consulta: 11 febrer 2024].
- GIMENO-MENÉNDEZ, F.; GÓMEZ MOLINA, J. R. (2007). «Spanish and Catalan in the Community of Valencia». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 184, p. 95-107.
- GÓMEZ-DEVÍS, M.-B.; BUZÓN, J.; ALANDETE, M. (2019). «Escuela y diversidad lingüística: estudio de las actitudes lingüísticas de los futuros docentes valencianos». *Studia Romanica Posnaniensia* [en línia], vol. 46, núm. 4, p. 135-147. <<https://doi.org/10.14746/strop.2019.464.012>>.
- GÓMEZ MOLINA, J. R. (2013). «Actitudes lingüísticas en la comunidad de habla bilingüe de Valencia». A: MONTÓYA, B.; MAS, A. (ed.). *'Studia linguistica in honorem' Francisco Gimeno Menéndez*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, p. 375-408.
- GONZÁLEZ BENÍTEZ, R. (2021). *Actitudes de posibles futuros docentes de ELE en la ULPGC hacia las variedades del español*. Treball de fi de grau. Universitat de Las Palmas de Gran Canaria.
- IANOS, M. A.; HUGUET, À.; JANÉS, J.; LAPRESTA, C. (2017). «Can language attitudes be improved? A longitudinal study of immigrant students in Catalonia (Spain)». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* [en línia], vol. 20, núm. 3, p. 331-345. <<https://doi.org/10.1080/13670050.2015.1051508>>.
- IANOS, M. A.; RUSU, A.; HUGUET, À.; LAPRESTA, C. (2020). «Implicit language attitudes in Catalonia (Spain): Investigating preferences for Catalan or Spanish using the implicit association test». *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [en línia], vol. 44, núm. 3. <<http://doi.org/10.1080/01434632.2020.1806857>>.

LAMBERT, W. (1964). *Social Psychology*. Nova Jersey: Prentice Hall.

«Llei 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia]. <https://dogv.gva.es/datos/2018/02/22/pdf/2018_1773.pdf> [Consulta: 28 febrer 2023].

«Llei 1/2024, de 27 de juny, de la Generalitat, per la qual es regula la llibertat educativa». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia]. <https://dogv.gva.es/datos/2024/06/28/pdf/2024_6326> [Consulta: juliol 2024].

LÓPEZ-MORALES, H. (1989). *Sociolingüística*. Madrid: Gredos.

MANJÓN-CABEZA CRUZ, A. (2020). «Valoraciones de futuros profesores de español hacia las variedades cultas de su lengua. Datos de Granada». *Estudis de Lingüística de la Universitat d'Alacant* [en línia], núm. 34, p. 131-152. <<https://doi.org/10.14198/ELUA2020.34.6>>.

MAS MIRALLES, A. (2018). «El valencià segons l'enquesta del SIES de 2015». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 28, p. 127-145.

SANSÓ, C.; PETREÑAS, C.; IANOS, M. A.; JANET, J.; HUGUET, À. (2020). «Análisis comparativo de las actitudes lingüísticas del alumnado de Educación Secundaria Obligatoria en la Franja de Aragón y Cataluña». *Revista de Psicología y Educación* [en línia], vol. 15, núm. 1, p. 16-29. <<https://doi.org/10.23923/rpye2020.01.183>>.

SCHWART, N. (2008). «Attitude measurement». A: CRANO, W. D.; PRISLIN, R. (ed.). *Attitudes and attitude change*. Nova York; Londres: Psychology Press, p. 41-60.

VILA, F. X.; FLORS-MAS, A. (2018). «Com es troba el català?». A: QUER BOSOR, J.; RUBIO, Q. (coord.). *El català al segle XXI: Un espai de trobada*. Barcelona: Fundació Carulla, p. 18-25. (La Nadala)

RESSENYES

CALAFAT VILA, Rosa (2024).

El catalán y el español cara a cara: una aportación historiográfica:

Mallorca y Menorca (siglos XVIII y XIX).

Madrid: Iberoamericana; Frankfurt: Vervuert. 199 p.

De la mateixa manera que en la lingüística formal sovint s'ha considerat ben convenient rompre la dicotomia estricta entre lingüística diacrònica i lingüística sincrònica perquè les dues cares de la mateixa moneda s'ajunten, em sembla rellevant defensar aquesta mateixa operació en els estudis sociolingüístics. Entendre les condicions socioeconòmiques i polítiques que van alterar les ideologies i els usos lingüístics en el passat ens permet comprendre millor les dinàmiques que afecten els processos sociolingüístics del present. Així, doncs, té tot el sentit del món que vulguem entendre els estudis d'història de la llengua i d'historiografia lingüística des de l'òptica sociolingüística. És el que he fet llegint el volum de Rosa Calafat. Per bé que l'autora col·loca l'etiqueta *una aportación historiográfica* a la segona part del títol de la monografia, *El español y el catalán cara a cara* és una aproximació des de la història de la llengua a una qüestió ben sociolingüística.

En el volum que ens ocupa, Calafat estudia un aspecte molt concret d'un lloc i d'un temps molt determinats de la història social del català, i, tot i així, conté una mirada sociolingüística i resulta molt interessant per entendre dinàmiques històriques més àmplies i que afecten tota la catalanofonia. L'estudi de Calafat se centra en el conflicte lingüístic a la societat mallorquina (i, en menor mesura, menorquina) de les darreres dècades del segle XVIII i les primeres anyades del XIX. Té en compte les relacions polítiques i les ideologies lingüístiques entre el català, llengua atàvica del país, i el castellà, llengua del poder i de la monarquia borbònica i que aviat esdevindrà el model de la nació espanyola. I, a l'equació, s'hi inclou un tercer element que, per a Calafat, és fonamental: el paper del llatí en l'educació. Amb el triangle català-castellà-llatí i els marcs cronològic i geogràfic delineats més amunt, Calafat desenvolupa el seu relat historiogràfic en tres capítols, precedits d'un pròleg de Manuel Rivas Zancarrón i d'una introducció de l'autora, i seguits d'unes conclusions que fan de síntesi dels elements més rellevants i transversals del text. El primer capítol ofereix una panoràmica general dels temes que es desenvoluparan en el volum i emmarca els espais de *resistència* —després tornaré sobre aquest terme— del català a la darrereria de l'edat moderna: l'Administració municipal i els diferents nivells d'educació. El segon capítol se centra a estudiar els diversos debats sobre el català en els àmbits apuntats, fent èmfasi en les apologies i les lleialtats lingüístiques, d'una banda, i les actituds glotofòbiques, de l'altra. Finalment, el darrer capítol tracta la pervivència del llatí a les escoles de Mallorca i de Menorca.

La presència del llatí al llarg del text, i especialment en aqueix darrer capítol, no és gratuïta. El llibre estudia les tensions entre el manteniment de l'ordre sociolingüístic històric, basat en el català, i la penetració gradual del castellà en els àmbits formals. La tesi principal de Calafat, que en aquest sentit s'alinea amb la tesi de Burke (2006) i altres historiadors europeus de referència en llurs àmbits, és que el llatí servia d'element de resistència per a les llengües minoritzades davant dels intents d'expansió de les llengües monàrquiques. Si Burke apunta que les intel·lectualitats danesa i hongaresa s'escudaren en el llatí per resistir a l'alemany, i que la comunitat finesa se serví de la llengua de Roma per fer front al suec, Calafat defensa que la pervivència anòmala del llatí a les aules catalanes, i específicament mallorquines, es deu a aquest fet: des de les primeres lletres fins a la universitat, mantenir-se en l'ordre sociolingüístic antic és una manera de resistir-se als canvis lingüístics que l'Europa absolutista —i molt aviat, liberal— estava promovent. Uns canvis que, en el cas que ens ocupa, tenien a veure amb l'extensió absoluta del castellà en tots els àmbits d'ús cultes i formals, singularment amb les disposicions legals que, d'ençà del Decret de Nova Planta i accentuadament durant el regnat de Carles III, s'havien produït per assegurar que la llengua de la nova realitat política unificada que era Espanya fos el castellà —Calafat alterna els dos glotònims, «castellano» i «español».

Si observem més específicament les qüestions de què s'ocupa Calafat, cal dir que tracta bàsicament cinc qüestions o petits conflictes lingüístics: *a)* les ordres castellanitzadores de l'Administració de Carles III, *b)* la política lingüística del bisbe extremeny Juan Díaz de la Guerra, *c)* la resistència de l'Església local a abandonar la predicació i la catequesi en català, *d)* la continuïtat de l'ensenyament en la llengua del país i *e)* els intents de la universitat de Mallorca i d'altres espais d'educació superior de mantenir l'ús tradicional del llatí davant la imposició moderna de la llengua castellana.

És clar que el panorama sociolingüístic que he presentat i els temes a què tot just m'he referit són vàlids en el context dels territoris de la Corona d'Aragó que van perdre llurs furs en la Guerra de Successió, però no ho són pas per a Menorca, que va viure un segle XVIII singular, majoritàriament sota sobirania britànica i amb una producció cultural i intel·lectual en català altíssima, qualitativament i quantitativa. Davant d'aquesta especificitat, és lícit demanar-se quin és el paper de Menorca en el volum. En el llibre no s'explicita, però el lector hàbil veu tot d'una que, en el relat que basteix Calafat, Menorca fa de contrapès a la política borbònica. Especialment en el primer capítol, serveix per mostrar que un altre món sociolingüístic era possible, un món en el qual el català tenia un paper central en tots els usos civils formals. D'aquests usos, en destacava l'educació, fet que va propiciar no només una llarga tradició de reedicions del *Semperi* com a manual d'aprenentatge del llatí, sinó que a més va permetre l'existència d'un *Nou mètode per aprendre la llengua llatina*, d'Antoni Portella (Maó, 1762) pensat per substituir el vell *Semperi*. Un mètode, tot sigui dit de passada, que Portella va intentar de vendre a Palma... en castellà.

Suara he dit que tornaria a la idea de *resistència*. Aquesta noció, juntament amb la de *lleialtat lingüística*, és habitual en el text. És innegable que en la multitud de docu-

ments, cartes i paratextos gramaticals que cita Calafat —de vegades ben extensament— aquesta idea hi és patent. No qüestiono, en cap cas, que els testimonis de l'autora diguin el que diuen. Sí que em demano, tanmateix, si no caldria explicitar en quin sentit és recomanable llegir-los: la resistència lingüística que una elit alfabetitzada enmig d'una massa absolutament monolingüe podia fer en els paràmetres sociolingüístics de l'antic règim té ben poc a veure amb la lleialtat lingüística que pot practicar un català insular en ple segle XXI. Tal vegada si s'hagués de trobar un *però* al llibre fora aquest: d'una manera general, el relat històric que basteix Calafat no té un gran suport teòric ni contextual, un aspecte ben sorprenent en les monografies acadèmiques més actuals, ni abusa de la literatura acadèmica. Així, el relat funciona en la mesura que el lector coneix el context històric i els paràmetres lingüístics del període, i sap quines són les característiques que el defineixen. El llibre, que té un to molt assagístic, no proposa definicions teòriques de treball; així, per exemple, tot i que se'n parli, no teoritza sobre la diglòssia, les ideologies lingüístiques ni la sociolingüística històrica. Tampoc inclou cap capítol general que contextualitzi històricament el període. Aquestes qüestions poden ser preguntes capricioses per a alguns, mostra gratuïta d'erudició per a uns altres, però potser serien una guia de lectura útil per al lector menys avesat a la disciplina.

Si l'aparell diguem-ne erudit no és abundant, sí que ho són les fonts textuais. Per teixir el relat, Calafat se serveix de múltiples fonts de tipus divers (cartes privades, actes municipals, disposicions legals, paratextos de manuals escolars, textos d'aquests mateixos llibres, etc.), tant en català com en castellà. Són cinc pàgines de bibliografia primària, a les quals cal sumar molt de material provinent d'arxiu, per bé que una part d'aquest material no es referencii com a tal en el llibre. Seria injust, però, dir que Calafat se serveix principalment de fonts secundàries, perquè una part molt rellevant del material que aplega el llibre l'ha recollit de primera mà l'autora i, *de facto*, és inèdit, atès que prové de la seva tesi doctoral, que romangué sense publicar després de la lectura.

Per tant, rellegir, reordenar i reinterpretar aquest material trenta anys després, i posar-lo a disposició del públic, ha estat un encert, com també ho és proposar una anàlisi *glotopolítica* —el terme el faig servir jo, no Calafat— del moment previ d'una de les grans revolucions *ecolingüístiques* d'Europa —prenc el concepte prestat a Baggioni (1997). Els darrers anys la qüestió sobre els canvis sociolingüístics en el trànsit de l'antic règim a la modernitat ha despertat un cert interès en la historiografia lingüística catalana, en part perquè es vinculen aquests canvis sociolingüístics a la significació de la Renaixença, un fenomen exclusivament principatí —gairebé es podria dir *exclusivament barceloní*. Finalment, un altre encert que vull destacar és que Calafat centra la mirada en uns altres territoris, amb unes dinàmiques socials i polítiques —i, per tant, lingüístiques— ben diferents. Aquesta obertura de la mirada ajuda a reconstruir la història sociolingüística de la llengua i demostra que és un camí que, fressat durant anys, encara té bastantes zones per desbrossar.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

BAGGIONI, Daniel (1997). *Langues et nations en Europe*. París: Payot.

BURKE, Peter (2006). *Lenguas y comunidades en la Europa moderna*. Madrid: Akal.

CARBONNEAU, Jean-Rémi (2023).
*Fédéralisme et légitimation des langues minoritaires:
Les cas de la Lusace et des pays catalans.*
Quebec: Presses de l'Université du Québec. 408 p. (Politeia)

La ciència política es fixa poc en les llengües i, quan ho fa, sovint mostra poca simpatia per les que resulten més perjudicades en els conflictes lingüístics contemporanis. Així ho afirma el llibre objecte d'aquesta ressenya: «quand ils ne sont pas ouvertement hostiles aux droits linguistiques des minorités, les politologues se retranchent le plus souvent dans une position anhistorique et apolitique tout en fermant les yeux sur les rapports de force à la source des déséquilibres linguistiques» (p. 7). No és el cas de Jean-Rémi Carbonneau, que adopta una posició des de la ciència política clarament favorable a la defensa de les llengües minoritzades.

En aquest treball s'estudien dos casos europeus, el sòrab i el català. Abans, però, en la introducció i en el capítol inicial, l'autor hi exposa les hipòtesis del treball i hi introdueix una sèrie de conceptes clau per tal de situar el lector en les coordenades en què es mourà l'estudi: «sont les contacts conflictuels entre les langues parlées historiquement à l'intérieur des Babels dites "nationales" qui attireront notre attention, et surtout leurs effets sur l'érosion des langues minoritaires» (p. 2). Un marc conceptual que aquest lector sent particularment proper, com a membre d'una comunitat lingüística minoritzada.

Carbonneau analitza les relacions entre l'Estat i les minories a Alemanya i a Espanya amb conceptes inspirats en el neoinstitucionalisme, el qual combina tres perspectives d'anàlisi diferents: *a*) la dimensió històrica (estudi de l'evolució de la relació de forces entre grups lingüístics i dels canvis de règim que condicionen les conductes lingüístiques), *b*) la dimensió de les tries racionals (sobre el comportament estratègic dels parlants) i *c*) la perspectiva sociològica (estudi de les normes, de les creences i dels discursos sobre les llengües). El capítol u repassa diferents qüestions clau, com les dinàmiques de contacte. Seguint Laponce, l'autor n'esmenta dos tipus; d'una banda, una dinàmica puntual («bilingüisme de juxtaposició», que seria la diglòssia clàssica), i de l'altra, una de global («bilingüisme de superposició», en què la llengua hegemònica se superposa a la minoritzada). La diglòssia de bilingüisme additiu passa gradualment a subtractiu i es produeixen la superposició i la substitució, en un cercle «virtuós» (per als parlants de la llengua dominant). El grup dominat assumeix el «cost del bilingüisme» i es produeix un moviment doble d'imposició lingüística: de dalt a baix, mitjançant les institucions de l'Estat (l'escola, l'Administració, l'exèrcit...), que restringeix l'ús de la llengua dominada o com a mínim instaura un «bilingüisme de sentit únic», i de baix a dalt, com a oportunisme dels parlants que veuen

opcions de progrés en el coneixement i l'ús de la llengua dominant. L'Estat crea una demanda lingüística i els parlants aporten una oferta per satisfer-la (sempre que suposin que els donarà beneficis). Un cop creada la dinàmica de desequilibri, la igualtat de drets genera desigualtat real a favor del grup dominant.

L'autor aclareix tot seguit el concepte *minoría lingüística*, tenint en compte que «il existe un lien certain entre la langue, la culture et l'identité, idées à leur tour liées aux notions de sens partagé et de vision du monde» (p. 22). Les comunitats lingüístiques són, doncs, comunitats culturals, però això no vol dir que hagin de voler tenir estat: «Cette simplification excessive ne nous permet pas de saisir la pluralité de la réalité empiriques dans laquelle les minorités n'aspirent pas toutes automatiquement à l'indépendance politique» (p. 25). Ara bé, qualsevol demanda política d'una minoria dins d'un estat, del nivell que sigui, genera un conflicte, perquè topa amb la voluntat de «naturalització» i de «desetnització» del grup dominant, que pretén que el nacionalisme de la majoria (i aquí l'autor cita Michael Billig) «cesse non seulement d'être du nationalisme, mais cesse également d'être un problème de recherche» (p. 29). I la distinció actual, tan freqüent, entre *nació* (historicocultural) i *estat nació* (politico-legal) dona legitimitat a la segona, que certs politòlegs consideren condició per a la modernització, contra la primera, que vinculen a l'etnicitat i al conflicte. En canvi, per a Carbonneau, «la dynamique conflictuelle des langues dans un État est étroitement liée à celle des collectivités qui les parlent, et en particulier à l'hégémonie du groupe dominant, dont les valeurs trouvent un écho dans les institutions de l'État» (p. 29; la cursiva és nostra).

L'autor analitza també els règims lingüístics, és a dir, el conjunt de polítiques, pràctiques i representacions impulsades i/o autoritzades per l'Estat i que es troben tant en les institucions pròpiament estatals com en la societat, «laquelle exprime ces préférences par l'entremise de ces institutions» (p. 30). Aquí alerta contra els règims lingüístics que no es basen en el principi de territorialitat: «une forme d'autonomie non territoriale peut être consentie pour désamorcer les demandes territoriales», tal com va passar a Nova Brunsvic, on les concessions segons el principi de personalitat van desactivar les demandes del Parti Acadien «et précipiter son déclin» (p. 33). Perquè, pel que sembla, l'autor està d'acord amb Laponce en la idea que només un nínxol territorial i social garanteix frenar l'erosió de les llengües de les minories dins d'un estat.

Tot seguit, revisa el concepte *federalisme*, amb una distinció important i pertinent per als casos d'estudi del llibre: les federacions mononacionals, d'una banda, com Alemanya, motivades per «principes rationalistes de performance, d'efficacité et de subsidiarité» (p. 40), i les plurinacionals, d'una altra, pensades com una comunitat de comunitats. Seria el cas del Canadà, si no fos, com recorda l'autor, que això només val per a les comunitats francòfones, i no pas per a les seixanta nacions autòctones. Ara bé, també en aquesta mena de federacions sovint passa (com a la Unió Soviètica i a l'actual Federació Russa, o a Espanya) que el cost del bilingüisme continua recaient només en les minories.

Un altre concepte ben interessant és el de *traditions estatales*. La tradició estatal «est étroitement liée au processus de formation et de consolidation de l'État ainsi qu'aux

institutions sur lesquelles ce dernier s'est appuyé pour intégrer une Société hétérogène» [...] i té «un effet de sentier durable sur les politiques linguistiques adoptées par l'État, ses régimes et gouvernements successifs» (p. 51). Aquestes tradicions institucionalitzen al llarg del temps les relacions de poder desiguals i reflecteixen l'hegemonia institucional dels grups dominants. Carbonneau esmenta tres grans tradicions estatals europees pel que fa a la política lingüística: *a*) la jacobina (assimilació i imposició de la identitat frànica), *b*) l'alemanya (culturalista, basada en una pertinença etnolingüística comuna) i *c*) l'anglosaxona (individualista, una nació d'individus lliures de perseguir interessos privats sense cap ingerència governamental). Tanmateix, quant a la gestió de les llengües, «malgré les conceptualisations parfois très différentes, la France, l'Allemagne, le Royaume-Uni et les autres États influencés par leur tradition étatique respective ont pour dénominateur commun l'«amalgame entre État, nation et langue (nationale)»» (p. 54).

Més enllà, doncs, dels grans models de tradició estatal, hi hauria tres maneres de gestionar l'hegemonia de la llengua majoritària: incorporar les minories reconeixent-les; excloure-les (com si fossin una amenaça que cal assimilar) o ignorar-les (pretensió de neutralitat ètnica de la ciutadania). Curiosament, el Canadà podria representar un exemple de les dues primeres: la incorporació de la minoria francòfona i l'exclusió de totes les nacions originàries.

Tot seguit, Carbonneau discuteix un punt central del seu plantejament —la legitimitat—, una idea «intrinsèquement politique, puisqu'elle confère du pouvoir et de l'autorité à celui qui la détient sur la base du consentement de ceux qui y sont soumis» (p. 59). Les tradicions estatals lligades a la repressió de les llengües solen invocar el principi d'igualtat per deslegitimar les demandes de reconeixement de les minories lingüístiques. O bé, de manera més subtil, es deslegitimen, des d'una perspectiva instrumentalista, com «une entrave à la libre communication à l'échelle panétatique et un caprice identitaire» (p. 62). Novament, però, la legitimitat no té tant a veure amb els discursos i les raons com amb les relacions de poder desiguals: la llengua de qui mana no és mai ni un caprici ni un obstacle per a la comunicació, ni tampoc una despesa innecessària.

El capítol u es tanca amb unes notes metodològiques i amb les hipòtesis de recerca, que són quatre: *a*) la hipòtesi del moment (la conjuntura interna d'un estat condiciona les possibilitats de legitimació), *b*) la hipòtesi del *Zeitgeist* (els valors exteriors dominants poden ser importants; per exemple, avui la diversitat està internacionalment més ben vista que anys enrere), *c*) la hipòtesi de la compassió tardana (els estats reconeixen més fàcilment les minories quan pateixen un estat d'erosió lingüística avançat) i *d*) la hipòtesi de l'esquerra (més sensible a les reivindicacions dels febles).

Els capítols dos i tres fan un repàs històric de les relacions polítiques entre la comunitat sòrab i Alemanya (fins al 1989) i entre la comunitat catalanoparlant i Espanya (fins al 1975), respectivament. D'una banda, una informació sintètica molt interessant per als qui no coneixem el cas sòrab. De l'altra, una inestimable perspectiva sobre la història glotopolítica de l'Estat espanyol, ja que sempre resulta enriquidor escoltar veus que s'ho miren des de fora.

El capítol quatre aborda el cas sòrab des de l'enfonsament de la República Democràtica d'Alemanya (RDA) i la reunificació alemanya fins a l'actualitat. S'hi detalla la dinàmica reivindicativa dels sòrabs i la legislació federal i estatal que hi dona (o no hi dona) resposta. Una demanda històrica —la unificació del territori de Lusàcia en un mateix *land* (ara està dividida entre els *länder* de Saxònia i Brandenburg)— no es va acceptar en el moment de la reunificació, que l'autor assenyala com una «finestra d'oportunitat». Curiosament, però, aquest fet, en aparença tan desfavorable, ha acabat tenint un avantatge: els governs respectius dels dos *länder* amb minoria sòrab competeixen entre si per encapçalar la protecció de la llengua i la cultura en el que acaba sent «une course à l'innovation» (p. 237). El capítol revisa la «legitimació» del sòrab des de la incorporació de l'RDA a la República Federal d'Alemanya (RFA) —és a dir, la seva legislació i el seu desenvolupament normatiu i executiu—, així com l'avaluació que el Consell d'Europa fa de les polítiques tant federals com estatals de protecció de les minories nacionals, i acaba amb una afirmació prou informativa: «il reste encore beaucoup de chemin vers la revitalisation du sorabe en Lusace» (p. 250).

El capítol cinc, dedicat als Països Catalans des del 1975 ençà, segueix una estructura molt semblant a l'anterior: una contextualització històrica general de la Transició, un repàs de la «legitimació» del català en els diferents territoris (sempre de l'Estat espanyol) i l'avaluació que en fa la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries del Consell d'Europa. Carbonneau s'esforça per oferir diferents perspectives de contrast mitjançant documentació de procedència diferent i de testimonis també de tendències polítiques allunyades. Diria que ens ofereix una síntesi historiogràfica molt lúcida i explicativa de les polítiques lingüístiques cap al català dels darrers quaranta anys, amb el valor afegit d'una mirada sempre fixada en tots els territoris (en destacaria, per exemple, l'explicació de la «Batalla de València»).

En aquest capítol, també s'hi analitzen la instrumentalització de la qüestió catalana en la política espanyola, la dinàmica dels partits estatals o el sorgiment de Ciutadans i de Vox, així com les conseqüències de l'alternança al capdavant dels governs autonòmics valencià, balear i aragonès. Finalment, s'hi avaluen la situació del català pel que fa al compliment de la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, amb retrets cap a les institucions estatals —especialment, el poder judicial— o les polítiques educatives al País Valencià i a les Balears, amb elogis per a la immersió.

En la conclusió, l'autor reprèn les quatre hipòtesis enunciades. Pel que fa a la hipòtesi del moment, constata que efectivament els avenços més importants en la legitimació del sòrab i del català es produeixen en conjuntures internes especials: la integració de Lusàcia a l'RFA i la fi del franquisme, respectivament. Quant a la hipòtesi del *Zeitgeist* o esperit dels temps, confirma que el canvi de paradigma en les institucions internacionals en relació amb les minories lingüístiques n'afavoreix el reconeixement. La hipòtesi de l'esquerra també la considera confirmada —si més no parcialment— en el cas espanyol, però no en l'alemany, en què el suport al sòrab és molt més transversal. L'explicació d'aquesta transversalitat s'atribueix a la hipòtesi restant, la de la compassió tardana, de manera que «la RFA aujourd'hui face au processus d'extinction de ses dernières langues minoritaires historiques, ce qui rapproche chaque

jour davantage ce pays de l'idéal-type de l'État-nation homogène» (p. 328) i, per tant, tothom es pot permetre de quedar bé.

El llibre acaba amb l'exposició del problema de la majoria social. Més enllà de les institucions formals, les majories alemanyes i espanyoles sovint són hostils als processos de revitalització: «L'altérité sorabe n'est en somme acceptée que dans sa version folklorique, quand les Sorabes deviennent des “mascottes de la tolérance”» (p. 338). L'autor sembla dir —o, si més no, és la meua interpretació— que, mentre el grup majoritari militi a favor dels seus privilegis lingüístics, la convivència amb respecte a la diferència no serà possible.

Pere COMELLAS CASANOVA
Universitat de Barcelona

CORRESPONDÈNCIA: Pere Comellas Casanova. Universitat de Barcelona. Departament de Llengües i Literatures Modernes i d'Estudis Anglesos. Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA). Gran Via de les Corts Catalanes, 587. 08007 Barcelona. A/e: perecomellas@ub.edu. A/I: <https://webgrec.ub.edu/webpages/000013/cat/perecomellas.ub.edu.html>. Tel.: 934 034 693.

CASTELL, Xisca; CREMADES, Elga; VANRELL, Maria del Mar (coord.) (2023).
Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears.
Palma de Mallorca: Govern de les Illes Balears. Direcció General de Política
Lingüística. Universitat de les Illes Balears. 177 p.

El reconeixement de la importància dels joves en la continuïtat de la llengua catalana ha generat una anàlisi extensa de la realitat sociolingüística d'aquest sector de la població en els diversos territoris de la catalanofonia (Pradilla, 2015). Les Illes Balears no en són cap excepció i, des d'aquesta consciència, la Direcció General de Política Lingüística del seu Govern encarregà al Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB) un estudi sobre els usos lingüístics i els discursos sociolingüístics del jovent illenc, el producte del qual és aquest llibre que es ressenya.

La recensió s'escriu en temps estranys, en què el nou Govern del Partit Popular, establert el mateix any de la publicació de l'estudi, ha suprimit l'ens promotor de la recerca, diluint-ne les funcions, que han deixat d'estar recollides en un organisme específic explícitament destinat a la llengua catalana.

El llibre el coordinen Xisca Castell, Elga Cremades i Maria del Mar Vanrell (Universitat de les Illes Balears), investigadores destacades en el camp de la llengua i la sociolingüística catalanes, i hi proposen quatre objectius generals, tres de caràcter empíric i un darrer de caràcter aplicat, i tots en relació amb la població jove. Aquests objectius són: *a)* comprendre els processos que afavoreixen o dificulten l'ús del català i d'altres llengües en contextos diferents, *b)* aprofundir en el coneixement de les normes d'ús lingüístic predominants, *c)* analitzar els discursos sociolingüístics que es produeixen i *d)* elaborar un seguit de recomanacions per millorar la incidència de les polítiques lingüístiques aplicades sobre l'increment de l'ús del català. Per fer-ho, els diferents autors articulen, en la seva anàlisi, dades quantitatives i qualitatives. Depenent del capítol, les dades quantitatives provenen d'enquestes sociolingüístiques (*Enquesta sociolingüística*, 2004, i *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears*, 2014) o sobre consum cultural (ECCIB, 2016), mentre que les dades qualitatives emanen tant d'entrevistes personals com de grups de discussió i de fitxes d'usos lingüístics i hàbits de lleure. En total, la part qualitativa comptà amb cent vint-i-quatre participants, dels quals quaranta-tres van ser entrevistats individualment, seixanta-dos van formar part d'un dels disset grups de discussió que es van organitzar i dinou van emplenar les fitxes d'usos lingüístics i hàbits de lleure.

Pel que fa a l'estructura, el llibre consta de vuit capítols; d'aquests, els quatre centrals (del tercer al sisè) es refereixen pròpiament a l'exploració de les actituds i els usos lingüístics dels joves. La combinació encertada de dades quantitatives i qualitatives permet al lector fer-se una idea complexa i profunda de les diferents dimensions que caracteritzen la situació sociolingüística de les Illes Balears.

El marc interpretatiu que guia l'anàlisi, explicitat per Joan Pujolar al primer capítol, és el de la perspectiva biogràfica. L'enfocament en la biografia, desenvolupat ja en altres estudis del mateix caire (González *et al.*, 2014), permet als autors evitar posar un pes excessiu sobre els «parlants nadius», a l'hora d'explicar els comportaments lingüístics, i fer notar que tant les ideologies com els usos lingüístics estan lligats als esdeveniments i les trajectòries de les persones. Uns recorreguts vitals que incorporen el lloc de naixement i la família d'origen, però que van molt més enllà.

L'afirmació que els usos lingüístics es construeixen en les pràctiques socials comporta entendre i reconèixer que la persona té unes facultats i una agència per actuar en context. I si la biografia també té relació amb les ideologies lingüístiques és perquè aquestes últimes són emprades pels subjectes fonamentalment per narrativitzar-se i dotar de coherència la seva identitat i les seves pràctiques.

Des d'aquesta perspectiva, el primer capítol d'anàlisi (el tercer), dedicat a l'ús de les llengües en els diferents contextos, fa un recorregut pels diversos moments i transicions vitals en què es donen les condicions perquè els parlants modifiquin els seus usos lingüístics i/o les normes d'ús lingüístic (*mudes lingüístiques*). Així, per exemple, l'escola és el primer escenari on es produeixen canvis lingüístics respecte a la llengua que es parla a la llar, o la feina pot ser un espai en el qual es fa un ús actiu d'una llengua que no és la inicial. A partir de les dades quantitatives, els autors estableixen cinc perfils biogràfics segons la llengua inicial i la tendència a la muda. D'una manera general, però, els catalanoparlants inicials muden més que no pas els no catalanoparlants inicials, i la diferència és molt més acusada el 2014 que el 2004.

El quart capítol se centra en els usos lingüístics dels joves illencs en les seves activitats de lleure. Segons les dades de l'ECCIB 2016, la població jove és la més *activa culturalment* i, per tant, aquella a qui afecten més els usos lingüístics predominants en aquest àmbit. D'aquí ve la importància cabdal de parar atenció a aquesta part del llibre i als resultats que s'hi il·lustren. Pel que fa a la presència i l'ús del català en els productes audiovisuals, es destaca no només la necessitat d'incrementar-ne l'oferta, sinó també la de fer-la més visible, ja que s'observa que una gran part dels joves la desco-neixen.

El cinquè capítol es dedica a comprendre les normes d'ús lingüístic que guien les tries lingüístiques dels joves en les diferents situacions comunicatives. Entenent que en les interaccions amb interlocutors coneguts sol predominar el monolingüisme diàdic (s'acostuma a usar sempre la mateixa llengua i aquesta és una de sola), el capítol posa l'atenció en els intercanvis amb desconeguts. La tendència general, tant segons les dades quantitatives com les qualitatives, és la convergència lingüística, i la propensió dels catalanoparlants inicials a convergir al castellà augmenta significativament el 2014 respecte del 2004, com també ho fa la proporció de no catalanoparlants inicials que reporten que no s'adrecen mai a ningú en català. Contràriament, els percentatges de parlants que no s'adrecen mai a l'interlocutor en castellà són ínfims. De fet, a partir de les dades de les entrevistes i dels grups de discussió, s'hi identifiquen, seguint la terminologia de González *et al.* (2014), castellanoparlants aguts, però, en cap cas, catalanoparlants aguts.

L'última anàlisi que es realitza, continguda en el sisè capítol, està lligada a les actituds i les ideologies lingüístiques del jovent illenc. Tot i que cada vegada més les identitats etnolingüístiques es reconeixen com a menys significatives, hi continuen sent presents, en relació amb les ideologies de l'autenticitat (Woolard, 2016), i, tal com expliquen alguns informants, això impedeix que els nouvinguts tinguin el català com a llengua de trobada i d'acollida. D'altra banda, el capítol reserva un subapartat a la relació dels joves amb les varietats geogràfiques, amb la correcció i amb la llengua estàndard, en què es mostra que alguns joves estan fortament identificats amb la varietat i rebutgen l'estàndard, el qual és percebut com quelcom extern. En canvi, el castellà es considera una llengua anònima, és a dir, no lligada a cap identitat etnolingüística concreta. Finalment, es posa de manifest que els joves són conscients de la minorització de la llengua.

A partir de totes les anàlisis anteriors, les autores fan un seguit de recomanacions i de propostes orientades a la dinamització de la llengua. En destaquem la idea que la situació d'una llengua depèn d'una gran varietat de factors, molts dels quals no són estrictament lingüístics, i que les mesures polítiques que hi incideixen són moltes més de les que es podria pensar i van més enllà d'aquelles explícitament adreçades a l'ús de la llengua. Per tant, les accions proposades han de ser coherents amb les actuacions en altres àmbits. Així mateix, les actituds, les ideologies i els usos lingüístics dels joves no estan separats dels de la resta dels ciutadans, qüestió que s'ha de tenir en compte a l'hora de dissenyar i d'implementar mesures.

En definitiva, tot i les analogies i les semblances que el llibre posa de manifest, pel que fa als usos i les ideologies lingüístics, entre les Illes Balears i altres territoris amb llengües minoritzades o altres territoris de llengua catalana —un fet en si mateix rellevant—, el lector interessat hi trobarà una visió holística de com les particularitats de les Illes Balears (insularitat, dependència del sector de serveis i estacionalitat) incideixen en la situació de la llengua. Escrit d'una manera accessible i detallada, és de lectura obligatòria per a tothom que vulgui conèixer —i transformar— la realitat sociolingüística de les Illes.

Adriana EIXARCH ALEJOS
Universitat de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

- GONZÀLEZ, Isaac; PUJOLAR, Joan; FONT, Anna; MARTÍNEZ, Roger (2014). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2015). *La catalanofonia: Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- WOOLARD, Kathryn A. (2016). *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. Oxford: Oxford University Press.

CORRESPONDÈNCIA: Adriana Eixarch Alejos. Universitat de Barcelona. Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació. Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona. A/e: adriana.eixarch@outlook.com.

GÓMEZ SEIBANE, Sara; SÁNCHEZ PARAÍSO, María; PALACIOS, Azucena (ed.) (2021).
Traspasando lo lingüístico: factores esenciales en el contacto de lenguas.
Madrid: Iberoamericana; Frankfurt am Main: Vervuert. 209 p.

Aquest llibre, editat per les doctores Sara Gómez Seibane, María Sánchez Paraíso i Azucena Palacios, les quals tracten de perfilar la concepció tradicional de la lingüística de contacte a la Universitat Autònoma de Madrid, recull onze contribucions que configuren un recorregut per aspectes condicionants del contacte de llengües. Alhora, vol *traspasar* la perspectiva lingüística i endinsar-se en els canvis induïts per contacte, analitzant-los a partir de la incidència d'altres factors com la instrucció reglada, la consciència de la norma i l'espai cultura-natura. Les autores afirmen que «la innovación comienza en el individuo; por lo tanto, los mecanismos o los procesos de cambio deben explicarse [...] en función del modo en que los sistemas lingüísticos interactúan en la mente del individuo» (p. 7). Així, el volum se centra en el fet que les qüestions lingüístiques són importants, tot i que no pas úniques, per explicar i interpretar el canvi lingüístic.

La primera contribució, «Tipos de hablantes y contextos comunicativos en situaciones de contacto: el caso de Guatemala», de García Tesoro, examina dos canvis induïts per contacte —l'omissió pronominal de l'objecte directe de tercera persona i l'ús de *en* amb verbs de moviment— i parteix de la hipòtesi que el canvi és motivat pel tipus de parlants. En concret, el treball de camp es du a terme en dues comunitats (els municipis de Chicacao i San Pedro de la Laguna), on el contacte entre el tzutuhil i el castellà és intens i on conviuen monolingües de castellà i bilingües de tzutuhil-castellà. Tot i la complexa situació sociolingüística dels municipis, estableix quatre tipus de parlants: monolingües en castellà, monolingües passius, bilingües simètrics i bilingües instrumentals. A partir de quaranta entrevistes, conclou que, per als dos fenòmens, «los bilingües instrumentales se revelan como el motor de la variación» (p. 27) i que en la comunitat on només hi ha bilingües els canvis estan més acceptats i, per tant, més estesos entre els parlants.

En segon lloc, Palacios s'endinsa en el grau d'incidència del factor *adquisició incompleta* del castellà com a L2 en la variació en el sistema pronominal de tercera persona de tres varietats del castellà en contacte amb el maia yucatec, l'otomí i el tzutuhil. Si bé arriba a la conclusió que per a aquest fenomen el factor no resulta explicatiu, ja que en tots els grups es documenten tant solucions locals (*loísmo*) com etimològiques, considera que és «un cambio indirecto inducido por contacto y no de “interferencias” individuales de cada hablante activadas cada vez que selecciona una forma pronominal» (p. 40).

A continuació, Sánchez Paraíso aborda l'anàlisi dels pronoms àtons de tercera persona, prenent com a factor incident la consciència de la norma lingüística dels

parlants. En concret, analitza vint-i-cinc entrevistes a monolingües de castellà (8), bilingües amb el castellà com a llengua dominant (10) i bilingües amb el quítxua com a llengua dominant (7), tots de la ciutat de Juliaca (Perú). Les dades constaten un patró local d'ús de *lo/los* en un 57 % dels casos d'objecte directe (amb un 45,7 % d'ús de *lo* per a referents femenins) i de *le/les* com a objecte indirecte en un 93 % dels casos, fins i tot en els monolingües; per tant, es conclou que factors extralingüístics com la consciència lingüística, i no el grau de bilingüisme, són els que expliquen el fenomen.

El quart article, «Sobre la percepción del castellano hablado en el País Vasco a partir de una encuesta», el signa Gómez Seibane. Mitjançant una enquesta distribuïda per Facebook i Twitter, analitza les actituds envers la varietat de castellà parlada a la comunitat autònoma basca i correlaciona les respostes amb variables com la identitat, el nivell d'eusquera, l'edat i la província d'origen. En general, aquesta varietat de castellà es percep positivament, amb prestigi i propera a la noció d'estàndard; d'altra banda, les variables *nivell d'eusquera*, *identitat* i *província d'origen* resulten estadísticament significatives; per exemple: «a mayor nivel de euskara (alto y nativo), mayor grado de acuerdo en la valoración positiva de la variedad; asimismo, quienes se definen como “vascos” y “tan vascos como españoles” son los que mayor grado de acuerdo manifiestan tanto con la buena fama del CPV, como con su cercanía al castellano estándar» (p. 80).

En cinquè lloc, Camus exposa els resultats d'una enquesta dissenyada per analitzar el *leísmo* femení en el castellà del País Basc. Parteix de la particularitat que caracteritza aquesta varietat en comparació amb altres varietats peninsulars: «El uso de las formas de dativo *le/les* para los CD encabezados por nombres de referencia humana en femenino», en concret, en produccions de parlants de nivell sociocultural alt i de zones urbanes. La conclusió més significativa és que el *leísmo* femení no estàndard està força implantat entre els parlants assenyalats.

Guerrero i Torres exploren el concepte *ideologia de la puresa* en el marc de les llengües en contacte. Específicament, revisen qüestions teòriques com *estàndard*, *purisme* i *consciència lingüística* en situacions de contacte entre el castellà i tres llengües indomexicanes: el tepehuà del sud, el zoque i el purépetxa. El seu estudi insisteix en la rellevància de les actituds lingüístiques dels parlants en l'expansió del canvi lingüístic induït per contacte: «No hay lenguas exentas de “mezclas”, pues las lenguas van incorporando la historia de sus hablantes y las condiciones sociales por las que atraviesan» (p. 111).

«Niveles de percepción de las vocales en contacto: el caso de una variedad de español andino en Bolivia», de Babel, McGowan i Enríquez, analitza la percepció de la qualitat vocàlica de parlants de quítxua (*quitxuistes*) i de castellà (*castellanistes*) de Saipina (Bolívia central), mitjançant un experiment sociofonètic basat en la tècnica d'aparellament de veus disfressades (*matched-guise*) i en entrevistes. Com en les societats andines, les variacions fonètiques en determinats fenòmens vocàlics del castellà per part dels parlants de quítxua són menyspreades i estigmatitzades (Delforge, 2012; Klee i Caravedo, 2006). La base de l'experiment consistia a dir prèviament als

informants que escoltarien un *quetxuista* o un *castellanista*. Els resultats demostren que aquesta informació social prèvia influeix en la percepció del parlant.

Partint del mètode lexicogràfic, en l'aportació «Sustrato y contacto lingüístico: dos historias léxicas de los Andes norperuanos», Andrade i Ferrell Ramírez qüestionen la teoria del substrat lingüístic en el context andí perquè la consideren massa reduccionista. Argumenten la possibilitat d'influència d'altres llengües mitjançant l'anàlisi del substantiu *poña* —al qual atribueixen un origen asturià— i de l'adjectiu *jaque* —el qual consideren de procedència aimara.

Escobar aporta «Mirada diacrónica y sociolingüística: contacto entre el español y el quechua», on analitza fenòmens gramaticals de dos moments històrics amb dinàmiques socials pròpies: a) el període colonial, amb textos escrits en castellà, i b) dades actuals orals, de dos dialectes (castellà andí peruà i castellà riberenc de Lima). L'anàlisi diacrònica i sociolingüística demostra que, entre els segles XVI i XIX, «la dinámica lingüística no favorecía la emergencia de un bilingüismo extendido [...], ni en la sociedad española ni en la indígena» (p. 155). En canvi, els canvis socials, econòmics, polítics i migratoris dels segles XIX a XXI van afeblir el llegat colonial i van afavorir el bilingüisme social, el contacte lingüístic i, en definitiva, l'auge i la difusió del «castellà andí».

De Patzelt és «Identidades sociales en condiciones de movilidad y migración», on destaca la necessitat d'aprofundir com es representen les identitats, sobretot en contextos diaspòrics. Específicament, s'hi analitzen les representacions endògenes (autodesignacions) i exògenes (denominacions que es reben per part d'altri) de migrants hispanòfons a la Guaiana Francesa, els quals mantenen la identitat d'origen, però alhora en construeixen una de nova. Així, assenyalen que s'autoanomenen *sudamericanos*, però mai *hispanos*, i exògenament solen ser *sudamericanos* i *peruanos*.

Tanca el volum Mick, amb l'article «Regímenes naturales-culturales de contacto: dinámicas discursivas en el contacto de lenguas en el Perú», emfasitzant que aquest factor és bàsic en les dinàmiques socioambientals. Des del context peruà, sosté la correspondència entre les característiques ecològiques d'una zona i el seu sistema de comunicació; per exemple, «cuidarse de un uso orientalista de los posesivos y usarlos más bien para crear empatía y reciprocidad [...] [y] promover activamente un léxico que deconstruya lógicas y valores naturalistas de posesión, consumo y progreso» (p. 202).

En definitiva, el monogràfic agrupa recerques rigoroses que insten el lector a reflexionar sobre els fenòmens de contacte lingüístic sense titllar-los de simples importacions d'elements d'una llengua A a una llengua B. En l'anàlisi de fenòmens similars es destaquen sobretot factors no lingüístics; així, es constata la rellevància dels aspectes educatius, ecològics i migratoris, o dels conceptes *norma*, *puresa* i *estàndard*, entre d'altres (tots ells aspectes rellevants també en el context sociolingüístic català, on les dinàmiques de contacte amb el castellà resulten també complexes).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- DELFORGE, A. M. (2012). «Nobody wants to sound like a *provinciano*»: The recession of unstressed vowel devoicing in the Spanish of Cusco, Perú». *Journal of Sociolinguistics*, vol. 16, núm. 3, p. 311-335.
- KLEE, C. A.; CARAVEDO, R. (2006). «Andean Spanish and the Spanish of Lima: Linguistic variation and change in a contact situation». A: MAR-MOLINERO, C.; STEWART, M. (ed.). *Globalization and language in the Spanish-speaking world*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 94-113.

Cristina ILLAMOLA
Universitat de Barcelona

GRÀCIA, Annabel (ed.) (2023).
*Aquesta llengua que estimo: La vinculació emocional
dels nord-occidentals amb la seua varietat lingüística.*
Lleida: Pagès. 179 p.

Amb l'emergència de la sociolingüística variacionista de la tercera onada, conjunt de pràctiques d'anàlisi de la variació que perceben els parlants com a agents dels canvis lingüístics motivats per la identitat pròpia i la diferenciació lingüística (Eckert, 2012), els estudis que posicionen les percepcions lingüístiques dels parlants com a punt focal d'interès han anat augmentant progressivament. Des de les tendències dels processos de la *vernacularització* (Coupland, 2014) de formes tradicionalment condemnades, fins a l'anivellament lingüístic com a conseqüència de prejudicis sobre els usos lingüístics, cada vegada es troben més recerques que s'endinsen en els arguments que motiven el canvi lingüístic dels parlants. En el marc de la sociolingüística catalana, cada cop són més freqüents els estudis d'anàlisi de les actituds, de les ideologies o dels comportaments lingüístics dels membres de les varietats no dominants. En aquest cas, l'obra tractada se centra en un dialecte que, segons l'autora, s'ha deixat força de banda: el nord-occidental.

Per mitjà d'aquesta publicació, Gràcia ens presenta els resultats fruit de la inquietud de donar resposta, d'entendre i d'interpretar els lligams emocionals i les actituds que els parlants de les Terres de Ponent mostren sobre el nord-occidental. L'obra s'estructura en dos blocs temàtics principals, que són: «D'on partim» (on exposa el marc teòric en què s'ha basat i es justifica la recerca) i «Anàlisi de les reflexions dels parlants» (on descriu els testimonis dels informants a partir de l'anàlisi temàtica de diverses qüestions lingüístiques relacionades amb inquietuds sobre la percepció del català i de la seua varietat dialectal). Finalment, hi ha un apartat amb les conclusions obtingudes. «D'on partim» vehicula la base teòrica de l'estudi, a través de tres àrees de coneixement principals: a) la psicolingüística, amb el tractament de conceptes vinculats a l'afectivitat lingüística; b) el variacionisme i l'estandardologia, amb la descripció dels conflictes interns del nord-occidental com a varietat no dominant, i c) l'estat de la qüestió sociolingüística i històrica de la zona seleccionada a banda i banda de la frontera.

El primer bloc teòric desenvolupa el lligam entre la llengua, els sentiments (Bisquerra, 2016) i les emocions (Feliu, 2013). També introduïx el cas nord-occidental, amb el tractament dels fenòmens arrelats al malestar lingüístic que es genera per la desatenció percebuda i la inferioritat dialectal que senten els parlants d'aquesta varietat. La llengua, com a instrument de comunicació social, està subjecta a conductes que es generen de components emocionals inherents, com l'autodefinició, la identificació i els estigmes arrelats a la varietat pròpia. En aquest marc, Gràcia distingeix la

llengua comuna, com a varietat supradialectal compartida, de la llengua individual, amb la inclusió de les varietats geogràfiques pròpies. Altrament, l'autora argumenta que els conceptes *autoestima* i *autoodi* poden jugar un paper cabdal a l'hora de generar situacions d'endodiglossia (Navarro i Rull, 2000) —és a dir, situacions en què els parlants substituïxen els trets lingüístics propis (en aquest cas, del nord-occidental) pels trets de la varietat dominant que els parlants perceben com a més prestigiosos— i de desdialectalització (Valls, 2013).

Tot seguit, el segon bloc teòric tracta els problemes generats per l'existència de dos centres d'elaboració i de difusió de l'estàndard: l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), amb un model més orientalitzat, i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), amb un altre de més occidentalitzat. Dintre d'aquest marc, el nord-occidental es troba en una situació complexa, ja que lingüísticament presenta formes més pròximes a les del model de l'AVL, però territorialment i administrativa se situa en una zona de difusió en què els agents de vehiculació empenen un model de llengua més aviat orientalitzat.

El tercer bloc presenta els conflictes lingüístics que han contribuït a la infravaloració de la llengua individual dels parlants de les Terres de Ponent. La consciència perifèrica i fronterera dels parlants dins el conjunt de la llengua catalana ha provocat un impacte negatiu en les actituds i les identitats dels parlants d'aquestes zones. D'una banda, a Lleida s'observen les conseqüències dels moviments ideològics de l'*ilerdanisme* i del *lleidatanisme*, així com els efectes dels prejudicis i dels estereotips interdialectals arrelats al lleidatà; d'altra banda, a la Franja de Ponent predominen les actituds de despersonalització de Lleida a favor de la defensa d'una identitat col·lectiva compartida diferenciada de la catalana.

Pel que fa a la metodologia, l'obtenció de dades s'ha dut a terme amb la recopilació de la informació d'un diari de camp i amb la realització d'entrevistes etnogràfiques qualitatives a una mostra de divuit adults de la zona d'interès. Els objectius d'aplicació dels dos instruments consistien a plantejar una sèrie de qüestions vinculades a la reflexió sobre diferents temes lingüístics de la llengua catalana i de la varietat pròpia. Altrament, aquestes preguntes s'aplicaven per veure els factors emocionals que condicionen la percepció del nord-occidental. Quant als criteris de selecció, els informants havien de ser catalanoparlants habituals que visquessin en un dels sis municipis seleccionats estratègicament: Lleida, Menàrguens, Alfarràs, Seròs, Albelda i Fraga. L'anàlisi dels resultats es presenta a partir de la subdivisió d'aquests municipis en dos blocs en funció de la seua distància fronterera. El primer bloc està format pels municipis perifèrics a banda i banda de la frontera administrativa d'Albelda i Fraga, pel costat d'Aragó, i Seròs i Alfarràs, pel costat de Catalunya. D'aquest bloc es van seleccionar deu informants. Per contra, el segon bloc presenta les dades associades a les vuit persones restants dels municipis perifèrics no fronterers de Lleida i Menàrguens. Els temes tractats a les entrevistes plantegen, a grans trets, les implicacions emocionals dels usos socials, la transmissió intergeneracional i la vitalitat del català, els esforços per mantenir-lo en contextos d'exodiglossia, el coneixement de la llengua pròpia o l'estat jurídic del català autònom i els sentiments que es generen amb la percepció social de la varietat en qüestió.

A la banda de la perifèria de la Franja, els sentiments de malestar lingüístic sorgeixen a partir dels conflictes generats per la predominança d'ús del castellà i de les ideologies anticatalanistes de l'entorn. Aquests factors es contraposen amb la militància per la defensa de la vitalitat del català i amb els dilemes d'identitat que crea l'estatus de la llengua catalana al territori. Si més no, aquests conflictes no són els únics que hi apareixen. La denominació de la llengua que es parla també es presenta com un punt de discrepància, ja que, identitàriament, els informants se senten més vinculats al glotònim associat a la seua població que a l'etiqueta dialectològica que la descriu. En aquests casos, emergixen comportaments secessionistes en què els parlants de la Franja utilitzen el gentilici *fragatí* per reivindicar una llengua pròpia, diferent a la catalana, i també per dibuixar una identitat social territorialment distinta de la catalana i de la lleidatana. En aquesta mateixa línia, també es tracta la polèmica dels usos *xampurreat*, *xarnego* o *LAPAO*.

Contràriament, a la banda administrativament catalana no perifèrica, els conflictes interns s'expliciten amb les reflexions sobre la llengua individual, sobretot pel que fa a l'impacte emocional dels sentiments d'inferioritat, d'infravaloració i d'autoodi i als prejudicis lingüístics que s'hi associen. La varietat dialectal d'identificació, el lleidatà, suscita uns sentiments d'estima similars als que s'expliquen sobre la catalanitat. Si més no, en aquest cas, aquesta vinculació emocional es veu afectada pel neguit que sorgeix dels prejudicis i dels estereotips interdialectals arrelats a la ruralitat i a la comunitat dels trets prototípics i semiòticament icònics del lleidatà. En conseqüència, els informants compartixen la conducta de renúncia voluntària de les variants pròpies, abandonament que no s'esdevé casualment, ja que és fruit de les jerarquies dialectals de prestigi percebudes i de les pressions centrífugues cap a un model de llengua centralitzat.

Aquesta llengua que estimo. La vinculació emocional dels nord-occidentals amb la seua varietat lingüística oferix una visió completa i estructurada dels conflictes lingüístics interdialectals i intradialectals dels parlants de les Terres de Ponent. Si bé, per la naturalesa qualitativa de l'estudi, els resultats potser no generalitzen la realitat de tots els parlants, el conjunt dels testimonis presentats permet veure que hi ha tant un consens justificat com uns patrons actitudinals i conductuals compartits entre els informants, sobretot pel que fa al sentiment d'inferioritat i al desús estès de les variants lingüístiques pròpies. Les aportacions de l'estudi permeten corroborar i constatar, una vegada més, els conflictes lingüístics i emocionals generats per la desatenció al dialecte nord-occidental.

Sandra SABATÉ-TURON
Universitat Pompeu Fabra

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BISQUERRA, Rafael (2016). *10 ideas clave: Educación emocional*. Barcelona: Graó.
- COUPLAND, Nikolas (2014). «Sociolinguistic change, vernacularization and broadcast British media». A: ANDROUTSOPOULOS, J. (ed.). *Mediatization and sociolinguistic change*. Berlín; Boston: De Gruyter, p. 67-96.
- ECKERT, Penelope (2012). «Three waves of variation study: The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation». *Annual Review of Anthropology* [en línia], vol. 41 (juny), p. 87-100. <<https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092611-145828>>.
- FELIU, Francesc (2013). «Sentir les llengües malgrat les fronteres o sentir les llengües gràcies a les fronteres?». *Ianua: Revista Philologica Romanica*, vol. 13, núm. 1, p. 1-7.
- NAVARRO, Bartomeu; RULL, Xavier (2000). «Estàndard, dialecte i endodiglossia: la llengua que tots volem». *Llengua i mitjans de comunicació: Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació*. Lleida: Pagès, p. 269-280.
- VALLS, Esteve (2013). *Direccionalitat, ritme, abast i naturalesa del canvi lingüístic en curs del català nord-occidental. De l'anàlisi dialectomètrica a la reflexió sociolingüística* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/123434>> [Consulta: 13 febrer 2024].

NOTES

Trajectòries reeixides. Acte de reconeixement a Joan A. Argenter

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA (coord.),* Joan PUJOLAR,** Montserrat VENTURA
I OLLER*** i Joan A. ARGENTER****

* Universitat Rovira i Virgili - Institut d'Estudis Catalans

** Universitat Oberta de Catalunya

*** Universitat Autònoma de Barcelona

**** Professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili - Institut d'Estudis Catalans

El 17 de juliol de 2023 la Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS), filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), va presentar una activitat que té com a objectiu enaltir la trajectòria professional de persones que han contribuït d'una manera especial a l'establiment de la disciplina sociolingüística en l'àmbit territorial de la llengua catalana. La trajectòria escollida va tenir com a protagonista Joan Albert Argenter i Giralt. L'activitat es va intitular «Trajectòries reeixides. Acte de reconeixement a Joan A. Argenter» i es va celebrar a la Sala Pere i Joan Coromines de l'IEC.

L'acte va comptar amb les intervencions de Joan Pujolar (Universitat Oberta de Catalunya i SOCS), Miquel Àngel Pradilla (Universitat Rovira i Virgili, SOCS i IEC) i Montserrat Ventura (Universitat Autònoma de Barcelona, UAB), que es van encarregar de repassar les aportacions acadèmiques d'Argenter; i de Maria Josep Cuenca (Universitat de València i IEC), Joaquim Llisterra (UAB) i Francesc Queixalós (investigador del Centre national de la recherche scientifique i de l'Institut de recherche pour le développement), que van centrar els parlaments en el recorregut de l'homenatjat per tres institucions especialment rellevants en la seua trajectòria professional (l'IEC, la UAB i la Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural). Es va cloure l'acte amb la intervenció de l'homenatjat.

Més enllà de la realització presencial de l'acte, la SOCS va preveure la publicació de les tres intervencions dedicades a destacar aspectes rellevants de l'obra acadèmica de Joan A. Argenter, que es recullen després de la presentació.

JOAN A. ARGENTER EN LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

Joan PUJOLAR

Universitat Oberta de Catalunya

Vaig conèixer Joan A. Argenter el 1982, en estrenar-me d'estudiant a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), on ell impartia docència en un curs anomenat «Llengua espanyola I», assignatura obligatòria de facultat. El contingut real era el d'un curs d'introducció a la lingüística i recordo haver-hi llegit aleshores el *Curs de lingüística general*, de Ferdinand de Saussure; la *Llengua en la humanitat, la nació i l'individu*, d'Otto Jespersen (traduït per ell mateix), i *El lenguaje*, d'Edward Sapir, que poc després traduiria al català Hortènsia Curell. Crec que és procedent de dir que mai no he fet ús de l'etiqueta *sociolingüista* per esmentar-lo a ell. Sempre he entès que es considerava a si mateix com a especialista en *lingüística general* i que en tot moment s'ha identificat sense embuts amb la denominació de l'àrea de coneixement que ell ocupava oficialment com a catedràtic. Cal dir que era una època curiosa, en què els grans referents del país en sociolingüística, com Lluís V. Aracil, Rafael Ninoyles o Miquel Siguan, no s'identificaven com a sociolingüistes (per bé que d'altres de més joves sí que ho feien, i estic pensant en Francesc Vallverdú, Amparo Tuson o Helena Calsamiglia). Tal com ho veig, Joan A. Argenter ha considerat sempre el camp de la lingüística general com el punt de diàleg entre les múltiples maneres que hi ha d'entendre què són les llengües i què és el llenguatge. Aquesta particularitat de la seva trajectòria fa que entre la seva producció científica es puguin trobar textos sobre variació, heteroglòssia, alternança lingüística, substitució lingüística, sintaxi, morfologia, poètica o mètrica, i de les interrelacions entre els diversos camps, amb la qual cosa m'he vist obligat a decidir on considero que cal posar la ratlla entre el que és sociolingüística i el que no ho és. En tot cas, és clar que ell no ha de compartir necessàriament aquesta delimitació ni la necessitat mateixa que hi hagi cap delimitació.

Potser resultarà una mica paradoxal que la intervenció més important que jo li atribuiria en sociolingüística és un text antic d'autoria col·lectiva: parlo de l'anomenat «Manifest dels Marges». El text es referencia arreu com a «Argenter *et al.*» i inclou altres col·legues aquí presents com a signataris. Era un text de deu pàgines publicat a la revista *Els Marges* i que tenia per títol «Una nació sense estat, un poble sense llengua». Si a la sala hi ha algun aprenent de sociolingüística, que sàpiga que encara avui és una lectura obligatòria. El text anava signat pel que aleshores era la redacció de la revista i que reunia, al voltant de Joaquim Molas, una generació emergent de filòlegs de la UAB que serien referents en les dècades següents. Tot homes, això sí: Jordi Castellanos, que aleshores encara no era catedràtic; Manuel Jorba, que no havia llegit encara la seva tesi; Joaquim Molas, cocreador amb Riquer del cànon literari català; Josep Murgades, que en aquell temps ensenyava català a la Universitat de Ratisbona; Pep Nadal, que aleshores amb trenta-tres anys tot just escrivia, amb Modest Prats, el primer volum de la *Història de la llengua catalana*, i Enric Sullà, que llavors redactava la seva tesi sobre Carles Riba. En aquell temps, els professors universitaris

anaven fent la tesi i es prenien el seu temps. Joan Argenté (en aquella època, sense erra al nom) ja l'havia llegida el 1975, amb el títol *Relacions entre sintaxi i semàntica dins la teoria lingüística: tradició i actualitat d'alguns problemes*. En Joan sempre ha estat molt discret sobre qui va aportar què al text, per bé que a la pràctica em consta que és qui ha hagut de respondre tant del contingut com del gest. Si busqueu a YouTube,¹ hi trobareu un col·loqui televisat entre Joan A. Argenter, Joaquim Molas i Francesc Vallverdú al programa *De bat a bat*, de Televisió Espanyola a Catalunya, que s'emeté el març de 1980. Hi veureu Joaquim Molas, amb el seu cigarret a la boca davant de la càmera, expressant les idees generals del «Manifest», amb un jove Joan A. Argenter que articulava amb molta més concreció les anàlisis sociològiques del món contemporani i les polítiques lingüístiques del moment.

Efectivament, el «Manifest» té totes les traces del coneixement sociolingüístic avançat d'aleshores, que incloïa treballs d'autors com Ninyoles, Aracil i el mateix Vallverdú. És un text que parla de «democràcies burgeses occidentals», de «les forces d'ocupació espanyoles» del franquisme, però, sobretot, dels «àmbits d'ús» de les llengües i del funcionament de la «diglossia» en un sentit més connectat amb Ninyoles que no pas amb Fishman (per exemple, quan es parla dels «factors ideològics»). Parla també de l'ús del català com a «llenguatge contracultural», un tema que molts hem tractat posteriorment en relació amb els joves. També explicita algunes idees sobre la situació de la llengua catalana que després veuríem més elaborades per l'antropòloga nord-americana Kathryn A. Woolard (és a dir, el tema que les llengües defineixen grups ètnics diferenciats i el prestigi del català per la seva associació amb les classes mitjanes i l'ascensor social).

El «Manifest dels Marges» criticava polítiques molt concretes d'aquell moment. Teníem un president de la Generalitat, Josep Tarradellas, vingut de l'exili i vehiculat via Madrid, i que no semblava que actués amb energia en la qüestió de l'ensenyament. En una entrevista amb Emili Boix recent, Joan A. Argenter expressa estranyesa sobre la importància que s'ha atorgat a aquell text en la memòria sociolingüística. Jo crec que això és perquè el «Manifest» va consolidar una nova manera de parlar de la llengua, és a dir, del català com a política pública. Fins aleshores, la reivindicació del català havia anat de bracet de la resta de demandes genèriques de democratització de l'oposició antifranquista: dret a la llibertat d'expressió i dret de reunió, de manifestació, d'associació, de sindicats lliures, al divorci o a la igualtat entre homes i dones. La nova democràcia va permetre editar llibres i diaris, crear associacions i manifestar-se. Però de la mateixa manera que la pertinença a sindicats no esvaeix les diferències de classe, i que la igualtat davant la llei no elimina les diferències de gènere, la despenalització del català no resolva la inferioritat de la llengua en la vida pública. El «Manifest» expressà clarament per primera vegada la preocupació per la qüestió demogràfica a Catalunya, sobre la qual un any després Miquel Strubell publicaria un estudi molt més detallat titulat *Llengua i població a Catalunya*. En certa manera, probablement també és el primer text que imagina un futur en què el català pot no ser la llengua de Catalunya i,

1. Vegeu <https://www.youtube.com/watch?v=RRT3Q1XTar4>.

com a tal, s'entén que el puguin citar de referent els qui es plantegen els escenaris més negatius; tanmateix, cal dir que en aquesta qüestió el text realment no entra en detalls, com tampoc ho fa en el debat de l'època a favor i en contra del bilingüisme oficial.

Considero també molt necessari recordar una iniciativa destacada de Joan A. Argenter d'intervenir en el camp acadèmic català. Es tracta de la publicació de la revista *Límits*, subtitulada *Revista d'assaig i informació sobre les ciències del llenguatge*, que va incloure durant cinc anys una llarga llista de col·laboradors d'àmbits com la teoria sintàctica, la lexicologia, la fonètica, l'antropologia lingüística, la neurolingüística, la lingüística i la poètica, la sociolingüística, la teoria literària, la psicolingüística, la semiòtica i la pragmàtica, la història de la lingüística i l'etologia. Déu-n'hi-do.

La sociolingüística va tenir sempre una visibilitat especial a *Límits*, des del primer número, amb una entrevista amb el sociolingüista angloquebequès William McKey, qui participà amb Siguan en el disseny de la immersió lingüística. Després hi escriviren Xavier Lamuela, Albert Branchadell, Wolfgang Dressler, Koldo Mitxelena, Lluís Aracil, August Rafanell, Miquel Pueyo, Tullio de Mauro, Chaim Rabin, Joan Ramon Solé, Melissa Moyer i Emili Boix-Fuster. A banda de dirigir la revista, en Joan cuidava especialment la secció de conversa, que consistia en una entrevista a un lingüista de renom internacional. Dins els nou números que tingué la revista entre el 1986 i el 1991, també s'hi entrevistà Charles A. Ferguson, John Gumperz i, per part d'Emili Boix, l'activista i especialista en llengües andines Xavier Albó. Cap al final també hi trobem una entrevista amb Ignasi Vila, que jugà un paper clau en el desplegament de l'escola catalana.

Per mi, la revista *Límits* evidencia un intent lloable d'articular els lingüistes catalans en una conversa dins la qual mantingueren presència de forma quasi natural els lingüistes de referència internacionals i on es donava a la sociolingüística l'espai que es mereixia i que calia que tingués en un lloc com els Països Catalans. *Límits* no té cap precedent i no ha tingut descendència real, ja que el món, com sabem, ha anat en una altra direcció que ha acabat diluint les converses acadèmiques d'àmbit local, ja no només en català, sinó fins i tot pràcticament en castellà, en francès i en alemany. En aquest context, la cura especial de Joan A. Argenter per la sociolingüística personalment no l'atribueixo pas a una preferència per la disciplina en si mateixa, sinó més aviat a un sentit de país, ja que ell ha estat dels pocs que ha tingut clar des del primer moment que, per als Països Catalans, la sociolingüística tenia una importància estratègica per orientar les polítiques públiques. El fet que, avui dia, els pocs practicants professionals de la recerca sociolingüística ens estiguem finançant primordialment dels fons dels *planes nacionales* testimonia que ni les nostres institucions polítiques ni les acadèmiques no han compartit aquesta visió, i així ens ha anat i així ens va.

Amb el temps de què dispo, realment no m'és possible presentar una síntesi de les diverses contribucions que Joan A. Argenter ha anat fent al llarg dels anys al camp de la sociolingüística, tant en l'àmbit local com en l'internacional. Faré breus esments de recerques i publicacions seves que entren clarament dins el camp i que apunten qüestions molt diverses. La primera qüestió ha estat el procés d'extinció de les llengües, sobretot a partir del treball de Nancy Dorian. A en Joan sempre l'han fascinat els aspectes gramaticals de la qüestió, l'anomenada *atrició lingüística*, però

també els aspectes humans, de com la pèrdua de les llengües s'inscriu en la pèrdua de la memòria col·lectiva i com afecta les persones (Argenter, 2014). Un altre àmbit especialment innovador en el seu moment va ser l'interès per aplicar mètodes sociolingüístics a l'estudi dels textos medievals, que donà lloc a algunes de les seves publicacions de més impacte internacional. La meua preferida és l'estudi de les alternances lingüístiques dels jueus catalans recollides en cançons transmeses en escriptura aljamiada, és a dir, català escrit amb caràcters hebraics (Argenter, 2001a). Però també va dur a terme diversos estudis sobre l'alternança lingüística en les cròniques de Jaume I, així com reflexions sobre l'oratòria catalana de l'època (Argenter, 2008a). Cal dir que, almenys jo, només he sabut trobar treballs contemporanis comparables en les publicacions de Peter Burke, ben conegut pels companys d'història de la llengua. La historiografia anglosaxona ha fet algunes contribucions sociolingüístiques importants, com els treballs d'Eric Hobsbawm, Benedict Anderson o, més recentment, la història del concepte *parlant nadiu* que ens ha ofert Thomas P. Bonfiglio. Però en sociolingüística, estrictament, tot just en aquells anys noranta Kathryn A. Woolard, José del Valle, Susan Gal i d'altres començaven a estudiar les ideologies lingüístiques des del punt de vista històric. Ja més endavant, Joan A. Argenter va identificar un altre aspecte nou que es mostra coherent amb els seus interessos sobre la variació, la substitució lingüística i la cultura popular; són els enclavaments lingüístics, un tema que obre la possibilitat d'estudiar l'experiència minoritària com a espai social de frontera i també en connexió amb l'experiència diaspòrica, aspectes que a poc a poc també s'han anat obrint pas i que mostren una capacitat d'anticipació remarcable sobre els temes de la disciplina (Argenter, coord., 2014). En fi, al llarg dels anys podem trobar un número temàtic sobre variació lingüística a *Caplletra* (Argenter, 1998) i un altre sobre ideologies lingüístiques a la *Revista Iberoamericana de Discurso y Sociedad* (Argenter, 2001b), una col·lecció d'estudis a *La gestió interestatal de les llengües transfrontereres* (Argenter, 2011a) i una altra a *Llengües, cultures, identitats a la Mediterrània* (2011b), un número temàtic sobre la situació del català a l'Alguer (Argenter, 2008b) o la mateixa edició més recent del *Manual de lingüística catalana* de De Gruyter (Argenter i Lüdtke, coord., 2020).

De tota manera, avui en dia ens hem acostumat a jutjar el mèrit acadèmic amb base a l'obra publicada; tanmateix, per més patxoca que faci la llista de publicacions de Joan A. Argenter, crec que no expressen el que per mi és realment important: què ha fet per la comunitat, per les persones i amb les persones. Igual que he obert aquesta presentació amb el «Manifest dels Marges», no vull tancar-la sense esmentar un altre text que per mi és clau i que també és d'autoria múltiple i, per tant, ambivalent. Parlo del *Debat sobre la normalització lingüística* publicat el 1991 a partir de les consideracions d'una comissió composta per Joan A. Argenter, Joan Bastardes, Teresa Cabré, Isidor Marí i Vicent Pitarch, i posat a debat al Ple de l'IEC. Aquest text redactat per en Joan és per mi el referent del que la Secció Filològica (SF) i l'Institut d'Estudis Catalans entenen per *llengua*. No és pertinent entrar aquí amb detall en aquest text, que a més probablement és el resultat d'un llarg procés de debat que s'inicià formalment amb el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana del 1986. Fou en

aquell procés que, sense grans escarafalls, el discurs sobre la llengua va passar de parlar del català literari a fer-ho, segons el context, del català normatiu o del català estàndard, és a dir, fou on va madurar una visió de la llengua i del llenguatge que assumia la seva inscripció en les pràctiques socials de la comunitat. Joan A. Argenter assumiria poc després la presidència de la SF en substitució d'Antoni M. Badia i Margarit. Per acabar, també voldria posar en relleu la manera com en Joan va treballar molts anys perquè la lingüística, també en l'àmbit espanyol, acollís la sociolingüística com es mereixia, no només a través dels estudiants que ha tingut, tots de sociolingüística (que jo sàpiga), sinó pels fils invisibles que circulen per tribunals de tesi o d'oposicions. Sobre això, cadascú pot tenir una història concreta per explicar i dubto que mai les puguem aplegar totes; a més, no sé si a ell li agradaria que se sabés tot. En qualsevol cas, crec que, en nom de molta gent, puc dir: moltes gràcies, Joan.

Bibliografia de referència

- ARGENTER, Joan Albert (1998). «La variació lingüística: el fet i la seva significació». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 25 (tardor), p. 11-20. ISSN 0214-8188.
- (2001a). «Code-switching and dialogism: Verbal practices among Catalan Jews in the middle ages». *Language in Society*, vol. 30, núm. 3, p. 377-402. ISSN 0047-4045.
- (2001b). «Ideologías lingüísticas en contexto». *Revista Iberoamericana de Discurso y Sociedad*, vol. 3, núm. 1, p. 3-8. ISSN 1575-0663.
- (2008a). «Political oratory, power and authority in a medieval Mediterranean Kingdom». *Sociolinguistic Studies*, vol. 2, núm. 1, p. 1-30. ISSN 1750-8649.
- (2008b). «L'Alguer (Alghero), a Catalan linguistic enclave in Sardinia». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 193-194, p. 205-217. ISSN 0165-2516.
- (2014). «En memòria dels darrers parlants d'una llengua». *Quaderns-e*, vol. 19, núm. 1. ISSN-e 1696-8298.
- ARGENTER, Joan Albert (coord.) (2011a). *La gestió interestatal de les llengües transfrontereres*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Càtedra UNESCO de Llengües i Educació, p. 7-14. ISBN 978-84-9965-073-9.
- (2011b). *Llengües, cultures, identitats a la Mediterrània*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Càtedra UNESCO de Llengües i Educació. ISBN 978-84-9965-092-0.
- (2014). *Enclavaments lingüístics i comunitats locals: El català a Sardenya, al Carxe i entre els gitanos catalans de França*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural. ISBN 978-84-9965-211-5.
- ARGENTER, Joan Albert (cur.) (1991). *Debat sobre la normalització lingüística: Ple de l'Institut d'Estudis Catalans: (18 d'abril de 1990)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. ISBN 84-7283-168-X.
- ARGENTER, Joan Albert; CASTELLANOS, Jordi; JORBA, Manuel; MOLAS, Joaquim; MURGADES, Josep; NADAL, Josep Maria; SULLÀ, Enric (1979). «Una nació sense estat, un poble sense llengua». *Els Marges: Revista de Llengua i Literatura*, núm. 15, p. 3-13. ISSN 0210-0452.
- ARGENTER, Joan Albert; LÜDTKE, Jens (coord.) (2020). *Manual of catalan linguistics*. Berlín: De Gruyter. ISBN 978-3-11-044825-2.

LINGÜÍSTICA I ANTROPOLOGIA EN L'OBRA DE JOAN A. ARGENTER²

Montserrat VENTURA I OLLER
Universitat Autònoma de Barcelona

Amb Joan A. Argenter he mantingut una relació intermitent, creixent, amb punts àlgids de trobada, que s'han materialitzat amb il·luminacions i amb accions concretes, per mi sempre molt riques. Diria que és una relació semblant a la que mantenen les nostres disciplines respectives, que en alguns llocs del planeta són la mateixa, però aquí no. És una relació en què clarament hi he guanyat jo, atès que hi he après molt. Per això li ho vull agrair, i aquesta posició d'avui m'ho permet. Ho explicaré amb unes consideracions disciplinàries en tres de les innombrables dimensions en què podríem analitzar el seu treball.

1. *Diglossia i mestissatge*

Joan A. Argenter em va introduir en el camp fascinant de l'antropologia lingüística en el seu curs de sociolingüística que vaig seguir l'any 1985-1986, quan jo era estudiant d'antropologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. Potser una de les primeres nocions que hi vaig aprendre va ser *diglossia*, un mot per definir una situació de contacte lingüístic que té un paral·lelisme clar amb contextos de contacte cultural, la interpretació dels quals no sempre ha estat objecte de consens. En una entrevista recent (Boix-Fuster, 2022), deia el professor que «la confusió més gran, va venir de la importació del concepte *diglossia* i de la seva interpretació local [catalana]. Es va definir la situació sociolingüística alhora, com un cas de diglossia i com un cas de conflicte lingüístic, quan són incompatibles; i, a més a més, com un cas de substitució lingüística. Això és una seqüència dinàmica —diglossia > conflicte > substitució— sense que necessàriament es passi per tots tres estadis». Doncs bé: la crítica d'aquella confusió, o d'aquell ús, va ser inspiració per a una reflexió sobre situacions de *contacte entre cultures, sincretisme, dissolució, etnogènesi i mestissatge* com a conceptes antropològics i com a categories socials amb efectes performatius; una anàlisi que vàrem desenvolupar en diversos projectes des del Grup de Recerca Antropologia i Història de la Construcció de les Identitats Socials i Polítiques,³ on, entre d'altres qüestions,

2. Text llegit amb motiu de l'acte «Trajectòries reeixides» en homenatge al professor Joan A. Argenter el 7 de juliol de 2023, i revisat per a *Treballs de Sociolingüística Catalana*. Voldria agrair a Miquel À. Pradilla i a l'Institut d'Estudis Catalans la invitació i l'organització acurada de l'acte.

3. «Identitats ambivalents: estudi comparatiu de sistemes de classificació social». Vegeu, entre d'altres, Verena STOLCKE i Alexandre COELLO DE LA ROSA (ed.) (2008), *Identidades ambivalentes en América latina (siglos XVI-XXI)*, Barcelona, Bellaterra; M. VENTURA (ed.) (2010), *Fronteras y mestizajes. Sistemas de clasificación social en Europa, América y África*, Bellaterra, Publicacions de la UAB, i M. VENTURA et al. (2014), «Métissages: Étude comparative des systèmes de classification sociale et politique», *Anthropologie et Sociétés*, vol. 38, núm. 2, p. 229-246.

posàvem en relleu que el mestissatge no tenia res a veure amb la noció d'aculturació, molt probablement perquè, en aquesta darrera, la noció posa èmfasi en la pèrdua més que no pas en la transformació i el dinamisme de les cultures. De fet, no podem deslligar el mestratge del professor Argenter en relació amb aquest problema sociolingüístic, dels seus estudis analítics sobre casos concrets; en serien exemples les pràctiques lingüístiques dels jueus catalans a l'edat mitjana, especialment el canvi de codi emergent en certs gèneres verbals (Argenter, 2001 i 2013). L'autor ho analitza des d'un posicionament tant lingüístic com social, i atorga un valor primordial a l'estudi històric per a comprendre fenòmens ben contemporanis, mirada que l'antropologia social actual també ha fet seva. Ara bé, el professor Argenter també s'ha interessat per la substitució lingüística, encreuada amb un interès ben present en les ciències socials avui, com l'estudi del gènere. Penso, així, en un treball que publicà recentment a la *Revista d'Etnologia de Catalunya* titulat «Gènere i substitució lingüística» (Argenter, 2020b); un recorregut de casos des de Papua Nova Guinea i l'Amazònia fins al País Valencià, passant per parlants de magiar, de gaèlic escocès i de nàhuatl *mexicano*, que permet a l'autor debatre les hipòtesis d'Aracil i Labov sobre el rol de les dones en el desplaçament i/o el canvi lingüístic. L'arribada posterior al bilingüisme i l'abandonament anterior de la llengua original respecte dels homes, proposada per aquells autors, es desdibuixa quan la mostra s'estén més enllà de les llengües occidentals, i fins i tot en casos més propers, en què cal incorporar altres codis locals i altres aspectes de la pràctica, la qual cosa explica l'instint etnogràfic precís del professor Argenter.

2. Llengua, pensament, societat i context

Crec, però, que el que de debò em va marcar d'aquell curs va ser entendre que les estructures de la llengua no són objectes aïllats de les societats que les produeixen i les doten de sentit. A la pàgina 2bis dels apunts esgrogueïts que conservo d'aquell curs, en Joan ens esmentà Malinowski, referent antropològic de l'observació participant, i la seva interpretació del llenguatge com a forma d'acció i com a mitjà d'establir vincles socials. És a dir, comprendre el llenguatge en context, una necessitat metodològica indestruïble de tota perspectiva social. Ara bé, a partir del tercer full (i fou en aquest ordre), els apunts ja debaten sobre la correlació entre llengua, societat i pensament, amb un altre exemple clàssic per a nosaltres, la terminologia del parentiu. D'entrada mena a un paradigma que va marcar els meus estudis posteriors: el relativisme lingüístic. Tots els debats entorn de la «hipòtesi» Sapir-Whorf, sobretot, li serviren al doctor Argenter per demostrar que aquesta mirada sempre superava l'etnocentrisme.

Els conceptes *estructures lingüístiques*, *sentit* i *context* més tard foren la base per a un estudi etnogràfic que vaig dur a terme en relació amb una societat indígena en què la llengua em permeté entendre una visió del món, una ontologia i una noció d'humanitat compartida determinades, però també una identitat canviant en una societat global complexa. Podem entendre res d'una societat, si no en considerem aspectes lingüístics com els evidencials, la *mirativitat* o els idiòfons?, si no n'escoltem els silen-

cis? Podem comprendre els seus mites i els seus viatges xamànics si en desconexem la manera d'expressar el temps i l'espai? Justament, de la diversitat de formes de concebre l'espai en parla Joan A. Argenter en la nota número 48 de la Càtedra UNESCO (Argenter, 2020a), text que recomano vivament a futurs etnògrafs de societats parlants de llengües no occidentals, interessats en ontologies relacionals.

Alhora, però, podem entendre res de les societats si no en valorem l'entorn i el moment? Michael Silverstein, en la conferència «Nora and Edward Ryerson» del 2019, a la Universitat de Chicago, encunyà una nova «abominació»: «la dinàmica socio-espaciotemporal del moviment o fluir». Joan A. Argenter, qui em va fer conèixer aquell lingüista i antropòleg, li dedicà un obituari quan ens va deixar, i en destaca precisament l'aportació que va fer a la teoria de la indexicalitat i, en concret, a la dixi social, però no només en les llengües nord-atlàntiques. Per a Argenter, devem a Silverstein una sèrie de conceptes que emergeixen d'aquesta noció central: «les llengües tenen mecanismes que impliquen aspectes no lingüístics dels parlants —estatus, gènere, edat, discapacitació, etc.— sense fer-ne cap afirmació explícita» (Argenter, 2022: 345). Així mateix, mostra que mots gramaticalment compartits diferencien —pel seu ús en context— comunitats de parla. Això i l'etnometapragmàtica d'un ús lingüístic concret, o les ideologies lingüístiques a què també es dedicà Silverstein, són temes que el mestre Argenter ha transmès al llarg de la seva vida. Recordo la passió en la seva cara quan ens explicava els tipus de dixi, particularment els socials, sistematitzats en els meus apunts i en tots els textos amb què ha difós aquesta qüestió clau de la sociolingüística (Argenter, 1982, 1996, 2006 i 2011, entre d'altres).

3. *La diversitat*

Joan A. Argenter em va obrir els ulls davant d'un tercer fenomen: em va fer veure que les llengües amenaçades eren una preocupació més enllà d'un petit sector de la ciutadania compromesa. A aquell ensenyament l'han acompanyat els seus assajos, formatius, i alhora molt poètics, com «En memòria dels darrers parlants d'una llengua», que publicà a la revista *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia* el 2014. Hi analitza la trobada d'Arséniev —el mateix explorador de l'Àrtic que ens feu conèixer Dersu Uzala a principis del segle xx— amb una de les darreres «recordadores»⁴ d'udegué —una llengua manxú-tungús de la família altaica. Era una dona de setanta anys que «Cada vegada necessitava més el xinès per dir més coses i cada vegada podia dir menys coses en udegué» (Argenter, 2014: 4). Alhora que ressegueix la metodologia de recerca de camp de l'explorador, Argenter explica el procés de no retorn en la pèrdua d'una llengua, que el diferencia de l'evolució *natural*: «Es produeixen molts canvis comprimits en poc temps, a diferència del que s'esdevé en l'evolució espontània d'una llengua entesa com una vigència històrica, i són canvis no compensats: la

4. Argenter explica que «recordadora» és una de les categories inferiors amb què els lingüistes denominen els parlants segons estadis degeneratius de l'atròfia lingüística.

simplificació en un subsistema lingüístic no comporta que un altre subsistema guanyi en complexitat. No és solament la restricció funcional de la llengua, sinó la seva reducció formal, la desintegració de la seva gramàtica. Aquests dos processos es retroalimenten i menen al desenllaç final: l'extinció» (Argenter, 2014: 250). Aquella anciana que havia trobat Arséniev permet a l'explorador i al professor oferir-nos un testimoni del desplaçament d'una llengua per una altra a causa d'una determinada correlació de poder entre grups humans. És un text magnífic amb el qual el lingüista fa un regal a l'antropologia.

Joan A. Argenter ha parlat a bastament de la pèrdua de les llengües. En l'esmentada nota número 48 de la Càtedra UNESCO, justament amb motiu de l'Any Internacional de les Llengües Indígenes del 2020, hi explica el greuge múltiple que representa la pèrdua d'una llengua: per a la humanitat, per a la lingüística i per a la identitat dels parlants, així com per la desaparició de la seva manera de ser al món. Conseqüentment, des de la Càtedra ha empès accions que confirmen la seva militància per les llengües en perill, començant per la nostra, però seguint per totes i cadascuna de les llengües que s'han creuat en el seu camí. Una militància que demostra, també, el seu afany per la diversitat lingüística i cultural.

D'això, en trobem diversos exemples, alguns dels quals em toquen de prop, com ara el seu suport al taller que impartiren l'investigador tsàchila Alfonso Aguavil i la lingüista Connie Dickinson sobre la documentació del tsàfiki, una llengua sud-barbacoa. I tants d'altres, com relata Joan Pujolar en la seva ressenya del 2019: el suport a la recerca, la documentació i la publicació de contes o materials de les llengües wichí a l'Argentina; del baure a Bolívia; de les llengües d'Oaxaca, a Mèxic; del *sia pedee* a l'Equador i a Colòmbia; del sateré-mawé al Brasil; del ticuna al Perú i el Brasil; de l'enenlhet al Paraguai, o del maputxe a Xile. Llengües del món, doncs, i també d'un món més proper. En aquest sentit, la col·lecció Biblioteca Càtedra UNESCO també publicà resultats de jornades sobre llengües, cultures i identitats a la Mediterrània; sobre llengües transfrontereres, o sobre els enclavaments lingüístics en el cas català. I, fins i tot, recerques etnogràfiques brillants, com l'obra *El sistema mèdic d'una societat africana. Els evuzok del Camerun*, de l'etnòleg africanista Lluís Mallart; un exemple més del seu interès per l'etnologia que s'ha fet des de Catalunya sobre el món.

4. Consideracions finals

Al llarg dels anys de coneixença, Joan A. Argenter em va inspirar també en la meua incursió docent a l'antropologia lingüística, assignatura que vaig impartir en el grau d'antropologia social i cultural uns quants anys, pocs. Aquell curs començava amb una frase que sempre repeteixo: «A l'antropologia, s'hi arriba per un interès en la unitat de l'ésser humà i una passió per la seva diversitat», frase que també pertany a l'inventari de recursos del mestre, de qui potser la vaig manllevar. Tal com ha confessat recentment (Argenter, 2020a), «Quan solia professar cursos d'introducció a la lingüística, m'agradava començar parlant dels dos fenòmens més impressionants del

llenguatge, que són la seva universalitat i la seva extrema diversitat». Es pot dir, doncs, que la carrera del professor Argenter ha estat inequívocament dedicada a ambdós fenòmens, particularment al darrer. En canvi, hi ha un aspecte amb el qual no estariem d'acord. Així, quan en aquella entrevista esmentada de l'any 2022 assegura que, si no hagués estat lingüista, li hauria agradat ser antropòleg (2022a: 335), i ho entén com una dedicació impossible, jo li diria que no només ha estat un lingüista i un sociolingüista de referència, sinó també un antropòleg: per la seva mirada i perquè ha fet un gran servei a la comunitat antropològica, atenent i difonent les qüestions que des de la llengua a la cultura i la societat, universals, afecten la diversitat, que és allò a què ens dediquem des de la nostra, o les nostres, professions. Gràcies, Joan.

Bibliografia

- ARGENTER I GIRALT, Joan A. (1982). «El lenguaje, un punto de partida». A: LLUCH, Enric. *Geografía de la sociedad humana*. Part I: *Una perspectiva planetaria*. Vol. II. Barcelona: Planeta, p. 21-70.
- (2001). «Code-switching and dialogism: Verbal practices among Catalan Jews in the middle ages». *Language in Society*, vol. 30, núm. 3, p. 377-402.
 - (2006). «El lenguaje y la cultura: lingüística y antropología». A: MARTÍN VIDE, C. (ed.). *Elementos de lingüística*. Barcelona: Octaedro, p. 361-392. [1a ed., 1996]
 - (2011). «L'antropologia lingüística: etnografia i conceptes». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 21, p. 43-53. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/4206>>. DOI 10.2436/20.2504.01.
 - (2013). «Iberian language ecologies: Notes on history and the current situation». A: VANDENBUSSCHE, Wim; HÅKON JAHR, Ernst; TRUDGILL, Peter (ed.). *Language ecology for the 21st century: Linguistic conflicts and social environments*. Oslo: Novus Forlag, p. 137-164.
 - (2014). «En memòria dels darrers parlants d'una llengua». *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia* [en línia], vol. 19, núm. 1, p. 249-254. <<https://raco.cat/index.php/Quaderns-eICA/article/view/280290>> [Consulta: juny 2023].
 - (2020a). «L'Any Internacional de les Llengües Indígenes: un clam per la diversitat lingüística». *Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural* [en línia] [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 48. <<https://catedra-unesco.espais.iec.cat/2020/09/17/48-lany-internacional-de-les-llengues-indigenes-un-clam-per-la-diversitat-linguistica/>> [Consulta: juny 2023].
 - (2020b). «Gènere i substitució lingüística: Hipòtesis i etnografies». *Revista d'Etnologia de Catalunya* [en línia], núm. 45, p. 186-200. <<https://raco.cat/index.php/RevistaEtnologia/article/view/391112>> [Consulta: juny 2023].
 - (2022a). «En record i en homenatge: Michael Silverstein (1945-2020)». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 32, p. 343-351. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/9975>>. DOI 10.2436/20.2504.01.200.
 - (2022b). «Linguistic anthropology: Concepts and field sites». A: PRADILLA CARDONA, Miquel-Àngel (ed.). *Catalan sociolinguistics: State of the art and future challenges*. Amsterdam: John Benjamins, p. 261-273.

- BOIX-FUSTER, Emili (2022). «Entrevista a Joan A. Argenter». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 32, p. 331-342. <<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/9975>>. DOI 10.2436/20.2504.01.199.
- PUJOLAR, Joan (2019). «UNESCO Chair on Linguistic and Cultural Diversity [Blog: La Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural]». *Journal of Sociolinguistics* [en línia], vol. 23, núm. 2, p. 211-214. <<http://catedra-unesco.espais.iec.cat/category/opinio-reflexio-i-informacio/>>. DOI 10.1111/josl.12328.

JOAN A. ARGENTER O LA LUCIDESA D'UNA VEU SINGULAR

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA

Universitat Rovira i Virgili - Institut d'Estudis Catalans

Vaja per endavant que la meua intervenció en aquesta activitat va més enllà de l'autoencàrrec de parlar de manera sumària de les bondats de les aportacions de Joan A. Argenter en l'àmbit d'allò que genèricament podríem anomenar *planificació del corpus*. Aquesta humil contribució a l'enaltiment de l'homenatjat s'ha d'inserir en el marc d'una nova activitat de la Societat Catalana de Sociolingüística. Una activitat que es va posar en marxa sota la presidència de qui signa aquests papers, que s'hi va implicar, tossudament, perquè arribés a bon port.

I és que, més enllà d'un tarannà procliu a la gratitud cap a les persones que m'han aportat reflexió i coneixement, també voldria destacar que si es donés el cas jo podria ser el president del club de fans de Joan A. Argenter. El que acabo de dir pot semblar, en l'entorn acadèmic que ens aixopluga, una frivolitat —probablement ho deu ser—, però més enllà de la retòrica no vull deixar de dir que admiro profundament la seua obra. La valoro extraordinàriament per dues raons. M'explicaré.

La primera, per rigorosa i ben fonamentada, sempre ben ancorada en una formació en lingüística general, antropologia lingüística i sociolingüística d'autèntica excel·lència. Passeu-me per alt l'extraordinària imbricació d'aquests àmbits del coneixement aparentment singulars. De fet, William Labov s'obstinava a evitar la denominació *sociolingüística*, i estem parlant d'un dels investigadors que, en l'àmbit de la sociolingüística lingüísticament orientada, va impulsar l'emergència d'una nova manera d'abordar l'estudi del llenguatge. El variacionisme labovià no concebia, doncs, una altra manera d'entendre la lingüística fora del context social en què discorria. Ben mirat, em sembla observar que Joan A. Argenter va experimentar una mutació d'interessos que el va portar de secundaritzar unes inclinacions de primera etapa molt centrades en la lingüística teòrica —sobretot d'arrel generativotransformacional— a fressar noves propostes epistemològiques allunyades del formalisme chomskià. El variacionisme i, més tard, l'etnografia de la comunicació podrien exemplificar aquest canvi de prioritats. Si se'm permet fer una referència biogràfica, voldria destacar que la lectura d'un text d'Argenter sobre la variació del llenguatge a finals del segle passat em va entusiasmar. S'intitulava «La variació lingüística: el fet i la seva significació»

(Argenter, 1998a). Eren uns moments, tot s'ha de dir, en què no anàvem sobrats de mirades autòctones noves.

L'altra raó de l'admiració apuntada té a veure més aviat amb l'estil de la seua prosa acadèmica. El seu discurs és d'un sincretisme espadador. Exigeix una concentració absoluta davant un lectura densa i sempre plena de matisos i de continguts implícits. Estic convençut que a determinades persones els pot resultar una lectura enrevessada. Pel que fa a mi, és sempre una font d'estimulació intel·lectual; un veritable plaer que deu tenir alguna cosa a veure amb el fet de compartir un bon grapat d'interessos i una mateixa tendència a la reflexió teòrica. El cas és que, quan em dispo a remarcar el més destacat del que hi diu, l'operació ofereix un grau de discriminació força baix. D'altra banda, també vull advertir que en certs moments del relat, sorprenentment, hi trobem un to molt proper a l'elaboració literària. Les picades d'ullet, la ironia fina i, fins i tot, el sarcasme es fan presents en uns textos en què l'enlairament teòric és molt freqüent.

Joan A. Argenter mai no ha estat professor meu, si més no en sentit estricte, ja s'entén. La nostra relació va començar fa aproximadament un quart de segle a propòsit d'uns cicles de conferències anuals que vaig organitzar des de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Rovira i Virgili en el marc dels programes de formació permanent del professorat. El vaig convidar en un parell d'ocasions. El primer cicle es va intitular *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació* (1997-1998), i el segon, *Societat, llengua i norma* (1999). Les conferències de les dues activitats van acabar donant forma a dos llibres que prendrien el títol de les activitats que les van originar (Pradilla, ed., 1998 i 2001). En el primer presentava sumàriament el camp d'estudi de l'etnografia de la comunicació, mentre que en el segon mostrava les línies fonamentals de l'aleshores encara embrionària *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Més endavant, a partir del meu ingrés a la Secció Filològica (SF) de l'IEC, el juny de 2005, ja vaig començar a conèixer també el seu vessant personal. Així, a poc a poc, aquell respecte reverencial que em suscitava la figura acadèmica va anar transformant-se en un respecte més humanitzat, molt determinat per la seua personalitat entranyable.

Dedicar un parlament breu a l'obra de Joan A. Argenter i pretendre fer-ho amb una certa dignitat és una autèntica temeritat, encara que el focus siga únicament el treball dedicat a la planificació del corpus. Aquesta evidència m'ha obligat a seleccionar alguna de les múltiples qüestions que suscita la seua producció.

L'activitat de Joan A. Argenter en aquest camp mostra dues grans dimensions. Una és la que es deriva de la gestió normativa en què ha participat en el marc de la SF de l'IEC. No m'hi referiré, ja que en parlarà Maria Josep Cuenca. Tanmateix, en relació amb aquest àmbit, no vull deixar de dir que, més enllà de portar el timó de la nostra acadèmia en un moment determinat, l'esmentada gestió ha produït textos destacats en què la seua intervenció ha estat crucial. Són textos institucionals que sovint no van signats. Es tracta, doncs, d'una obra invisible pel que fa a l'autoria, però, de cap manera, menor.

L'altra dimensió l'ocupa la reflexió que ens ha ofert en forma d'articles acadèmics i papers diversos, que potser no ho han estat tant —o potser sí—, com prolegs, intro-

duccions a obres collectives, etc. Dedicar-li aquestes paraules m'ha portat a rellegir una part de la seua producció en aquest camp i, a més, a llegir alguns treballs que desconeixia. Es tracta d'un corpus de continguts assequible, en què Joan A. Argenter dissectiona l'obra de Fabra o bé es posiciona sobre la recent compleció normativa de l'IEC o sobre la dinàmica en què s'ha vist immersa la gestió normativa de la llengua catalana amb l'adveniment de nous centres codificadors. Joan A. Argenter, doncs, no s'ha estat d'intervenir —alguns cops de manera força crítica— en la complexitat de la gestió normativa en una catalanofonia que l'any 2001 definia així:

És un fet d'experiència que la «catalanofonia» s'estén al llarg d'uns territoris i en el si d'una societat que rarament hi seria coextensiva. La complexitat i la fragmentació del que hom podria anomenar, amb un terme convencional, però més aviat insatisfactori, la comunitat lingüística catalana, és de tal mena que ni la llengua n'abraça tot el conjunt ni el conjunt que abraça pot deixar-se d'imaginar en la realitat actual sense la concurrència d'altres llengües. (Argenter, 2001: 275)

Podríem dir, també, que Joan A. Argenter s'ha ocupat, a la seua manera, d'allò que coneixem com a *estandardologia comparada*. Una obra que sempre m'ha semblat molt interessant i especialment útil ha estat *La gestió interestatal de les llengües transfrontereres* (Argenter, ed., 2011). El llibre té l'origen en un cicle de conferències organitzat per la Càtedra UNESCO de Llengües i Educació que van tenir lloc entre els anys 2006 i 2010. Joan A. Argenter, en qualitat de coordinador de l'activitat, es va proposar avaluar l'evolució de la normativitat de tot un seguit de llengües, bona part de les quals europees però no únicament. Algunes eren llengües plenament establertes i d'altres estaven immerses en processos de minorització. Sovint hi apareix una normativitat disruptiva que es gestiona des d'una diversitat de contextos glotopolítics definits per assignacions administratives singulars, ja siguin de caràcter estatal nacional o regional. Les llengües transfrontereres tractades van ser l'alemany, el portuguès, el neerlandès, el frisó, el serbocroat, el sard i el guaraní.

Val a dir que aquest model ha fet escola en la SF, amb l'organització d'activitats diverses en què hem obert les finestres al món per veure què hi passava. I és que el cas català, per més particular que se'l considere, presenta un denominador comú bastant important amb d'altres realitats, properes o allunyades. Sens dubte, l'exploració d'altres tradicions normativoestandarditzadores pot ser de gran ajut a l'hora de definir i consolidar un model propi, adaptat a les nostres circumstàncies contextuais i al servei de l'horitzó anhelat.

Un altre treball de Joan A. Argenter que m'agradaria comentar és la introducció al volum set de l'obra completa de Pompeu Fabra. Es tracta d'un volum dedicat a les *Converses filològiques*, un aplec de textos que mostra una gran singularitat de la tradició catalana en la difusió de les propostes normatives. En aquest sentit, és oportú recordar que s'adreçaven a un públic important de potencials usuaris de la llengua escrita en uns moments en què la difusió institucional era força deficitària.

En el capítol dos, a propòsit de la formació lingüística de Pompeu Fabra i els fonaments de la llengua literària, Joan A. Argenter exhibeix els seus coneixements pregons en lingüística general. Així, relaciona l'obra codificadora fabriana amb tot de propostes teòriques del moment o subjacents (Humboldt); parla del paper de la ideologia (Dorian Dressler, Aracil, Lamuela, etc.), del redreçament i la descastellnització, del trànsit de l'orientació filològica a la lingüística —on mostra, amb un cert punt de provocació, un Saussure practicant de la lingüística historicocomparada—, i evidencia la influència d'Otto Jespersen i, sobretot, dels lingüistes del Cercle Lingüístic de Praga.

En el capítol tres, Joan A. Argenter torna a l'estandardologia comparada alludida anteriorment i s'ocupa de contrastar la codificació catalana amb d'altres processos de codificació europeus. La perspectiva adoptada encaixa amb els postulats del que coneixem com a *planificació lingüística*. S'assumeix, doncs, que certs aspectes de l'evolució lingüística són el resultat de la intervenció humana. Així, més enllà del concepte *deriva*, de Sapir (evolució interna), Argenter defensa que la llengua escrita influeix sobre la llengua oral. Una asseveració a la qual jo afegiria l'evidència contemporània que l'oralitat cada cop condiciona més l'establiment de la norma escrita.

En aquest apartat tracta de la *questione della lingua* italiana, de la dinàmica del grec entre el katharevousa i el dimotiki o de la modelització del noruec (bokmaal i nynorsk), a més de parlar del txec, del finès i del turc. I, per fer-ho, aporta referències paral·leles al cas català tot bastint un edifici conceptual que recorda les fases del procés d'estandardització de Haugen (1997). En la fase de selecció, fa una molt bona anàlisi de la matèria primera de la codificació a partir de la caracterització del criteri de composicionalitat i de l'establiment de límits en el polimorfisme.

Acabaré aquesta breu exposició amb una referència al pròleg que Joan A. Argenter va dedicar al llibre *Els principis fonamentals de la tasca normativitzadora de Pompeu Fabra*, del seu bon amic Joan Martí i Castell (Argenter, 2018). M'atreviria a dir que hi fa un *striptease* controlat on apunta tot de qüestions essencials en la interpretació de l'evolució de la normativitat de la llengua catalana. Així, adverteix sobre el caràcter ideològic de tot establiment normatiu, explica d'una manera sintètica com entén el concepte *llengua literària* de Fabra i l'actualitza, distingeix el caràcter «difús i pro-teic» de la llengua i la «necessària nitidesa» —diu— del codi normatiu, i conclou que, en definitiva, la societat i la llengua han canviat molt.

Nens de tot color juguen a les places de Vic i als patis d'escola del Raval i a l'Empordà. Sovint parlen català. Potser també el parlen els seus pares i també el parlen els fills i nets d'aquella immigració espanyola dels anys cinquanta, seixanta, setanta. Jo no sabria dir on comença la llengua catalana. No em refereixo als territoris —un fet a considerar també, no cal dir-ho—, sinó al parlar de la gent: allò que parla la gent que han après català com a segona llengua al carrer o a l'escola o que l'han après d'uns pares que el van tenir com a segona llengua és molt més d'una sola varietat lingüística. És català? Certament. Són reconeguts com a catalanoparlants legítims aquells de la boca dels quals no sempre surt un

català «tradicional»? On comença i on acaba la comunitat catalanoparlant? No em refereixo a uns límits territorials, sinó etnolingüístics i de fluïdesa verbal. Jo no gosaria respondre-hi, però els voldria tan inclusius com fos raonable.

Ara bé, una cosa sí goso asseverar: jo —i tothom— hauria de poder saber raonablement on comença i on acaba el català normatiu, si tal cosa existeix i ha d'existir —i, en això, m'hi ratifico. Si més no, en la llengua escrita i en la lectura formal de la llengua escrita. (Argenter, 2018: 4-5)

Tot l'honor i llarga vida a l'admirat acadèmic i amic estimat.

Bibliografia de referència

- ARGENTER, Joan A. (1998a). «La variació lingüística: el fet i la seva significació». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 25 (tardor), p. 11-20.
- (1998b). «Etnografia de la comunicació». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Ecosistema comunicatiu: Llengua i variació*. Benicarló: Alambor, p. 81-90.
- (2001). «La Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Societat, llengua i norma: A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Alambor, p. 273-284.
- (2010). «Les *Converses filològiques* de Pompeu Fabra i la codificació del català en el context europeu». A: MIR, Jordi; SOLÀ, Joan (dir.). *Pompeu Fabra: Obres completes*. Vol. 7. Barcelona: Edicions 62; València: 3 i 4; Palma: Moll, p. 13-76.
- (2018). «A manera de pròleg: la qüestió de la llengua, la codificació normativa i la llengua literària». A: MARTÍ CASTELL, Joan. *Els principis fonamentals en la tasca normativitzadora de Pompeu Fabra*. Tarragona: Publicacions URV, p. 9-28.
- ARGENTER, Joan A. (cur.) (2011). *La gestió interestatal de les llengües transfrontereres*. Barcelona: Càtedra UNESCO de Llengües i Educació.
- HAUGEN, Einar (1983). «The implementation of corpus planning: Theory and practice». A: COBARRUBIAS, Juan (ed.). *Progress in language planning*. Berlín; Nova York; Amsterdam: Mouton, p. 213-231.

CLOENDA: AGRAÏMENT I EXPOSICIÓ RETROSPECTIVA

Joan A. ARGENTER

Professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona

És un goig per a mi ser objecte d'aquesta mostra de reconeixença o «sentiment afectuós envers qui ens ha fet un bé, un servei, un favor», segons que reconeix l'entrada *reconeixença* del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC). Així, doncs, deixeu que us agraeixi d'antuvi aquest afecte que em mostreu tots els que heu participat en la concepció, l'organització, l'execució o la passió d'aquest acte. Després examinarem el bé, servei o favor que jo us hagi pogut fer.

Agraeixo aquesta iniciativa, absolutament graciosa, de la Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS), al seu antic president, Miquel Àngel Pradilla; a la seva presidenta actual, Maria Sabaté-Dalmau, i als membres de les diverses juntes directives que l'han acompanyada. Agraeixo les paraules amables, pertinents i autoritzades dels col·legues que m'han introduït, és a dir, que han fet que jo sigui admès o rebut en aquesta primera «Trajectòria reeixida». I agraeixo l'acompanyament dels qui lliurement us heu adherit a aquesta reconeixença amb la vostra presència física o amb la vostra assistència virtual, i també d'aquells que han expressat per escrit o en conversa plana llur adhesió a un acte al qual no han pogut assistir per raons diverses.

Em satisfà profundament que hagin participat com a introductors persones a les quals em vincula no solament l'actual relació de col·legues a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) o a l'IEC des de la meva condició d'emèrit, sinó també la d'antics estudiants dels meus cursos que finalment conreen disciplines varies. Em satisfà molt especialment, també, la presència del professor Queixalós, un savi lingüista amerindi que ha fet la seva carrera acadèmica al Centre national de la recherche scientifique de París, amunt i avall entre França, la petita Guaiana, l'immens Brasil i altres països del continent sud-americà.

Em vaig prestar a fer de conillet d'Índies, per dir-ho així, en aquesta nova modalitat d'activitats de la SOCS, perquè així se'm va demanar i no tenia motiu per girar-m'hi d'esquena. No sabia ben bé quin seria l'objectiu, el sentit, el format i sobretot la *performance* de l'acte, però vaig fer confiança al president Pradilla, ja que em semblava que em posava en bones mans. Després vaig percebre que potser el president Pradilla anava tan orientat com jo i, de fet, la seva tranquil·litat venia de posar-se a les meves mans. Em sap greu que arribar fins aquí hagi estat una trajectòria amb un seguit de giragonses; em sap greu sobretot per aquells que l'heu haguda de patir, els meus introductors reals o hipotètics. En aquesta trajectòria al capdavant no ens hem estimbat, però hi hem deixat esquincalls de calendari, de cartell i de paritat. No sempre és possible lligar totes tres variables. També soc conscient que hi ha hagut imponderables, dels quals no puc sinó doldre'm.

No sé si jo he fet el bé, el servei, el favor que el DIEC suposa a qui és objecte de reconeixença, ni tampoc sabia confirmar com de reeixida ha estat la meva trajectòria. Tanmateix, consultat un col·lega expert en la redacció de llibres d'autoajuda personal, em diu que per a rebre el respecte d'altri cal començar per manifestar axiomàticament una inapel·lable autoconvicció de la pròpia autoafirmació i autoestima, de manera que, així les coses, no seré jo qui posi en dubte el bé, el servei i el favor que us he fet i em deveu ni com de reeixida ha estat la meva trajectòria i com de merescuda la vostra reconeixença.

Podem començar per reconèixer que, de trajectòria, en tinc, com tothom. Les trajectòries a què em refereixo no es compten per triennis ni quinquennis ni sexennis. Com qui tira la pedra i amaga la mà, les trajectòries se sap quan comencen però no on van a parar. De fet, només cal triar i seguir una direcció i actuar per aconseguir un objectiu final; fet i fet, tampoc no cal assolir-lo. Els viratges en aquesta direcció, quan n'hi ha, cal que siguin controlats i que al capdavant facin sentit. En una entrevista que

em feu Emili Boix i que es publicà al número 32 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* en parlo: a mi m'interessava el llenguatge en les seves diverses dimensions i volia ser un lingüista del meu temps. No era conscient fins a quin punt aquesta segona part demanava pagar un peatge. La lingüística predominant «del meu temps» ha estat la lingüística teòrica. Ara no és moment d'entrar en tecnicismes ni encara menys en debats, però això tenia dues conseqüències: la primera, que aquesta lingüística, orientada per una concepció del llenguatge com un salt qualitatiu en l'evolució de la nostra espècie i de la llengua com una estructura cognitiva de la ment humana, representava una ruptura amb el conductisme nord-americà i amb la fenomenologia europea; tanmateix, la formalització d'aquesta cognició perpetuava al capdavant una concepció de les llengües com un sistema, una estructura o una gramàtica, enteses com un objecte formal i clos, una totalitat amb la seva pròpia dinàmica, independent de la seva dimensió pública i social i —doncs— dels parlants i dels interlocutors, del context i de les pràctiques socials. Aquesta lingüística rebutjava el dualisme metodològic i predeia que una explicació formalista dels fets és sempre preferible a una explicació funcionalista, afirmació amb la qual no tothom de la sala podria estar d'acord. La segona conseqüència es desprèn del seu mètode heurístic, que en feia una lingüística «monolingüe» en un sentit estricte. Potser entre tots podem abraçar moltes llengües, però cadascú la seva, ja que el «parlant-oïdor ideal», aquesta mena de teòric dimoniet ideat per la teoria lingüística, se'l suposa, a més d'ideal, parlant nadiu monolingüe. A la percaça de la universalitat del llenguatge com a facultat humana, es menystenien la diversitat de les llengües, que eren vistes com a epifenòmens. No cal dir que, en la mesura que la facultat del llenguatge és específica de l'espècie humana, l'estudi d'aquesta facultat té un interès teòric d'escreix, però continuo creient que una teoria lingüística que s'ho valgui ha d'explicar alhora aquella universalitat i aquella diversitat.

El coneixement de l'estructura de les llengües és la base i l'inici necessari de la meua trajectòria, però també m'atreien les bases lingüístiques del discurs poètic i el context sociocultural i humà en què les llengües no solament són, sinó que, a més, existeixen. D'aquí venen les aparents ziga-zagues, amb alternances metodològiques de la meua trajectòria, considerables, però controlades i endreçades. Crec que he ensenyat lingüística i sociolingüística, especialment en la seva versió més qualitativa i etnogràfica; en canvi, escassament he pogut ensenyar les bases lingüístiques del discurs poètic —la rigidesa dels plans d'estudi oficials no ho feien fàcil. Cap a les acaballes de la meua carrera docent vaig poder introduir el terme *cultura*, al costat de *cognició* i *llenguatge*, en uns pocs cursos. Hi conflueixen necessàriament formes de coneixement culturalment diferenciades i codificades distintament en termes lingüístics: l'expressió i l'estructuració del temps, de l'espai, de les taxonomies de l'entorn, de les relacions metonímiques i metafòriques que aquest entorn ofereix al lèxic.

Quant a la recerca i per centrar-me en allò que és més pertinent aquí, podria donar alguns mots clau: *etnografia lingüística*, *alternança de llengües* i *dimensió històrica d'aquesta alternança*, *manteniment i substitució lingüístics*, *capgirament de la substitució* i *revitalització de llengües amenaçades* i, en el límit, *discurs*, *poètica* i «*perfor-*

mance». D'altra banda, la meua condició de membre de la Secció Filològica de l'IEC m'ha menat a la pràctica de la planificació del corpus de la llengua catalana, reflectida en publicacions personals o col·lectives i en obres institucionals. Aquesta activitat és paral·lela a la institucional, ja que la planificació del corpus de la llengua catalana m'ha conduït a intervenir activament en la gestió de la institució que per excel·lència s'hi dedica: l'IEC.

El darrer tram de la meua vida acadèmica ha estat vinculat a la creació de la Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural i a la meua condició com a titular d'aquesta càtedra. Les maneres com podria haver-se orientat l'activitat d'aquesta càtedra són diverses. En aquest sentit, vaig acordar amb el Consell Permanent de l'IEC presidit pel doctor Laporte que res no en quedaria exclòs, ni el català ni la diversitat local, però que es posaria l'accent en la diversitat de les llengües en la seva globalitat i en la contribució a l'estudi i la praxi de les estratègies de manteniment d'aquesta diversitat i de capgirament de la seva pèrdua, és a dir, en la revitalització de llengües amenaçades. Altrament, adoptariem una aproximació cooperativa que promogués i respectés la responsabilitat, la iniciativa i el guiatge de les comunitats autòctones i que defugís la perspectiva del dirigisme acadèmic aliè a les necessitats i els punts de vista d'aquestes comunitats. I amb aquesta filosofia hem treballat.

I potser aquí finiria el meu parlament, si no em temptés de correspondre a algunes de les afirmacions amb què m'han regalat els meus introductors.

Enfrontat a l'obligació d'un «treball de curs», en Joan —un estudiant i activista en aquells temps— va fer un original treball de camp amb uns resultats significatius; allò que, avui, potser qualificaríem dins l'estudi del «paisatge sociolingüístic»: en una època d'efervescència política, social, sindical i urbana, va resseguir els grafitis estampats als murs de la ciutat en distints barris de Barcelona i n'analitzà la distribució, la temàtica i la llengua. N'extragué un retrat ben interessant. Es va incorporar al primer grup de recerca en sociolingüística que jo dirigia a la UAB i també a l'IEC. Els seus treballs sobre llenguatge i gènere, aplicant-hi l'anàlisi crítica del discurs i nocions com l'heteroglòssia, les veus i el dialogisme, no van néixer de sobte amb aquest objectiu, sinó que es van iniciar amb el propòsit d'indagar en quina mesura la *normalització* arribava a grups de joves de barris obrers que s'havien format espontàniament *al carrer* —ja els coneixeu: els *trepes* i els *ramblers*— i no com a resultat de l'acció institucional —escoles de mestres, instituts, grups d'escoltisme, esplais—, que és el que s'havia estudiat fins llavors. Tot això abocà a versions de la seva tesi i a altres treballs, amb un biaix decididament decantat ja cap als estudis de gènere.

Crec que l'encertes en considerar la meua concepció de la lingüística general «com el punt de diàleg entre les múltiples maneres que hi ha d'entendre què són les llengües i què és el llenguatge». Sí, Joan, això té els seus problemes, metodològics, acadèmics i administratius, però és una manera d'assumir humilment que el llenguatge és un fenomen proteic que cap disciplina no exhauereix.

Temia que arribat un punt em recordéssiu l'anomenat «Manifest dels Marges». No esperava que fos tot d'una. Haig de reconèixer, però, que n'has fet una anàlisi encertada i original. A més dels seus aspectes polèmics fonamentats i conjunturals, certa-

ment era «una nova manera de parlar sobre la llengua, és a dir, del català com a política pública» i una mostra de la convicció que «la sociolingüística tenia una importància estratègica per orientar les polítiques públiques».

És ben cert que *«Límits no té cap precedent i no ha tingut descendència real»*. Potser no és mèrit ni demèrit meu cap de les dues oracions coordinades, per bé que estic ufanós de la primera pel que m'atorga d'originalitat. El que em sap més greu és que s'acabés d'una manera abrupta. Quant a la descendència, em fa rumiar si és que crear un espai d'intercanvi i d'imbricació entre disciplines no mereix el nostre interès acadèmic o que som incapaços de gosar travessar fronteres disciplinàries.

Has captat que el meu interès per les fronteres no es limita a les disciplines. L'interès pels enclavaments aborda, com bé dius, «l'experiència minoritària com a espai social de frontera i també en connexió amb l'experiència diaspòrica».

Comparteixo la teva visió que aquests darrers treballs i aquells que jo qualifico com a «estudis d'etnografia lingüística històrica» —dels quals destaqués el dedicat a l'aspecte profà de les cerimònies nupcials dels jueus catalans medievals— «mostren una capacitat d'anticipació remarcable», com bé dius tu.

Que, més enllà de la bibliografia i altres ítems curriculars habituals, facis una crida pública perquè la gent es demani allò que per a tu és realment important: «què ha fet [Joan A. Argenter] per la comunitat, per les persones i amb les persones», m'ha fet pensar per un moment que potser alguna de les coses que hagi pogut fer, sigui al país, en llocs llunyans, sobre el terreny, a l'aula o al despatx, sí que pot haver valgut la pena i és digna d'agraïment.

Miquel Àngel, haig d'agrair-te que, a més de l'organització de l'acte, t'hagis volgut afegir a la dissecció de la meua obra sociolingüística. Sempre m'has obsequiat amb un tracte exquisit. D'aquí van venir les conferències a la Universitat Rovira i Virgili i la contribució a altres empreses de paper —o digitals— que has encapçalat. M'ha fet l'efecte que oferies una visió una mica esbiaixada cap als teus interessos variacionistes. Posats a disseccionar, cal destriar la variació del variacionisme. La primera és el fenomen que no s'ha de menystenir i que cal estudiar; el segon n'és una de les aproximacions possibles. En algun moment m'han interessat tots dos, i he valorat l'obra de Labov com calia, d'entrada per afinitat teòrica lingüística; però, més a la curta que a la llarga —i crec que soc explícit—, em vaig allunyar del variacionisme, i m'he implicat en una aproximació al parlar, a la comunicació i al discurs basada en disciplines socials i lingüístiques interpretatives: l'etnografia i l'anàlisi de les pràctiques verbals, i la semiòtica —específicament, l'etnopragmàtica.

M'ha plagut molt especialment la teva valoració dels meus escrits com a objectes literaris. Em consta que, en això, no hi estàs sol.

Montserrat, em fa goig saber que els meus cursos de lingüística i de sociolingüística t'han estat llindars a creuar i camins a trescar que han menat a fer-te avançar en la pràctica i la concepció de l'antropologia cultural, per a l'estudi de la qual t'havies decantat, i a la fi, en justa correspondència, a obrir les portes de la lingüística o l'antropologia lingüística als aprenents d'antropologia de la UAB. Que no és pas poca cosa als nostres verals. Agraïxo el record permanent que conserves i la valoració que en-

cara fas de les meves lliçons i també dels meus treballs, i l'afirmació del profit que en poden treure els antropòlegs. Les referències a Malinowski (l'etnografia, l'observació participant, el llenguatge com a acció i la comunió fàtica o el llenguatge com a creador de vincles socials), a Sapir (la seva àmplia mirada sobre el llenguatge i la descoberta d'uns «índexs *sans le savoir*», com n'he dit jo) i a Silverstein (la mirada semiòtica i la indexicalitat) en l'àmbit de l'antropologia i la lingüística són encara absolutament pertinents.

En Joaquim Llisterri coneix bé la meua trajectòria universitària, en la seva condició d'estudiant, primer, i de col·lega, més tard. Ben entès, la gramàtica de dependències s'encabia dins la lingüística teòrica i acompanyava l'arbrada d'altres cursos meus més afins amb les pràctiques arborícoles habituals a la UAB, a les quals d'altra banda vaig contribuir de bon començament. Ha alludit, però no ha explicitat, com vam compartir no solament programes, exàmens i exercicis, sinó també l'aula en cursos amb responsabilitat conjunta, assumint simultàniament el rol alternatiu de professor i d'alumne, ara l'un ara l'altre. D'alumne inquisidor, és clar. I vam aprendre l'un de l'altre.

En Joaquim em va semblar una persona idònia per a fer la traducció de *Fundamentals of language*, obra d'uns lingüistes que s'interessen per l'estructura sonora de la llengua, en la doble dimensió fonològica i fonètica. Com Jakobson, ell creu en els trets distintius, en la seva virtualitat acústica, articulatòria i perceptiva, i sobretot en el lligam indissoluble de la realitat cognitiva i el contingut material d'aquella estructura —encara que el biaix de fonetista el porti a creure més en allò que es pot mesurar. Al capdavant, a mi m'esgarriren les màquines i, en això, ens complementàvem.

No, Jakobson i jo no vam ser parents, vam ser coneguts de lluny i va ser un mestre. I sí, he tingut sempre una flaca per Émile Benveniste. Ja no recordava l'obituari que li vaig dedicar ni el fragment que n'has esmentat: agraeixo que me l'apliquis *ex abundantia cordis*. Espero que en alguna mesura sigui cert tot allò que m'has atribuït i allò d'haver-vos conduït en la bona direcció. Ara, potser que renoveu el vestuari.

Francesc, no solament has sabut captar la nostra atenció amb la teua *performance*, sinó que a més ens has entretingut i ensenyat, com demanaven els clàssics; en particular, Horaci: *prodesse et delectare*. I sense causar baixes.

T'agraeixo la consciència i l'exposició pública del trànsit de la relació professional a l'amistat, família inclosa.

No cal dir que, en la concepció bàsica de quina és la funció de la lletra escrita, hi estem d'acord.

Si em deixes reformular en termes administratius la història que has narrat, diguem que llavors s'esqueia la celebració de l'Any Internacional de les Llengües Indígenes, declarat per l'Organització de les Nacions Unides i gestionat en bona part per la UNESCO. La Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural va rebre la petició del Centro de Trabalho Indigenista per a contribuir a la realització d'un curs de formació lingüística per als mestres bilingües i aspirants a mestres bilingües de la comunitat d'ètnia kanamari (parlants de la llengua katukina-kanamari) i va suggerir el nom del professor Queixalós, ja que el Centro era coneixedor tant de la seva experiència en aquest camp com de la seva col·laboració amb la Càtedra. Altrament, el titular

de la Càtedra era instat per la UNESCO a programar una activitat sobre el tema d'aquell any internacional i va considerar una magnífica idea que, en comptes d'organitzar una jornada a Barcelona, la Càtedra s'impliqués en una activitat sobre el terreny, activitat que tenia molt a veure amb els seus objectius fundacionals. En efecte, la resolució de problemes de codificació d'una llengua vinculats estretament a la viabilitat del seu ensenyament a parlants nadius s'hi avé, i fer-ho en el context d'un projecte garantit d'ensenyament intercultural bilingüe en una comunitat autòctona, encara més. De manera que va requerir el servei del professor Queixalós i li va facilitar la logística, prou assequible si tenim en compte la seva disponibilitat quant a emoluments (fer-ho de franc, perquè «per als lingüistes és una forma de retribuir aquella gent que *mos* permet guanyar *lo pa* de cada dia professional») i estada (una hamaca); tot i que no amb el mateix detall, així consta en l'informe anual a la UNESCO i en el web de la Càtedra, i així està documentat a l'arxiu de la Càtedra.

Maria Josep, en aquest ball sociolingüístic, t'ha tocat ballar amb la més lletja: repassar la teva memòria de les coses de l'IEC viscudes i capbussar-te en les memòries anuals de l'IEC per cercar-hi informació més antiga. El que puc confirmar és que la meua implicació amb l'IEC ha estat fins ara absoluta i fidel. L'IEC és una institució singular, participa del que és una acadèmia i del que és un centre de recerca, especialment sobre la llengua catalana en totes les seves dimensions. Alhora aconsegueix institucionalment en solitari un servei públic que el projecta amb una responsabilitat particular envers la societat i la llengua catalanes. Quant a càrrecs, encàrrecs i missions, m'hi has sabut trobar de tot. El més rellevant, però, és el que has remarcat: malgrat la malaurada discontinuïtat històrica, l'obra de l'IEC és la d'una continuïtat garantida per la dedicació dels seus membres en l'exercici de les responsabilitats que se'ls encomanen, científiques o acadèmiques, administratives o polítiques.

Clouré amb unes observacions sobre allò que la suara esmentada Càtedra UNESCO aportava a l'IEC. El Programa UNITWIN i de Càtedres UNESCO té com a objectiu la col·laboració i la cooperació, en l'educació superior, entre països desenvolupats i països en via de desenvolupament. Pel conveni de creació de la Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural signat entre la UNESCO i l'IEC, l'Organisme per a l'Educació, la Ciència i la Cultura de les Nacions Unides, i indirectament el Ministeri d'Afers Exteriors del Regne d'Espanya i la Generalitat de Catalunya, reconeixien l'IEC com un centre d'estudis de nivell superior, i la Càtedra, com un actor internacional en aquest àmbit. Deixant de banda els objectius assolits reeixidament i les iniciatives frustrades, la seva activitat introduïa dues novetats importants en l'àmbit d'actuació tradicional de l'IEC: l'ampliació del focus d'interès més enllà de la llengua catalana i la dimensió de la cooperació, juntament amb la programació, la producció i la difusió de la recerca. Al mateix temps, ampliava una dimensió que no és pas aliena a l'IEC: la projecció internacional, i ho feia entrant en un àmbit distint de l'habitual, és a dir, més enllà de les relacions interacadèmiques amb la Unió Acadèmica Internacional (UAI), la Federació Europea d'Acadèmies de les Ciències i les Humanitats (ALLEA) o altres acadèmies individuals. Els nostres socis habituals han estat institucions d'ensenyament superior, centres de recerca, organitzacions no governa-

mentals i altres organismes —també acadèmies de la llengua— o les comunitats autòctones mateix.

Per tot això, em dol que avui l'IEC hagi renunciat amb ànsia a aquestes vies de reconeixement i d'actuació, i a l'instrument que en mantenia la vigència.

BIOGRAFIA DE JOAN A. ARGENTER

Joan A. Argenter és professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Llicenciat per la Universitat de Barcelona i doctor per la UAB, ha estat catedràtic de lingüística general de la UAB. President de la Secció Filològica (SF) de l'IEC del 1995 al 2002, ha dirigit la Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural (abans Càtedra UNESCO de Llengües i Educació) de l'IEC des del 2002. Ha estat membre del Consell de Direcció del TERMCAT i del patronat de la Fundació Mercè Rodoreda del 1995 al 2002. És membre corresponent del Centre de Recerca sobre el Multilingüisme de la Universitat de Brussel·les i membre de la Junta Consultiva del Center for Multiple Languages and Literacies de la Universitat de Colúmbia (Nova York). La seva activitat de recerca, que comprèn la lingüística, la poètica i la sociolingüística, s'ha centrat en l'etnografia lingüística i la pragmàtica històriques, en els treballs de planificació de la llengua catalana de l'IEC i en els processos de manteniment i substitució lingüística. Des de la Càtedra UNESCO ha promogut projectes de revitalització de llengües amenaçades i l'estudi de la diversitat lingüística.

Entrevista a Roger W. Shuy

Emili BOIX-FUSTER

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona - Linguapax

Per què us vau fer sociolingüista?
Em vaig preparar per ser dialectòleg regional sota la tutela de Raven I. McDavid, un dels millors especialistes dels Estats Units en aquest camp. En la tesi de llicenciatura vaig identificar la frontera entre els dialectes *northern* i *north midland* de l'Estat d'Illinois. Tenia gravades en cinta fins a quaranta entrevistes de cinc hores amb gent gran que havia viscut tota la vida en aquest estat o no gaire lluny d'allà. La majoria dels entrevistats eren grangers jubilats. Més endavant vaig aconseguir una beca per poder entrevistar la resta d'informants que havíem aplegat de l'Estat, llevat de la ciutat de Chicago. Aquests registres consten als arxius de l'Atles lingüístic dels Estats Units i el Canadà. Vaig ensenyar lingüística general i dialectologia fins al 1964, any en què em van concedir una beca per estudiar maneres d'informatitzar els arxius de l'atles a la Universitat d'Estiu de la Societat Lingüística d'Amèrica (LSA, Linguistic Society of America).

En aquesta universitat d'estiu vaig conèixer lingüistes que tot just començaven a estudiar la relació entre *llengua* i *societat*. Aquella experiència em va fer decantar cap a la sociolingüística. Des d'aleshores, es va acabar la meva recerca dialectològica entre vells agricultors blancs que no s'havien traslladat mai del lloc on havien nascut i vaig començar a estudiar parlants d'anglès d'edats, professions, gèneres, estatus socioeconòmic, raça i ètnia diferents. La meva primera recerca sociolingüística es focalitzava en l'aplicació de la sociolingüística a l'ensenyament infantil. Més endavant, em vaig centrar a analitzar la influència de la variació lingüística en les proves judicials, un camp que avui dia forma part de la lingüística forense.

Com va aparèixer la sociolingüística als Estats Units? I a la Universitat de Georgetown?
Als Estats Units, la sociolingüística ha tingut molts «pares», provinents de la lingüística, la dialectologia, l'antropologia cultural i la sociologia. Tot sembla indicar que aquesta criatura va néixer l'estiu del 1964. Aquell any, William Bright es va reunir amb un grup de lingüistes dels Estats Units que investigaven la relació entre *llengua* i *societat*. Poc després, molts d'aquests lingüistes van assistir a la Universitat d'Estiu de la LSA, que aquell any es va celebrar a la Universitat d'Indiana. Un dels assistents fou John Gumperz, que impartia un curs titulat «Llengua i societat», al qual vam assistir molts lingüistes. A part de jo mateix, entre els assistents al curs hi havia noms com Dell Hymes, Bill Labov, William Bright, Raven McDavid, Einar Haugen, William

Stewart, Charles A. Ferguson o Albert Marckwardt, i molts d'altres. A parer meu, l'article de Labov en el qual l'autor exposa la seva opinió sobre els estudis de lingüística a Nova York és el que va donar origen al que actualment coneixem com a *sociolingüística*. Dos anys més tard, aquest article em va servir d'inspiració per realitzar un estudi ambiciós sobre el dialecte de Detroit. El meu equip d'investigació i un servidor vam gravar en cinta uns set-cents residents de Detroit de quatre grups d'edat, dues races i quatre classes socioeconòmiques diferents. Va ser fins aleshores la mostra aleatòria més gran d'una comunitat de parla urbana.

L'any 1967 jo treballava al Centre de Lingüística Aplicada de Washington, DC, i en dirigia el flamant programa de recerca sociolingüística. En aquest centre, Walt Wolfram, Ralph Fasold i jo mateix seguïem les anàlisis en relació amb la parla de Detroit. També hi estudiàvem els parlants d'anglès afroamericà de la zona de Washington. Mentrestant, Labov seguia la seva tasca investigadora a la Universitat de Colúmbia, a Nova York. Per la seva banda, Hymes i Gumperz van iniciar la recerca d'aspectes culturals associats a la variació lingüística, i lingüistes de diverses universitats van començar a incloure matèries de sociolingüística al seu pla d'estudis. Després van sorgir revistes especialitzades en sociolingüística, una branca de la lingüística que ja començava a despuntar. Quan vaig començar una nova especialització en lingüística, Fasold i Wolfram també van entrar a la Universitat de Georgetown. Aquesta universitat continua sent una de les institucions dels Estats Units on els seus graduats poden esdevenir sociolingüistes.

Quina és la imatge social que es té d'un lingüista (especialment, d'un lingüista aplicat) als Estats Units?

No fa gaire temps que la sociolingüística forma part de l'oferta dels departaments de lingüística de les universitats dels Estats Units i de moltes altres d'internacionals. La realitat que la llengua existeix dins un context social era difícil d'ignorar. Avui en dia és ben sabut que la lingüística és molt més que l'estudi de la fonologia, la sintaxi i la semàntica, però abans aquestes branques constituïen els temes centrals de la lingüística. Els estudis anteriors sobre dialectologia també es van ampliar. Actualment, la sociolingüística també recull els esdeveniments més recents de la pragmàtica, els actes de parla i l'anàlisi del discurs.

En els darrers anys, la lingüística aplicada ha agafat una forta embranzida als Estats Units. A l'inici de la dècada de 1970 s'hi va fundar l'Associació de Lingüística Aplicada i avui és una de les organitzacions de socis més nombrosa del món. L'estatus social de la lingüística aplicada ha millorat significativament en els últims anys, potser perquè del departament de lingüística surten més graduats en lingüística teòrica dels que el mercat de treball pot absorbir. L'especialització en lingüística aplicada, entre d'altres aspectes, permet aconseguir més fàcilment una posició en el món acadèmic. D'altra banda, les generacions més joves mostren més interès en els problemes socials que les anteriors i això fa que la lingüística aplicada sigui una disciplina bastant atractiva.

Vós heu estat un pioner en la sociolingüística. Com avaluaríeu l'èxit o el fracàs de la visió que es té de la sociolingüística al vostre país? Per exemple, fins a quin punt s'ha estès la visió de respecte envers la diversitat lingüística (intra- i interlingüística) en el sector educatiu, així com l'ús de la llengua en les administracions o, fins i tot, en el món acadèmic?

Jo diria que avui dia la sociolingüística representa una de les àrees principals de la lingüística, especialment en els plans d'estudi de grau. La variació lingüística ha esdevingut tan popular entre els estudiants que actualment existeixen nombroses matèries de grau en sociolingüística als Estats Units. L'interès creixent dels estudiants pels problemes socials i per la justícia ha fomentat la creació d'aquestes matèries, tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. La recerca sociolingüística s'ha estès a disciplines diferents, com són la comunicació mèdica, el dret, l'ensenyament, la teràpia psicològica i el món dels negocis, i entusiasma els estudiants i les facultats.

En el meu país, els sociolingüistes semblen viure en «terra de ningú». Els professionals de les ciències socials són considerats o etiquetats com a lingüistes, i els lingüistes «puristes» els consideren sociòlegs. Fins a quin punt els antropòlegs i els sociòlegs (per exemple, Goffman) estan interessats en la sociolingüística al vostre país? Hi ha un diàleg real entre aquestes disciplines?

Si bé als Estats Units la sociolingüística va sorgir fruit de l'interès comú dels lingüistes, els antropòlegs i els sociòlegs, ara tots ells duen a terme una tasca una mica diferent. El paper dels sociòlegs en la sociolingüística tendeix a posar l'accent en aspectes menors de la variació lingüística, com ara la dinàmica de funcionament de la presa de torns (Sacks i Schegloff). D'altra banda, els sociolingüistes lingüístics centren la seva recerca en àrees més extenses de la interacció social, com poden ser l'anàlisi del discurs i la pragmàtica. Ambdues disciplines fan molt bona feina, però mostren ben poques coincidències. I una gran part de la contribució dels antropòlegs a la sociolingüística està centrada en els aspectes culturals de la variació lingüística. Personalment, veig molt poc intercanvi entre dues disciplines que treballen en l'àrea més àmplia que representa la sociolingüística. Però la raó de ser de les disciplines acadèmiques és treballar amb les seves pròpies teories i ideologies, que tendeixen a aïllar-les d'altres disciplines. Per definició la sociolingüística és transversal, malgrat que la majoria de la recerca es duu a terme als departaments de lingüística, que ara l'accepten com una de les seves eines més importants.

Quins coneixements de ciències socials hauria d'adquirir un sociolingüista?

Un sociolingüista ha de conèixer tècniques de mostreig, de disseny de recerca i d'estadística, les quals han de ser introduïdes pels sociòlegs. De l'antropologia, s'han d'aprendre conceptes culturals que són essencials per treballar amb poblacions minoritàries. I els desenvolupaments recents d'enormes corpus lingüístics electrònics també suggereixen la necessitat de conèixer les possibilitats d'aquesta nova eina.

Què aconsellariu a un estudiant que comença els estudis i la recerca en sociolingüística?
 En primer lloc, els estudiants que vulguin ser sociolingüistes han de ser lingüistes molt ben preparats per poder comprendre com s'han d'utilitzar adequadament les eines bàsiques de la lingüística en diversos contextos socials. Això vol dir que han de saber fonètica, fonologia, morfologia, sintaxi, semàntica, pragmàtica, variació sociolingüística i anàlisi del discurs. Òbviament, cal que tots aquests coneixements els tinguin tant els lingüistes aplicats com els sociolingüistes i els lingüistes forenses.

He fet recerca en la transmissió lingüística intergeneracional (sobretot en castellà i en català) al meu país, un dels temes que Joshua A. Fishman va analitzar amb més detall als Estats Units. Quin és el ritme d'assimilació lingüística i cultural dels immigrants que actualment viuen als Estats Units?

La variació intergeneracional i l'assimilació són dos temes fonamentals en tots i cadascun dels aspectes de la sociolingüística. He pogut comprovar personalment aquesta variació dialectal regional en els meus tres fills: el primer va aprendre l'anglès de Michigan; el segon, l'anglès de Maryland, i el tercer, l'anglès de Montana. També sabem que els infants valoren la llengua dels seus amics per damunt de la llengua que se'ls ensenya a l'escola, i això pot ser una mica com aprendre un segon dialecte (o, en alguns casos, fins i tot, una segona llengua). Molta gent diu que és ideal aprendre dues llengües o dos dialectes com a resultat de la pressió social de viure en grups diferents. Professors de renom d'educació infantil que a casa tenen una llengua diferent de la llengua de prestigi a l'escola aconsellen als pares ser bidialectals, en comptes d'erradicar la llengua de casa, perquè hi ha raons socials importants que aconsellen tenir fluïdesa en totes dues llengües. El cas s'assembla força al dels immigrants que es veuen obligats a adquirir una segona (o tercera o quarta) llengua per poder-se desenvolupar eficaçment en el seu nou entorn cultural. L'erradicació de la llengua que es parla a casa només pot tenir com a resultat el descontentament. Als Estats Units, aquesta idea ha trigat força a manifestar-se, però sembla que finalment s'està entenent. Alguns programes d'educació bilingüe intenten mantenir la diversitat lingüística, mentre que d'altres s'obstinen a seguir les tècniques tradicionals de l'aprenentatge de llengües estrangeres (ALE).

Existeix encara discriminació lingüística als Estats Units? Per exemple, envers el black English, la comunitat llatina o els accents regionals?

Malgrat la importància creixent de la recerca sociolingüística, la discriminació lingüística continua ben viva als Estats Units. Els sociolingüistes treballen amb perseverança en aquest tema i han fet molts progressos, sobretot en l'ensenyament, però sempre hi ha una resistència difícil de superar i m'entristeix haver de reconèixer que el racisme és encara avui un gran problema als Estats Units. Actualment, les diferències dialectals regionals tenen una acceptació parcial (llevat de la parla del sud profund), si bé els parlants de *vernacular black English* encara pateixen una estigmatització intensa. També estan acceptats els parlants d'anglès d'altres llengües, entre les quals, l'espanyol. Hi ha molta feina per fer encara, no només com a lingüistes, sinó

també com a americans. La idea dels pares fundadors d'Amèrica com una terra gresol de cultures encara no és una realitat.

En l'educació primària i secundària dels Estats Units, quina percepció es té del multilingüisme i de la diversitat lingüística en general?

El multilingüisme està creixent als Estats Units malgrat els esforços que s'han fet perquè tothom parli anglès americà. En l'educació primària moltes escoles s'han dissenyat com a multilingües (normalment combinen l'espanyol i l'anglès), però en l'educació secundària i universitària l'estudi de llengües estrangeres ha minvat considerablement. En part, això es deu al fet que la majoria de la gent aprèn anglès, la qual cosa explicaria per què els americans no tenen la necessitat d'aprendre altres llengües. L'aprenentatge de l'anglès ha esdevingut necessari per treballar en l'àmbit internacional, amb l'excepció de l'Orient Mitjà i l'Extrem Orient, si bé fins i tot en aquests territoris l'anglès guanya terreny. En conseqüència, als Estats Units el sistema educatiu ha reduït dràsticament l'ensenyament de llengües estrangeres i molts departaments universitaris han estat eliminats o se n'ha reduït el nombre d'una manera important. Desafortunadament, aquesta és la tendència als Estats Units.

Quina és la visió general de l'espanyol (la principal llengua minoritària) dels Estats Units?

L'espanyol és l'única llengua que ha sobreviscut en l'ensenyament als Estats Units. El francès i l'alemany, que eren llengües estrangeres de prestigi, pràcticament han desaparegut del nostre sistema educatiu, tal com va succeir amb el llatí i el grec. La supervivència de l'espanyol podria estar associada al nombre creixent de parlants espanyols als Estats Units, sobretot al sud-oest i a la costa oest, però també a moltes zones urbanes de la resta del país. La comunitat procedent de l'Amèrica Llatina cada vegada té més influència no només en la política, sinó també en altres àmbits. D'una manera gradual, però lenta, l'estigma de no ser un parlant anglès americà nadiu es va difuminant. No obstant això, l'actitud dels Estats Units en relació amb aquest tema encara queda molt lluny de ser acceptable.

Vós heu creat el programa de sociolingüística de la Universitat de Georgetown. Quina creieu que és la millor formació per a algú interessat en sociolingüística?

La millor formació en sociolingüística no és un capítol tancat, ja que continua evolucionant. Quan vaig iniciar el primer programa doctoral de sociolingüística a la Universitat de Georgetown, l'any 1968, no hi havia gaire cosa on agafar-se. Simplement vaig inventar una especialització que incloïa matèries de variació lingüística, planificació lingüística, antropologia intercultural, sociolingüística aplicada a l'educació i treball de camp sociolingüístic. A mesura que els estudis de sociolingüística adquirien importància, vam anar-hi incloent matèries de pragmàtica i anàlisi del discurs, perquè aquestes disciplines estan estretament relacionades amb la variabilitat lingüística. Naturalment, vam anar-hi afegint seminaris sobre altres aspectes de la sociolingüística, com ara la lingüística i el dret. Fa vint-i-cinc anys que em vaig jubilar,

però crec que aquestes disciplines haurien de ser primordials per aconseguir un grau en sociolingüística.

Com avalueu el creixement de la lingüística forense fins avui?

La difusió de la lingüística forense ha estat esporàdica. La lingüística forense està força estesa a la Gran Bretanya i als Estats Units i actualment està guanyant impuls a gran part d'Europa i en països de l'Àsia oriental, especialment a Austràlia, el Japó i la Xina. L'avenç d'un nou camp d'estudi sovint és el resultat de la feina de capdavaners en la matèria, com Teresa Turell a Espanya, Malcolm Coulthard a Anglaterra, Hannes Kniffka a Alemanya i Diana Eades a Austràlia. Quan aquests líders desapareguin (per exemple, Turell) o es jubilin (per exemple, Shuy i Coulthard), n'hi ha d'haver d'altres que agafin el relleu. Això significa que cal dissenyar programes per preparar les persones que els han de substituir. En aquest sentit, hi ha encara molts pocs programes de preparació; n'hi ha a les universitats d'Aston, Cardiff i Leeds, a Anglaterra, i la Universitat de Hofstra és l'única dels Estats Units amb aquesta finalitat. Tanmateix, veig mostres clares d'un interès més gran en molts altres llocs del món i, mentre hi hagi alumnes que esdevinguin lingüistes ben preparats, la lingüística forense continuarà creixent. Ara bé, primerament cal formar bons lingüistes amb coneixements en les seves àrees principals.

Fins a quin punt han tingut èxit les campanyes a favor de la llengua planera a l'Administració?

A vegades les administracions s'adonen que el llenguatge burocràtic és efectiu entre els buròcrates, però ineffectiu per a la gent a qui aspiren arribar. Sovint la solució passa per intentar ensenyar els buròcrates a escriure un *anglès planer*, o potser una millor manera de dir-ho seria un *anglès clar*, perquè *planer* és molt més complicat de descriure als lectors que no pas l'adjectiu *clar*. Als Estats Units, les campanyes polítiques per promoure un anglès clar i entenedor han tingut un èxit efímer, ja que després recauen amb més vigor en l'ús del seu vell argot. En aquest sentit, els lingüistes han de continuar picant pedra, perquè les administracions, tot i les bones intencions, tenen ben poca memòria.

Ha influenciat la recerca en lingüística forense en l'ús de la llengua als tribunals?

És difícil determinar quina ha estat la influència de la lingüística forense en la llengua dels tribunals. Certament, ha tingut un gran impacte en els advocats defensors en casos penals i en els advocats d'ambdues parts en casos civils. Aquests advocats són els que més utilitzen la lingüística forense, la qual, però, no sembla que es faci notar gaire en l'àmbit de la fiscalia, atès que els fiscals no solen demanar assistència a la lingüística forense. La raó d'això podria ser que els fiscals estan convençuts de la culpabilitat de les persones que acusen i que es jutgen en els tribunals. Tenint com tenen la predisposició a inculpar l'acusat, ni els passa pel cap contractar un expert. La influència de la lingüística forense en els jutges és, fins i tot, més minsa. Als Estats Units, una de les últimes accions que realitza el jutge en un judici és l'acceptació o la desestima-

ció per part dels advocats de poder consultar experts com a testimonis. Cada cop hi ha més pressió sobre els jutges per expulsar la «mala ciència enganyosa» dels judicis. En els darrers anys, aquest argument s'empara en la «lleï Daubert», la qual exigeix un reguitzell de qualitats que els testimonis experts han d'haver seguit en les seves anàlisis i possibles declaracions en un judici. La lingüística és una ciència que els analistes farien bé de tenir en compte. Si bé no és cap ciència enganyosa, com podrien ser-ho l'anàlisi capil·lar o els coneixements grafològics, els fiscals de vegades intenten descriure-la com a tal. Quan això passa, són els lingüistes forenses els que decideixen que aquell camp d'estudi és científicament acceptable. Alguns jutges han esgrimit altres raons o arguments per excloure els lingüistes forenses com a testimonis experts. El pitjor és sentir aquest argument: «aquí tots parlem anglès, *ergo*, per què necessitem un lingüista?». Un dels nous reptes de la lingüística forense és explicar millor la nostra feina als jutges.

Heu publicat un llibre extraordinari sobre l'ús de la llengua als hospicis. Considereu que el vostre llibre, o d'altres de similars a aquest, han millorat els usos lingüístics en les relacions amb la gent gran?

El llibre *A few months to live* ('Uns mesos per viure'), en coautoria amb la meva esposa Jana Staton, és molt conegut a Anglaterra, on hi ha un gran nombre d'hospicis, però no tant als Estats Units, on el nombre d'hospicis augmenta tot i que encara es troba a molta distància d'Anglaterra. No dispo de les xifres de vendes del llibre ja que vam fer-ne donació dels drets d'autor a l'hospici de Montana. En aquest sentit, em guio per les referències del llibre en la literatura mèdica, que té més tradició entre els escriptors britànics que no pas entre els americans. Als Estats Units, els metges i les infermeres de cures pal·liatives encara recomanen els hospicis, si bé no ho fan tant en el cas de persones que s'estan morint. Actualment, el metge ha de calcular que al pacient li queden sis mesos o menys de vida perquè aquest pugui ser admès en un hospici i rebre assistència específica per a gent gran. Per això, molts pacients moren a casa assistits per parents propers, normalment dones. Aquest fet posa un pes enorme en les cuidadores, però sovint és l'única solució possible. El nostre llibre posa l'accent en aquesta càrrega i explica les dificultats de les cuidadores. Vam gravar en cinta les nostres visites tant a pacients terminals com a les persones cuidadores, que revelen l'eficàcia (o ineficàcia) de la llengua emprada. No puc dir-li si el nostre llibre ha millorat el llenguatge dels malalts terminals o el dels seus cuidadors, però, pel que jo sé, el tema d'aquesta millora no s'havia estudiat fins ara.

Fins a quin punt els sociolingüistes poden millorar la comunicació entre metge i pacient?

Després d'escriure el llibre amb la meva esposa, jo vaig centrar-me en la lingüística forense i ella va tornar al seu camp, que és la teràpia matrimonial i familiar. Sé que alguns sociolingüistes han estat treballant en la comunicació entre metge i pacient, però no estic al dia en aquest tema concret. Per les meves experiències personals amb la comunicació entre metge i pacient, veig millores significatives en aquest terreny

que contrasten clarament amb els meus resultats de recerca de fa cinquanta anys. En aquell temps jo feia recerca a l'Hospital Universitari de Georgetown i, en les meves entrevistes a metges, em vaig adonar que els metges blancs no entenien els seus pacients negres i, encara pitjor, que els pacients negres no entenien el que els metges els deien. Vaig presentar els resultats de la recerca a la direcció de l'hospital i em va contestar que en el seu pla d'estudis no s'impartia formació en les dificultats interculturals entre metge i pacient. Aquest episodi em va fer perdre les ganes de continuar treballant en aquest camp i em vaig dedicar a aspectes de llenguatge i dret, perquè veia que els advocats eren més receptius a l'hora d'aprendre sociolingüística. Això sí, altres lingüistes no s'han desmotivats davant la reacció poc encoratjadora dels metges i aquesta tenacitat ha contribuït a millorar significativament la manera com els metges donen la informació, sobretot en els darrers anys.

De quin esdeveniment de la vostra vida o de la vostra professió esteu més orgullós?

L'orgull és una qualitat humana perillosa, la qual cosa fa que sigui difícil contestar aquesta pregunta sense que sembli interessat per part meua, però, ja que m'ho pregunteu, us donaré una humil resposta. Penso que he ensenyat molt els meus alumnes a estimar la feina que trien fer. No hi ha res pitjor que treballar en un tema que no engresqui els alumnes. Hi ha una gran diferència entre tenir interès en un tema i estar-hi realment engrescat. Qui no gaudeix del que fa ha de buscar una altra cosa que l'ajudi a omplir la seva vida. Recordo molts estudiants que els agradava aquesta matèria i, per aquest motiu, van triomfar quan van exercir-la professionalment. Se suposa que hauria de dir que estic orgullós dels llibres i dels articles que he escrit, però considero que tots són problemàtics en molts aspectes. Escriure significa animar els altres a fer una feina millor que la que ha fet el que està escrivint i, d'aquesta manera, fer avançar uns centímetres aquell camp d'estudi, amb l'esperança que el lector solucionarà els problemes que jo no he solucionat i els durà a un nivell superior. En l'àmbit personal, estic molt orgullós de la meua esposa i de la seva pràctica en la teràpia familiar que ajuda famílies necessitades. També estic molt orgullós dels meus tres fills adults, que, des de diversos camps, tenen el mateix objectiu d'ajudar les persones a dur una vida més plena.

Jo soc soci d'una ONG (Linguapax), amb seu a Barcelona, que treballa a favor de la diversitat lingüística a escala mundial. Penseu que la diversitat lingüística està en perill als Estats Units o al món en general?

Sens dubte, la diversitat lingüística està en perill al món i especialment als Estats Units. Les estadístiques mostren que la mort de les llengües té un trist obituari. Alguns diuen que això és bo i, ingènuament, pensen que si tots parlem la mateixa llengua ens podrem entendre millor. Seria bo que aquest somni fos real, però malauradament em sembla que la realitat no és pas així. Els antropòlegs ens diuen que els humans creixem a partir de la nostra pertinença a una tribu. A mesura que la població mundial augmenta, la grandària de les nostres tribus cada cop és més gran. Això significa que perdem la nostra vella i petita identitat de tribu i ens veiem obligats a

fusionar-nos en una tribu més gran i perdem la preciosa llengua i la cultura de la nostra tribu anterior, encara que intentem preservar-la. Però la pèrdua de la nostra identitat tribal és una mica com la pèrdua de la nostra ànima. Sentim que ja no som les persones que érem, i això no aconsegueix apaivagar la nostra ment, que continua desitjant tot allò que havia existit abans. Això demostra el desig de la persona de romandre en una tribu més amable on la vida era com havia de ser la vida. Penso que el millor argument per a la diversitat lingüística és el mateix que el que ens han ensenyat els mestres més grans de la història: estimar-nos els uns als altres, cuidar els que ho necessiten i evitar la guerra (com ens deien Jesús, Mahoma o Buda). Si seguim aquest principi, podrem mantenir les nostres llengües i les nostres cultures. Podem estimar les nostres diverses llengües i cultures i alhora viure entre altres que no les comparteixen, i aquests darrers poden estimar-nos per la mateixa raó. Per què costa tant d'entendre? És un misteri que haurem de resoldre si volem viure en pau al món i valorar-nos mútuament, malgrat les diferències que pugui haver-hi entre nosaltres.

Taula rodona sobre els arguments en la lluita per la diversitat lingüística (25 anys del CUSC)

Emili BOIX-FUSTER (coord.), * Pere COMELLAS, ** Mònica PEREÑA *** i Maria SABATÉ-DALMAU ****

* Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació - Universitat de Barcelona

** Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades

*** Linguapax

**** Societat Catalana de Sociolingüística i Institut d'Estudis Catalans

PRESENTACIÓ

Emili BOIX-FUSTER

El 15 de maig de 2023, dins dels actes en commemoració dels vint-i-cinc anys del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació (CUSC), va tenir lloc a la Facultat de Filologia i Comunicació de la Universitat de Barcelona un seminari les intervencions del qual es recullen a continuació.

En les accions i els debats sobre la situació i el futur de les llengües als nostres països se sol parlar molt sobre el que es fa i el que es deixa de fer o sobre el que s'hauria de fer i el que no ens deixen fer, entre altres aspectes. En aquests debats traspuen moltes mentalitats, sovint contraposades, envers les llengües: integracionistes o utilitaristes, babèliques o antibabèliques, neoliberals o ecologistes, assimilacionistes o resistencialistes...

Proposem d'aturar-nos un moment, de compartir i contrastar les nostres posicions i, sobretot, de discutir amb calma sobre els perquès de les nostres accions en pro de la diversitat lingüística, tant en els països de llengua catalana com arreu del planeta. Per fer-ho, suggerim dues preguntes (inevitablement entrelligades), que els ponents poden respondre de la manera i amb l'estil que més els plagui. Són aquestes:

— *Per què defensem i promovem la diversitat lingüística arreu del planeta?*

— *Per què defensem i promovem la llengua catalana als nostres països?*

Cada ponent pot triar un estil i un enfocament lliures. Aquesta heterogeneïtat és enriquidora.

CONTRIBUCIÓ D'EMILI BOIX-FUSTER

Emili BOIX-FUSTER

Tinc recollides més de dos centenars d'entrevistes a pares o mares catalans interrogant-los sobre per què han transmès o van transmetre una determinada llengua als

seus fills. Tots els entrevistats poden triar una o altra llengua (el català o el castellà) perquè la parella o ells mateixos dominen en major o menor grau l'altra llengua.

Els cònjuges que transmeten el català solen dir: «perquè és la llengua del país», «perquè som d'aquí», «perquè volia passar la llengua dels meus pares». Són formulacions que reflecteixen una ideologia de lleialtat lingüística fonamentada en l'autenticitat i en què es proclama que hi ha una llengua més genuïna, més pròpia del país, de la terra. Apareix, doncs, en aquests enunciats espontanis la ideologia catalanista i naturalista de Prat de la Riba a *La nacionalitat catalana* (1906). Significativament, Prat, com a bon conservador germanòfil que era, reflecteix amb el seu català prefabricà el pensament de Herder de la manera següent:

Una llengua és un tot orgànic que viu se desenrotlla y mor com ser vivent; la llengua d'aquet poble és, per dirho així, l'ànima mateixa d'aquet poble, feta visible y tangible. (p. 59)

Avui, el 2023, amb uns països molt més heterogenis i híbrids que a l'inici del segle xx, és suficient aquest raonament? Podem presentar i oferir un argumentari sols *ad hoc*, només per als nostres països de llengua catalana, o hi ha ideologies d'abast molt més ampli, aptes per a tot el planeta?

No podré ser original perquè fa anys que, en aquest tema —com en molts d'altres—, he pogut caminar a les espatlles de gegants que m'han precedit i m'han obert camí. El primer gegant sobre el qual em baso aquí és Fèlix Martí, una ànima clau de *Lingua-pax*, que per a mi és qui ha resumit i expressat de la millor manera quins són els tres valors de la diversitat lingüística (Martí, 2006).

Les raons en favor de la diversitat lingüística

En primer lloc, seguint Martí, cal constatar la riquesa epistemològica que la diversitat lingüística ofereix. Cada llengua és un sistema únic d'interpretació de la realitat, és a dir, un conjunt harmònic de conceptes que permeten la intelligibilitat de l'experiència humana en la triple dimensió còsmica, antropològica i religiosa. Ens cal la diversitat lingüística per a copsar la complexitat de la realitat. En segon lloc, les llengües no són només mitjans per al coneixement, sinó que també són instruments per a facilitar relacions satisfactòries entre les persones i relacions pragmàtiques de les persones amb el seu entorn natural. Cada llengua, com un guant a la mà, és una institució social que s'ha adaptat al seu medi cultural per tal de donar-hi respostes originals a situacions distintes. I, en tercer lloc, les llengües són portadores de mites i de valors que orienten les persones en les seves opcions fonamentals, en relació amb el bé i el mal, amb la vida i la mort, amb les enigmàtiques passions a favor de la justícia i la llibertat o amb la desmesura de l'amor. Per aquestes tres raons, totes les llengües haurien de ser iguals en dignitat. I per això el plurilingüisme —en contrast amb la cultura dominant monolingüista i jerarquitzadora— no solament és normal, sinó

també positiu, tant per al desenvolupament de la persona com per a la convivència local i planetària.

Un altre gegant que m'ha inspirat és el bon col·lega Albert Bastardas-Boada (2019: 313-349), que ha sabut sintetitzar les idees a partir de les quals es podria fonamentar un món multilingüe. Aquestes idees clau són: *reconeixement* simbòlic d'un estatus equitatiu, *comunicabilitat* per a permetre la interacció entre els diferents grups humans i *sostenibilitat* —és a dir, el manteniment i el desenvolupament de les funcions normals d'una llengua a l'interior del seu espai geosocial propi, de manera que els qui la parlen en tenen una imatge positiva. Dins d'aquesta tercera idea clau, un principi bàsic per a assegurar el futur d'una llengua és el de *subsidiarietat*, segons el qual tot el que per defecte pot fer una llengua local no hauria de fer-ho una llengua més global. El contacte intergrup i interlingüístic és positiu en la mesura que no sobrepassi una dosi que amenaçaria la continuïtat de la comunitat més petita.

La lleialtat lingüística

I tornem a la nostra terra, als nostres països. Quina força impulsa a lluitar per una llengua? En què es basa la lleialtat a favor del català? Com la podem fonamentar amb arguments, més enllà de les inèrcies socials? En primer lloc, recordaré la definició clàssica de *lleialtat lingüística* que es dona a *Llengües en contacte*, d'Uriel Weinreich, un llibre iniciador de la sociolingüística el llunyà 1953:

El principi —de contingut específic variable segons els cas— en nom del qual els individus s'encoratgen ells mateixos i encoratgen els companys de parla conscientment i explícitament per tal de resistir-se als canvis tant en les funcions (com a resultat d'una funció lingüística) com en l'estructura o el vocabulari de la seua llengua (com a conseqüència de les interferències). (Weinreich, trad. cat., 1996: 222)

I acaba afegint-hi un matís més proactiu:

La lleialtat lingüística, com el nacionalisme, designaria l'estat mental en què la llengua (com la mentalitat) en tant que ens intangible, i en contrast amb altres llengües, assumeix una posició elevada en una escala de valors, posició que necessita ser defensada. (Weinreich, trad. cat., 1996: 221-222)

Al darrere d'aquesta concepció de la lleialtat hi ha una concepció militant (exactament, defensiva) de la llengua que es troba atacada i amenaçada, que encara arriba lligada a una entitat política, normalment a un estat nació dominant. Recentment, Yásnaya E. Aguilar (2023: 59) ha suggerit un horitzó per a les llengües, ara allunyat de la confrontació:

El orgullo no es la respuesta, la respuesta es el disfrute cotidiano, tan cotidiano que es imperceptible, tan imperceptible que el orgullo no tiene cabida [...]. Hay que cambiar las relaciones de subordinación para que el metro y cualquier otro lugar se conviertan en espacios en los que sea posible hablar una lengua sin pena ni orgullo. Tan normal como respirar, respirar contentos.

Un element clau: la vitalitat etnolingüística subjectiva

Com a investigador de les ciències socials, em miro la variació lingüística (les competències, les mentalitats i els usos lingüístics) des de l'estructura social i no pas a l'inrevés: l'estructura social des de la complexitat de la variació lingüística.

Crec que la posició social, és a dir, els capitals dels catalanoparlants a Catalunya (els capitals econòmics, simbòlics, socials i culturals, en la terminologia de Bourdieu), expliquen que en el tombant del segle XIX i XX, i malgrat la inèrcia de la diglòssia tan present en les elits, ben documentada per Joan Lluís Marfany, molts catalans hagin mostrat aquesta lleialtat lingüística de què parlava Weinreich. No sabem ben bé per què precisament en aquelles dècades es «desperta» aquesta lleialtat. El gran Pierre Vilar, a la seva obra clàssica *Catalunya dins l'Espanya moderna* (1979: 75; or. francès del 1962), recull:

És sens dubte perquè parlen català que els catalans han pogut conservar una consciència de grup. Però és sobretot quan han sentit amb més consciència de grup que han refusat d'oblidar el català.

En paraules de l'argot de la psicologia social de la llengua de la meva directora de tesi doctoral, Maria Ros, crec que els catalans (la majoria) valoren el català perquè tenen una vitalitat etnolingüística subjectiva alta, una percepció positiva de la seva identitat. I dins d'aquesta identitat positiva hi ha la seva llengua. Aquest és el factor clau. D'una manera més sofisticada, que no formulen la major part dels catalans, trobaríem la convicció que el català és la llengua patrimonial, la llengua amb una historicitat clara al nostre país des de l'alta edat mitjana, que li hauria de proporcionar una prioritat de reconeixement social de manera que se n'asseguri la continuïtat i la creativitat.

Josep Vicent Marquès (*Levante*, 9 de juny de 1987) va saber argumentar molt bé les raons per a recuperar el seu valencià, raons *mutatis mutandis* aplicables a la resta de la catalanofonia:

- La connexió de la recuperació de la llengua amb la defensa ecològica del territori.
- L'afirmació de la creativitat cultural.
- El lligam amb la pau.
- La utilitat per a dur a terme mil i una activitats socials, que no giren precisament entorn de la llengua.

La política lingüística en nom de l'estat nació en contrast amb la llengua com un fet social ingovernable

La idea d'autonomia i autogestió en la política lingüística (i en qualsevol política *tout court*) és cabdal. En aquest terreny d'intervenció en les competències, en els usos i en les mentalitats lingüístics, hi ha dos pols antagònics. L'un defensa l'equitat de les llengües en el marc de la nació, la nació per a construir en el cas de les comunitats minoritzades, la nació establerta en el cas de les nacions estat efectives. Isidor Marí presentà el millor i més ben travat argumentari en favor d'aquesta veritable equitat a «Algunes distincions objectives essencials per a l'aplicació igualitària dels drets lingüístics», dins de *Plurilingüisme europeu i llengua catalana* (1996).

La política lingüística quebequesa, el seu *aménagement linguistique* que tan sovint ha estat far de la nostra política, és un exemple clar d'aquesta voluntat d'intentar lligar democràticament la construcció d'un estat nació amb la lluita per a mantenir i assegurar la supervivència i la continuïtat de la seva llengua i la seva cultura. La formulació de *aménagement* que duu a terme és dirigista:

[...] esforços a mitjà i llarg termini per aprofitar un recurs col·lectiu, l'idioma o els idiomes, en funció de les necessitats i els interessos de la nació, d'acord amb un pla flexible que orienti l'evolució de la societat sense tractar-la brusca-ment sinó, ben al contrari, maldant per aconseguir la seva adhesió i participació. (Daoust i Maurais, 1987: 11)

Els sectors no interessats en la llengua hom creu que se'ls pot convèncer i se'ls pot encoratjar a aprendre-la i a usar-la amb tota mena d'activitats atractives. Aquest encoratjament s'expressa en anglès amb el verb *nudging* («the idea of using encouragement or suggestions to change people's behaviour while still giving them freedom to make their own decisions, rather than for example using laws, rules, or taxes», *Cambridge Dictionary* [agraeix a aquest suggeriment a Albert Bastardas]).

Els governs catalans, mentre continuïn encapçalats per formacions més o menys catalanistes, han maldat i maldaran per influir en els comportaments lingüístics dels seus ciutadans, tant en el corpus (la seva estructura i, sobretot, el lèxic) com en l'estatus (els seus usos i mentalitats) (Strubell i Boix-Fuster, 2011).

És possible i positiu intervenir en aquests estatus i en aquest corpus? Elana Shohamy suggereix una visió antagònica de la llengua i, per tant, de les possibilitats d'intervenir-hi (2006). Per a aquest autor, les llengües (2006: xvi) són «obertes, lliures, dinàmiques i evolucionen contínuament», de manera que les polítiques lingüístiques dels estats nació (l'autor es basa fonamentalment en l'experiència de l'hebraïtzació al seu Israel) solen ser negatives:

[...] practices promoting political ideologies of the nation-state that perpetuate linguistic purity, create linguistic hierarchies, marginalize and exclude groups, and thus lead to the violation of personal rights and undemocratic practices. (Shohamy, 2006: xvi i xvii)

L'abast (limitat) de les polítiques lingüístiques

Voldria acabar amb un esment a l'abast limitat de les ideologies o les mentalitats. No soc tan doctrinari ni tan ingenu per a pensar que les ideologies totes soles, ni les més ben travades, transformen la realitat. Però innegablement hi ajuden. Per exemple, la Revolució Francesa el 1789 no va néixer d'un afany sobtat de guillotinar els Borbons sinó que venia precedida d'una campanya ideològica anterior a càrrec dels il·lustrats. O Robinson Crusoe no estava sol a la seva illa deserta: l'acompanyava indefugiblement l'anglès del segle XVII que era.

Les ideologies en favor de la diversitat lingüística, siguin més o menys brillants, arriben a la població? Les fa seves la població? És possible una educació integral que inclogui aquesta visió equitativa de les llengües, «un aspecte molt important, segons alguns el més important, de la millora i de la reforma intel·lectual i moral de tota la societat»? (De Mauro, 1982: 144).

El domini en el nostre món capitalista de raons que conceben les llengües (i les coses i les persones) com a simples mercaderies fa difícil que els humans arribin a concebre positivament la diversitat lingüística tant als seus territoris com (encara menys) arreu del planeta. L'home del carrer, l'home massa, en aquest context socio-cultural, pot estar obert a valorar la diversitat lingüística i cultural, «en termes de cooperació i harmonia» (Bastardas-Boada, 2019: 313)? Ortega y Gasset (1983; or. 1927) fa quasi un segle no ho pensava:

[L'home massa és] un hombre hermético que no está abierto a la verdad, a ninguna instancia superior. (p. 27)

para ellas [les masses] vivir es ser en cada instante lo que ya son, sin esfuerzo de perfección sobre si mismas, boyas que van a la deriva. (p. 42)

cree la masa que tiene derecho a imponer y dar vigor de ley a sus tópicos de café. (p. 44)

I, des del seu elitisme, acaba assenyalant l'«arrolladora y violenta sublevación moral de las masas, imponente, indomable y equívoca como todo destino» (p. 47).

No estic segur de l'obertura dels humans, de la seva capacitat d'empatitzar i d'actuar a favor de la diversitat lingüística. Solament estic convençut que als catalanoparlants més conscients ens pertoca actuar en defensa d'aquesta diversitat, començant per la de la nostra llengua. Carles Capdevila ho va saber sintetitzar molt millor que jo.

Desconfiaré sempre de qui no respecti la meua llengua. Perquè, en fer-ho, demostra que no em respecta a mi, i alhora que no respecta un bé cultural essencial. Desconfiaré sempre de qui no trobi normal el seu ús institucional i simbòlic, perquè no troba normal la meua realitat cultural i perquè a sobre es pensa que té dret a decidir què és la normalitat, i curiosament la normalitat és ell, i no jo. Desconfiaré sempre de qui digui que el meu problema no és real, perquè em

menysté a mi i perquè es creu amb el poder de decidir què és real, i casualment també ho és ell, i no jo. Desconfiaré sempre de qui digui que les llengües són per entendre'ns i no per crear problemes i faci servir aquest argument per crear problemes amb les llengües. Desconfiaré sempre de qui manipuli realitats deliberadament i gosi acusar llengües perseguides de ser les perseguidores. Desconfiaré sempre de qui vegi com a despesa innecessària la promoció de la meua llengua i com a inversió imprescindible la promoció de la seva. Desconfiaré sempre de qui vulgui acomplexar-me perquè parlo amb naturalitat la llengua dels meus pares. Desconfiaré sempre de qui em negui la llengua, perquè em sento compromès amb els que l'han salvat perquè jo la pugui ensenyar als meus fills. I procuraré enfadar-me poc, només el que jo trobi normal i davant d'amenaques que jo consideri reals. I sempre, però sempre, plantaré cara. (Capdevila, 2011)

Bibliografia

- AGUILAR, Yásnaya E. (2023). *Ää manifestos sobre la diversidad lingüística*. Madrid: Almadia Aljosan. (Biblioteca PL)
- BASTARDAS-BOADA, Albert (2019). *From language shift to language revitalization and sustainability: A complexity approach to linguistic ecology*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- CAPDEVILA, Carles (2011). «Gent normal i problemes reals». *Ara* (19 gener).
- DAOUST, Denise; MAURIS, Jacques (1987). «L'aménagement linguistique». A: MAURIS, Jacques (ed.). *Politique et aménagement linguistiques*. Quebec: Conseil de la Langue Française.
- DE MAURO, Tullio (1982). *Guía para el uso de la palabra*. Barcelona: Ediciones del Serbal. [Or. italià, 1980]
- MARÍ, Isidor (1996). *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Universitat de València.
- MARTÍ, Fèlix (2006). «De Babel al planeta de la harmonia lingüística». Discurs inaugural al IV Congreso Latinoamericano de Educación Intercultural Bilingüe (6 de novembre de 2000, Asunción, Paraguai). A: *Diplomàtic sense estat: Memòries*. Barcelona: Proa, p. 358-371.
- ORTEGA Y GASSET, José (1983). *La rebelión de las masas*. Barcelona: Orbis. [Or., 1927]
- SHOHAMY, Elana (2006). *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. Londres: Routledge.
- STRUBELL, Miquel; BOIX-FUSTER, Emili (2011). *Democratic policies for language revitalisation: The case of Catalan*. Nova York: Palgrave Macmillan.

LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA ES DEFENSA SOLA... SI NO L'ATAQUEN

PERE COMELLAS

Grup d'Estudi de Llengües Amenacades

La diversitat és un tret intrínsec de les llengües humanes, una conseqüència del canvi, que és alhora una característica essencial de l'efectivitat i la potència del llen-

guatge humà. Sembla clar que la facultat del llenguatge és un tret genèticament transmès i exclusiu de la nostra espècie, però també és evident que no és fonamentalment genètic de la manera que ho són la facultat de digerir certs aliments o el color del ulls.

Sense socialització no es desenvolupa, i necessita cap a quatre anys per assolir un nivell adequat. Això la converteix en una eina excepcional d'adaptació, capaç de fer-se càrrec ràpidament de qualsevol necessitat comunicativa o representativa dels seus usuaris. Si naixéssim parlant, com els llops neixen udolant, els canvis adaptatius requeririen generacions i es produirien a través dels mecanismes de la selecció natural. Les llengües són moltíssim més flexibles. La contrapartida —si es vol enfocar de manera negativa— és justament la diversitat: la seva enorme capacitat adaptativa és també la font de la diversificació.

El cas és que al llarg de la història humana —que potser té cent cinquanta mil anys, potser més, i no és segur que abans d'això no hi hagués alguna mena de llengua— ha sorgit una quantitat espaiadora de formes lingüístiques. Les llengües potser no difereixen infinitament i d'una manera imprevisible, però sí que presenten una variació espectacular.

Per això, no hauria de caldre justificar per què defensem la diversitat lingüística. Es tracta d'un fet: les maneres de parlar difereixen. No és que sigui una cosa «natural», en el sentit que es produeixi al marge de l'acció humana, però sí que es produeix per l'acció humana espontània i considerablement inconscient.

En canvi, la reducció de la diversitat és un projecte conscient, dissenyat i dirigit per persones o grups concrets i encaminat a afavorir uns interessos determinats. Per aconseguir que cent o dos-cents milions de persones —ja no diguem els vuit o nou-cents milions que diuen que sumen els parlants de xinès mandarí, o els més de mil d'anglès (comptant-lo, també, com a segona llengua)— parlin si fa o no fa igual, cal un esforç i una inversió de recursos enormes. I, com que és un projecte que implica que les persones canviïn expressament i conscientment la seva conducta, calen procediments repressius.

Només amb una combinació de coerció i d'adoctrinament intensius s'aconsegueix la substitució lingüística, és a dir, la reducció de diversitat. La coerció s'exerceix sovint mitjançant repressió crua, violenta, però gairebé sempre combinant-ho amb el bloqueig d'accés a recursos: si vols ser X, treballar de Y, aprendre Z, etc., has de dominar la llengua que mana i deixar enrere la teva. L'adoctrinament és molt eficient quan no es basa en discursos de seducció, sinó, al contrari, en discursos d'estigmatització. Es tracta de fer creure que parlar així és propi de gent ignorant, endarrerida, racialment inferior o el que sigui.

Tots aquests procediments són immorals, van contra el principi d'equitat i de respecte per les persones i les seves maneres de ser. Per això, el que caldria justificar de forma molt sòlida no és la defensa de la diversitat, sinó la legitimitat de l'existència de llengües amb unes demografies multimilionàries, fruit d'aquesta mena de procediments impositius gens ètics. Perquè aquest grau d'homogeneïtzació, l'existència de llengües amb desenes de milions de parlants, només ha estat possible gràcies a la repressió, exercida tant amb la força física com amb la simbòlica. Per tant, defensem i

promovem la diversitat lingüística arreu del planeta com un acte de resistència a aquesta violència: «cada vegada que parles en una de les llengües indígenes d'aquest país, cada cop que estableixes un diàleg en llengua seri, cada cop que un pensament pren forma en les estructures gramaticals del *zoque*, crees un acte de resistència» (Aguilar, 2022: 35).

El català ha patit, com tothom sap, aquesta violència, i encara la pateix fins a un cert punt. Doncs mantenir-lo és el nostre acte de resistència i la nostra contribució a la preservació de la diversitat.

El racionalisme reduccionista i l'escala humana

És clar que les llengües humanes, a més de la seva dimensió dinàmica, tenen una altra tendència oposada, la de convergir amb l'altre. De la mateixa manera que les comunitats fan canviar constantment la llengua, també s'asseguren de mantenir-la en un llinar de cohesió suficient perquè els nets puguin entendre els avis, i viceversa. De fet, és molt probable que llenguatge i capacitat de col·laboració grupal siguin dos fets paral·lels ben humans que ens han convertit en la bèstia hegemònica mundial, quan partíem d'un mico esprimatxat que ni corria gaire ni tenia gaire força.

Potser per això té tan bona premsa la idea que, per anar bé, tota la humanitat hauria de parlar la mateixa llengua. Suposadament, això promouria la cooperació a una escala mundial i previndria conflictes i rivalitats entre pobles i identitats diferents.

Com s'ha evidenciat històricament, el fet de parlar la mateixa llengua no impedeix que la gent es mati i ni tan sols genera necessàriament un sentiment de pertinença i de solidaritat. I és que aquest pretès universalisme segons el qual seria molt més pràctic i eficient que tothom s'entengués amb aproximadament les mateixes formes lingüístiques és un tipus de racionalisme típic d'una perspectiva que busca reduir el que és humà a una dimensió única. Sostenir que la llengua és un simple instrument de comunicació és com dir que la gastronomia és un simple mitjà per alimentar-se o que la moda serveix per no passar fred. A més, la capacitat de cooperar que ens ha convertit en els amos del planeta (i en la qual té un paper bàsic el llenguatge) també pot arribar a ser la causant de la nostra extinció. De fet, comença a mostrar els seus aspectes negatius quan s'organitza en una jerarquia escleròtica i basada en la força. Les grans fites de cooperació humana són elements com la xarxa elèctrica mundial —un exemple de construcció coordinada, però descentralitzada (per a la qual no cal un poder únic)—, i no pas les piràmides d'Egipte o l'imperi espanyol. La diversitat lingüística i cultural pot actuar com un element descentralitzador, com un factor per mantenir els grups humans en unes dimensions adequades per a la sinergia, però insuficients per envair els veïns. La necessitat d'identitat col·lectiva o grupal es torna perversa no pas quan un *nosaltres* es vol diferenciar d'un *vosaltres*, sinó quan pretén assimilar aquest *vosaltres*, és a dir, quan es transforma en imperialisme. Hi ha molts trets culturals que poden resistir l'imperialisme, i no hi ha dubte que un d'important és la llengua. Perquè, a diferència d'altres elements, és

adquirible i acumulable (Junyent, 1997). Els trets físics no són adquiribles (no sense unes quantes generacions). I les religions no solen ser acumulables. Per tant, la llengua és un element suficientment rígid per permetre la identificació i la diferenciació grupals, però no prou impermeable perquè no sigui possible canviar de grup o fins i tot adscriure's a més d'un.

Idees, principis o models més efectius per continuar treballant per la sostenibilitat lingüística i pel benestar dels parlants

En primer lloc és important identificar qui són els principals enemics de la diversitat lingüística, per tal de trobar models i principis que els puguin contrarestar. La història apunta cap al model organitzatiu de l'estat nació. El món actual s'organitza majoritàriament entorn d'estats pretesament nacionals. Uns dos-cents estats que s'erigeixen damunt de centenars i centenars de llengües i de cultures. I, per tal de constituir-se com a nacions, necessiten com a mínim subordinar les nacions (o els grups o les identitats grupals, o com se'n vulgui dir) prèvies i, si pot ser, eliminar-les. Aquesta formulació organitzativa és relativament recent, a tot estirar té uns segles, i en la seva forma més contemporània, ni això. No és casualitat que la seva hegemonia coincideixi amb una gran crisi de la diversitat lingüística. N'és un exemple il·lustratiu Amèrica, un continent que en pocs segles ha vist minvar la diversitat lingüística d'una manera catastròfica; no només han desaparegut moltes llengües, sinó que les que encara es parlen s'han vist arraconades i minoritzades i es troben al caire de l'extinció. Tanmateix, això no ha tingut una evolució gradual des de la conquesta i l'espoliació que comencen al segle XVI, sinó una acceleració exponencial en els últims cent-cinquanta o dos-cents anys. El 1820, aproximadament el 70 % de la població mexicana parlava una llengua diferent del castellà, després de tres-cents anys de colònia. Avui, dos-cents anys després, només el 6,5 % de la població parla una llengua diferent del castellà (Aguilar, 2022: 64).

El sistema d'estats monolingües ha portat a una situació en què al voltant del 96 % de la població mundial parla alguna de les grans llengües, que només representen el 4 % del total. El desequilibri és tal que una llengua com el català —que sovint qualifiquem de «petita», però que no n'és gens, tal com diferents lingüistes, com Emili Boix-Fuster i Jaume Farràs (2013) o Francesc Xavier Vila i Vanessa Bretxa (2013), entre altres, posen en evidència amb la denominació «llengua mitjana d'Europa»— es troba entre aquest 4 %. De fet, el 90 % de les llengües tenen menys de 100.000 parlants. Així doncs, sembla que per contribuir a la preservació de la diversitat lingüística el primer que s'hauria d'aconseguir és desvincular llengua i estat. Suposant que el fet de disposar del poder d'un estat modern sigui garantia de preservació d'una llengua (casos com el d'Irlanda ho qüestionen), és del tot inviable construir més de cinc mil estats nació. En conseqüència, si no volem acabar amb poc més d'un centenar de llengües en ús, anant bé (i aquí ja no hi entraria el català), hem de trobar la manera que l'estat no sigui lingüicida.

Hauríem de poder proposar una forma d'estat que fes amb les llengües com amb les religions, és a dir, que se'n mantingués neutral. Evidentment, tot i el que ha costat que alguns estats del món siguin aconfessionals, això és molt més fàcil que aconseguir que siguin lingüísticament neutres. Al capdavant, l'exercici del poder es pot valer sovint de la religió, però no li és imprescindible; en canvi, sí que ho és l'ús de la llengua. Per tant, un estat lingüísticament no confessional seria un estat que treballés de manera tan descentralitzada com fos possible i que donés per descomptat que la llengua de l'estat és la llengua més local. Sens dubte, determinar quina llengua és més local, i per què, sovint podria ser problemàtic, però és que la llibertat i el respecte per les persones i les seves singularitats sempre ho són. Aquesta proposta no és sinó una altra manera de formular la subsidiarietat lingüística d'Albert Bastardas, i té el mateix problema: perquè es porti a terme, depèn del principal beneficiari del projecte monolingüe, que és justament l'estat nació. Per pròpia iniciativa, no ho farà mai, llevat que s'hi vegi forçat. Mentrestant, entenc que el que sí que podem fer els parlants de llengües minoritzades (sí, el català n'és una, no tant com en altres èpoques de la història, però en continua sent una) és construir un discurs favorable a l'igualitarisme lingüístic, de respecte cap a totes les llengües i cap a la diversitat que representen (i també respecte cap al que anomenem *varietats diatòpiques*: sovint també els minoritzats caiem en l'estandardisme); és a dir, contradir la violència simbòlica que jerarquitzava les maneres de parlar. I, en paral·lel, apostar per formes d'organització al màxim de descentralitzades, que atorguin autonomia (en el sentit etimològic de normes generades per un mateix) a les comunitats, perquè puguin decidir plenament en quines llengües es fan les coses que són de tothom i, alhora, respectin les opcions lingüístiques privades, és clar. En definitiva, vincular la defensa de la diversitat a la dispersió del poder. De fet, dispersar el poder, desconcentrar-lo i distribuir-lo tant com es pugui és el quid de la democràcia.

Bibliografia

- AGUILAR, Yásnaya Elena (2022). «Lo lingüístico es político». A: AGUILAR, Y. E.; ANZALDÚA, G.; BAUTISTA, R. *Lo lingüístico es político*. València; Chiapas: OnA, p. 57-73.
- BOIX-FUSTER, Emili; FARRÀS I FARRÀS, Jaume (2013). «Is Catalan a medium-size community too?». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Bristol: Multilingual Matters, p. 157-178.
- JUNYENT, M. Carme (1998). *Contra la planificació: Una proposta ecolingüística*. Barcelona: Empúries.
- VILA, Francesc Xavier; BRETXA, Vanessa (2013). «The analysis of medium-sized language communities». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Bristol: Multilingual Matters, p. 1-17.

PER QUÈ DEFENSEM I PROMOVEM LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA ARREU DEL PLANETA I, PER TANT, LA LLENGUA CATALANA ALS NOSTRES PAÏSOS?

MÒNICA PEREÑA

Linguapax

Les llengües són el bé més extraordinari amb què hem estat dotats els humans, no només per a comunicar-nos sinó per a expressar i vehicular els trets ideològics i culturals que ens identifiquen i per a representar la nostra identitat; una doble funció comunicativa i simbòlica que constitueix un patrimoni intangible segons el qual es defineix i es coneix un poble. I, malgrat això, la majoria de llengües estan desapareixent i la diversitat lingüística del món es troba cada vegada més amenaçada. Una amenaça que és la principal conseqüència de la imposició d'uns pobles sobre uns altres, de la voluntat de dominar i de sotmetre i de la incapacitat d'acceptar diferents maneres de viure i de pensar que tenim els humans.

Les discriminacions i les desigualtats culturals, lingüístiques, econòmiques i socials es perpetuen, si no s'incrementen, des dels processos colonials i des de la construcció dels estats nació. La imposició de les llengües i les cultures de les elits colonitzadores i ara econòmiques i estatals, per exemple a través de l'escola, segueix amenaçant la supervivència de moltes llengües —incloent-hi la nostra—, la desaparició de les quals implica perdre no només una part de la riquesa lingüística del món, sinó també el coneixement desenvolupat respecte del territori i la biodiversitat, la cultura pròpia i, per descomptat, la nostra identitat i la nostra integritat psicosocial.

És per això que parlem del dolor de la pèrdua de la llengua o del benestar que ens aporta poder-la utilitzar amb normalitat en totes les situacions de la nostra vida. I és per això que la defensem: per conservar l'autoestima, la normalitat, la identitat i la identificació amb les tradicions i els llocs compartits, i pel sentiment de pertinença. I és des d'aquesta posició que afrontem la preservació i la garantia de la diversitat lingüística com una qüestió de justícia social i reclamem els nostres drets lingüístics com a drets humans essencials. Si lluitem contra el racisme, la discriminació i les desigualtats de tot tipus, combatre l'opressió lingüística ha de formar part d'aquesta lluita per a un món més just.

Tanmateix, la majoria d'estats es continuen resistint a reconèixer explícitament les llengües originàries com a pròpies o, si les reconeixen, no implementen les mesures necessàries per a respectar els drets lingüístics, culturals i territorials dels seus parlants. Per a evitar que les llengües i la identitat dels pobles segueixin amenaçades, doncs, cal treballar a fi de garantir una veritable justícia lingüística que en possibiliti la supervivència sense caure en el parany de pensar que les llengües només poden perviure si es conserven aïllades dins les seves comunitats. Els humans construïm les comunitats on vivim i ens comuniquem al voltant de les qüestions que compartim, de manera que les llengües evolucionen naturalment d'acord amb les necessitats d'expressar-nos en els nostres entorns i amb els qui ens volem relacionar. Només quan les comunitats són estables les llengües es mantenen, evolucionen i s'adapten

per a fer efectives i eficients les relacions amb altres comunitats. Quan aquestes relacions són violentades per la imposició d'una llengua sobre una o unes altres llengües, tenen lloc els processos de substitució i d'assimilació. Recuperar la normalitat i superar aquestes situacions i les ideologies que les acompanyen és difícil, però existeixen —i cal potenciar-les— maneres de conviure en un mateix territori que permetin una relació equilibrada i equitativa de les llengües, ja que gestionar adequadament el multilingüisme incideix d'una manera positiva en la cohesió social, l'economia i el desenvolupament social i laboral de la ciutadania. La construcció d'una societat pacífica, cohesionada i sostenible implica necessàriament un diàleg obert i constructiu, basat en la igualtat i la comprensió mútua entre persones i col·lectius parlants de llengües diferents i portadors de cultures diverses, de manera que totes les llengües i totes les cultures haurien de ser reconegudes, visibles, comprensibles, valorades, parlades, ensenyades, apreses i practicades sense estigmes ni jerarquies, sense discriminació ni marginació. I, això, per a evitar que, com passa massa sovint, els parlants de llengües demogràficament petites, quan estan sotmesos pel poder d'altres llengües i cultures en els seus propis territoris o quan es desplacen a causa de processos migratoris, cercant refugi o simplement per qüestions acadèmiques o professionals, en el seu afany de formar part de la cultura dominant o d'incorporar-se a les societats d'acollida —especialment quan en aquestes es parlen llengües globals i hegemòniques— les guardin recloses, amb sort, en els entorns familiars o, encara pitjor, les abandonin i les oblidin.

D'altra banda, a més de reivindicar el dret a usar la nostra llengua com un dret fonamental que ens garanteixi la llibertat de pensament, d'opinió i d'expressió (incloent-hi l'expressió artística i l'accés a l'educació, a la informació, a la justícia, a la salut, a la participació en la vida cultural, social i política i al nostre benestar general), cal considerar la preservació de la diversitat lingüística com un instrument que contribueix a evitar l'homogeneïtzació del món cap a la qual avancem imparablement.

Les llengües són vehicles de creació i d'expressió de cultures i cosmovisions diverses; per tant, la seva supervivència i el seu desenvolupament són essencials no només per al benestar de les comunitats de parlants, sinó també per a la sostenibilitat mediambiental i social de les activitats humanes. La diversitat lingüística i cultural representa una riquesa cabdal en termes de coneixements, perspectives i possibles solucions als problemes i reptes de la societat en conjunt. I per això hem de reivindicar la responsabilitat col·lectiva en la preservació de la diversitat lingüística a escala mundial. Promoure el respecte i la implementació real dels drets lingüístics, així com l'ús de les llengües originàries a l'educació i a altres àmbits de la vida, vol dir treballar per assegurar als parlants de totes les llengües igualtat d'oportunitats educatives i també socioeconòmiques, la possibilitat de desenvolupar la seva vida personal i professional a partir de la seva llengua i la seva cultura, i aportar a la societat i a l'economia solucions als problemes contemporanis que tinguin en compte les perspectives i els coneixements desenvolupats per les comunitats originàries al llarg de la seva existència i transmesos de diverses maneres d'una generació a una altra.

El manteniment i la promoció de les llengües i les cultures minoritzades és també part de la lluita per a la justícia econòmica i la justícia ambiental, perquè aquestes

llengües i aquestes cultures contenen mecanismes d'organització social, estratègies de convivència amb l'entorn mediambiental i altres coneixements que poden servir d'exemple per a una economia més democràtica i sostenible, centrada en les necessitats de les persones i en els col·lectius en harmonia amb la resta d'éssers que componen la naturalesa.

Un dels eixos principals de l'argumentari per a la defensa i la promoció de la diversitat lingüística i cultural mundial del Pla d'Acció Global de la Dècada Internacional per a les Llengües Indígenes (2022-2032) decretat per l'ONU amb l'objectiu d'evidenciar la necessitat urgent de preservar, revitalitzar i fomentar les llengües indígenes i d'implementar mesures immediates per a revertir-ne la pèrdua, és precisament vincular tota l'estratègia amb els objectius de l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible. Perquè les llengües són recursos estratègics per al desenvolupament sostenible, la construcció de la pau i la reconciliació. Amb la desaparició de llengües i cultures causada pels processos d'extinció que pateixen els pobles que les parlen, paral·lelament a la destrucció del teixit social i les seves seqüeles de violència i pèrdua d'identitats, es perd el coneixement del territori, de la flora autòctona i dels seus possibles usos alimentaris, medicinals i socials; de les pràctiques que equilibren l'activitat humana amb la resta d'activitats de la natura, i, així, més de la meitat dels coneixements que posseeixen els pobles amenaçats de diferents parts del món estan desapareixent.

Idees, principis o models per a continuar treballant per la sostenibilitat dels parlants

Malgrat la fragilitat actual de la diversitat lingüística, hi ha un important nombre d'iniciatives i alguns plantejaments que poden ser efectius per a continuar treballant per la sostenibilitat dels parlants.

Tenint en compte que una gran majoria de persones són, com a mínim, bilingües, i que a les societats contemporànies la presència de diferents llengües és habitual, la comprensió intercultural és cabdal per al diàleg basat en el respecte mutu, i una bona gestió del multilingüisme és l'única opció possible per a garantir la convivència. L'aprenentatge de llengües no és exclouent i cap llengua no és contrària o incompatible amb la resta; per contra, l'aprenentatge d'altres llengües afavoreix el ple desenvolupament cognitiu i una consciència més profunda i inclusiva sobre totes i cadascuna de les llengües que ja es coneixen. Això no obstant, mentre s'intenta avançar cap a models de societat en què totes les llengües siguin respectades i en què les més vulnerables siguin protegides, els parlants d'aquestes darreres hem de continuar fent un esforç suplementari i mantenir-nos continuament i constantment amatents i reivindicatius.

Aquest esforç complementari només pot ser efectiu si som capaços d'organitzar-nos i d'enfortir el nostre teixit associatiu i reforçar el paper de la societat civil en els processos de lluita i consolidació dels nostres drets lingüístics. Els parlants de llen-

gües petites o minoritzades som molts i, sortosament, cada vegada més podem compartir experiències i pensar en estratègies comunes i conjuntes per fer front comú a l'hora de reclamar els nostres drets. Un bon exemple d'això és l'organització European Languages Equity Network (ELEN), que agrupa les llengües minoritàries i minoritzades d'Europa i que actua com a lobby davant els estats i davant les institucions europees.

Malauradament, la força de la societat civil queda força restringida a Europa tot i ser el continent menys divers lingüísticament. A la resta del món, la pèrdua de la diversitat està molt lligada a la marginació de les comunitats que parlen les llengües originàries degut als processos colonials que han patit i que els han despullat totalment dels seus drets i de la seva estructura social. Són comunitats que sovint depenen dels ajuts de la cooperació al desenvolupament dels països desenvolupats, i les organitzacions que els gestionen continuen utilitzant les llengües que perpetuen el llegat d'aquestes colonitzacions, ja que sovint exclouen de la seva activitat les llengües originàries i minoritàries i reforcen així els patrons colonials de domini lingüístic i cultural.

Tanmateix, des d'organitzacions com Linguapax, ja fa anys que es treballa amb les entitats de base donant veu a les comunitats i als seus models socials amb projectes proposats per elles mateixes i en les seves llengües. Per a continuar treballant per la sostenibilitat de les llengües, els models que es perceben com a més efectius són els que tenen un enfocament holístic, és a dir, els que integren el desenvolupament lingüístic dins d'objectius més amplis de desenvolupament comunitari.

Els projectes d'algunes de les entitats que han obtingut el Premi Internacional Linguapax en són alguns exemples:

a) BASAbali. Es tracta d'una plataforma que va néixer a l'illa de Bali amb l'objectiu d'encoratjar l'ús de la llengua balinesa. Des de la seva creació l'any 2011, BASAbali ha desenvolupat diversos programes que han permès que el balinès es converteixi en una llengua valorada dins la comunitat balinesa. Per exemple, BASAbali va traduir la pàgina d'inici de Google al balinès i la situà simbòlicament i literalment entre les llengües modernes internacionals; va crear un programari multimèdia interactiu per a ensenyar balinès d'una manera moderna i atractiva; va arribar a un acord amb el Govern local per garantir l'ús del balinès en els esdeveniments i actes institucionals, i va dur a terme diverses iniciatives de base per a fomentar i institucionalitzar l'ús del balinès a les comunitats locals i també en l'àmbit internacional. Un dels seus principals projectes és la BASAbali Wiki, una combinació de diccionari de referència trilingüe, enciclopèdia i biblioteca digital de textos tradicionals, literatura i fotografies. BASAbali Wiki també està treballant amb «ambaixadors de la llengua» procedents del món acadèmic i governamental per contextualitzar la saviesa medicinal indígena dels manuscrits tradicionals amb l'ús modern a través de vídeos. Així mateix, serveix de plataforma per a un nou gènere de literatura balinesa moderna; anima les persones a escriure en balinès i a compartir el seu treball i n'encoratja d'altres a seguir el seu exemple, especialment els joves, els quals anima a parlar sobre les qüestions socials que els preocupen en les seves llengües locals a través del desenvolupament de

plataformes digitals. L'experiència per al balinès ha estat tan positiva que el projecte s'ha anat estenent a altres col·lectivitats indonèsies.¹

b) Idara Baraye Taleem-o-Taraqi (IBT). És una organització torwali del districte de Swat, al Pakistan, que té la missió d'impulsar la transformació dels grups lingüístics i culturals marginats que viuen al nord-oest del Pakistan en comunitats apoderades i sostenibles, mitjançant la participació activa de tothom, sense discriminacions per raó de gènere, de raça o de religió. Utilitzen una metodologia de treball col·lectiva i de baix cap a dalt, a més de la perspectiva holística en què se centren les seves activitats. L'entorn polític, geogràfic i social extremament desigual i convuls en què IBT opera fa que la seva tasca sigui encara més complexa. Treballa per preservar i promoure les cultures i les llengües indígenes de la comunitat torwali i d'altres minories lingüístiques mitjançant l'alfabetització, l'educació, la recerca, la incidència política, la documentació i unes quantes publicacions. I executa projectes en les diferents esferes de la societat (llengua, educació, cultura i identitat), com també ho fa en el terreny dels drets humans, els recursos naturals i el desenvolupament personal i econòmic. D'altra banda, IBT duu a terme recerca sobre llengües amenaçades per tal de documentar-les, conservar-les, revitalitzar-les i promoure-les.²

c) ADN Maya. Es tracta d'un espai creat per a enfortir les habilitats dels joves creadors en les llengües indígenes amb una metodologia que promou la pràctica del maia peninsular en tallers comunitaris a través de la improvisació i la rima. Els joves maies han convertit ADN Maya en un planter de rapers amb influència a tota la península de Yucatán. Finalment, cal destacar la divulgació entre la comunitat i el treball col·laboratiu amb els mitjans de comunicació locals que promouen l'ús del maia i l'empoderament de tota la comunitat.

Més enllà d'aquests exemples, que es podrien multiplicar força, no podem pensar a continuar treballant per la sostenibilitat de les llengües sense tenir en compte les tecnologies i la vida al ciberespai.

En aquests moments en què les relacions entre les persones de llengües i cultures diferents s'han intensificat a causa de les mobilitats de tota mena i en què vivim una bona part del nostre temps al ciberespai, hi ha diferents estudis que ens permeten fer paral·lelismes, en termes de supervivència lingüística, i també propostes de solució entre el món físic i el món virtual.

Segons l'expert en cibergeografia de les llengües Daniel Pimienta, els tres factors que determinaran l'evolució futura de les llengües a Internet (i, jo hi afegiria, arreu) són, per ordre d'importància: la demografia, la superació de la bretxa digital i la capacitat de crear continguts. Pel que fa a la demografia, Pimienta classifica les llengües en funció del nombre de parlants. Una cinquena part de les llengües del món tenen menys de mil parlants. N'hi ha 330 amb més d'un milió de parlants i les vint llengües més parlades corresponen a més del 70 % de la població mundial. En aquest context, els parlants de les llengües hegemòniques poden accedir a quantitats aparentment

1. Vegeu <https://www.basabali.org>.

2. Vegeu <https://www.facebook.com/IdaraBarayeTaleemTaraqi/>.

il·limitades de contingut, fer cerques efectives, interactuar amb comunitats grans i comunicar-se fàcilment a través dels mitjans de comunicació social. Els parlants de les llengües petites (que sempre en parlen alguna d'hegemònica), abans que perdre el tren digital, opten per la llengua gran que els dona accés a més continguts (cerques a Internet) o que els permet accedir a tecnologies més desenvolupades (assistents virtuals), cosa que fa créixer la bretxa digital entre les llengües. De la mateixa manera, els usuaris de les xarxes socials opten per la llengua que els dona una major audiència. Això, que és més evident en les generacions més joves, incrementa la diglòssia digital d'arrel generacional, amb comptades i reeixides excepcions. A més, la creixent globalització en el consum de continguts (particularment plataformes digitals i xarxes socials) debilita la posició de les llengües d'àmbit més petit en termes absoluts, com és el cas del català, alhora que reforça les grans, en una mena de cercle viciós.

Aquestes tendències tenen una dimensió global, ja que afecten totes les llengües, i suposen una amenaça per a la diversitat lingüística digital. Són moltes les veus que estan alertant d'aquest fet. Segons András Kornai, hi ha tres senyals que anticipen la desaparició d'una llengua: la pèrdua de funció, la pèrdua de prestigi i la pèrdua de competència. Les llengües sense presència suficient a Internet no «serveixen», no tenen prestigi i no tenen «nadius digitals» que les facin servir. Kornai assenyala que fins al 95 % de les llengües que avui encara es parlen al món presenten aquests senyals de propera desaparició. I apunta que la mateixa tecnologia que ha impulsat la globalització dels continguts i l'expansió de llengües franques com l'anglès i el castellà podria servir per a revertir aquesta tendència facilitant que es pugui compaginar l'ús de la llengua pròpia (i petita) amb un accés universal a la informació i a la màxima quantitat i qualitat de continguts i de serveis que proporciona Internet: el traductor automàtic universal. Seguint el mateix Kornai, l'altra possibilitat de supervivència és la capacitat de crear continguts que tenen les llengües. Segons aquest autor, el dinamisme dels parlants connectats a l'hora de produir continguts o de generar trànsit està molt vinculat al fet de pertànyer a països o a regions amb un fort desenvolupament de la societat de la informació, com el noruec, l'eslovè, l'estonià i el català. Per això, davant d'aquesta situació, experiències com les de Rising Voices³ són tan importants per a garantir la sostenibilitat lingüística del món.

Rising Voices ofereix un espai perquè les veus de les diferents regions del món expliquin les seves experiències amb la revitalització de la llengua en un entorn col·laboratiu d'intercanvi obert de coneixement, bones pràctiques i lliçons apreses que afavoreix la presència de comunitats i de parlants de llengües minoritàries, indígenes o en perill d'extinció a la conversa global facilitant la creació de xarxes d'aprenentatge entre iguals i aprofitant Internet i els mitjans digitals per a donar a conèixer les seves llengües i cultures en línia i atraure una nova generació de parlants.

Però l'aspecte que cal tenir més en consideració és l'evolució de la intel·ligència artificial. En els últims tres o quatre anys, les tecnologies de la llengua —és a dir, aquelles aplicacions tecnològiques que d'una manera o una altra utilitzen la llengua— han

3. Vegeu <https://es.globalvoices.org/category/sites/rising-voices/>.

experimentat un salt tecnològic radical lligat a la revolució digital i de la intel·ligència artificial. Per posar-ne alguns exemples, actualment, la qualitat de la traducció automàtica entre l'anglès i altres llengües grans ha arribat a comparar-se amb la humana, i les sorprenents habilitats per a redactar textos indistingibles dels humans, per part del model massiu del GPT, han inundat la Xarxa.

I això canvia tot el panorama, ja que, a més de possibilitar la creació d'aplicacions fins ara impensables, modifica les regles del joc en la indústria de la llengua. Tot i que aquests factors tenen el potencial de contribuir a democratitzar l'accés a solucions tecnològiques avançades per a un nombre de llengües molt més gran que abans, amb els avenços rapidíssims de la tecnologia que proporcionen noves arquitectures i que fan obsoletes les anteriors, el que continua sent imprescindible són les dades. La dificultat d'accés a dades lingüístiques (text i veu), per part de la indústria o de la recerca, és una debilitat generalitzada del sector que afecta totes les llengües i, en el cas de llengües amb mercats reduïts com el català i tantes altres, constitueix un problema de primer ordre.

Tanmateix, en aquest àmbit, també hi ha exemples de comunitats mobilitzades en aquest sentit. Per exemple, Plataforma FirstVoices, una plataforma que inclou un arxiu de recursos preparats per a la intel·ligència artificial que permet als seus usuaris cercar i accedir a enregistraments d'àudio i de vídeo en llengües indígenes; Masakhane, una iniciativa de base orientada a la construcció d'eines i models de processament de llenguatge natural per a llengües africanes amb l'objectiu de preservar-les i promoure-les en l'era digital, o NeuralSpace, una plataforma que ajuda a salvar la bretxa tecnològica a les llengües europees petites o minoritzades.

Sembla que la intel·ligència artificial té el potencial de trencar les barreres lingüístiques per als sis mil milions de persones que parlen llengües minoritàries i de contrarestar aquesta forma d'«apartheid digital» que permetrà superar aquestes barreres lingüístiques amb sistemes complexos de traducció o amb aplicacions d'aprenentatge d'idiomes, o amb la creació d'arxius digitals que impliquen el reconeixement òptic de caràcters o el reconeixement de veu, i farà que el contingut estigui disponible en moltes més llengües que les omnipresents «colonials».

Haurem de veure fins on és possible l'apoderament de les comunitats i quin èxit s'assoleix en la preservació de les llengües i si l'impacte de les tecnologies representa, per una vegada, un avenç significatiu i positiu per a les nostres llengües.

Bibliografia

- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA. SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2022). *Un marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana* [en línia]. <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_difusio/publicacions_en_linia/mes-publicacions/un-marc-sociolinguiistic-igualitari-llengua-catalana/index.html> [Consulta: abril 2023].
- MANAN, Syed Abdul; CHANNA, Liaquat Ali; TUL-KUBRA, Khadija; DAVID, Maya Khemlani (2021). «Ecological planning towards language revitalization: The Torwali minority lan-

- guage in Pakistan». *International Journal of Applied Linguistics* [en línia], vol. 31, núm. 3. <<https://doi.org/10.1111/ijal.12340>>.
- MELERO NOGUÉS, Maite (coord.) (2021). «Tecnologies de la llengua i diversitat lingüística». *Linguapax Review*, núm. 9 [en línia]. <<https://www.linguapax.org/linguapax-review-ca/>> [Consulta: març 2023].
- UNESCO (2021). «Global action plan of the International Decade of Indigenous Languages (2022-2032)». Conferència General, 41a sessió [en línia]. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379853>> [Consulta: gener 2023].

PER QUÈ DEFENSEM I PROMOVEM LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA ARREU DEL PLANETA? I LA LLENGUA CATALANA ALS NOSTRES PAÏSOS?

MARIA SABATÉ-DALMAU

Societat Catalana de Sociolingüística i Institut d'Estudis Catalans

Quant a la primera pregunta, mencionaré només tres dels motius pels quals promovem la diversitat i els enllaçaré amb la segona pregunta sobre la defensa del català. Hem de defensar el multilingüisme perquè: *a*) el neoliberalisme lingüístic (com a ideologia uniformitzadora i com a pràctica utilitarista basada en el precepte que les llengües són «objectes» de compravenda) està desmantellant les accions institucionals i de la societat civil per protegir la diversitat lingüística que es van engegar a l'inici del segle XXI; *b*) seguim navegant en el desconeixement sobre el multilingüisme real de les societats arreu del planeta i, en el nostre cas, de les societats catalanoparlants (tenim manca de dades diagnòstiques analitzades coordinadament en els nivells macro i micro), i *c*) no entenem una defensa del català com a llengua vehicular d'aquestes societats que no tingui en compte les maneres en què aquesta diversitat s'ha acomodat a les seves dinàmiques sociolingüístiques.

La diversitat lingüística és un fet inherent en les societats del segle XXI. La idea que tothom viu en el multilingüisme i que cal respectar-lo ha arrelat amb força. Tant entre la ciutadania com en les institucions, trobem argumentaris i polítiques lingüístiques que promouen una ètica de respecte vers la diversitat i les persones multilingües. La teoria és, doncs, que ja hi ha mecanismes locals i globals de defensa de la diversitat; que ja estem fent la feina.

Des de la perspectiva sociolingüística crítica, però, pensem que hem de continuar promovent accions de protecció de la diversitat perquè les que s'han fet fins ara sovint han estat de façana (un «aparador lingüístic», segons Kelly-Holmes, 2016), atès que han reforçat règims lingüístics basats en la jerarquització de les llengües, que reforcen l'estratificació social. En l'àmbit global, molts models en pro de la diversitat atorguen més poder a les llengües hegemòniques com l'anglès i a les llengües dels estats nació com el castellà, relegant-ne d'altres (Krzyzanowski i Wodak, 2011). Per exemple, amb la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, l'objectiu de la qual és «protecting Europe's rich linguistic diversity» (Unió Europea, UE, 2023), els

estats membres de la UE han «certificat» posicionaments d'inclusió que no s'han materialitzat ni en el reconeixement ni en la protecció de segons quines llengües. De fet, amb aquest mecanisme s'han exclòs les anomenades *llengües «minoritàries», «regionals», etc.*, com el català.

A casa nostra també trobem nombrosos exemples d'aquesta defensa retòrica de la diversitat, no de protecció real. N'esmentaré dos, un que concerneix la universitat i l'altre, el sector de les telecomunicacions. Pel que fa al primer exemple, el 2019 el Consell d'Europa va dictar que les universitats catalanes havien d'incorporar la competència «educació inclusiva», incloent-hi els repertoris lingüístics de les nostres aules a classe (Consell d'Europa, 2018: 157). En realitat, però, el que s'ha establert és una gestió de la diversitat reduccionista (Piller i Cho, 2013), perquè només s'ha institucionalitzat la incorporació, a més del català i el castellà, d'una sola llengua estrangera: l'anglès com a *lingua academica* (Sabaté-Dalmau, 2016). D'aquesta manera, s'ha utilitzat l'anglification del sistema universitari (un procés a debat; Generalitat de Catalunya, 2021a) com a evidència que s'està duent a terme una gestió del multilingüisme òptima, canalitzant-la de manera «economitzada» via l'anglès, com es fa en l'àmbit global («Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya», 2003).

Per al segon exemple, em centraré en la multinacional Telefónica. Aquesta companyia, en els seus anuncis, oferia serveis «a cada qual en su idioma» (*Metro*, 2008: 15), i el seu delegat al Vuitè Congrés Mundial de la Telefonía Mòbil afirmava «somos multilingües», en l'entrevista que li vaig poder fer el 12 de febrer de 2008. Quan analitzàrem els serveis d'atenció a l'usuari, però, la llengua emprada *de facto* era i és el castellà. En l'atenció telefònica, hi ha l'opció en català (però no sempre, com ho testifica l'Agència Catalana del Consum) i en anglès com a llengua «internacional» en certes franges horàries. Aquest règim lingüístic monolingüe el trobem en les trenta companyies que vam analitzar: només vuit oferien serveis puntuals en llengües al·lòctones, i les llengües minoritzades de l'Estat només eren ofertes per les operadores ubicades en les zones on es parlen aquestes llengües (Sabaté Dalmau, 2014).

Aquestes racionalitats uniformitzadores es basen en el «neoliberalisme lingüístic» (Block *et al.*, 2012), que es guia per la nova economia globalitzada, amb una rendibilització i una economització de les llengües enteses com a «instruments» o «béns» que es poden adquirir o posseir i que estan subjectes al mercat lingüístic local i global i ja s'autoregulen. Això serveix d'argumentari per justificar que «no ens calen totes».

Així, doncs, cal protegir la diversitat perquè, a la pràctica, no hem fet la feina (amb excepcions molt notables que esmentaré després). A les societats catalanoparlants cal una nova manera de promoure la diversitat lingüística, amb un canvi de paradigma que desplegui, de manera coordinada i transversal, models de recollida i anàlisi de dades diagnòstiques completes, per tenir un coneixement exhaustiu i dur a terme una gestió real del multilingüisme, desemmascarant i combatent la jerarquització lingüística neoliberal.

Quant a la segona pregunta, esbossaré només tres motius pels quals hem de promoure el català. L'hem de defensar proactivament perquè: a) està en una conjuntura estructural de minorització, tot i tenir espais normalitzats d'ús i reconeixement;

b) existeixen pràctiques i discursos catalanòfobs (com els règims de ciutadania estatals), que són denunciabls, i c) els discursos de promoció que hem emprat fins ara s'haurien de replantejar des d'un prisma més obert al plurilingüisme, i no tan normatiu o basat en el purisme.

L'any 2021 es comptabilitzaren uns onze milions i mig de catalanoparlants (Institut Nacional d'Estadística, INE, 2023), fet que demostra que el nombre de persones que saben català ha augmentat (Generalitat de Catalunya, 2023). A més, el català ha agafat volada en bastants àmbits institucionals a Catalunya. Per exemple, és la llengua majoritària d'instrucció a la universitat (Generalitat de Catalunya, 2021b), i s'ha posat fil a l'agulla per demanar —ara sí, com a requisit i no com a mèrit— l'acreditació d'un nivell de suficiència o superior per poder exercir la medicina i la docència.

Amb tot, el català està en una posició de minorització en tots els àmbits. En termes demolingüístics, com a primera acció de protecció del català, cal mirar els grisos de les dades d'enquestes com la de l'INE (Sorolla i Vila Moreno, 2018), perquè hi ha zones geogràfiques on l'ús del català ha disminuït o és inexistent. D'altra banda, malgrat les accions governamentals sòlides i transversals com el *Pacte nacional per la llengua* (Generalitat de Catalunya, 2022), no s'han desplegat directrius clares en el sector públic (com ara l'àmbit de la justícia) i el sector privat (com ara l'àmbit del comerç) ens ha guanyat la batalla. En ambdós àmbits, hi ha llocs de treball als quals es té accés sense parlar català.

Esmento dos exemples d'aquesta minorització que concerneixen les polítiques estatals en què, al meu parer, caldria dedicar més esforços que els que es destinen actualment (vegeu Pons Parera, 2019, com a resum de la història que hi ha darrere dels règims lingüístics que ara exposaré). El primer és el règim de ciutadania de l'Estat espanyol, que actua com a arma en contra de la normalització del català. La seu electrònica de l'Administració espanyola que regula els tràmits de la migració (Govern d'Espanya, 2023) teòricament és multilingüe, amb opcions d'accés a documents oficials en les llengües de l'Estat i parcialment en anglès i en francès; a la pràctica, però, els enllaços en llengües que no són el castellà estan majoritàriament inactius. Així, s'ha establert *de facto* un règim lingüístic monolingüe basat en el castellà com a única eina d'accés a l'estat de dret.

El segon exemple és el règim lingüístic del sector privat, on les multinacionals s'han aliat amb els successius governs espanyols per establir el castellà com a llengua hegemònica de l'economia estatal. El sector de les telecomunicacions, per exemple, contracta «economistes de la llengua» amb l'objectiu de «ganar la batalla de la llengua», finançant «*partnerships*» com els de l'Instituto Cervantes i Microsoft (Valle i Gabriel-Stheeman, 2002) i exigint el monolingüisme en castellà (peninsular) amb el precepte que «[l]a unidad lingüística es [...] una condición para la unidad de mercado» (García Delgado *et al.*, 2007: 86).

Una segona acció de protecció del català és denunciar sistemàticament aquests règims, que no són legítims però que estan en auge perquè no hem trobat tots els mecanismes legals per sancionar-los. Ens hem cregut massa el discurs neoliberal que «tot-hom és lliure de no parlar-lo [el català]» (Massaguer Comes, 2022), i això ens ha creat

«inseguretat» i «deslegitimació» (Canagarajah, 2013; Martín Rojo, 2010) a l'hora d'exigir els nostres drets lingüístics en el nostre dia a dia, com a catalanoparlants.

Finalment, com a tercera acció, cal una reflexió autocrítica de les ideologies lingüístiques que arrelen en les nostres accions de promoció, per modernitzar-les. Per arribar a espais on l'ús del català és escàs o nul, ja no n'hi ha prou amb campanyes institucionals basades en l'ús de l'argumentari que es va utilitzar a finals del segle passat. Cal agafar com a referents discursos desetnificadors com *El català, llengua comuna* (Plataforma per la Llengua, 2008) i discursos neoliberals economicistes com *Catalan, a business opportunity* (Generalitat de Catalunya, 2008) i actualitzar-los de cara al segle XXI. Els extrems dels posicionaments que apellen al purisme de la llengua o que són derrotistes quant a la seva sostenibilitat, per exemple, es podrien reconsiderar des del prisma del plurilingüisme, entès com a recurs que aporta al català trets lingüístics (accents o variants no oficials o no estandarditzades) que se sumen al seu ús social, flexibilitzant-lo en termes de normativa ortodoxa, basada en el «parlant nadiu».

Quines idees, principis o models considereu més efectius per a continuar treballant per la sostenibilitat dels parlants?

Sense voler ni poder ser exhaustiva, mencionaré primer els esforços que han dut a terme per a la defensa de la diversitat i el català les entitats que van formar part d'aquesta taula. Assenyalaré dues de les seves accions que foren reeixides sense ànim assimilacionista ni resistencialista, abordant de cara la complexitat del multilingüisme. El Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (2023) ha proveït coneixement empíric clau sobre diversitat, per exemple amb l'inventari obert *Les llengües a Catalunya* (Junyent, 2005) i amb el material didàctic sobre multilingüisme per a secundària recollit pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Al seu torn, l'associació Linguapax (2023) fou capdavantera en la defensa del posicionament que la millor via per a la igualtat social és l'educació multilingüe, i ha aportat també eines pioneres per fer-la efectiva.

Els esmento per mostrar exemples dels esforços que es van fer per gestionar la diversitat a les societats catalanoparlants amb l'arribada de la migració internacional de la primera dècada del segle XXI. Moltes d'aquestes accions han minvat o no han tingut continuïtat a causa de la crisi econòmica, que els ha retallat els recursos i el finançament.

Amb tot, per a la tercera dècada s'està teixint un camí ferm amb noves propostes d'accions de protecció en molts camps. En l'àmbit universitari, s'incorpora el multilingüisme dels entorns educatius com un eix de la formació del professorat. A la Universitat de Lleida (UdL), per exemple, tenim un projecte d'innovació docent amb el qual, mitjançant els paisatges lingüístics fotografiats per l'alumnat, hem creat i ampliem anualment un mapa geolocalitzador interactiu públic de les llengües de Lleida (UdL, 2021). A secundària, s'ofereixen més cursos extraescolars de llengües no curri-

culars i s'hi inclouen llengües com ara l'àrab i el xinès com a segones llengües. A primària, hi ha projectes lingüístics de centre que han incorporat sistemàticament les llengües de l'entorn a l'aula. Quant a recerca, tenim iniciatives com el *Mapa de sociolingüística*, de la Societat Catalana de Sociolingüística (2023), que posa en diàleg projectes i grups de recerca que treballen en l'àmbit de la diversitat lingüística amb dades i metodologies diverses. Finalment, com a últim exemple reeixit, s'han creat recursos tecnològics modernitzats que són pols d'atracció de comunicació en català, com el canal Súper Tres (SX3) i les produccions en català a Filmin, etc., amb el reposicionament a l'alça d'aquesta llengua a les xarxes socials (Rius, 2022).

En l'àmbit de la societat civil, hi ha agents socials que han aplicat allò de «la política o la fas o te la fan», de Fuster, i han construït institucions transnacionals que gestionen la diversitat lingüística de la migració de manera alternativa, amb un èxit notable. En són un exemple els locutoris, que s'han multiplicat per deu a Catalunya (Sabaté Dalmau, 2014). En els que vaig observar, els empleats es dedicaven simultàniament a vendre telefonia i a ser treballadors de la llengua, amb models d'autogestió del multilingüisme reeixits. Un es dedicava a traduir les tarifes de les multinacionals del castellà a l'urdu; l'altre, a omplir els formularis per enviar remeses obligatoris en castellà amb les dades que la clientela donava en panjabi. Amb tot, en aquesta autogestió de la diversitat el català no hi tenia cabuda, i es construïa ideològicament com a desconegut, innecessari, escull, imposició, etc.

Això indica que, com a accions de futur, cal seguir incidint en espais nous (xarxes socials, enclavaments ètnics) i vells (patis d'escola, espais de lleure) i en agents de socialització clau en què no hem posat prou èmfasi. Sobretot, cal descentralitzar la nostra mirada per incloure-hi també la mirada no catalanoparlant. La realitat multilingüe empeny i desborda, i no la tenim endreçada ni gestionada. Per això necessitem fer dialogar les polítiques establertes «des de dalt» amb els agents socials que fan les tasques multilingües de les nostres societats «des de baix». També hem de centrar els esforços en la recollida de dades diagnòstiques de les nostres llengües reals, amb finançament i participació institucional i civil arreu del territori, sense accions a mitges. No hi ha una altra manera de combatre l'exclusió social per raó de llengua ni de redreçar la minorització del català. Com afirma Massaguer Comes, «si volem que Catalunya continuï sent multilingüe i escapi de la uniformització lligada a la globalització, s'ha de parlar la llengua minoritzada [el català]» (*El Punt Avui*, 2023). Si, al contrari, esdevenim un gestor del multilingüisme dins del carro neoliberal, perdrem la nostra capacitat d'acollida i les iniciatives noves se n'aniran a l'aigua. I, amb visions uniformitzadores, tindrem un nou escull per al futur que volem, que és vindicar la sostenibilitat d'una llengua minoritzada com el català com a eina i palanca de gestió d'aquest multilingüisme real.

Bibliografia de referència

- BLOCK, David; HOLBOROW, Marnie; GRAY, John (2012). *Neoliberalism and applied linguistics*. Londres; Nova York: Routledge.
- CANAGARAJAH, Suresh (2013). *Translingual practice: Global Englishes and cosmopolitan relations*. Londres: Routledge.
- CONSELL D'EUROPA (2018). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment* [en línia]. Estrasburg: Language Policy Program: Education Policy Division: Education Department. [Volum d'acompanyament amb nous descriptors] <<http://www.coe.int/lang-cefr/>> [Consulta: 4 maig 2023].
- GARCÍA DELGADO, José Luis; ALONSO, José Antonio; JIMÉNEZ, Juan Carlos (2007). *Economía del español: Una introducción*. Barcelona: Ariel; Madrid: Fundación Telefónica.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2008). *Catalan, a business opportunity* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Ministeri de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/empreses/arxiu/cbo.pdf>> [Consulta: 4 maig 2023].
- (2021a). *El Govern flexibilitza els criteris d'acreditació del nivell B2 en terceres llengües en els estudis universitaris de grau* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Comunicació. <<https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/414246/govern-flexibilitza-criteris-dacreditacio-del-nivell-b2-terceres-llengues-estudis-universitaris-grau>> [Consulta: 4 maig 2023].
 - (2021b). *Informe de política lingüística 2019* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/informepl/arxiu/IPL-2019.pdf>> [Consulta: 29 gener 2025].
 - (2022). *Pacte nacional per la llengua* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <<https://llengua.gencat.cat/ca/pactenacionalperlallengua/inici/>> [Consulta: 4 maig 2023].
 - (2023). *L'INE publica noves dades sobre el coneixement i ús del català* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística. Llengua Catalana (24 abril). <<https://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/LINE-publica-noves-dades-sobre-el-coneixement-i-us-del-catala>> [Consulta: 4 maig 2023].
- GOVERN D'ESPANYA (2023). *Sede electrónica: Administraciones públicas* [en línia]. Madrid: Secretaría de Estado de Función Pública. <<https://sede.administracionespublicas.gob.es>> [Consulta: 2 juny 2023].
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA (2023). *Encuesta de características esenciales de la población y las viviendas: Conocimiento y uso de lenguas* [en línia]. Madrid: Instituto Nacional de Estadística. <https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177092&menu=resultados&idp=1254735572981> [Consulta: 4 maig 2023].
- JUNYENT, Maria Carme (coord.) (2005). *Les llengües a Catalunya: Quantes llengües s'hi parlen?* Barcelona: Octaedro.
- JUNYENT FIGUERAS, Carme; COMELLAS, Pere (2023). *GELA, Grup d'Estudi de Llengües Amenacades* [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona. <<https://departament-filcat-linguistica.ub.edu/recerca/grups/gela-grup-d-estudi-de-llengues-amenacades>> [Consulta: 1 juny 2023].
- KELLY-HOLMES, Hellen (2016). *Advertising as multilingual communication*. Londres: Palgrave Macmillan.

- KRZYŻANOWSKI, Michal; WODAK, Ruth (2011). «Political strategies and language policies: The European Union Lisbon strategy and its implications for the EU's language and multilingualism policy». *Language Policy*, vol. 10, núm. 2, p. 115-136.
- LINGUAPAX (2023). *Linguapax Internacional* [en línia]. Barcelona: Linguapax. <<https://www.linguapax.org/>> [Consulta: 1 juny 2023].
- «Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'Universitats de Catalunya». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 3826, p. 3326-3345 [en línia]. <<https://www.uaoc.eu/sites/default/files/calidad/normativa-universitaria/DOGC/Llei-duniversitats.pdf>> [Consulta: 4 maig 2023].
- MARTÍN ROJO, Luisa (2010). *Constructing inequality in multilingual classrooms*. Berlín; Nova York: De Gruyter Mouton.
- MASSAGUER COMES, Marina (2022). *No-catalanoparlants a Catalunya: identitats socials, desigualtats i llengua catalana* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat Oberta de Catalunya. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/687498#page=1>> [Consulta: 29 gener 2025].
- Metro (2008). «El éxito es móvil». *Noticias* (29 abril), p. 15. Madrid: Metro.
- PILLER, Ingrid; CHO, Jinhyun (2013). «Neoliberalism as language policy». *Language in Society* [en línia], vol. 42, núm. 1, p. 23-44. <<http://www.jstor.org/stable/23483184>> [Consulta: 29 gener 2025].
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2008). *Manifest «El català, llengua comuna»*. Sant Jordi 2008 [en línia]. Barcelona: Plataforma per la Llengua. <https://www.plataforma-llengua.cat/doc/manifest_santjordi08.pdf> [Consulta: 29 gener 2025].
- PONS PARERA, Eva (ed.) (2019). «40 anys de legislació lingüística: balanç i reptes de futur». *Revista de Llengua i Dret* [en línia], núm. 72. <<http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/issue/view/n72>> [Consulta: 29 gener 2025].
- El Punt Avui (2023). ««Cal garantir el dret a fer recerca en català»». Entrevista de Rosa M. Bravo a Marina Massaguer Comes [en línia]. [Barcelona] (1 maig). <<https://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/2284051-cal-garantir-el-dret-a-fer-recerca-en-catala.html>> [Consulta: 4 maig 2023].
- RIUS, Arnau (2022). «Som al 2025 i ho hem capgirat». *Nació Digital* [en línia] (13 maig). <https://naciondigital.cat/opinio/som-al-2025-i-ho-hem-capgirat_30024_102.html> [Consulta: 4 maig 2023].
- SABATÉ DALMAU, Maria (2014). *Migrant communication enterprises: Regimentation and resistance*. Bristol: Multilingual Matters.
- SABATÉ-DALMAU, Maria (2016). «The Englishisation of higher education in Catalonia: A critical sociolinguistic ethnographic approach to the students' perspectives». *Language, Culture and Curriculum* [en línia], vol. 29, núm. 3, p. 263-285. <<https://doi.org/10.1080/07908318.2016.1153108>>.
- SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLINGÜÍSTICA (2023). *Mapa de la sociolingüística* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<https://socs.iec.cat/mapa/>> [Consulta: 1 juny 2023].
- SOROLLA, Natxo; VILA MORENO, Francesc Xavier (2018). «Els grups segons els usos lingüístics i l'evolució de l'ús del català entre 2003 i 2013». A: DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (ed.). *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Volum 1: Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. <http://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_difusio/publicacions_en_linia/btpl_col/analisi-eulp-a-catalunya-2013-volum-1/> [Consulta: 9 maig 2023].

- UDL = UNIVERSITAT DE LLEIDA. FACULTAT DE LLETRES (2021). *Innovacions docents i adaptació a la situació sanitària* [en línia]. Lleida: Universitat de Lleida (13 gener). <<https://www.youtube.com/watch?v=HoB68QloGgs>> [Consulta: 2 juny 2023].
- UNIÓ EUROPEA (2023). «European Union: Principles, countries, history». *Directorate-General for Communication of the European Union* [en línia]. <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_en> [Consulta: 1 juny 2023].
- VALLE, José del; GABRIEL-STHEEMAN, Luis (ed.) (2002). *The battle over Spanish between 1800 and 2000: Language ideologies and Hispanic intellectuals*. Londres; Nova York: Routledge.

MEMÒRIA D'ACTIVITATS DEL 2024

1. JUNTA

Composició de la Junta fins a l'assemblea ordinària del 22 de gener de 2024:

Presidenta:	Maria Sabaté-Dalmau
Tresorer:	Joan Costa Carreras
Secretari:	Avellí Flors-Mas
Vocals:	Alexandra Monné Bellmunt, Joan Pujolar Cos i Mireia Trenchs Parera
Delegat de l'IEC:	Miquel Àngel Pradilla Cardona

Composició de la Junta després de l'assemblea ordinària del 22 de gener de 2024:

Presidenta:	Maria Sabaté-Dalmau
Tresorer:	Joan Costa Carreras
Secretari:	Avellí Flors-Mas
Vocals:	Catalina Amengual Ripoll, Juan Jiménez-Salcedo, Alexandra Monné Bellmunt, Carles de Rosselló i Peralta, Ivan Solivellas Ugena
Delegat de l'IEC:	Miquel Àngel Pradilla Cardona (fins a la reunió de la Junta del 2 de setembre de 2024) / Natxo Sorolla Vidal (a partir de la reunió de la Junta del 14 d'octubre de 2024)

2. ACTIVITATS

2.1. Cicles i jornades

Noves tesis en sociolingüística catalana

- 16 d'abril de 2024 (18.00 h, virtual). *Noves tesis en sociolingüística catalana*, 8a edició. Conferència «Norma i variació sintàctiques a la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (2016)», de Laia Benavent Llinares, basada en el contingut de la tesi doctoral de la ponent, defensada anteriorment a la Universitat de Barcelona.

Sinergies de recerca en sociolingüística

- 2 de maig de 2024 (18.00 h, virtual). *Taula 5. Sinergies de recerca en sociolingüística* sobre «Llengües, noves tecnologies i educació». Hi van intervenir Carme Bach (Universitat Pompeu Fabra, UPF) i Melinda Dooly (Universitat Autònoma de

Barcelona, UAB). Moderador: Juan Jiménez-Salcedo (Universitat de Mons i Junta de la SOCS). Les ponents van posar en diàleg, respectivament, els projectes del Grup de Recerca sobre l'Aprenentatge i Ensenyament de Llengües (GR@EL, UPF) i del Grup de Recerca en Educació, Interacció i Plurilingüisme (GREIP, UAB).

Diàlegs sociolingüístics

- 26 de juny de 2024 (virtual). *Diàlegs sociolingüístics VI*. Ponents: Xavier Lamuela (Universitat de Girona) i Miquel Àngel Pradilla (Universitat Rovira i Virgili). Moderador: Joan Costa (Universitat Pompeu Fabra i Junta de la SOCS). Amb el títol «De la teoria de la llengua literària a la reestandardització (1891-2024): els reptes actuals per a l'estandardologia catalana», s'hi van tractar els objectius, els marcs teòrics i les metodologies pertinents per a la (re)estandardització del català al segle XXI.
- 3 de desembre de 2024 (17.00 h). *Diàlegs sociolingüístics VII*. «*Demografia i futur de la llengua catalana: realitat i discursos*». Ponents: F. Xavier Vila (Universitat de Barcelona, actual conseller de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya) i Andreu Domingo (Universitat Autònoma de Barcelona). Moderador: Carles de Rosselló (Junta de la SOCS). L'acte va tenir lloc a la Sala Puig i Cadafalch. S'hi van abordar els reptes que plantegen els indicadors demogràfics actuals per a la sostenibilitat de la llengua catalana.

Jornada conjunta de la SOCS i Treballs de Sociolingüística Catalana

- 20 de setembre de 2024 (9.30-14.00 h, virtual). La Sala Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans va acollir la jornada «Sociolingüística: metodologia, paradigmes i interdisciplinarietat», organitzada per la SOCS amb la col·laboració del Comitè Editorial de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*. Amb aquesta activitat, la SOCS donava el tret de sortida al curs sociolingüístic creant sinergies amb la revista de la Societat i amb la crida d'articles que, al voltant de la mateixa temàtica, ha convocat per al monogràfic del seu número 36.

En la jornada es van abordar l'estat de la qüestió i les innovacions metodològiques recents en tres de les principals orientacions de la sociolingüística com a camp de recerca interdisciplinari: la sociolingüística de la variació, la sociologia del llenguatge i la sociolingüística etnogràfica, a càrrec de Maria del Mar Vanrell (Universitat de les Illes Balears), Natxo Sorolla (Universitat de Saragossa i IEC) i Maria Rosa Garrido (Universitat Autònoma de Barcelona), respectivament.

Material gràfic de difusió de l'activitat

Intervencions de Natxo Sorolla i de Maria del Mar Vanrell, i vista del públic assistent

Nous talents en sociolingüística catalana

- 31 d'octubre i 5 de novembre de 2024 (18.00 h). *Nous talents en sociolingüística catalana*, 11a edició. Presentació pública, en dues sessions, de deu TFG i TFM d'una qualitat excel·lent i defensats amb èxit el curs 2023-2024, a la Sala Nicolau d'Olwer i a la Sala Joan i Pere Coromines de l'IEC, respectivament, i simultàniament a través de Zoom. Aquest cicle té com a objectiu reconèixer i difondre els millors TFG i TFM de temàtica sociolingüística de cada curs acadèmic.

Els estudiants premiats en aquesta onzena edició van ser els següents: Vicenç Calafell (UIB), Laia Capdevila Oña (UPF), Joana Capella Campdepadrós (UB), Lúdia Larrañaga de Bofarull (UB), Marta Lloret Llinares (UOC), Lúdia Marlès Lluch (UPF), Maria Dolors Pericàs Noguera (UIB), Sílvia Rovira López (UAB i UB), Neus Solé Cosials (UAB) i Lucía Vizcaíno Gil (UA).

nous talents 2024 | 11a edició
en sociolingüística catalana

Dijous 31 d'octubre | 18 h

- Laia Capdevila Oña: *La gestió del multilingüisme a l'Hospital de Cerdanya* (TFG, URV)
- Lúdia Madès Lluch: *La interpretació de la llengua de signes catalana en l'àmbit sanitari: de la llei a la realitat* (TFG, UPV)
- Lucía Vizcaíno Gil: *Entrevista amb un influenciador: Canviem actituds lingüístiques o l'aula de valencianisme?* (TFG, UA)
- Maria Dolors Pericàs Noguera: *La percepció de la vocal neutra tònica segons la dominància lingüística* (TFG, UB)
- Sílvia Rovira López: *Lateral palatal /K/ i feixisme en català central. Estudi sociofonètic* (TFG, URV)

Dimarts 5 de novembre | 18 h

- Marta Lloret Llinars: *Tríax lingüístiques a Twitter segons el tema de conversa* (TFG, URV)
- Vicenç Calafell: *"Totis aquestis xermolis": Una aproximació crítica als discursos sobre el llenguatge inclús en català* (TFG, UB)
- Neus Solé Costallès: *Analyzing Study Abroad Experiences through the Narratives of Adolescent English Learners* (TFG, UAB)
- Lúdia Larranaga de Hofarull: *Anàlisi del discurs sobre el dolor del part: estudi intergeneracional dels recursos expressius i la medicalització* (TFG, UB)
- Joana Capella Campdepadós: *L'argumentació en política: anàlisi lingüística d'un discurs polític* (TFG, UB)

Seguiment presencial o en línia

- 📍 Sala Nicolau d'Olivier, Institut d'Estudis Catalans
- 📺 Enllaç de Zoom: <https://tiny.cc/mjw9nq>

SOCS SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLINGÜÍSTICA **IEC** Institut d'Estudis Catalans

Material gràfic de difusió de l'activitat

Intervencions de Lúdia Marlès, de Maria Dolors Pericàs i de Joana Capella

2.2. Tallers i seminaris

NIU de suport a TFG i TFM de temàtica sociolingüística

- 22 de març de 2024 (11.30-14.30 h, virtual). *NIU de suport a TFG i TFM de temàtica sociolingüística*, 6a edició. Activitat de suport a l'elaboració de TFG i TFM de temàtica sociolingüística. En aquesta ocasió, l'acte va comptar amb una conferència inaugural de Laura Camargo Fernández (Universitat de les Illes Balears) i sis tallers temàtics simultanis amb persones expertes. La jornada va ser organitzada per la SOCS, amb el suport de Maria del Mar Vanrell i Catalina Amengual i del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB-UIB).

Material gràfic de difusió de l'activitat

Laura Camargo

2.3. Altres presentacions i conferències

- 27 de febrer de 2024 (18.00 h, virtual). Presentació de *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 33, sobre llengua i economia, a càrrec d'Emili Boix-Fuster i Natxo Sorolla, directors sortint i entrant de TSC, respectivament, seguida de les intervencions de Kathryn A. Woolard (Universitat de Califòrnia a San Diego) i Lluís Català Oltra i Clement Penalva Verdú (Universitat d'Alacant), autors d'articles del monogràfic sobre «Llengua i economia».

3. PUBLICACIONS

Número 34 de Treballs de Sociolingüística Catalana

Treballs de Sociolingüística Catalana, 34. Data de publicació: 30 de juliol de 2024. 280 p. Tema monogràfic: llengües, mobilitats i migracions. Direcció: Emili Boix-Fuster. Disponible a: <https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/10266>.

Portada del número 34 de TSC

El número 34 conté vuit articles —quatre apareguts dins de la secció monogràfica i quatre dins de la secció miscel·lània—, a més de deu ressenyes, el «Llindar» del director, la memòria d'activitats de la SOCS del 2023, una entrevista a Isidor Marí i dos obituàries (un de Georges Lüdi i un altre de M. Carme Junyent).

4. PREMIS

Premi Modest Reixach 2024 de Sociolingüística

Després de valorar les obres presentades, el jurat, constituït per Eva Codó, Mireia Galindo i Miquel Àngel Pradilla i reunit el 12 de març de 2024, va atorgar el premi al treball:

RIERA, Elvira; SENDRA, Montserrat (2022). *Immersió lingüística: Una immersió ràpida*. Barcelona: Tibidabo.

El lliurament del premi va tenir lloc el 23 d'abril de 2024, Diada de Sant Jordi, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans.

5. LÍNIES D'ACTUACIÓ QUE ES PROPOSEN PER A L'ANY 2025

Jornades, cicles, tallers i seminaris: presentació de TSC, 34, noves tesis doctorals (9a edició), Niu de suport a TFG i TFM (7a edició), diàlegs sociolingüístics (8a edició), Jornada sobre la sociolingüística en l'espai occitanocatalà, sinèrgies de recerca (taula 6), nous talents en sociolingüística catalana (12a edició).

Premis: Premi Modest Reixach 2025 per a publicacions del 2023 (abril 2025).

Publicació: *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 35: «El procés d'anglicització als territoris de llengua catalana».

6. SÒCIES I SOCIS DE LA SOCS

Actualment, la Societat té cent dinou sòcies i socis (cinquanta dones i seixanta-nou homes) i seixanta-cinc simpatitzants.

Normes de publicació

En l'apartat «Instruccions per als autors» de la versió electrònica de la revista TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA (<https://revistes.iec.cat/index.php/TSC/about/submissions#authorGuidelines>), es poden consultar les normes de publicació que s'han de seguir per tal de garantir un procés d'edició de qualitat dels treballs presentats.

El procés d'anglicització als territoris de llengua catalana

Llindar,
per Natxo Sorolla

Secció monogràfica. El procés d'anglicització als territoris de llengua catalana

«It's no big deal»: la presència de l'anglès a les pàgines web i a les xarxes socials de les organitzacions del País Valencià,
per Lluís Català-Oltra, Clement Penalva-Verdú i Rodolfo Martínez-Gras

La introducció de l'anglès en el lleure infantil: els discursos sobre la immersió i la capitalització lingüística entre les famílies catalanes,
per Maria Rosa Garrido Sardà

Secció miscel·lània

La llengua dels barcelonins, d'Antoni M. Badia i Margarit: els orígens i el context,
per Oscar Díaz Fouces

El sesquilingüisme cooperatiu com a estratègia de comunicació pacífica. Un estudi a partir de l'experiència de joves pacifistes,
per Violeta Caballero Caballero

Els valencians accepten la unitat de la llengua? Comparativa sistemàtica de formulacions,
per Miguel Vázquez-Sanchis

Socioonomàstica toponímica: ideologies lingüístiques al(s) nom(s) del poble de Castelló (de la Ribera),
per Natàlia Server-Benetó

Normes d'ús lingüístic entre joves catalans al·loglots d'ascendència marroquina,
per Marc Alcalà-i-Rams

Gust musical, gènere i multilingüisme del jovent valencià. Reflexions sobre l'educació a partir d'enquestes,
per Aina Monferrer-Palmer

Actituds lingüístiques del professorat de llengües primeres i segones en formació. Caracterització del valencià estàndard i no estàndard,
per M.ª Begoña Gómez-Devis i José M. Buzón García

Ressenyes

El catalán y el español cara a cara: una aportación historiográfica: Mallorca y Menorca (siglos XVIII y XIX), de Rosa Calafat Vila,
per Eloi Bellés

Fédéralisme et légitimation des langues minoritaires: Les cas de la Lusace et des pays catalans, de Jean-Rémi Carbonneau,
per Pere Comellas

Actituds i usos lingüístics dels joves de les Illes Balears, de Xisca Castell, Elga Cremades i Maria del Mar Vanrell,
per Adriana Eixarch Alejos

Traspassando lo lingüístico: factores esenciales en el contacto de lenguas, de Sara Gómez Seibane, María Sánchez Paraíso i Azucena Palacios,
per Cristina Illamola

Aquesta llengua que estimo: La vinculació emocional dels nord-occidentals amb la seua varietat lingüística, d'Annabel Gràcia,
per Sandra Sabaté-Turon

Notes

Trajectòries reeixides. Acte de reconeixement a Joan A. Argenter,
per Miquel Àngel Pradilla Cardona (coord.), Joan Pujolar, Montserrat Ventura i Oller i Joan A. Argenter

Entrevista a Roger W. Shuy,
per Emili Boix-Fuster

Taula rodona sobre els arguments en la lluita per la diversitat lingüística (25 anys del CUSC),
per Emili Boix-Fuster (coord.), Pere Comellas, Mònica Pereña i Maria Sabaté-Dalmau

Memòria d'activitats del 2024